

22 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 22 maj fm.

	Sid.
Reformering av den obligatoriska skolan m. m.	3
Interpellationer av:	
herr Antonsson ang. upprätthållandet av utrikesnämndens sekre-	
tessbestämmelser	108
herr Hedlund ang. effekten av vissa prishöjningar på livsmedel...	109

Tisdagen den 22 maj em.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m. (forts.)	111

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 22 maj fm.

<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	3
—nr 54, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om om- läggning av den allmänna varuskatten och undantag från dylik skatt för investeringsvaror m. m.	3

Tisdagen den 22 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till

Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 26—29 maj 1962 för utrikes resa.

Stockholm den 21 maj 1962

Torsten Nilsson

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 37 i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Härefter godkändes de av utskottet föreslagna voteringspropositionerna.

Herr TALMANNEN yttrade:

Som förut meddelats kommer gemensamma omröstningar avseende frågorna i de nu godkända voteringspropositionerna och den voteringsproposition, som föreslagits i statsutskottets tidigare godkända memorial nr 107, att anställas vid början av kamrarnas sammanträden i morgon, onsdagen den 23 maj.

§ 4

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 54, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 39 i anledning av väckta motioner om omläggning av den allmänna varuskatten och undantag från dylik skatt för investeringsvaror m. m.

§ 5

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Föredrogs i ett sammanhang särskilda utskottets utlåtanden nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till förberedelseåtgärder för skolreformen m. m., och nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkterna 99, 102, 104, 105, 112, 156, 282 och 298 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1962) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln beräkna

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

till Skolöverstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 911 000 kr.,

till Skolöverstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 047 000 kr.,

till Länsskolnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 235 000 kr.,

till Länsskolnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 284 000 kr.,

till Läroboksnämnden ett förslagsanslag av 170 000 kr.,

till Bidrag till skolbibliotek ett förslagsanslag av 2 260 000 kr.,

till Åtgärder i samband med skolreformens genomförande ett reservationsanslag av 2 800 000 kr.,

till Folkskolor m. m.: Pedagogiskt stimulansbidrag ett förslagsanslag av 13 300 000 kr.,

till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet ett förslagsanslag av 102 000 000 kr.,

till Vidareutbildning av folkskollärare ett reservationsanslag av 910 000 kr. samt

till Lärares fortbildning m. m. ett reservationsanslag av 3 100 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 54, vilken hänvisats till särskilda utskottet, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 februari 1962 föreslagit riksdagen att i överensstämmelse med vad departementschefen förordat

1. besluta att fr. o. m. den 1 juli 1962 en allmän kommunal obligatorisk skola, benämnd grundskolan, skulle införas med uppgift att i samarbete med hemmen främja elevernas allsidiga utveckling samt att därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter;

2. godkänna i propositionen angivna grunder och riktlinjer för grundskolans organisation och verksamhet innebärande

a) att grundskolan skulle omfatta nio årskurser, fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium, vart och ett om tre årskurser,

b) att lågstadiet och mellanstadiet skulle omfatta en för alla elever gemensam studieväg,

c) att det på högstadiet skulle finnas olika studievägar, på vilka undervisning meddelades i årskurserna 7 och 8 i ämnen, som vore gemensamma för alla elever, och i olika tillvalda ämnen eller ämnesgrupper samt i årskurs 9 på särskilda linjer,

d) att eleverna skulle följa högstadiets studievägar efter fritt, successivt val,

e) att klasser och grupper samt specialundervisning anordnades enligt i propositionen förordade grunder,

f) att läsåret i grundskolan skulle omfatta 39 veckor samt timplanen upptaga 20 veckotimmar i årskurs 1, 24 i årskurs 2, 30 i årskurs 3, 34 i årskurs 4 samt 35 veckotimmar i var och en av övriga årskurser, med möjlighet att i vissa ämnen företaga gruppuppdelning eller meddela frivillig undervisning enligt i propositionen förordade grunder, samt

g) att grundskolan i övrigt finge i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som departementschefen i skilda hänseenden förordat;

3. besluta, att det i grundskolan skulle finnas lärare och andra befattningshavare i enlighet med i propositionen angivna riktlinjer, samt godkänna i propositionen förordade grunder för befattningshavarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden;

4. godkänna i propositionen förordade grunder för statsbidrag till driftkostnader, byggnadsarbeten och pedagogisk utrustning m. m. för grundskolan;

5. godkänna i propositionen förordade riktlinjer för övergången till grundskolan;

6. besluta, att folkskolan, realskolan och flickskolan skulle avvecklas i den ordning departementschefen förordat;

7. besluta, att fackskolor skulle anordnas och organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade riktlinjer;

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

8. godkänna i propositionen förordade riktlinjer för anordnande av statsunderstödda privata skolor;

9. godkänna i propositionen förordade grunder för de tekniska gymnasier-nas ekonomiska förvaltning;

10. godkänna i propositionen förordade grunder för anordnande av skolhälsovården vid statliga skolor under skolstyrelsens förvaltning samt vid yrkesskolor ävensom för statsbidrag avseende skolhälsovården vid sistnämnda skolor;

11. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som föranleddes av vad departementschefen föreslagit;

12. bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidtaga de åtgärder, som ford-rades för genomförandet av den av de-partementschefen förordade reforme-ring av skolväsendet.

Vidare hade Kungl. Maj:t i proposi-tionen nr 54 föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteck-ningen för skolöverstyrelsen, som för-anleddes av vad departementschefen i propositionen förordat,

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1962/63,

dels till Skolöverstyrelsen: Avlöning-ar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 955 000 kr.,

dels till Skolöverstyrelsen: Omkost-nader för budgetåret 1962/63 under åt-tonde huvudtiteln anvisa ett förslags-anslag av 1 047 000 kr.,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckning-en för länsskolnämnderna, som föran-

leddes av vad departementschefen i pro-positionen förordat,

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för länsskolnäm-nerna, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1962/63,

dels till Länsskolnämnderna: Avlö-ningar för budgetåret 1962/63 under åt-tonde huvudtiteln anvisa ett förslags-anslag av 5 255 000 kr.,

dels till Länsskolnämnderna: Omkost-nader för budgetåret 1962/63 under åt-tonde huvudtiteln anvisa ett förslags-anslag av 1 284 000 kr.,

dels till Läroboksnämnden för bud-getåret 1962/63 under åttonde huvud-titeln anvisa ett förslagsanslag av 170 000 kr.,

dels besluta, att nu utgående statsbi-drag till primärkommunernas kostnader för skolbibliotek skulle avlösas enligt av departementschefen förordade grun-der,

dels till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1962/63 under åttonde hu-vudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 257 000 kr.,

dels till Pedagogiskt utvecklingsarbe-te inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1962/63 under åttonde hu-vudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 050 000 kr.,

dels till Pedagogiska hjälpmedelscen-traler för budgetåret 1962/63 under åt-tonde huvudtiteln anvisa ett förslags-anslag av 292 000 kr.,

dels till Information om skolrefor-men för budgetåret 1962/63 under åt-tonde huvudtiteln anvisa ett reserva-tionsanslag av 475 000 kr.,

dels till Bidrag till pedagogisk utrust-ning m. m. för budgetåret 1962/63 un-der åttonde huvudtiteln anvisa ett för-slagsanslag av 13 300 000 kr.,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med-giva, att statsbidrag finge utgå till kost-naderna för byggnadsarbeten m. m. vid privata skolor i enlighet med vad de-partementschefen i propositionen för-ordat,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

dels till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 000 kr.,

dels till Vidareutbildning av lärare m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kr.,

dels till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 680 000 kr.

Om det huvudsakliga innehållet i propositionen nr 54 anfördes följande.

På grundval av 1957 års skolberednings betänkanden — Grundskolan, SOU 1961: 30, m. fl. — framlägges förslag om en till innehåll och utformning väsentligt förändrad obligatorisk skola, benämnd grundskola, samt om vissa ändringar i skolorganisationen i övrigt.

Den obligatoriska skolans mål och uppgifter bör mer än förr inriktas på den enskilde elevens allsidiga utveckling och fostran. I sin strävan mot detta mål bör grundskolan intensifiera sin samverkan med hemmen och samhället utanför skolan. Som en för grundskolans utformning fundamental princip — och som en radikal avvikelse från tidigare tradition inom svenskt skolväsen — föreslås vidare, att eleven skall på det stadium av grundskolan där alternativa studievägar finnes följa dessa efter fritt successivt val.

Den till nio år utsträckta skolplikten bör, om än inte undantagslöst, infalla mellan elevernas sjunde och sextonde levnadsår. Grundskolan indelas i tre treåriga stadier, varav de två första förutsättes arbeta helt utan organisatorisk differentiering. I årskurserna 7 och 8 föreslås eleverna under den större delen av veckans lektioner hållas samlade i från mellanstadiet så långt möjligt oförändrade klasser i en för alla gemensam undervisning. För den mindre delen av undervisningstiden i dessa årskurser föreslås ett antal alternativa grupper av

tillvalsämnen. Vid undervisningen i dessa ämnen avses eleverna sammanföras till undervisningsgrupper enligt sina tillval. Läroplanen för nionde årskursen upptar fem sektorer med tillsammans nio linjer varav vissa med mer teoretisk, andra åter med mer praktisk inriktning.

Den totala undervisningstiden för eleverna under den nioåriga skolgången föreslås minskad från för närvarande i försöksskolan 293 veckotimmar till 283. Årskurserna 1—4 bibehåller sina nuvarande timtal, medan övriga årskurser föreslås få genomgående 35 timmar per vecka. Reduktionen av undervisningstiden möjliggöres bl. a. genom en grundlig och fördomsfri omprövning inom rimliga gränser av ämnenas fördelning och lärostoff. Specialundervisningen föreslås få förbättrade betingelser.

Läroplanen karakteriseras genomgående av strävan efter en för alla medborgare förbättrad allmän utbildning med en likaledes för alla gemensam kärna, som är så stor som möjligt. Denna strävan har lett till återhållsamhet i fråga om såväl antalet skilda studievägar som graden av specialisering inom dessa. De praktiskt inriktade linjerna i nionde årskursen har sålunda begränsats till fyra, alla med en brett upplagd grundutbildning sikande inte mot olika yrken utan mot breda sektorer av yrkes- och näringslivet.

Studiet av det första främmande språket — engelska — föreslås börja ett år tidigare än nu och bli obligatoriskt för alla normalklasselever i årskurserna 4—7.

Praktisk yrkesorientering på arbetsplatser i samhället utanför skolan föreslås bli obligatorisk för samtliga elever i åttonde årskursen under tre veckor med vissa möjligheter till variation i praktiktidens längd.

I syfte att ge lärarna goda möjligheter att förverkliga målsättningen för grundskolan, bl. a. att ge varje elev en efter hans förutsättningar avpassad ut-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

bildning, föreslås i första hand tre omfattande åtgärder, vilka var för sig och än mer tillsammans bör kunna ge en avsevärd höjning av den pedagogiska effektiviteten i vidaste mening. Sålunda bör antalet elever i grundskolans klasser främst på mellan- och högstadierna minskas betydligt — ingen klass skall normalt vara större än 25 elever på lågstadiet och 30 elever i övriga årskurser — en genomgripande upprustning företagas av skolans tillgång på olika slag av undervisningshjälpmedel samt lärarfortbildningen genom skilda åtgärder ytterligare intensifieras. Förslag om förstärkning av tillsynsläroorganisationen framföres även.

För att ge den mer direkta elevvården och därmed sammanhängande uppgifter bättre betingelser föreslås förstärkta insatser på det skolpsykologiska området och inom skolhälsovården. Sålunda förordas hl. a. successivt inrättande av en statlig skolpsykologorganisation, omfattande en psykologtjänst m. m. vid varje länsskolnämnd.

Som ett direkt komplement till grundskolan föreslås upprättande av tvååriga, frivilliga kommunala påbyggnader på densamma — med namnet fackskolor — svarande huvudsakligen mot fyra av linjerna på grundskolans högstadium. Samtidigt föreslås att praktiska realskolan och flickskolan successivt avvecklas. Även privata skolors liksom folkhögskolans ställning i den förändrade skolorganisationen beröres i propositionen.

En plan framlägges för allmän övergång till grundskolorganisationen under tiden 1962—1972 med samtidig avveckling av folkskola och realskola. Fackskolorganisationen beräknas genomförd under tiden 1965—1970. Reformen av den obligatoriska skolan i enlighet med dessa förslag beräknas komma att höja samhällets utgifter för denna del av skolväsendet från omkring 1,8 miljarder kr. redovisningsåret 1962/63 till omkring 2,3 miljarder kr. redovisningsåret 1972/73, en ökning som dock till viss

del motsvaras av bortfallande kostnader för skolformer, som avvecklas.

I anslutning till förslagen i förevarande proposition framlägges i annat sammanhang förslag till skollag.

En effektiv och allsidig information om den nya skolan måste ses som ett led i själva genomförandet av skolreformen. Förslag om sådan information framlägges liksom om åtgärder avsedda att möjliggöra en fortsatt utveckling av skolan och dess arbete. I samband härmed föreslås viss ändring av skolöverstyrelsens organisation.

I ett avslutande avsnitt av propositionen redovisas förslag om medelsanvisningar för nästa budgetår under tretton olika anslag, vilka alla i större eller mindre utsträckning har direkt samband med de olika förslag, som framlägges i anslutning till skolberedningens betänkanden. Ett par av de här upptagna anslagen är helt nya, nämligen de som föreslås under rubrikerna Information om skolreformen och Pedagogiska hjälpmedelscentraler. Med sammanslagning av det nuvarande anslaget till vissa särskilda skoländamål och det s. k. försöksanslaget upptas vidare ett anslag benämnt Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet. Det nuvarande anslaget till försökskostnadsbidrag föreslås vidare bli ersatt av ett nytt anslag, Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. Därjämte behandlas anslagen beträffande skolöverstyrelsen, länsskolnämnderna och läroboksnämnden, bidrag till skolbibliotek och till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet, vidareutbildning av lärare m. m. samt lärares fortbildning m. m. På åtskilliga punkter medför de framlagda förslagen om skolreformen av budgettekniska skäl anslagsmässiga konsekvenser först senare år.

På driftbudgeten äskas nu anslag under åttonde huvudtiteln för nästa budgetår med sammanlagt 141 565 000 kr. I förhållande till riksstaten för innevarande budgetår innebär dessa förslag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

om anslag för nästa budgetår dels en minskning på 2 335 000 kr. huvudsakligen på grund av förslag om avlösning av statsbidraget till kommunerna för skolbibliotek, en minskning som först ett senare år uppväges av en motsvarande höjning under annat anslag, dels i övrigt en sammanlagd ökning med 28 924 000 kr. Denna ökning är endast till en jämförelsevis obetydlig del att beteckna som automatisk. I förhållande till för ändamålet preliminärt beräknade belopp i riksstatsförslaget enligt årets statsverksproposition innebär förslagen en uppräknings med 2 334 000 kr. Utöver här berörda anslag för nästa budgetår har slutligen också i särskild proposition samma dag föreslagits anslag på tilläggsstat för innevarande budgetår med tillhopa 670 000 kr., avseende kostnader för olika förberedelseåtgärder för skolreformen.

Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag grundar sig på 1957 års skolberednings betänkanden — Grundskolan, SOU 1961: 30, m. fl.

I samband med propositionen nr 54 hade — i enlighet med statsutskottets memorial nr 44 — till behandling av särskilda utskottet hänvisats följande till statsutskottet tidigare hänvisade motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 11) och den andra inom andra kammaren av herr *Palm m. fl.* (II: 32), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels uttala att det framtida skolbyggandet borde kännetecknas av att andelen paviljonger eller därmed jämställda skollokaler ökades väsentligt på bekostnad av byggande av s. k. permanenta skollokaler, i syfte att öka antalet klassrum och därigenom möjliggöra ett i förhållande till nuläget lägre elevantal i den obligatoriska skolans klasser; *att* förutsättningarna för att realisera detta önskemål borde skapas genom gynnsammare bestämmelser för statsbidrag till paviljonger i

kombination med restriktivare bestämmelser för statsbidrag till s. k. permanenta skollokaler; *att* utformningen av statsbidragsbestämmelserna avseende icke blott s. k. permanenta skollokaler utan även paviljonger borde bygga på principen om skatteunderlagsgradering för att skillnaden mellan skattesvaga och skattestarka kommuners olika bärkraft skulle utjämnas; *samt att* gällande bestämmelser för skolbyggnadsärendens behandlingsgång i vad avsåge behovsprövning och projektering om möjligt förenklades, framför allt i syfte att i förening med gynnsammare bidragsbestämmelser rörande paviljongbyggande stimulera till omprövning av redan beslutade skolanläggningsprojekt; dels hos Kungl. Maj:t hemställa att synpunkterna i motionerna lades till grund för en genomgripande översyn av statsbidragsbestämmelserna för byggande av skollokaler;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Källqvist* och *Widén* (I: 12) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 28), i vilka hemställts, att riksdagen, med bifall till skolöverstyrelsens framställning om prövande av disciplinfrämjande åtgärder i 200 rektorsområden, under åttonde huvudtiteln för året 1962/63 beviljade 1 100 000 kr. för uppdelning av klasser och 300 000 kr. för handledning vid elevernas kvarstannande efter skoldagens slut, samt att riksdagen, likaledes med bifall till skolöverstyrelsens förslag, medgäve att statsbidrag för organiserad läxhjälp i ett antal kommuner finge utgå samt under åttonde huvudtiteln uppförde ett härför erforderligt belopp på 400 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson m. fl.* (I: 61) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebäck m. fl.* (II: 76);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Svanström m. fl. (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.* (II: 309), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en snar och förut-sättningslös utredning beträffande folkhögskolans ställning och uppgifter i det framtida utbildningsväsendet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Aspling* och *Nils Elowsson* (I: 407) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindkvist m. fl.* (II: 496);

dels en inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* väckt motion (II: 9), vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om att en utredning omedelbart tillsattes med uppgift att skyndsamt utreda folkhögskolans framtida ställning och uppgifter med särskilt avseende på att folkhögskolan även i framtiden skulle utgöra ett utvecklingsbart led i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Palm m. fl.* väckt motion (II: 83), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att särskild utredning tillsattes i syfte att klarlägga möjligheterna att snarast tillfredsställa förefintligt behov av lokaler för bedrivande av ordnad undervisning i gymnastik med lek och idrott.

Vidare hade särskilda utskottet i förevarande sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göran Karlsson m. fl.* (I: 577) och den andra inom andra kammaren av herr *Alemyr m. fl.* (II: 681);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Widén* (I: 578) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hamrin* i Jönköping och *Carlsson* i Huskvarna (II: 694), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

besluta att den nu föreslagna obligatoriska skolan måtte benämnas folkskola;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* (I: 579) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamilton m. fl.* (II: 701);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* (I: 580) och den andra inom andra kammaren av fru *Gunne* (II: 700);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson m. fl.* (I: 581) och den andra inom andra kammaren av herr *Alemyr m. fl.* (II: 698);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wirmark m. fl.* (I: 582) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 702), i vilka hemställts,

A. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. ville ge till känna vad i motionerna anförts i fråga om kristendomsundervisningens betydelse för de ungas fostran samt i fråga om tolkningen av objektivitetskravet i undervisningen,

2. uttalade sig för att kristendomsämnet bereddes plats även i nionde årskursens mera yrkesbetonade linjer i grundskolan,

3. gjorde ett uttalande att vid den kommande överarbetningen av förslaget om de nya tvååriga fackskolorna kristendomsämnet bereddes plats förutom i den humanistiska jämnväl i de tre övriga fackskolorna,

4. gäve till känna det i motionerna redovisade behovet av vidareutbildningskurser även för kristendomslärare, samt

B. att riksdagen för vidareutbildningskurser för kristendomslärare ville anvisa ett förslagsanslag å 40 000 kr. och således uppräknat det i propositionen begärda förslagsanslaget till Vida-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

reuttbildning av folkskollärare m. fl. till 1 840 000 kr. för budgetåret 1962/63;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 584) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 719), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1. besluta att statsbidragen till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet finge skatteunderlagsdifferenteras i enlighet med vad i motionerna anförts,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att härför erforderliga tillämpningsanvisningar utfärdades,

3. till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 126 000 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 585) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 718), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, *att* vid fastställande av läroplan för grundskolan det i propositionen framlagda förslaget måtte ändras så, att till ämnet kristendomskunskap ansloges 1 veckotimme i årskurs 7, 2 veckotimmar på linjerna g, h, t, m och s i årskurs 9 och 1 veckotimme på övriga linjer i årskurs 9, att till ämnet svenska på linjerna g, h, t, m och s ansloges 4 veckotimmar, därav en förstärkt veckotimme, att till tillvalsämnena på linjerna mek, ha, ht och p i årskurs 9 ansloges 21 veckotimmar samt att till alternativt slöjd och musik ansloges 1 veckotimme i årskurs 7 i enlighet med skolberedningens förslag; *att* familjekunskap så snart ske kunde måtte införas som obligatoriskt ämne för alla elever i årskurs 9; *att* de nu föreslagna maximaltalen för elevantalet per klass inom fem år skulle sänkas med ytterligare 3 elever, så att läsåret 1967/68 ingen klass normalt skulle omfatta mer än 22

elever på lågstadiet respektive 27 elever på mellan- och högstadierna; *att* en ytterligare sänkning skulle kunna genomföras i årskurserna 4—9 fr. o. m. läsåret 1970/71, så att ingen klass då skulle normalt omfatta mer än 25 elever; *att* linje i årskurs 9 vid mindre högstudier finge inrättas, då minst 9 elever anmält sig till linjen i fråga, om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 60 eller mindre, då minst 10 elever anmält sig till linjen i fråga, om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 61—65, samt då minst 11 elever anmält sig, om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 66—70, samt att vad i motionerna i övrigt anförts om glesbygdernas skolproblem måtte beaktas; *att* skolpsykologverksamheten, skolkuratorsverksamheten, yrkesvägledningsverksamheten m. m. måtte utredas i enlighet med vad i motionerna anförts samt därav föranledda förslag skyndsamt framläggas; *att* handledningsmaterial för samarbetet mellan hem och skola skyndsamt måtte utarbetas och tillhandahållas; *att* frågan om införande av s. k. eftersittning som påföljd vid ordningsöverträdelser i skolan måtte prövas och därav föranledda förslag skyndsamt framläggas; *att* sakkunniga för allsidig utredning rörande yrkesutbildningens organisation, utformning och utveckling m. m. skyndsamt måtte tillsättas; *att* de sakkunniga som tillkallats för översyn av fackskolornas kursplaner m. m. måtte erhålla uppdrag att förutsättningslöst utreda de i motionerna berörda spörsmålen om fackskolornas och folkhögskolornas uppgift och ställning m. m. samt att i anledning härav de sakkunnigas sammansättning måtte kompletteras; *att* vederbörliga utredningar och organ måtte erhålla uppdrag att vidtaga åtgärder i syfte att så öka lärarutbildningen att i motionerna förordade sänkningar av klassernas storlek underlätades; *att* ämnet familjekunskap finge ingå i lärarutbildningen i syfte att möj-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

liggöra obligatorisk undervisning i årskurs 9 i ämnet och att i samma syfte fortbildningskurser i ämnet måtte anordnas utan dröjsmål; *samt att* terminskurser måtte anordnas för vidareutbildning av folkskollärare i ämnet kristendomskunskap;

II. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till Lärares fortbildning m. m. ett reservationsanslag av 4 700 000 kr., och

b) till Vidareutbildning av lärare m. m. ett reservationsanslag av 1 800 000 kr.; samt

III. beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 586) och den andra inom andra kammaren av herrar *Boo* och *Gustavsson* i Alvesta (II: 708), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam utredning om folkhögskolans framtida ställning och arbetsuppgifter i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 588) och den andra inom andra kammaren av herr *Boo* (II: 707), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att i utpräglade glesbygder klassdelningstalet 25 måtte tillämpas beträffande årskurserna 7—9, samt att förstärkningsanordningar i en för ett fullgott skolresultat erforderlig omfattning likaledes måtte medges i dessa bygder;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 589) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II: 731);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Ringaby* (I: 590) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hæggbloom* och *Källenius*

(II: 713), i vilka hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att den allmänna obligatoriska skolan skulle benämnas grundskola och i stället besluta att benämningen skulle vara folkskola;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Ringaby* (I: 591) och den andra inom andra kammaren av herr *Hæggbloom m. fl.* (II: 712), i vilka hemställts, att riksdagen ville beakta av motionärerna anförda synpunkter på klassföreståndarfrågan;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Ringaby* (I: 592) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 724), i vilka hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om att en utredning tillsättes med uppgift att utreda folkhögskolans framtida ställning och uppgifter i det svenska fria och frivilliga folkbildningsarbetet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 593) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 717), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

A. besluta

1. att sambandet mellan kunskapsmeddelande å ena sidan samt å den andra grundläggande allmänbildning och fostran skulle klart fastslås vid angivande av den obligatoriska skolans målsättning;

2. att delningstalen för elevantalet i klasserna tillika skulle utgöra maximalt;

3. att antalet elever på mellanstadiet skulle maximeras till 25 per klass i stället för i propositionen föreslagna 30;

4. att kommuner i glesbygderna skulle ha rätt tillämpa lägre maximalt med avseende å elevantalet i klasserna än som eljest gällde;

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

5. att grundskolornas lokala ledning skulle äga rätt att, i den utsträckning så vore påkallat av praktiska omständigheter, föra samman eleverna i högstadiets sjunde respektive åttonde årskurs i klassavdelningar på grundval av elevernas fria val av ämnen och alternativkurser;

6. att möjlighet skulle beredas eleverna att välja alternativkurser i ett större antal ämnen än i propositionen föreslagits, däribland även i orienterings- och övningsämnen;

7. att kristendomsundervisning skulle meddelas på samtliga linjer i nionde årskursen, alltså även på de praktiskt dominerande linjerna;

8. att alla skolor, även i glesbygderna, skulle på högstadiet ge eleverna möjlighet att läsa minst två främmande språk;

9. att betygsättningen skulle ske med utgångspunkt från klart definierade kursfordringar;

10. att de vid sidan av grundskolan under dennas uppbyggnadstid verksamma obligatoriska skolorna av annan form skulle beredas samma möjligheter och förutsättningar för sin verksamhet som grundskolan vad avsåge materiella resurser; samt

B. uttala

1. att målsättningen i fråga om maximaltalen för elevantalet i klasserna på längre sikt borde vara en sänkning i förhållande till vad i propositionen föresloges för låg- och högstadiet respektive vad ovan under A. 3. föresloges för mellanstadiet;

2. att åtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts borde vidtagas för att öka rekryteringen av lärare, ej minst i glesbygderna;

3. att möjligheterna till undervisning på låg- och mellanstadierna i bygdeskolorna utsträcktes väsentligt;

4. att undervisning i de s. k. övningsämnena i möjligaste mån borde anföras åt övningslärare;

5. att möjligheter borde tillskapas att variera de praktiska linjerna på högsta-

diet med hänsyn till den ort där skolan vore belägen och till skolans rekryteringsområde;

6. att formerna för övergång från grundskolan till yrkesskolor borde närmare utredas med utgångspunkt från att yrkesskolorna finge en med fackskolorna parallell ställning;

7. att eleverna borde beredas möjlighet att i nionde årskursen välja ett tredje främmande språk;

8. att elevernas och föräldrarnas val av studieväg skulle ske i samråd med elevernas lärare;

9. att jämsides med grundskolans uppbyggnad borde bedrivas intensifierad verksamhet vid statens försöksskolor och i andra lämpliga former för att klarlägga olika organisationsformers och andra faktorerers inverkan på val av studieväg;

10. att erfarenheterna från grundskolans uppbyggnad och från den fortskridande skolreformen borde kontinuerligt samlas, analyseras och regelbundet redovisas; och

11. att vid utformningen av den nya grundskolan även i övrigt skulle iakttagas vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* (I: 594) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg* (II: 737), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att beräkningen av antalet slöjdgrupper skulle grundas på elevantalet i klassen i stället för i skolenheten; att på låg- och mellanstadiet klass eller grupp i trä- och metallslöjd och jämförliga slöjdarter samt i textilslöjd och jämförliga slöjdarter delades i två grupper, om elevantalet vore lägst 17, varvid dock förutsattes att samundervisning om möjligt ordnades, om elevantalet i grupp skulle understiga 5; samt att anvisa de ytterligare medel som föranleddes av ovan angivna yrkanden;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Ljungberg*

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

(I: 595) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 738), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att antalet elever för heltidsanställd skolsköterska skulle utgöra högst 1 200;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 596) och den andra inom andra kammaren av herr *Boija* och fröken *Elmén* (II: 706);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 597) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 711), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening tillkännagiva att specialutbildade lärare i övningsämnen på grundskolans mellanstadium borde bibehållas i den utsträckning detta lokalmässigt låte sig göra;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 598) och den andra inom andra kammaren av herrar *Mag-nusson* i Borås och *Björkman* (II: 722);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 599) och den andra inom andra kammaren av fru *Renström-Ingenäs m. fl.* (II: 730), i vilka hemställts, att statsbidrag skulle kunna utgå även till konfessionella skolor som i övrigt i allt väsentligt uppfyllde fordringarna för den undervisning som meddelades inom det allmänna skolväsendet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedström m. fl.* (I: 600) och den andra inom andra kammaren av herr *Svanberg m. fl.* (II: 732), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att kungl. skolöverstyrelsen vid uppbyggnaden av den i propositionen föreslagna länsskolpsykologorganisationen skulle äga rätt att i län med stor ytvidd eller eljest särskilda förhållanden som försvårade länsskolpsykologens arbete inrätta ytterligare en länsskolpsykologtjänst;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg m. fl.* (I: 601) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 710), i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala att ämnet slöjd i årskurs 8 borde tilldelas 2 fasta veckotimmar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 602) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 729), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam översyn av lärarhögskolornas och seminariernas kurs- och timplaner i syfte att möjliggöra att folk-skollärarexamen i regel medförde kompetens att undervisa i engelska i klass 4—6,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att lärarutbildningen i sin helhet bleve föremål för utredning, varvid dess kvalitativa och innehållsmässiga sida beaktades med hänsyn till skolans behov och utveckling samt att, om 1960 års lärarutbildningssakkunniga tilldelades detta utredningsuppdrag, detta skedde under samtidig vidgning av utredningens sammansättning och direktiv,

3. till Vidareutbildning av lärare m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 100 000 kr. höjt reservationsanslag om inalles 1 900 000 kr.,

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att de överväganden som komme till stånd angående länskonsulentverksamhetens ekonomiska och administrativa sida slutfördes i så god tid att förslag om denna verksamhets utbyggnad kunde föreläggas 1963 års riksdag,

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till anordnandet av studiedagar i syfte att möjliggöra en utökning av bidragen till att omfatta samtliga kostnader för tre studiedagar årligen

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

för samtliga lärare inom det allmänna skolväsendet,

6. besluta att den fortbildningsverksamhet, till vilken skolöverstyrelsen begärt anslag men departementschefen ej förordat medelsanvisning, igångsattes under år 1962 samt att medel härför ställdes till skolöverstyrelsens förfogande,

7. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t från skolöverstyrelsen infordrade förslag om uppläggning och innehåll av särskilda kurser för lärare efter de riktlinjer som angåves i punkten 2. i det i motionerna skisserade trepunktsprogrammet för lärarfortbildningen.

8. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t låte utfärda föreskrifter för den fortbildningsverksamhet som upptoges i punkten 3. i det i motionerna nämnda trepunktsprogrammet för lärarfortbildningen,

9. till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett med 3 500 000 kr. till inalles 8 180 000 kr. förhöjt reservationsanslag,

10. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att kontakter etablerades med Stockholms stad i syfte att möjliggöra viss samverkan i frågor rörande rikscentralens personal- och lokalbehov,

11. besluta att länscentralerna i Malmö, Göteborg och Umeå inrättades under budgetåret 1962/63,

12. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att planeringsarbetet för hjälpmedelscentralerna inriktades på att samtliga länscentraler skulle vara inrättade före utgången av budgetåret 1964/65,

13. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att sådana ändringar i länskolnämndernas instruktioner måtte vidtagas, att länskolnämnderna i samarbete med kommunerna kunde trygga syftet med de pedagogiska stimulansbidragen,

14. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att sådana tilläggsdirektiv ut-

färdades för den skoladministrativa utredningen att en fullständig analys av det skoladministrativa området komme till stånd,

15. besluta att inrätta tillsynslärartjänster vid alla de skolenheter, som hade två eller flera klasser,

16. hemställa att Kungl. Maj:t måtte överväga sådan ändring i skolstadgan, att tjänstgöringsskyldigheten för rektor, som tillika vore skolchef, finge nedsättas med 5 veckotimmar,

17. till Pedagogiska hjälpmedelscentraler för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett med 114 000 kr. höjt förslagsanslag om inalles 406 000 kr.,

18. rekommendera att av investeringsramen på 350 miljoner kr. för budgetåret 1962/63 cirka 100 miljoner kr. utnyttjades för paviljongbyggande och cirka 250 miljoner kr. utnyttjades för byggande av »permanenta» skolor,

19. godkänna den i motionerna föreslagna målsättningen, att gymnastiksalsbristen i landet skulle vara avvecklad senast under budgetåret 1967/68,

20. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att i riksstaten för budgetåret 1963/64 borde upptagas en ny anslagspost benämnd Bidrag till vissa gymnastiksalsbyggen inom det allmänna skolväsendet,

21. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala angelägenheten av att förenklade bestämmelser och anvisningar skyndsamt utarbetades och utfärdades i vad avsåge de statliga myndigheternas prövning av skolbyggnadsärenden,

22. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en sådan utformning av skolstadga och anvisningar, att det, i enlighet med vad i motionerna anförts, fullt tydligt framginge att undantag från regeln, att elevantalet i klass icke skulle överskrida 25 respektive 30, endast finge medges, om det på grund av tvingande praktiska skäl visade sig nödvändigt att tillfälligt reglera förhållandena under ett pågående läsår,

23. i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ställa att planeringen av skolväsendet i hela riket inriktades på att

a) de nu föreslagna maximitalen för elevantalet per klass inom fem år skulle sänkas med ytterligare 3 elever, så att läsåret 1967/68 ingen klass normalt skulle omfatta mer än 22 elever på lågstadiet respektive 27 elever på mellan- och högstadierna,

b) en ytterligare sänkning skulle genomföras i årskurserna 4—9 fr. o. m. läsåret 1970/71, så att *ingen* klass då skulle normalt innehålla mer än 25 elever,

24. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös prövning av de i motionerna aktualiserade frågorna rörande dels behovet av regelbundet återkommande perioder av fortbildning för ordinarie lärare, dels önskemålet om åtgärder i syfte att minska frekvensen av lärarbyten, särskilt i de ömtåliga årskurserna 1, 6 och 7,

25. besluta, att en veckotimme per klass i årskurs 7 skulle ställas till rektors förfogande i de fall, där klassföreståndaren ej förfogade över mer än två undervisningstimmar i klassen; dock så att denna timme förlades inom skoldagens ram med utgångspunkt från de 35 veckotimmar som eleverna reguljärt skulle undervisas, varvid särskilt på schemat uppkommande håltimmar borde utnyttjas,

26. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att yrkesskolväsendet bleve föremål för en allsidig översyn,

27. uttala att yrkeslärarutbildningen vid denna utredning särskilt borde uppmärksammas med hänsyn till yrkesskolans förändrade läge från rekryterings-synpunkt efter grundskolans genomförande,

28. uttala att yrkesskolan borde tillförsäkras utbildningsformer som pekade mot mer kvalificerade uppgifter, varigenom samhället skulle kunna tillförsäkras kvalificerade yrkesutövare, som dels kände sitt yrke från grunden, dels hade nödiga förutsättningar för arbetsledande uppgifter av olika slag,

29. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästa års riksdag om upprättande av ett statligt institut för pedagogisk utbildning av yrkeslärare i huvudsak efter de riktlinjer, som uppdragits av de sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning,

30. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna sin anslutning till de i motionerna redovisade synpunkterna rörande fackskolorna,

31. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att vid planläggningen av den nya fackskoleorganisationen vederbörlig hänsyn toges till de ungdomsskolor i internatform, som redan arbetade inom folkhögskoleförfattningarnas ram,

32. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av folkhögskolans framtida ställning och uppgift under beaktande av det allmänna skolväsendets tillväxt och utbyggnaden av det högre folkbildningsarbetet,

33. uttala att huvudman för folkhögskola skulle äga rätt och möjlighet att inom denna skola, som alltså skulle kunna behålla sin ursprungliga karaktär, anordna en eller flera fackskolelinjer,

34. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sin anslutning till vad i motionerna föreslagits i fråga om elevrådsverksamheten,

35. utöver ställningstaganden till vad under de särskilda avsnitten i motionerna yrkats beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nestrup* (I: 603) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Källstad* (II: 716);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nyman* och *Stefanson* (I: 605) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 728), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om en — av skolans huvudmän bekostad — obligatorisk an-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

svarighetsförsäkring för eleverna vid den praktiska yrkesorienteringen samt att förslag härom senare förelades riksdagen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 606) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 727), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om att skolöverstyrelsen i samarbete med berörda myndigheter och näringslivets organisationer bemyndigades föranstalta en försöksverksamhet i praktisk yrkesorientering efter de riktlinjer som föreslagits i motionerna; att läroplanen för 9p omarbetades; samt att 9mek ersattes av 9ih;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyström m. fl.* (I: 607) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindahl m. fl.* (II: 721), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta om en utredning av folkhögskolans ställning och uppgifter, varvid borde behandlas såväl denna skolforms förhållande till de föreslagna humanistiska och socialekonomiska fackskolorna som dess insats i det fria och frivilliga ungdoms- och folkbildningsarbetet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ranmark m. fl.* (I: 608) och den andra inom andra kammaren av fru *Holmqvist m. fl.* (II: 720);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ringaby* och *Eskilsson* (I: 609) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hæggbloom* och *Turesson* (II: 714), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av den förberedande yrkesutbildningen ville uttala sig för att i den nioåriga skolans nionde årskurs bereddes ökade möjligheter för sådan yrkesutbildning genom rätt till inrättande av för olika orter karakteristiska utbildningslinjer;

dels två likalydande motioner, väck-

ta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 610) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren* (II: 725), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att de i förevarande motioner behandlade frågorna bleve föremål för översyn hos fackskolesakkunniga;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Widén* och *Hilding* (I: 611) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 723), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1. besluta om införande av en förstärkningstimme i svenska i årskurs 4,

2. besluta att på mellanstadiet medge delning av slöjdgrupp, om antalet elever överstege 17, och att varje klass som regel finge bilda två slöjdgrupper,

3. besluta att medge inrättande av specialklasser i de fall där behov av sådan undervisning förelåge,

4. besluta att alla skolbarn vid något eller några tillfällen skulle bli föremål för hörselprov med hjälp av audiometer och att särskilda hörselklasser i enlighet med vad som yrkats under punkt 3. skulle inrättas,

5. besluta uppräknade vederbörande anslag för budgetåret 1962/63 med det belopp som erfordrades av yrkandena ovan;

dels en inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 587) väckt motion;

dels en inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* (I: 604) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* (II: 699) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (II: 703) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 704) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herrar *Blidfors* och *Alemyr* (II: 705) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Hamrin* i Jönköping (II: 709) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 715) väckt motion, vari hemställts, att riksdagen för sin del måtte uttala att särskilda stödåtgärder vidtoges för beredande av läxhjälp och hemarbetets förläggande till skolan samt att härför erforderliga medel ställdes till förfogande; att den kostnadsfördelning mellan stat och kommun, som förutsattes vid införandet av fria läroböcker, fri undervisningsmateriel och fria skolmältider, snarast återställdes och att som riktlinje för kostnadsfördelningen i övrigt borde gälla att staten skulle svara för samtliga merkostnader i samband med skolreformens genomförande och för framtiden överta huvudparten av kostnaderna för skolväsendet utan att den lokala ledningen därför på något sätt begränsades; att ämnet kristendomskunskap utginge som självständigt ämne i den obligatoriska nioåriga grundskolan och fackskolorna och i stället under benämningen religionskunskap inginge som en naturlig del i övriga orienteringsämnen, samt att bestämmelserna om morgonsamling utformades så, att de uteslöte alla möjligheter till avvikelser från religionsfrihetens principer och att — i den mån morgonsamling av konfessionell karaktär förekomme — deltagandet från elevernas sida skulle vara frivilligt samt att stadgande härom inskrevs i skollagen;

dels en inom andra kammaren av herr *Nordgren* (II: 726) väckt motion;

dels en inom andra kammaren av herr *Svensson* i Kungälv (II: 733) väckt motion, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en utredning om befrielse att deltaga i skolans kristendomsundervisning för barn till ateistiska föräldrar, vilka önskade sådan befrielse;

dels en inom andra kammaren av herr *Svensson* i Kungälv *m. fl.* (II: 734) väckt motion, vari hemställts, att riksdagen i

skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en utredning rörande folkhögskolans ställning och uppgifter i det framtida skolsystemet;

dels en inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* (II: 735) väckt motion, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om att inordna de tekniska läroverken under de kommunala skolstyrelserna;

dels en inom andra kammaren av herrar *Turesson* och *Björkman* (II: 736) väckt motion, vari — under hänvisning till i motionerna I: 11 och II: 32 anförd motivering — hemställts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 maj 1957 (nr 318), att fr. o. m. den 1 januari 1963

1. bidragsunderlaget enligt 6 § 2 mom. för beräkning av statsbidrag till permanenta skollokaler bestämdes med utgångspunkt i ett grundbelopp av sjuhundrafemtio kronor per kvadratmeter nettogolvyta; samt

2. statsbidraget till provisoriska skollokaler enligt 11 § utginge i förhållande till ett bidragsunderlag, bestämt med utgångspunkt i ett grundbelopp av trehundratjugofem kronor per kvadratmeter nettogolvyta av lokaler för undervisning, förvaring av skolmateriel, administration och skolmältidsverksamhet samt uppehållsrum för elever, vilket grundbelopp omräknades efter samma grunder som enligt 6 § 2 mom. gällde i fråga om permanenta skollokaler;

dels en inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och fru *Nettelbrandt* (II: 742) väckt motion.

Under avd. I. Reformering av den obligatoriska skolan m. m. hemställde utskottet,

1. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge sambandet mellan kunskapsmeddelande och grundläggande allmänbildning, icke måtte av riksdagen bifallas,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

2. att riksdagen måtte finna motionerna I: 582 och II: 702, såvitt de avsåge kristendomsundervisningens betydelse för de ungas fostran samt tolkningen av objektivitetskravet i undervisningen, besvarade med vad utskottet anfört,

3. att riksdagen måtte finna motionen II: 733 besvarad med vad utskottet anfört,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 578 och II: 694 samt I: 590 och II: 713 besluta att fr. o. m. den 1 juli 1962 skulle införas en allmän kommunal obligatorisk skola, benämnd grundskolan, med uppgift att i samarbete med hemmen främja elevernas allsidiga utveckling samt att därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter;

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna, att grundskolan skulle omfatta nio årskurser, fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium, vart och ett om tre årskurser;

6. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge undervisning på låg- och mellanstadierna i bygdeskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

7. att yrkandet i motionerna I: 608 och II: 720 icke måtte av riksdagen bifallas,

8. att motionen I: 604 icke måtte av riksdagen bifallas,

9. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna, att lågstadiet och mellanstadiet skulle omfatta en för alla elever gemensam studieväg;

10. att riksdagen måtte finna motionerna I: 577 och II: 681 besvarade med vad utskottet anfört,

11. att motionen II: 715, såvitt den avsåge ämnet kristendomskunskap, icke måtte av riksdagen bifallas,

12. att motionerna I: 581 och II: 698 icke måtte av riksdagen bifallas,

13. att motionerna I: 582 och II: 702 samt I: 593 och II: 717, samtliga såvitt de avsåge kristendomsundervisning i nionde årskursens mer yrkesbetonade linjer, samt I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge ändring på högstadiet av undervisningstiden för ämnet kristendoms-kunskap jämte därav föranledda förändringar, icke måtte av riksdagen bifallas,

14. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att alla skolor även i glesbygderna skulle på högstadiet ge eleverna möjlighet att läsa minst två främmande språk, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

15. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge möjlighet att i nionde årskursen välja ett tredje främmande språk, icke måtte av riksdagen bifallas,

16. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge familjekunskap som obligatoriskt ämne i årskurs 9, icke måtte av riksdagen bifallas,

17. att motionerna I: 596 och II: 706 icke måtte av riksdagen bifallas,

18. att motionerna I: 601 och II: 710 icke måtte av riksdagen bifallas,

19. att motionerna I: 61 och II: 76 icke måtte av riksdagen bifallas,

20. att motionerna I: 589 och II: 731 samt II: 705 icke måtte av riksdagen bifallas,

21. att motionerna I: 609 och II: 714 samt I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge möjligheterna att variera de praktiska linjerna på högstadiet, icke måtte av riksdagen bifallas,

22. att motionerna I: 606 och II: 727, såvitt de avsåge ersättande av 9mek med 9ih samt omarbetande av läroplanen för 9p, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

23. att motionerna I: 606 och II: 727, såvitt de avsåge praktisk yrkesorientering, icke måtte av riksdagen bifallas,

24. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge alternativkurser i ett större antal ämnen, icke måtte av riksdagen bifallas,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

25. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna, att på högstadiet skulle finnas olika studievägar, på vilka undervisning meddelades i årskurserna 7 och 8 i ämnen, som vore gemensamma för alla elever, och i olika tillvalda ämnen eller ämnesgrupper samt i årskurs 9 på särskilda linjer;

26. att motionen I: 587, såvitt den avsåge elevs överförande till specialklass utan föräldrarnas medgivande, icke måtte av riksdagen bifallas,

27. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge viss rätt för grundskolornas lokala ledning, icke måtte av riksdagen bifallas,

28. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge elevernas och föräldrarnas val av studieväg, godkänna, att eleverna skulle följa högstadiets studievägar efter fritt, successivt val;

29. att motionen II: 704 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

30. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 611 och II: 723, såvitt de avsåge inrättande av specialklasser, samt motionen II: 742, såvitt den avsåge inrättande av skolmognadsklasser, godkänna att specialundervisning anordnades enligt av departementschefen förordade grunder;

31. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 729 ävensom med avslag på motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att delningstalen för klasserna tillika skulle utgöra maximitäl, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en sådan utformning av skolestadga och anvisningar, att det fullt tydligt framginge att undantag från regeln, att elevantalet i klass icke skulle överstiga 25 respektive 30, endast finge medges, om det på grund av tvingande praktiska skäl visade sig nödvändigt att tillfälligt reglera förhållandena under ett pågående läsår,

32. att motionerna I: 585 och II: 718

samt I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa dels att de nu föreslagna maximitäl för elevantalet per klass inom fem år skulle sänkas med ytterligare tre, så att läsåret 1967/68 ingen klass normalt skulle omfatta mer än 22 elever på lågstadiet respektive 27 elever på mellan- och högstadierna, dels att en ytterligare sänkning skulle kunna genomföras i årskurserna 4—9 fr. o. m. läsåret 1970/71, så att ingen klass då normalt skulle omfatta mer än 25 elever, ävensom motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att målsättningen i fråga om maximitäl för elevantalet i klasserna på längre sikt borde vara en sänkning i förhållande till vad i propositionen föresloges för låg- och högstadiet respektive i förhållande till i motionerna föreslagna 25 elever per klass, icke måtte av riksdagen bifallas,

33. att motionerna I: 585 och II: 718, I: 588 och II: 707 samt I: 593 och II: 717, samtliga såvitt de avsåge särbestämmelser för glesbygderna i fråga om delningstal, icke måtte av riksdagen bifallas,

34. att motionerna I: 594 och II: 737 samt I: 611 och II: 723, samtliga såvitt de avsåge delning av slöjdgrupp, icke måtte av riksdagen bifallas,

35. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att elevantalet på mellanstadiet skulle maximeras till 25 per klass, godkänna, att klasser och grupper anordnades enligt av departementschefen förordade grunder;

36. att motionerna I: 611 och II: 723, såvitt de avsåge införande av en förstärkningstimme i svenska i årskurs 4, icke måtte av riksdagen bifallas,

37. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna, att läsåret i grundskolan skulle omfatta 39 veckor samt timplanen upptaga 20 veckotimmar i årskurs 1, 24 veckotimmar i årskurs 2, 30 i årskurs 3, 34 i årskurs 4

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

samt 35 veckotimmar i var och en av övriga årskurser, med möjlighet att i vissa ämnen företaga gruppuppdelning eller meddela frivillig undervisning enligt av departementschefen förordade grunder;

38. att motionen I: 587, såvitt den avsåge skyndsam prövning av frågan om förbättrade möjligheter till fysisk och psykisk hälsoundersökning av främst elever, vilkas överförande till specialklass kunde komma i fråga, samt motionerna I: 611 och II: 723, såvitt de avsåge att alla skolbarn vid något eller några tillfällen skulle bli föremål för hörselprov, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

39. att motionen II: 742, såvitt den avsåge skolmognadsundersökningar, icke måtte av riksdagen bifallas,

40. att yrkandet i motionen II: 709 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

41. att motionerna I: 591 och II: 712 samt I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge extra timtilldelning till klassföreståndare, icke måtte av riksdagen bifallas,

42. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 12 och II: 28 samt I: 585 och II: 718 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört rörande disciplinfrämjande åtgärder,

43. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 12 och II: 28 samt II: 715 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört rörande organiserad läxhjälp på grundskolans högstadium,

44. att riksdagen måtte finna motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge betygsättning, besvarade med vad utskottet anfört,

45. att motionen II: 699 icke måtte av riksdagen bifallas,

46. att motionen II: 703 icke måtte av riksdagen bifallas,

47. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att erfarenheterna från grundskolans uppbyggnad och från den fortskridande skolreformen borde kon-

tinuerligt samlas, analyseras och regelbundet redovisas, icke måtte av riksdagen bifallas,

48. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att jämsides med grundskolans uppbyggnad borde bedrivas intensifierad verksamhet vid statens försöksskolor och i andra lämpliga former för att klarlägga olika organisationsformers och andra faktorerers inverkan på val av studieväg, icke måtte av riksdagen bifallas,

49. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna, att grundskolan i övrigt finge i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som departementschefen i skilda hänseenden förordat;

50. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att undervisning i de s. k. övningsämnena i möjligaste mån borde anförtros åt övningslärare, även som motionerna I: 597 och II: 711, icke måtte av riksdagen bifallas,

51. att riksdagen måtte finna motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge viss översyn av lärarhögskolornas och seminariernas kurs- och timplaner, besvarade med vad utskottet anfört,

52. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge att ämnet familjekunskap skulle ingå i lärarutbildningen, icke måtte av riksdagen bifallas,

53. att motionerna I: 585 och II: 718, I: 582 och II: 702 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge vidareutbildningskurser i ämnet kristendoms-kunskap, icke måtte av riksdagen bifallas,

54. att motionerna I: 603 och II: 716 icke måtte av riksdagen bifallas,

55. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge vissa åtgärder för pedagogisk utbildning av yrkeslärare, icke måtte av riksdagen bifallas,

56. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge tillsynslärartjänster, icke måtte av riksdagen bifallas,

57. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge åtgärder i syfte att öka lärarutbildningen, svarande mot före-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

slagen ytterligare sänkning av elevantalet i klasserna, icke måtte av riksdagen bifallas,

58. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge vissa åtgärder för ökad rekrytering av lärare, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

59. att riksdagen måtte finna motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge utredning av lärarutbildningen i dess helhet, besvarade med vad utskottet anförde,

60. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge fortbildningskurser i ämnet familjekunskap, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

61. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge igångsättande av viss fortbildningsverksamhet under år 1962, icke måtte av riksdagen bifallas,

62. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 729 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anförde rörande länskonsulentverksamhetens och fortbildningsverksamhetens utbyggnad,

63. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge en förutsättningslös prövning av vissa frågor rörande dels behovet av regelbundet återkommande perioder av fortbildning för ordinarie lärare, dels åtgärder i syfte att minska frekvensen av lärarbyten i vissa årskurser, icke måtte av riksdagen bifallas,

64. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 595 och II: 738 besluta, att i grundskolan skulle finnas lärare och andra befattningshavare i enlighet med av departementschefen angivna riktlinjer, samt godkänna av departementschefen förordade grunder för befattningshavarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden;

65. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge en ny anslagspost benämnd Bidrag till vissa gymnastiksambyggen inom det allmänna skolväsendet, icke måtte av riksdagen bifallas,

66. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna I: 584 och II: 719 överlämnades till 1958 års skatteutjämningskommitté,

67. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 11 och II: 32 samt I: 602 och II: 729 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anförde beträffande den administrativa handläggningen av skolbyggnadsärenden,

68. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 11 och II: 32, I: 602 och II: 729, II: 715 ävensom II: 736, samtliga såvitt de avsåge statsbidrag, godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till driftkostnader, byggnadsarbeten och pedagogisk utrustning m. m. för grundskolan;

69. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge vissa åtgärder för de vid sidan av grundskolan under dennas uppbyggnadstid verkamma obligatoriska skolorna, icke måtte av riksdagen bifallas,

70. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge visst samarbete med Stockholms stad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

71. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge inrättande budgetåret 1962/63 av hjälpmedelscentraler i Malmö, Göteborg och Umeå, icke måtte av riksdagen bifallas,

72. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 729 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anförde om planeringsarbetet för utbyggande av organisationen med hjälpmedelscentraler,

73. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge vissa ändringar i instruktionen för länskolnämnderna, icke måtte av riksdagen bifallas,

74. att riksdagen måtte finna motionerna I: 600 och II: 732 besvarade med vad utskottet anförde,

75. att motionerna I: 11 och II: 32, såvitt de avsåge ökning av andelen pavil-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

jonger i det framtida skolbyggandet, icke måtte av riksdagen bifallas,

76. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge att — inom den föreslagna investeringsramen på 350 miljoner kr. — andelen skolor av paviljongtyp skulle budgetåret 1962/63 ökas från av departementschefen förordade 80 miljoner kr. till 100 miljoner kr., icke måtte av riksdagen bifallas,

77. att motionen II: 83 icke måtte av riksdagen bifallas,

78. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 729 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört i fråga om avhjälpandet av den rådande gymnastiksälsbristen,

79. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för övergången till grundskolan;

80. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att folkskolan, realskolan och flickskolan skulle avvecklas i den ordning departementschefen förordat;

81. att motionerna I: 582 och II: 702 samt II: 726, samtliga såvitt de avsåge kristendomsämnet i de tvååriga fackskolorna, icke måtte av riksdagen bifallas,

82. att motionerna I: 610 och II: 725 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

83. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge att vid planläggningen av fackskolororganisationen vederbörlig hänsyn skulle tagas till vissa befintliga ungdomsskolor i internatform, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

84. att motionerna I: 580 och II: 700 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

85. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge dels en förutsättningslös utredning om fackskolornas och folkhögskolornas uppgift och ställning m. m., dels viss komplettering av de sakkunniga för översyn av förslaget om fackskolor, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

86. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen II: 726, såvitt den avsåge att fackskolorna borde vara statliga, besluta, att fackskolor skulle anordnas och organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade riktlinjer;

87. att motionerna I: 598 och II: 722 icke måtte av riksdagen bifallas,

88. att motionerna I: 599 och II: 730 icke måtte av riksdagen bifallas,

89. att motionerna I: 579 och II: 701 icke måtte av riksdagen bifallas,

90. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för anordnande av statsunderstödda privata skolor;

91. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen II: 735 godkänna av departementschefen förordade grunder för de tekniska gymnasiernas ekonomiska förvaltning;

92. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för anordnande av skolhälsovården vid statliga skolor under skolstyrelsens förvaltning samt vid yrkesskolor ävensom för statsbidrag avseende skolhälsovården vid sistnämnda skolor;

93. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som föranleddes av vad departementschefen i övrigt förordat;

94. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge rätt och möjlighet för huvudman för folkhögskola att anordna en eller flera fackskollinjer, icke måtte av riksdagen bifallas,

95. att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 259 och II: 309, I: 586 och II: 708, I: 592 och II: 724, I: 602 och II: 729, I: 607 och II: 721, II: 9 samt II: 734, samtliga såvitt de avsåge en ut-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

redning rörande folkhögskolans ställning och uppgifter i det framtida skolsystemet, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört i frågan,

96. att motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge utredning av formerna för övergång från grundskola till yrkeskolor, icke måtte av riksdagen bifallas,

97. att riksdagen måtte finna motionerna I: 585 och II: 718 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge en allsidig utredning rörande yrkesutbildningen, besvarade med vad utskottet härvidlag anfört,

98. att motionerna I: 407 och II: 496 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

99. att motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge tilläggsdirektiv för den skoladministrativa utredningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

100. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge utredning av skolpsykolog-, skolkurators- och yrkesvägledningsverksamheten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

101. att motionerna I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge utarbetande m. m. av viss materiel för samarbetet mellan hem och skola, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

102. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 605 och II: 728 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört i fråga om en utredning angående obligatorisk ansvarighetsförsäkring för eleverna vid den praktiska yrkesorienteringen,

103. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidtaga de åtgärder, som erfordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade reformeringen av skolväsendet;

104. att riksdagen måtte, med godkän-

nande av vad utskottet i övrigt anfört, besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de inte blivit under punkterna 1.—102. särskilt berörda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under avd. II. Vissa anslagsfrågor för budgetåret 1962/63 hemställde utskottet,

1:o) att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för skolöverstyrelsen, som föranledades av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 955 000 kr.;

2:o) att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 047 000 kr.;

3:o) att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för länsskolnämnderna, som föranledades av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för länsskolnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1962/63;

c) till Länsskolnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 255 000 kr.;

4:o) att riksdagen måtte till Länsskolnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 284 000 kr.;

5:o) att riksdagen måtte till Läroboksnämnden för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 170 000 kr.;

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

6:o) att riksdagen måtte

a) besluta, att nu utgående statsbidrag till primärkommunernas kostnader för skolbibliotek skulle avlösas enligt av departementschefen förordade grunder;

b) till Bidrag till skolbibliotek för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 257 000 kr.;

7:o) att riksdagen måtte till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 050 000 kr.;

8:o) att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge medelstilldelningen, till Pedagogiska hjälpmedelscentraler för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 292 000 kr.;

9:o) att riksdagen måtte till Information om skolreformen för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 475 000 kr.;

10:o) att riksdagen måtte till Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 300 000 kr.;

11:o) att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag finge utgå till kostnaderna för byggnadsarbeten m. m. vid privata skolor i enlighet med vad departementschefen förordat;

b) med avslag på motionerna I: 584 och II: 719, såvitt de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 000 kr.;

12:o) att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 582 och II: 702 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Vidareutbildning av lärare m. m. för budget-

året 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kr.;

13:o) att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 585 och II: 718 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 680 000 kr.

Reservationer hade avgivits enligt följande:

Reservationer till avdelning I

1) vid *punkten 1* av herr *Kajiser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge sambandet mellan kunskapsmeddelelse och grundläggande allmänbildning;

2) vid *punkten 4*

a) av herr *Wiklund* i Öjebyn, utan angivet yrkande;

b) av herr *Kajiser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 578 och II: 694 samt I: 590 och II: 713 besluta att fr. o. m. den 1 juli 1962 skulle införas en allmän kommunal obligatorisk skola, benämnd folkskolan, med uppgift att i samarbete med hemmen främja elevernas allsidiga utveckling samt att därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter;

3) vid *punkten 14* av herr *Kajiser* och fröken *Karlsson*, som ansett, att utskottet under 14. bort hemställa,

att riksdagen måtte godkänna motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge elevernas möjligheter att på högstadiet utöver engelska välja mellan tyska och franska;

4) vid *punkten 18* av herr *Kajiser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 18. bort hemställa,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 601 och II: 710;

5) vid *punkten 21* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 21. bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 609 och II: 714 samt I: 593 och II: 717 måtte uttala, att möjligheter borde tillskapas att variera de praktiska linjerna på högstadiet med hänsyn till den ort, där skolan vore belägen och till skolans rekryteringsområde;

6) vid *punkten 23*

a) av fröken *Karlsson*, utan angivet yrkande;

b) av herr *Stefanson*, som ansett, att utskottet under 23. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 606 och II: 727 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att skolöverstyrelsen i samarbete med berörda myndigheter och näringslivets organisationer bemyndigades följa yrkesorienteringens genomförande och insamla och sammanställa uppgifter om verksamheten, vilka kunde tjäna till vägledning vid den definitiva utformningen av studie- och yrkesorienteringen;

7) vid *punkten 24* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, som ansett, att utskottet under 24. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge alternativkurser i ett större antal ämnen;

8) vid *punkten 27* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 27. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 593 och II: 717 godkänna, att skolcheferna skulle äga rätt att i den utsträckning som kunde vara påkallad av praktiska och pedagogiska skäl föra samman eleverna i högstadiets sjunde resp. åttonde årskurs i klassavdelningar på grundval av elevernas fria val av ämnen och alternativkurser;

9) vid *punkten 28* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 28. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 593 och II: 717 godkänna, att eleverna skulle följa högstadiets studievägar efter fritt, successivt val, dock att val av studieväg skulle ske efter samråd med elevernas lärare;

10) vid *punkten 31* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i vissa delar bort ha annan, i denna reservation angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 31. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att delningstalen för klasserna tillika skulle vara maximital, ävensom avslå motionerna I: 602 och II: 729, såvitt de avsåge vissa regler för överskridande av delningstalen;

11) vid *punkten 32* av herrar *Källqvist*, *Kaijser*, *Torsten Andersson*, *Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i *Hedenäset* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under 32. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 585 och II: 718, I: 593 och II: 717 samt I: 602 och II: 729, samtliga dessa motioner såvitt de avsåge elevantalet per klass, uttala, att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under 1960-talet genomförd, successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1970/71 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever;

12) vid *punkten 33*

a) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 33. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 585 och II: 718 samt I: 588 och II: 707, samtliga såvitt de avsåge särsk bestämmelser för glesbygderna, samt med bifall till motionerna I: 593 och II: 717 besluta, att kommuner i gles-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

bygderna skulle ha rätt tillämpa lägre maximitäl med avseende å elevantalet i klasserna än som eljest gäller;

b) av herrar *Torsten Andersson, Källqvist, Widén, Larsson* i Hedenäset, *Helén* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under 33. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 585 och II: 718 samt i anledning av motionerna I: 588 och II: 707, förnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, samt I: 593 och II: 717 i förevarande avseende godkänna, att linje i årskurs 9 vid mindre högstadiet finge inrättas då minst 9 elever anmält sig till linjen i fråga om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 60 eller mindre, då minst 10 elever anmält sig till linjen i fråga om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 61—65 samt då minst 11 elever anmält sig om årskursens sammanlagda elevantal utgjorde 66—70;

13) vid punkten 34

a) av herr *Widén*, som ansett,

dels att utskottets yttrande beträffande den i förevarande punkt upptagna frågan om delning av slöjdgrupp bort ha i denna reservation angiven lydelse,

dels att utskottet under 34. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 611 och II: 723 samt I: 594 och II: 737 besluta att på mellanstadiet medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur anslaget till Bidrag till driften av folkskolor,

dels ock att utskottets yttrande angående den under punkten 36 upptagna frågan om införande av en förstärkningstimme i svenska i årskurs 4 bort ha i reservationen angiven lydelse;

b) av herrar *Widén* och *Torsten Andersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande och hemställan under punkten 34 bort ha i reservationen 13 a) angiven lydelse;

14) vid punkten 35 av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande beträffande den i förevarande punkt upptagna frågan bort ha i reservationen 10) angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 35. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 593 och II: 717 godkänna, att klasser och grupper anordnades enligt av departementschefen förordade grunder, dock att antalet elever på mellanstadiet skulle maximeras till 25 per klass i stället för 30;

15) vid punkten 36

a) av herr *Källqvist*, utan angivet yrkande;

b) av herr *Widén*, som ansett,

dels att utskottets yttrande beträffande den i förevarande punkt upptagna frågan bort ha i reservationen 13 a) angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 36. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 611 och II: 723 besluta om införande av en förstärkningstimme per vecka i svenska i årskurs 4;

16) vid punkten 41

a) av herrar *Källqvist, Widén, Helén* och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under 41. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 591 och II: 712 samt med bifall till motionerna I: 602 och II: 729 besluta, att en veckotimme per klass i årskurs 7 skulle ställas till rektors förfogande i de fall, där klassföreståndaren ej förfogade över mer än två undervisningstimmar i klassen; dock så att denna timme förklades inom skoldagens ram med utgångspunkt från de 35 veckotimmar, som eleverna reguljärt skulle undervisas, varvid särskilt på schemat uppkommande håltimmar borde utnyttjas;

b) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 41. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av mo-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

tionerna I: 602 och II: 729 samt med bifall till motionerna I: 591 och II: 712 besluta att för klassföreståndare i den nioåriga skolans högstadium lades in minst en halv timme i klassföreståndarens tjänstgöring för omvårdnad och vägledning av eleverna;

17) vid *punkten 42* av herr *Näsström*, fru *Myrdal* samt herrar *Lars Larsson*, *Dahlberg*, *Arvidson*, *Wiklund* i Öjebyn, *Blidfors* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottet under 42. bort hemställa,

att motionerna I: 12 och II: 28 samt I: 585 och II: 718, såvitt de avsåge vissa disciplinfrämjande åtgärder, icke måtte av riksdagen bifallas;

18) vid *punkten 44* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 44. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att betygssättningen i grundskolan skulle ske med utgångspunkt från klart definierade kursfordringar;

19) vid *punkten 47* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 47. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att erfarenheterna från grundskolans uppbyggnad och från den fortskridande skolreformen borde kontinuerligt samlas, analyseras och regelbundet redovisas;

20) vid *punkten 48* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 48. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att jämsides med grundskolans uppbyggnad borde bedrivas intensifierad verksamhet vid statens försöksskolor och i andra lämpliga former för att klarlägga olika organisationsformers inverkan på val av studieväg;

21) vid *punkten 50* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 50. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge att undervisning i de s. k. övningsämnena i möjligaste mån borde anförtros åt specialutbildade lärare, samt motionerna I: 597 och II: 711 att specialutbildade lärare i övningsämnena å mellanstadiet borde bibehållas i den utsträckning detta lokalmässigt låte sig göra;

22) vid *punkten 53* av herrar *Nestrup*, *Kaijser*, *Torsten Andersson*, *Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under 53. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 585 och II: 718, I: 582 och II: 702 samt I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge vidareutbildningskurser i ämnet kristendomskunskap, besluta, att sådana kurser skulle anordnas 1962/63;

23) vid *punkten 54*

a) av herr *Nestrup*, utan angivet yrkande;

b) av fröken *Karlsson*, likaledes utan angivet yrkande;

24) vid *punkten 56* av herr *Widén*, utan angivet yrkande;

25) vid *punkten 64* av fröken *Karlsson*, som ansett, att utskottet under 64. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta, att i grundskolan skulle finnas lärare och andra befattningshavare i enlighet med av departementschefen angivna riktlinjer samt godkänna av departementschefen förordade grunder för befattningshavarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden, dock att antalet elever för heltidsanställd skolsköterska, med bifall till motionerna I: 595 och II: 738, skulle utgöra högst 1 200;

26) vid *punkten 68* av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 68. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

på motionerna I: 602 och II: 729 samt II: 715, samtliga såvitt de avsåge statsbidrag, godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till driftkostnader, byggnadsarbeten och pedagogisk utrustning m. m. för grundskolan, dock med bifall till motionerna I: 11 och II: 32, såvitt de avsåge statsbidrag till paviljonger, ävensom till II: 736, såvitt avsåge ändring av bidragsunderlaget enligt 6 § 2 mom. i kungörelsen om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet;

27) vid *punkten 69*

a) av herr *Torsten Andersson*, utan angivet yrkande;

b) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under 69. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 593 och II: 717, såvitt de avsåge vissa åtgärder för de vid sidan av grundskolan under dennas uppbyggnadstid verksamma obligatoriska skolorna, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till nästa års riksdag till beredande åt dessa skolor av samma möjligheter och förutsättningar för sin verksamhet som den reformerade skolan i vad avsåge materiella resurser för undervisningen och elevantalet i klasserna;

28) vid *punkten 75* av herrar *Nestrup*, *Kaijser*, *Torsten Andersson*, *Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i viss del bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 75. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 11 och II: 32, I: 602 och II: 729 samt II: 736 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna sålunda anförde om angelägenheten av ett ökat skolbyggande av paviljongtyp;

29) vid *punkten 82* av herr *Stefanson*, som ansett, att utskottet under 82. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 610 och II: 725 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de för översyn av fackskoleförslaget tillkallade sakkunniga erhöles i uppdrag att jämväl pröva den linjeuppsättning av fackskolorna, som i motionerna föreslagits;

30) vid *punkten 88* av herrar *Källqvist*, *Kaijser*, *Stefanson* och *Helén* samt fröken *Karlsson* och herr *Källstad*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i viss del bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet under 88. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 599 och II: 730 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna sålunda anförde beträffande statsbidrag till konfessionella skolor;

31) vid *punkten 91* av fröken *Karlsson*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 735 och att utskottet därför under 91. bort hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag angående de tekniska gymnasiernas inordnande under de kommunala skolstyrelserna.

Reservation till avdelning II

Vid *anslagspunkten 12* av herrar *Nestrup*, *Kaijser*, *Torsten Andersson*, *Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka i anslutning till reservationen nr 22) ansett, att utskottet i nämnda anslagspunkt bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 582 och II: 702 och i anledning av motionerna I: 602 och II: 729, samtliga såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Vidareutbildning av lärare m. m. för budgetåret 1962/63 under

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 840 000 kr.

Särskilda utskottets utlåtande nr 2

Genom en den 30 mars 1962 dagtecknad proposition, nr 136, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att

1) antaga ett vid propositionen fogat förslag till skollag,

2) godkänna av föredragande departementschefen förordade grunder för inrättande av tekniskt råd vid länsskolnämnd samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda i anslutning härtill erforderliga bestämmelser.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås i anslutning till förslagen i propositionen nr 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m., att den nuvarande skolstyrelselagen ersättes med en skollag, upptagande — jämte föreskrifter som nu återfinns i skolstyrelselagen — bl. a. vissa grundläggande regler berörande den enskildes förhållande till den offentliga undervisningen och skolorna under skolstyrelsens förvaltning.

De i skolstyrelselagen upptagna bestämmelserna har med endast ett fåtal jämkningar av saklig eller formell innebörd överförts till den nya lagen.

I fråga om kommunernas principiella ansvar och befogenheter motsvarar förslaget i stort sett vad redan nu gäller; dock har kommunerna uttryckligen ålagts att främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i påbyggnadsskolorna till grundskolan.

Vad angår skolstyrelsens kompetensområde innebär de nya reglerna, att de i propositionen nr 54 föreslagna kommunala fackskolorna och de nuvarande högre tekniska läroverken ställes under styrelsens förvaltning. I anslutning till förslaget om de tekniska läroverkens

inordnande under skolstyrelsens förvaltning föreslås inrättande vid länsskolnämnderna av ett rådgivande organ, benämnt tekniskt råd och bestående av minst tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Rådet skall ha till uppgift att sörja för undervisningens anknytning till näringslivet och anpassning till den tekniska utvecklingen.

För interkommunal samverkan på skolväsendets område föreslås i förenklingssyfte en nyordning såtillvida, att för varje slag av skolor i kommunerna skall genom statlig myndighets försorg och efter kommunernas hörande fastställas elevområden, från vilka skolorna har att mottaga elever. Elevområde må fastställas att omfatta — utom skolkommunen — en eller flera andra kommuner eller delar därav. I den mån skolkommunen på grund härav har att mottaga elever från annan kommun skall ersättning utgå, varom kommunerna äger träffa överenskommelse. Kan kommunerna inte enas, skall ersättning utgå med för olika slag av skolor och för elev och läsår eller kurs räknat av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar fastställda schablonbelopp. I den mån schablonbelopp inte bestämts fastställs ersättningen liksom hittills av länsskolnämnden. Utöver den form av samverkan, som består i att kommun för undervisning mottager barn från annan kommun, ger inte förslaget regler för interkommunal samverkan i vidare mån än att länsskolnämnden i vissa fall kan ålägga kommuner att samverka beträffande förvaltningen av skola.

I lagförslaget upptages i nära anslutning till nuvarande bestämmelser grundläggande regler om barnens och ungdomens rätt till undervisning i grundskolan och påbyggnadsskolorna till denna samt om undervisningen i dessa skolor. Bl. a. fastslås förbudet mot kroppslig bestraffning och kränkande behandling av eleverna samt principen om avgiftsfri undervisning. Med en

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

mindre jämkning har också nuvarande bestämmelser om befrielse från deltagande i kristendomsundervisning och i morgonsamling upptagits i lagförslaget. I anslutning till vissa bestämmelser om grundskolans organisation fastslås principen om det fria valet av studieväg; det skall sålunda ankomma på föräldrarna att välja studieväg efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

Den nioåriga skolplikten, varpå grundskolan bygger, föreslås bli reglerad i lag liksom även normerna för skolpliktens fullgörande. Skolpliktstiden skall enligt förslaget liksom i försöksskolan normalt motsvara levnadsåldern 7—16 år. I anslutning till en regel om befogenhet för skolstyrelsen att medge skolpliktig befrielse från det sista skolpliktsåret understrykes, att denna möjlighet bör användas med stor återhållsamhet och endast då befrielsen med hänsyn till barnets bästa finnes vara den lämpligaste lösningen. Liksom hittills skall skolplikt kunna fullgöras i privata skolor eller genom enskild undervisning. Beträffande sådana privata skolor, vilka inte åtnjuter statsunderstöd, fordras att skolan av skolstyrelsen godkänts för ändamålet. För sådant godkännande förutsättes bl. a. att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans.

Den nya skollagen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1962.

Det vid propositionen fogade författningsförslaget var i följande delar så lydande:

2 §.

Varje kommun skall, efter vad i denna lag och särskilda författningar närmare bestämmes,

a) sörja för undervisningen av barn i grundskola,

b) främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i följande slag av skolor, nämligen kommunal yrkesskola och fackskola samt stat-

ligt och kommunalt gymnasium, även-som

c) i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.

7 §.

Skolstyrelsen är styrelse för grundskolan och därtill hörande verksamhet.

Finnes i kommunen skola, som sägs i 2 § b), skall skolstyrelsen vara styrelse även för den skolan och därtill hörande verksamhet.

På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att skolstyrelsen skall vara styrelse även för annan skola än som avses i första och andra styckena.

16 §.

Vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna skall skolchefen närvara samt äga rätt att deltaga i överläggningarna men ej i besluten och att få sin särskilda mening antecknad till protokollet.

Angående rätt för annan än skolchef att sålunda deltaga vid sammanträde, som i första stycket sägs, förordnar Konungen.

25 §.

Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.

32 §.

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mognad, må tillåtas att börja skolgång i grundskolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

Har skolpliktigt barn ej nått den mognad som fordras för att deltaga i undervisningen i grundskolan, må dess skolgång med föräldrarnas medgivande uppskjutas ett år.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Om intagning i vissa fall vartannat år av elever i grundskolan gäller vad Konungen därom förordnar.

33 §.

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

34 §.

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrivs på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs, som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 711 av herr *Carl Albert Anderson* och II: 857 av herr *Pettersson i Degerfors m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 712 av herr *Carl Albert Anderson* och II: 853 av herr *Johansson i Södertälje m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 714 av herr *Ragnar Bergh* och fröken *Ljungberg* samt II: 850 av herr *Hæggbloom m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 715 av

herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 855 av herr *Larsson i Luttra m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 717 av herr *Lars Larsson* och herr *Dahlberg* samt II: 847 av herrar *Arvidson* och *Blidfors*,

de likalydande motionerna I: 718 av herr *Lundström m. fl.* och II: 858 av herr *Ohlin m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 719 av fru *Segerstedt Wiberg* och II: 852 av herr *Helén*,

de likalydande motionerna I: 720 av herr *Wirmark m. fl.* och II: 856 av herr *Nelander m. fl.*,

motionen I: 713 av herr *Ragnar Bergh*,

motionen I: 716 av herr *Eric Carlsson*,

motionen II: 848 av herrar *Boija* och

Enskog,

motionen II: 849 av herr *Christenson* i Malmö,

motionen II: 851 av herr *Hagberg m. fl.* samt

motionen II: 854 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*

Utom nämnda motioner hade utskottet i detta sammanhang behandlat en i anledning av propositionen nr 54 väckt motion, II: 715, av herr *Hagberg m. fl.*, till den del motionen avsåge bestämmelserna om morgonsamling.

I motionerna I: 711 och II: 857 yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för slopande av gällande behörighetsvillkor för skoldirektörer och biträdande skoldirektörer.

Motionerna I: 712 och II: 853 utmynnade i yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den nuvarande särskilda rektors- och lärarrepresentationen i skolstyrelsen borde upphöra.

I motionerna I: 714 och II: 850 yrkades, att riksdagen måtte

dels besluta,

a) att skolan gäves en rådgivande funktion vid föräldrarnas fria val av studieväg för eleven samt att denna funktion inskrevs i skollagen på sätt som föreslagits i motionerna,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

b) att lärarnas, elevernas och skolledningens skyldigheter med avseende på upprätthållande av god ordning, trivsel och arbetsglädje i skolarbetet inskrevs i skollagen på sätt som föreslagits i motionerna,

dels uttala, att lärare och andra fackrepresentanter för skolan skulle äga rätt att delta i skolstyrelses sammanträde i samma utsträckning som hittills samt att inspektionsrätten över undervisningen vid skolor för icke skolpliktig ungdom skulle tillkomma vederbörande överstyrelse.

I motionerna I: 717 och II: 847 hemställdes, att riksdagen måtte *dels* antaga 27 § förslaget till skollag med den ändring att paragrafens andra stycke utginge, *dels* uttala, att i skolans uppgifter inte inginge att anordna samlingsstunder av religiös karaktär.

Motionerna I: 718 och II: 858 utmynade i hemställen,

1. att riksdagen måtte för sin del besluta att 27 § skollagen erhöles följande lydelse:

»Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Elev som är frikallad från undervisningen i kristendomskunskap eller som ej tillhör svenska kyrkan må på föräldrarnas begäran av rektor befrias från att delta i morgonsamling.

Elev kan även i övrigt av rektor befrias från att delta i morgonsamling, om skäl äro därtill»;

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning angående särskilt anslag till ersättningar åt gästande morgonsamlingsförrättare;

3. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad i övrigt i motionerna anförts.

I motionerna I: 719 och II: 852 hemställdes, att riksdagen måtte *dels* besluta att rätten att sända barn till enskild

skola gjordes oberoende av skolstyrelsens skolmognadsprövning, *dels* antaga 34 § förslaget till skollag med den ändringen, att tredje stycket utginge.

I motionerna I: 720 och II: 856 hemställdes, att riksdagen måtte

1. antaga 27 § förslaget till skollag med den ändringen att paragrafen erhöles följande lydelse:

»Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Elev som är frikallad från undervisningen i kristendomskunskap eller som ej tillhör svenska kyrkan må på föräldrarnas begäran av rektor befrias från att delta i morgonsamling.

Elev kan även i övrigt av rektor befrias från att delta i morgonsamling, om skäl äro därtill»;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i övrigt i motionerna anförts.

I motionen I: 713 hemställdes, att riksdagen måtte antaga förslaget till skollag med sådan ändring däri, att det framginge *dels* att fackskolorna skulle vara statliga skolor, *dels* att de tekniska läroverken liksom hittills skulle stå under särskild styrelse.

I motionen II: 851 hemställdes, att 27 § andra stycket förslaget till skollag utginge och ersattes med följande formulering: »Vid morgonsamling med religiöst inslag skall full frivillighet råda och elev på föräldrarnas begäran befrias från att delta.»

I motionen II: 854 hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid fastställandet av skolstadga måtte tillses *dels* att i skolstyrelserna ej finge förekomma annan fast fackrepresentation än skolchefen, *dels* att möjligheten för skolstyrelserna att vid behandling av särskild fråga till sig adjungera rektor, lärare eller annan personal med speciell kännedom om den aktuella frågan på lämpligt sätt anvisades.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

I motionen II: 715 yrkades, såvitt nu var i fråga, *dels* att bestämmelserna om morgonsamling utformades så, att de uteslöte alla möjligheter till avvikelser från religionsfrihetens principer och att — i den mån morgonsamling av konfessionell karaktär förekomme — deltagandet från elevernas sida skulle vara frivilligt, *dels* att stadgande härom inskrevs i skollagen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) i anledning av motionerna I: 717

och II: 847, I: 718 och II: 858 samt I: 720 och II: 856 och med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till skollag ävensom med avslag å motionerna I: 715 och II: 855, såvitt däri hemställts om ändring i lagförslaget och om omprövning av frågan om fackrepresentation i skolstyrelsen, och å motionerna I: 712 och II: 853, I: 714 och II: 850, I: 719 och II: 852, I: 713, I: 716, II: 848, II: 849 samt II: 854, för sin del antaga nämnda lagförslag med de ändringarna däri att 26 och 27 §§ erhöles följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

26 §.

Lärare och annan personal i grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera dem såsom självständiga människor. Kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev må ej förekomma.

Alla som verka inom grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje.

Elev skall visa aktning och lydnad för personalen samt eftersträva ett gott förhållande till övriga elever.

Elev skall visa aktning och lydnad för lärare och annan skolans personal samt eftersträva ett gott förhållande till övriga elever.

Kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev må ej förekomma.

27 §.

Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Elev i grundskolan må på föräldrarnas begäran befrias från att delta i morgonsamling, om skäl äro därtill.

Är elev befriad från undervisning i kristendomskunskap eller tillhör elev ej svenska kyrkan, skall han på föräldrarnas begäran befrias från att delta i morgonsamling med religiöst inslag.

Elev skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

2) anse motionerna II: 715, såvitt nu var i fråga, och II: 851 besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt;

B. att riksdagen måtte godkänna i propositionen förordade grunder för inrättande av tekniskt råd vid länsskolnämnd samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda i anslutning härtil erforderliga bestämmelser;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 711 och II: 857 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning efter erforderlig utredning av behörighetskraven för erhållande av tjänst som skoldirektör och biträdande skoldirektör i kommun med mera än en sådan tjänst samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som kunde finnas påkallade;

D. att motionerna I: 718 och II: 858, såvitt däri hemställts om utredning angående särskilt anslag till ersättningar åt gästande morgonsamlingsförrättare, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 715 och II: 855, I: 718 och II: 858 samt I: 720 och II: 856, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits vid A i utskottets hemställan:

Till 7 §.

Av herr *Hæggbloom*, som ansett, att utskottet — under förutsättning av bifall till reservationen nr 31 till utskottets utlåtande nr 1 — bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionen I: 713, såvitt nu var i fråga, måtte för sin del besluta att 7 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

7 §.

Skolstyrelsen är — — — hörande verksamhet.

Finnes i kommunen skola, som sägs i 2 § b), skall skolstyrelsen vara styrelse även för den skolan och därtill hörande

verksamhet. *För tekniskt läroverk skall dock finnas särskild styrelse.*

På framställning — — — andra styckena.

Till 16 §.

Av herrar *Lars Larsson*, *Torsten Andersson*, *Wiklund* i Öjebyn, *Blidfors*, *Larsson* i Hedenäset och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av motionerna I: 712 och II: 853 samt II: 854, måtte för sin del besluta att 16 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

16 §.

Vid sammanträde — — — till protokollet.

Till 25 §.

Av herrar *Kajser* och *Hæggbloom*, vilka ansett, att utskottet — under förutsättning av bifall till reservationen nr 9 till utskottets utlåtande nr 1 — bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 714 och II: 850, såvitt nu var i fråga, måtte för sin del besluta att 25 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

25 §.

Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och skolan.

Uttagning till — — — yttra sig.

Till 26 §.

Av herrar *Kajser* och *Hæggbloom*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 714 och II: 850, såvitt nu var i fråga, måtte för sin del besluta att 26 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

26 §.

Lärare och annan personal i grundskolan ha att *med upprätthållande av god arbetsordning* främja trivsel och ar-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

betsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera deras individualitet.

Personalens strävan att upprätthålla god ordning skall ha skolledningens stöd.

Elev skall visa lydnad och aktning för personalen, *iakttaga ett vårdat uppförande* och eftersträva ett gott förhållande till övriga elever *samt efter bästa förmåga söka tillgodogöra sig undervisningen.*

Till 34 §.

Av herrar Källqvist, Kaijser, Stefansson, Helén, Hæggbloom och Källstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 719 och II: 852, måtte för sin del besluta att 34 § förslaget till skollag skulle erhålla följande lydelse:

34 §.

I annan — — — förestå skola.

Uppfyller skolan — — — skolans ledning.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr Stefansson.

Särskilda utskottets utlåtande nr 3

I propositionen nr 61, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 februari 1962 föreslagit riksdagen att till Förberedelseåtgärder för skolreformen m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 670 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte till Förberedelseåtgärder för skolreformen m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 670 000 kr.

Särskilda utskottets utlåtande nr 4

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (bilaga 10, punkterna 278—280, 282 och 283 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1962) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 beräkna

till Ökad ämnes- och speciallärarutbildning m. m. ett förslagsanslag av 10 986 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 145 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader ett förslagsanslag av 414 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 471 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kr.,
till Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 60 000 kr.,

till Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler ett reservationsanslag av 260 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 29 928 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 465 000 kr.,

till Folkskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 660 000 kr.,

till Vidareutbildning av folkskollärare ett reservationsanslag av 910 000 kr.,

till Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. ett förslagsanslag av 5 363 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 106, vilken hänvisats till

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

särskilda utskottet, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 mars 1962, föreslagit riksdagen att

A. beträffande förslagen i propositionen om ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola och upprättande av en tredje lärarhögskola

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola;

dels besluta, att i Göteborg skulle fr. o. m. budgetåret 1962/63 upprättas en lärarhögskola tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna överenskommelse med Göteborgs stad rörande fördelningen av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade ämneslärarutbildningen om en termin vid lärarhögskola och därtill knutna anordningar samt för upprättande fr. o. m. budgetåret 1962/63 av en lärarhögskola i Göteborg;

B. beträffande speciallärarutbildningens organisation

dels besluta att fr. o. m. budgetåret 1962/63 skulle vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg skapas en organisation för speciallärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen;

C. beträffande de tre lärarhögskolorna, folkskoleseminarierna och avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. för budgetåret 1962/63 anvisa de anslag m. m., som närmare framginge av utskottets redovisning under avd. V.

Om det huvudsakliga innehållet i propositionen nr 106 anfördes följande.

I propositionen nr 106 lämnas inledningsvis en redogörelse för den s. k. provårsköns omfattning och sammanställning. Vidare redovisas vissa uppgifter rörande lärarbehov och lärartillgång inom skolväsendet, till vilka särskilda synpunkter anknytes. Förslag framlägges om inrättande av en lärarhögskola i Göteborg. Vid denna och vid den nuvarande lärarhögskolan i Malmö föreslås att fr. o. m. nästa läsår ämneslärarutbildning om en termin skall anordnas under en övergångstid. Lärarhögskolan i Göteborg föreslås inrättad i provisoriska lokaler och till en början inriktad enbart på ämneslärarutbildning av nyssnämnda typ. Det nuvarande s. k. lärarutbildningsblocket i Linköping förutsättes få utökad kapacitet, varjämte ytterligare ett utbildningsblock föreslås tillkomma. Den sammanlagda kapaciteten för praktisk utbildning av ämneslärare ökar vid bifall till förslagen med omkring 230 utbildningsplatser.

Förslag framlägges härjämte om väsentligt förbättrad och utökad speciallärarutbildning genom inrättande av en speciallärarlinje vid vardera lärarhögskolan i Stockholm och Göteborg. Den sammanlagda utbildningskapaciteten för nästa budgetår beräknas bli ca 300 speciallärare. I anslutning till förslagen om utbildningsorganisation framlägges också vissa förslag rörande speciallärarnas tjänstgöring och löneställning.

I samband med behandlingen av folkskoleseminariernas avlöningsanslag beröres intagningen till folkskoleseminarierna för nästa läsår.

Slutligen framlägges förslag om anslag för budgetåret 1962/63 till de tre lärarhögskolorna och till folkskolesemi-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

narierna samt till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

De sammanlagda kostnadsökningarna för nästa budgetår för de lärarutbildningsändamål, som beröres i denna proposition, uppgår till i runt tal 11 000 000 kr. Summan av de i propositionen äskade anslagen uppgår till 58 641 000 kr.

I samband med förslagen under A. och B. hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka hemställdes att riksdagen måtte vid behandlingen av förevarande proposition — med hänsyn till bl. a. kravet på en fortgående sänkning av elevantalet i den obligatoriska skolans klasser, som enligt motionerna bland mycket annat vore ett effektivt och sympatiskt medel att främja disciplin i skolarbetet — såvitt här var i fråga,

I. besluta a) att den förkortade ämneslärarutbildningen skulle intensifieras under tiden fram till läsåret 1964/65, så att sådan utbildning icke därefter behövde anlitas, b) att den handledda praktiken för lärarkandidater som underginge den förkortade ämneslärarutbildningen i tiden skulle förläggas före perioden vid lärarhögskolan, c) att två lärarhögskolor skulle upprättas samt förläggas till förslagsvis Uppsala och Umeå med intagning av lärarkandidater fr. o. m. hösten 1963, d) att avslå Kungl. Maj:ts förslag om inordnande av lärarhögskolorna under särskild avdelning i skolöverstyrelsen, e) att frågan om en gemensam styrelse för lärarhögskolorna skulle snabbutredas, f) att lärare för skolmognadsklasser skulle erhålla samma grundutbildning som i propositionen föreslagits för hjälpklassernas och observationsklassernas lärare;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1962 års höstriksdag förslag rörande

anvisning av medel som kunde erfordras för genomförande av förslagen under I;

dels en inom första kammaren av herr *Hilding* väckt motion (I: 698);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 700) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. (II: 843), i vilka hemställdes att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 106 måtte

I. besluta a) att den i propositionen föreslagna kortare utbildningen vid lärarhögskola av ämneslärare finge utgöras av tvåterminsutbildning i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer, b) att för lärarhögskolorna gemensam styrelse, sammansatt på nuvarande sätt, finge bibehållas;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla a) att plan rörande utbyggnad av lärarhögskolorna och lärarutbildningen i övrigt i syfte att underlätta övergång till lägre elevantal i skolklasserna måtte framläggas snarast möjligt, b) att frågan rörande betyg vid kortare utbildning vid lärarhögskola av ämneslärare måtte upptagas till förnyad prövning samt att möjligheter till graderade betyg därvid måtte eftersträvas;

III. beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 701) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 842), i vilka hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 106 måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att tilläggsdirektiv utfärdades för lärarutbildningsakkunniga med den innebörden, att sakkunniga finge i uppdrag att upprätta en tidsplan för en sådan utbyggnad av systemet med lärarhögskolor som svarade mot en ökad lärarutbildning i den omfattning som erfordrades för att *dels* läsåret 1967/68 ingen klass i grundskolan skulle omfatta

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

mer än 22 elever på lågstadiet respektive 27 elever på mellan- och högstadierna, *dels* läsåret 1970/71 *ingen* klass normalt skulle omfatta mer än 25 elever, samt att sakkunniga gjorde dessa beräkningar från utgångspunkten att vid nämnda tidpunkter största möjliga antal lärare i grundskolan skulle utbildas vid lärarhögskolor,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att planeringen för ämneslärarutbildningen i Göteborg inriktades på att en fullständig lärarhögskola inrättades därstädes budgetåret 1965/66,

3. besluta att professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning inrättades vid den utbildningsorganisation för speciallärare som föresloges förlagd till lärarhögskolan i Stockholm och ej vid lärarhögskolan i Göteborg, som departementschefen föresloge,

4. uttala att en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Göteborg skulle inrättas senast vid ingången av budgetåret 1965/66,

5. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Carlstein* väckt motion (II: 841).

I samband med förslagen under C. hade utskottet till behandling förehaft vissa i anslutning till respektive anslagspunkter i det följande under avdelning V. redovisade motioner.

Under avdelningarna I.—IV. hemställde utskottet,

1. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge en intensifiering av entermensutbildningen under två läsår, icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge tidsordningen för den handledda praktiken, icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att motionerna I: 700 och II: 843, i vad de avsåge tvåterminsutbildning för ämneslärare vid lärarhögskola, icke

måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4. att motionerna I: 700 och II: 843, i vad de avsåge frågan om betyg, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört rörande de omdömen som borde komma till användning i intygen efter entermensutbildningen;

6. att motionerna I: 700 och II: 843 samt I: 701 och II: 842, i vad de avsåge tidsplaner för utbyggnad av lärarutbildningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

7. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört — godkänna av departementschefen förordade grunder för anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola;

8. att motionerna I: 701 och II: 842, i vad de avsåge planeringen för en fullständig lärarhögskola i Göteborg, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9. att motionen II: 841 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge två nya lärarhögskolor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11. att riksdagen måtte besluta att i Göteborg skulle fr. o. m. budgetåret 1962/63 upprättas en lärarhögskola tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

12. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna överenskommelse med Göteborgs stad rörande fördelningen av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg;

13. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 697 och II: 839 samt I: 700 och II: 843, såvitt dessa motioner avsåge bibehållande av den nuvarande styrel-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

sen för lärarhögskolorna, ävensom motionen I: 698, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande den centrala ledningen av lärarhögskolorna;

14. att motionerna I: 697 och II: 839, såvitt de avsåge en snabbutredning av frågan om en gemensam styrelse för lärarhögskolorna, icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört — bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades dels för genomförandet av den av departementschefen förordade ämneslärarutbildningen om en termin vid lärarhögskola och därtill knutna anordningar, dels ock för upprättande fr. o. m. budgetåret 1962/63 av en lärarhögskola i Göteborg;

16. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge grundutbildning för skolmognadsklassernas lärare, icke måtte av riksdagen bifallas;

17. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 701 och II: 842 i vad de avsåge inrättandet av en professur i praktisk pedagogik samt placeringen av professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet beträffande samma professurer anfört och förordat;

18. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa medelsanvisningar, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

19. att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. budgetåret 1962/63 skulle vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg skapas en organisation för speciallärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

20. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört och för-

ordat beträffande professur i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning — bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen.

Under avdelning V. Anslag till klass- och ämneslärarutbildningen för budgetåret 1962/63 hemställde utskottet,

1:o) att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna i utskottets hemställen intagen avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

c) till Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 926 000 kr.;

2:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 692 000 kr.;

3:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 120 000 kr.;

4:o) att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranleddes av vad utskottet förordat;

b) godkänna i utskottets hemställen intagen avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

c) till Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 438 000 kr.;

5:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.;

6:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 457 000 kr.;

7:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.;

8:o) att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

c) till Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 279 000 kr.;

9:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 197 000 kr.;

10:o) att riksdagen måtte till Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 155 000 kr.

11:o) *Folkskoleseminarierna: Avlöningar.* Kungl. Maj:t hade (punkt 11, s. 147—158) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordade,

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 717 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 133 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka, såvitt här var i fråga, hemställts att riksdagen måtte 1) besluta, att utöka folkskoleseminariernas utbildningskapacitet så att intagning av elever vid folkskoleseminarierna kunde ske med ytterligare fyra elever per klass för folkskollärarutbildning, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast utreda möjligheterna att inrätta parallellklasser vid folkskoleseminarierna, samt 3) uttala, att vid intagning till folkskoleseminarierna den principen skulle följas att de bäst meriterade vunne inträde oavsett kön och att fordringarna för inträde skulle vara lika för kvinnor och män. I motionerna påyrkades vidare beslut av riksdagen om att utbildningsmöjligheterna för facklärare skulle vidmakthållas med hänsyn till önskvärdheten av att undervisningen i övningsämnen även på grundskolans mellanstadium omhänderhades av facklärare.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordade;

II. att motionerna I: 697 och II: 839, såvitt de avsågo en generell ökning av intagningen vid seminarierna, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte godkänna i

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

utskottets hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63;

IV. att riksdagen måtte till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 717 000 kr.;

V. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge utredning om inrättande av parallellklasser vid folkskoleseminarierna, icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge principerna för intagning vid folkskoleseminarierna, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 697 och II: 839, i vad de avsåge vidmakthållande av utbildningsmöjligheterna för facklärare, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hemställde vidare,

12:o) att riksdagen måtte till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.

13:o) *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* Kungl. Maj:t hade (punkt 13, s. 161) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 465 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 65 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Arvidson* väckt motion (II: 814), vari hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till förevarande ändamål under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 814, såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åt-

2* — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 22*

tonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kr.

14:o) *Folkskoleseminarierna: Utrustning.* Kungl. Maj:t hade (punkt 14, s. 162) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 660 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 160 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 697) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 839), i vilka, såvitt här var i fråga, hemställts att riksdagen måtte till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 950 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson* väckt motion (II: 814), vari hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till förevarande ändamål under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 814 samt med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, samtliga såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 950 000 kr.

Slutligen hemställde utskottet,

15:o) att riksdagen måtte till Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 554 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) under avdelningarna III. och IV. (Ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola — Den

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

tredje lärarhögskolan; Speciallärarutbildningens organisation)

a) av herrar *Källqvist, Kaijser, Ernst Olsson, Widén* och *Helén*, fröken *Karlsson* samt herrar *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under 6. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 700 och II: 843 samt I: 701 och II: 842, samtliga såvitt här var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande snarast möjligt av en plan för utbyggnad av lärarhögskolorna och lärarutbildningen i övrigt, som svarade mot den ökade lärarutbildning som kunde erfordras för att ingen klass i grundskolan läsåret 1970/71 skulle omfatta mer än 25 elever;

b) av herr *Näsström*, utan angivet yrkande;

c) av herrar *Näsström, Lars Larsson, Dahlberg, Wiklund* i Öjebyn, *Blidfors* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottet under 17. och 20. bort hemställa,

17. att motionerna I: 701 och II: 842, i vad de avsåge inrättandet av en professur i praktisk pedagogik och placeringen av professuren i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning, icke måtte av riksdagen bifallas;

20. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen;

2) under avdelningen V. vid punkten 11 (Folkskoleseminarierna: Avlöningar)

a) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under V. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast utreda möjligheterna att inrätta

parallellklasser vid folkskoleseminarierna;

b) av herrar *Källqvist, Kaijser, Widén* och *Helén* samt fröken *Karlsson* och herr *Källstad*, vilka ansett, att utskottet under VI. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte uttala, att vid intagning till folkskoleseminarierna den principen skulle följas, att de bäst meriterade vunne inträde oavsett kön samt att fordringarna skulle vara lika för kvinnor och män;

c) av herr *Kaijser* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet under VII. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu var i fråga, besluta att utbildningsmöjligheterna för facklärare skulle vidmakthållas med hänsyn till önskvärdheten av att undervisningen i övningsämnen även på grundskolans mellanstadium omhänderhades av facklärare;

3) under avdelning V. vid punkten 13 (Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.) av herrar *Näsström, Lars Larsson, Dahlberg, Wiklund* i Öjebyn och *Blidfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 814, såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 465 000 kr.;

4) under avdelning V. vid punkten 14 (Folkskoleseminarierna: Utrustning) av herrar *Näsström, Lars Larsson, Dahlberg, Wiklund* i Öjebyn och *Blidfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 697 och II: 839 samt II: 814, samtliga såvitt här var i fråga, till Folkskoleseminarierna: Ut-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

rustning för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 660 000 kr.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det beslut som riksdagen efter denna debatt kommer att fatta om den obligatoriska skolans utformning, dess mål och uppgifter, blir utan tvekan av genomgripande betydelse. Det har sagts att det är det viktigaste avgörande riksdagen hittills ställt inför när det gäller skolan. Man torde få gå tillbaka ända till 1842, då vi fick vår obligatoriska folkundervisning, för att finna en parallell. Då gällde det att erkänna principen om alla medborgares rätt att erhålla åtminstone ett minimum av allmän undervisning.

I dag står vi inför beslutet att lagstifta om en nioårig obligatorisk skola, en skola gemensam för alla och som genom sin målsättning och sin organisatoriska utformning för första gången på allvar söker förverkliga demokratiska krav. En skola som följaktligen vill ge samma möjligheter och chanser åt alla, som uppställer principen om fritt val av studieväg, som vill motverka uppkomsten av falska sociala värderingar, som vill vara human med höga ideal och inte ett offentligt sorteringsverk för unga människor, värderade och mätta med skolans mått. En skola som utöver att meddela kunskaper och färdigheter är djärv nog att även vilja, för att citera skollagens första paragraf, »främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar».

Särskilda utskottet framhåller med all rätt, att vi står vid slutet av en skolepok och vid början av en ny. Och den nya har sannerligen länge och väl förberetts. 1940 års skolutredning, tillsatt av en konservativ ecklesiastikminister,

var i och för sig ett riktigt och djärvt grepp. Men utredningens ledamöter satt fast i gamla skolpositioner, och trots flera värdefulla undersökningar kom man inte ur fläcken. När man i dag på nytt läser utredningens framställning om exempelvis sambandet mellan folkskola och högre skola har man en stark förnimmelse av historiskt damm över sidorna, och likväl är det endast 18 år sedan.

På socialdemokratiskt håll stod det också tidigt klart att 1940 års skolutredning skulle vara passé redan när den avlämnades, och i dag är det väl endast den outtröttlige professor Erik Weller, som i Svenska Dagbladets understreckare söker hålla skolkonservatismens fana högt. Vilken fana dagens höger håller i är däremot svårt att upptäcka, om man nu över huvud taget anser att ett från ståndpunkt till ståndpunkt hoppande parti kan hålla i någonting. Men därom blir väl mera sagt i den fortsatta debatten.

Från och med direktiven för 1946 års skolkommision till särskilda utskottets utlåtande vid denna riksdag går emellertid en rak linje, som kan karaktäriseras som ett krav på en nioårig skola, gemensam för alla och med klart formulerade demokratiska mål. Jag tänker inte, herr talman, tynga protokollet med en historisk översikt av det gångna reformarbetet, men de — och de finns — som i dag anser att de tagits på sängen måste ha sovit länge och djupt. Först den nu historiskt välkända s. k. Visbykommunikén sommaren 1960 tycks ha avbrutit slummen genom meddelandet att de politiska partierna enats om den slutliga utformningen av vår nioåriga obligatoriska skola. Inte minst på lärarhåll borde man ha noterat, att även 1946 års skolkommision var enig i sitt utlåtande samt att *samtliga* avgörande riksdagsbeslut i skolfrågan under hela 1950-talet fattats av en enhällig riksdag.

Det gäller inte blott det stora inle-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

dande skolbeslutet vid 1950 års riksdag utan även 1956 års beslut, som drog ett streck över den oklarhet, som till äventyrs vidlådde 1950 års beslut, och klart utsade att försöksverksamheten syftade till en nioårig, organisatoriskt sammanhållen obligatorisk skola, samt slutligen 1957 års riksdag, som icke blott godkände direktiven för skolberedningen — en i och för sig intressant konstitutionell händelse, som redan från början åt skolberedningen gav en fast grund och klara riktlinjer — utan även dessutom fastställde en tidsplan för den nya skolans genomförande. Det beslut vi i dag står inför är därför synnerligen väl förberett.

Mot bakgrunden av skolberedningens betänkande, skolpropositionen och utskottsutlåtandet kommer jag, herr talman, i fortsättningen huvudsakligen att beröra några mera kontroversiella ting samt anlägga några principiella synpunkter på skolreformen. Jag vill börja med vad man kallat för Visby-kompromissen, som man framför allt på högerhåll velat framställa som en veritabel kohandel av en samling politiker, utan kontakt med verkligheten och isolerade från allt vad pedagogisk sakkunskap heter. Jag tänker nu inte i första hand på vissa i stridens hetta hastigt hopkomna tidningsuttalanden utan håller mig officiellt till den av herr Kaijser och fröken Karlsson undertecknade högerreservationen vid punkten 1. Jag ber, herr talman, att få citera följande meningar.

»Den konstruktion av en nioårig skola, som skolberedningen gjort och som departementschefen — skolberedningens ordförande — accepterat, har inte tillkommit på så sätt att beredningens ledamöter med stöd av det stora material de många expertgrupperna ställt till förfogande sökt finna en lösning, som de var för sig funnit vara den bästa. Förslaget utgör en kompromisslösning, där ledamöter avstått från ståndpunkter, som de förut ansett välmoti-

verade och t. o. m. angivit som omöjliga att frånträda.» I sanning en näpen och vacker bild av skolberedningens ledamöter, högerledamoten fru Birgitta Sjöqvist och, väl indirekt, även nuvarande högerledaren herr Heckscher inbegripna. Men bilden är grundfalsk.

För det första har ingen av skolberedningens experter eller expertgrupper — och de har representerat den yppersta sakkunskapen i landet — som haft med högstadiets konstruktion att skaffa inlagt något veto — tvärtom. För det andra har just erfarenheterna av försöksverksamheten med nioårig enhetsskola sagt oss att det i de flesta distrikt tillämpade systemet med sortering av eleverna efter tillval av tyska på olika linjer är olyckligt. Skolberedningen var enig om att detta system obevekligen leder till ett högstadium med en om någon tid kamouflerad treårig realskola å ena sidan och en likaledes kamouflerad högre folkskola å den andra.

För det tredje slutligen, och det är det helt avgörande, byggde skolberedningens förslag på helt nya principer, nämligen fritt val av studieväg genom högstadiet samt principen om en läroplan med tillval. Mig veterligt accepterade högern då — hur man gör i dag eller i morgon vet jag inte — principen om fritt val av studieväg, men den kan, som skolöverstyrelsen med en förkrossande argumentering påvisat, icke förenas med en linjedelning från och med årskurs 7. Därmed kunde också skolberedningens linjedelnings förespråkare lämna vad som i reservationen kallas »tidigare ståndpunkter», helt enkelt därför att man tog och var mottaglig för skäl som var logiska. Det var ett helt nytt läge i skolberedningen, när Visbykommunikén utfärdades.

En linjedelning måste rimligtvis förutsätta homogena klasser och sådana kan inte skapas med fritt val av studieväg. Alltså är vi tillbaka vid urval, provningar, köer och misslyckanden. Jag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

skall gärna medge, herr talman, att det ur snäva pedagogiska effektivitetssynpunkter sett finns vissa fördelar med homogena klasser, om man nu på dessa åldersstadier över huvud taget kan göra ett urval — jag skall återkomma härtill — men då får man också ta konsekvenserna av en tidig linjedelning. Vad jag här berört är själva kärnpunkten i differentieringsdebatten. Man har aldrig kunnat sitta mellan två stolar. Alla som har försökt har misslyckats, vilket dagens högerparti på ett lysande sätt demonstrerat. Med ett accepterande av fritt val av studieväg — jag utgår alltså från att högern i dag här i kammaren fortfarande accepterar den principen — finns det inget alternativ till det nu föreliggande förslaget. Därför har högern inget alternativ, eftersom den samtidigt av olika för mig okända skäl inte går fram efter en klart skolkonservativ linje, d. v. s. differentiering, urval och linjer. Ett sådant program är självfallet ett alternativ till det nu föreliggande förslaget.

Även om vi bortser från att homogena klasser förutsätter linjedelning måste man fråga sig, om det i en obligatorisk skola över huvud taget är möjligt att göra ett urval som fyller rimliga anspråk på att vara riktigt och rättvist. Skolberedningens vetenskapliga undersökningar undanröjer inte dessa misstankar. En av professor Kjell Härnqvist utförd undersökning belyser bl. a. differenserna mellan olika egenskaper hos en och samma individ. En ganska betydande grupp elever visar sig ha ojämna intellektuella förutsättningar för olika av skolans läroämnen. I vissa hänseenden tillhör de den bättre hälften av eleverna, i andra fall den sämre. Det numera ganska kända exemplet med de slumpvis utvalda 100 eleverna belyser allra bäst problemet. Det är ingen konst att i t. ex. modersmålet plocka ut de 50 bästa och de 50 sämsta eleverna. Men i ett annat ämne, såsom matematik, måste 15 ur den bäs-

ta modersmålsgruppen flytta över till den sämre matematikgruppen och vice versa. Enbart i två ämnen var felprocenten alltså 30. Läger man sedan till orienteringsämnen och alla de egenskaper, som för en ung människa är så väsentliga för framgång i skolan, ambition, vilja, god hälsa, föräldrabakgrund, familjebakgrund m. m., borde var och en förstå att möjligheterna att på allvar påstå att man skall kunna göra ett riktigt rättvist och rationellt urval är ganska dåligt underbyggda.

När man efterlyser homogena klasser glömmar man dessutom ofta, att det bildas såväl positivt som negativt gallrade klasser. Och om någonting borde kunna accepteras av alla är det väl, att skolan i sin organisation så långt som möjligt söker hindra uppkomsten av negativt gallrade klasser. Jag föreställer mig att vi senare i dag eller i natt kommer att få en debatt om skolans disciplinförhållanden. Jag vill som ett inlägg i den debatten påstå, att den effektivaste åtgärden i detta hänseende är att organisera den obligatoriska skolan så, att man undgår dessa negativt gallrade skolmiljöer.

Vårt samhälle har sedan länge utvecklats i klart demokratisk riktning, innebärande bl. a. större likvärdighet mellan medborgarna, höjd levnadsstandard och minskade klassmotsättningar. Självfallet måste då även skolan — som är en av de största samhälleliga funktionerna — anpassas till dessa nya sociala och ekonomiska förhållanden. Vi måste med andra ord få en skola, som harmonierar med samhället i övrigt, och vi måste söka undvika att ge den obligatoriska skolan en sådan organisation att vi får ett nytt slags uppspaltning av människorna efter utbildningsvägar eller i begåvade och obegåvade, mätt med skolans mått.

En tidig linjedelning skulle obehövt medföra detta. Tids nog, ärade kammarledamöter, delar människorna upp sig på olika yrkesutbildningsvä-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gar, och i näringsliv och på arbetsmarknaden fortsätter specialiseringen och uppdelningen. Vad vi vill söka motverka är att redan den obligatoriska skolan, skolan för alla, får en sådan organisation att falska sociala värderingar grundlägges. Den nya skolan vill i stället markera varje individs egenvärde, trots olikheter i exempelvis intellektuella förutsättningar, och träna eleverna i kamratligt samarbete, fortfarande trots individuella olikheter. Den som anser att detta innebär nivellering och slöseri med begåvningar, måste rimligtvis innerst inne anse att hela demokratiseringsprocessen är en enda stor nivelleringsprocess.

Nej, grundskolan innebär motsatsen till nivellering. Ingen skola har satt kravet på individualiserad undervisning högre. Skolberedningen framhåller med all skärpa, att i centrum för skolans verksamhet står den enskilde eleven och att utgångspunkten för skolans arbete måste vara aktningen för elevens människovärde, för hans personlighet och egenart. Målet blir därför att söka hjälpa varje elev till en allsidig utveckling. Riktpunkten för skolans strävan har vidare angivits vara en strävan att fostra människor till tillräcklig beredskap för att möta de krav som livet i vår tids samhälle ställer på dem. Det innebär bl. a. att skolan har att bidra till elevens arbetsfostran, d. v. s. en fostran genom arbete och för arbete samt till — inte minst — en positiv inställning till arbete av olika slag. Detta mål kan aldrig främjas av en uppdelning i 13-årsåldern på teoretiska och s. k. praktiska linjer.

Men, säger någon, kanske flera, detta är endast ideal, svåra att nå. Till det vill jag svara att utan ideal är en verklig demokrati omöjlig. Då återstår endast att låta människorna ställa upp på startlinjen och sedan släppa i väg dem i en allas konkurrens mot alla. Om de som kommer först dessutom fått samhällets auktorisation på att de är

bäst, ja, då har vi kommit långt på vägen mot den fulländade meritokratiens samhälle och långt bort från demokratiens uppfattning om alla människors lika värde.

Jag övergår här efter till att något beröra de praktiska förutsättningarna för reformens genomförande. Ett gynnsamt utgångsläge är då först och främst den stora enighet som rått och råder om det nu föreliggande förslaget. Skolberedningen var sålunda enig ända tills högern i slutögonblicket gjorde sitt numera beryktade avhopp — dock icke från de bärande principerna. I motsats till vad som görs gällande i reservation nr 1 var remissinstansernas uppslutning kring skolberedningens förslag helt överväldigande. Jag nöjer mig med att hänvisa till handlingarna. De talar verkligen för sig själva.

Bakom särskilda utskottets utlåtande står likaledes en stor och betryggande majoritet. Ingen som något känner stämningarna ute i kommunerna, inom de stora organisationerna och i näringslivet kan bestrida att det är en allmän önskan, att riksdagen nu fattar ett beslut i enlighet med det nu föreliggande förslaget. Man vill ha ett definitivt besked om skolans utformning. Försöksverksamheten och osäkerheten har varat länge nog. Inte minst på lärarhåll och skolledarhåll vill man på nytt känna fast mark under fötterna, och framför allt vill man undvika den beska högermedicinen att föra över skolstriden på det lokala planet.

Men var står lärarna — de som ska föra ut reformen i levande livet? Har inte nyligen 11 000 lärare protesterat mot bestämmelsen om de sammanhållna klasserna i sjuan och åttan? Först är då att säga, att skolan givetvis är en hela folkets angelägenhet, för att citera utskottet, och skolans uppbyggnad kan därför inte i första hand betraktas som en angelägenhet för fackmännen på skolans område utan som en samhällsfråga i vidare mening. Lärarna

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

själva har icke heller ifrågasatt någonting annat, utan har endast använt sin medborgerliga rätt att i en för dem viktig fråga säga sin mening. Något som helst hot om obstruktion eller passivt motstånd har över huvud taget aldrig någonsin framkommit från lärarhåll.

Lojaliteten mot i laglig ordning fattade beslut kan icke ens ifrågasättas. Det är vidare att observera, att de 11 000 lärarna icke vänder sig emot förslaget om sammanhållna klasser som sådant utan mot vad de anser vara alltför bindande generella bestämmelser. Personligen har jag närmast sett aktionen som ett uttryck för oro och osäkerhet inför en ny arbetssituation. Det är därför av största vikt att lärarna ges allt det stöd, som är möjligt för att underlätta övergången. Men framför allt bör framhållas, att den skola vi nu kommer att få utrustas med helt andra resurser än vår nuvarande och att följaktligen lärarnas situation och möjligheter att förverkliga den nya skolan blir helt andra än i dag.

För det första kommer övergången till det nya högstadiet att ske successivt efter en viss övergångstid — i normalfallet två år. Skolbyggnadskvoten har fått en verkligt kraftig ökning och är nu sådan att lokalfrågorna borde kunna lösas i takt med övergången till grundskolan. Utöver i propositionen föreslagen kvot om 350 miljoner kronor kommer ytterligare medel att ställas till förfogande i sysselsättningsfrämjande syfte.

Förslaget om sänkning av elevantalet i klasserna är sådant, att det rimligen måste innebära en avsevärd förbättring i lärarnas arbetssituation. Propositionens delningsregler är generösa. Jag tror, herr talman, att jag vågar säga att vi med det nu föreliggande förslaget förmodligen får det lägsta elevantalet i världen. Den som gör gällande att propositionens delningsregler inte är generösa måste ha tappat kontakten

med den verklighet i vilken även skolan befinner sig.

Medeltalet elever per klass blir omkring 22 i årskurs 9, 26—27 i årskurserna 4—8 och 20—21 i årskurserna 1—3, och därtill kommer ytterligare s. k. förstärkningstimmar, inte minst på lågstadiet. Då jag i propositionen gick något längre än skolberedningen utan att dock ändra maximitalen 25 respektive 30, är det överraskande att trots uppgörelsen finna en gemensam borgerlig reservation, som nu pläderar för ett principbeslut om ytterligare sänkningar av elevantalet år 1970. Som något annat än en demonstration är det svårt att uppfatta förslaget.

Jag vill i detta sammanhang påtala den mytbildning som framför allt folktopipressen ägnar sig åt när det gäller sänkningen av elevantalet i klasserna. Skolberedningens förslag på den punkten framställs såsom i första hand en folkpartistisk kraftåtgärd, genomdriven under motstånd. Jag måste fråga mig: Från vilken eller vilka av beredningens ledamöter? I Upsala Nya Tidning drogs slipstenen så sent som i går på följande sätt: »Om inte alla tecken slår fel känner sig hr Edenman svårt frestad att behålla stora klasser. Det nu av utskottet förordade delningstalet 30 tvingades fram genom Visby-kompromissen. Längre vill inte socialdemokraterna gå.»

Herr talman! Det är till att vara skarp-sinnig även i provinsen. Men visst vill vi gå längre, vi vill gå hur långt som helst när det gäller att sänka elevantalet i klasserna, om och när resurserna finns. Men önskningar skapar ingen grund för reformer, och att mot bakgrunden av de nyligen framlagda lärarprognoserna inbjuda riksdagen till verklighetsfrämmande principuttalanden kan inte ens från valtaktisk synpunkt vara klokt.

En i grunden radikalt ändrad situation för lärarna måste även den genomgripande upprustningen av skolans tillgång på olika slag av undervisnings-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hjälpmedel innebära, liksom den hårda satsning på lärarfortbildning och information om skolreformen som regeringen nu föreslår. På något längre sikt bör även en reformerad lärarutbildning komma in i bilden.

Mot bakgrunden av denna skolmiljö förefaller icke samhällets krav på lärarna att vara orimligt. Undervisning i sammanhållen normalklass — något annat är det icke fråga om — är dessutom långt ifrån oprövad. Från försöksverksamheten börjar nu framkomma ett allt rikhaltigare erfarenhetsmaterial, folkskolan har en sekellång erfarenhet, och internationellt lämnar framför allt USA och Sovjet positiva erfarenheter. Det vore därför mer än egendomligt, om Sverige med sin långa skoltradition och höga lärarstandard icke skulle kunna genomföra ett undervisningssystem som den överväldigande majoriteten av medborgarna anser vara en förutsättning för att nå de mål vi uppställt för den nya skolan.

Det komplex av skolfrågor vi i dag kommer att behandla är stort och omfattande. Varje försök att i ett begränsat anförande spänna över hela fältet är dömt att misslyckas. En rad talare — föreställer jag mig — kommer att belysa reformen från andra utgångspunkter. Avslutningsvis vill jag därför, herr talman, endast ta upp ett par frågor gällande grundskolans påbyggnader och i största korthet beröra huvudlinjerna i den kommande utbildningspolitiken.

Vill man försöka fånga det utmärkande för den aktuella situationen, är det att hela utbildningskomplexet hänger samman. Man kan sålunda inte behandla grundskolan utan att mycket starkt snegla mot vad som skall komma därefter. Även arbetsmarknaden kommer in i bilden, och det är ingen tillfällighet att frågan om yrkesorienteringen i grundskolan fått så stort utrymme i den allmänna debatten.

Jag har sagt det förr, och jag vill upprepa det nu, att utbildningspolitikens

huvudproblem under 1960-talet blir att söka uppfylla ett allt starkare krav på styrning av tillströmningen till olika utbildningsvägar och att göra detta med en så långt som möjligt bibehållen frihet för den enskilde att välja studieväg. Vi står här inför ett av demokratins ständiga problem: att förena frihet för den enskilde med samhällets krav på effektivitet men också med individens krav på en sysselsättning, som svarar mot erhållen utbildning.

När vi i den nya skolan söker göra teoretiska och praktiska studievägar likvärdiga, har det utöver bestämda demokratiska och sociala värderingar också funnits en mycket praktisk och konkret motivering, nämligen att försöka undvika en snedvridning av utbildningsväsendet i ensidigt teoretisk riktning.

På gymnasieplanet finner vi i stort sett samma problematik: risken för en snedvridning av utbildningen mot allmänteoretiska utbildningsvägar. Kammarernas ledamöter har fått situationen beskriven i samband med olika förslag om utbyggnad av fackgymnasierna. Vidare har antalet nyinskrivna vid de icke spärrade fakulteterna med 2 400 eller 50 procent överstigit universitetsutredningens för endast några år sedan utförda prognos.

Vilken politik skall vi då föra, om vi vill behålla den enskildes rätt att fritt välja studieväg och samtidigt avvisar tanken att spärra de nu fria fakulteterna? Svaret blir att vi måste skapa alternativ, och det är här fackskolorna kommer in i bilden. Skall nämligen utvecklingen med någon som helst utsikt till framgång kunna styras och tillströmningen till gymnasierna hållas inom rimliga gränser, måste andra valmöjligheter erbjudas, valmöjligheter som för den enskilde framstår som lockande inte minst ur arbetsmarknadssynpunkt. Jag tror för min del att fackskolorna kommer att bli ett sådant alternativ. De avser att föra fram eleverna till en karaktärsbunden men icke alltför starkt

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

specialiserad utbildning. En för tidig specialisering är vanskelig mot bakgrunden av vår allmänna okunnighet om den framtida arbetsmarknadens struktur.

Om man tar hänsyn till de 10 000-tals människor, som i dag med hjälp av kvällskurser, korrespondensundervisning etc. utbildar sig och det starka tryck, för vilket yrkesskolväsendet är utsatt, finns det säkerligen ett stort underlag för de ny fackskolorna. Men de kommer säkerligen och kanske framför allt att utöva dragningskraft på de unga, som önskar en fortsatt utbildning efter grundskolan utan att därför ha några bestämda universitetsplaner. Det är följaktligen luckan mellan gymnasier och yrkesskolor som fackskolorna vill fylla. Riksdagen kommer vid ett senare tillfälle att få ta ställning till utformningen av fackskolorna, varför jag nu kan gå förbi den frågan.

Herr talman! Det är självfallet, att utbildningens expansion måste ses som ett dynamiskt utvecklingsproblem. Utvecklingen kan försiggå i olika takt och i olika dimensioner. En avvägning måste också ständigt ske mellan utvecklingen på olika nivåer, t. ex. grundskola kontra fackskola — det kommer säkerligen att bli konflikter om vad som skall gå först — allmänna gymnasier kontra fackgymnasier, yrkesutbildning etc. Den samlade kostnadsramen kommer förvisso att vara begränsad även i fortsättningen, likaså tillgången på lokaler och lärare.

Vad som däremot inte är begränsat — dess bättre — är det allmänna intresset för skola och utbildning. Många starka krafter kommer att driva på. En fortlöpande diskussion om utbildningens betydelse kommer att väcka allt fler unga människor till insikt om nyttan av att skaffa sig bättre utbildning, och bättre utbildning är i de flesta fall liktydigt med längre utbildning. Det kommer med andra ord att bli ett enormt tryck på utbildningssektorn, som redan är en av de största i samhället. Skolpolitiken måste därför i fortsättningen med än

starkare skäl än hittills sättas in i de stora samhällspolitiska perspektiven. Den angår oss alla. Det är därför skolreformen också är en stor samhällsreform.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! I slutet liksom i början av sitt anförande underströk statsrådet Edenman enligt min mening på ett ypperligt sätt att skolans verksamhet är en för oss alla vital angelägenhet och att vad som händer på skolans område kan få epokgörande betydelse. Däremot fanns det i statsrådets anförande vissa andra avsnitt som jag gärna skulle ha velat omedelbart bemöta. Jag skall emellertid inte göra det, eftersom jag först och främst betraktar som min uppgift att försvara våra reservationer och inte vill riskera att bli en långtalare som alla tröttnar på. Dock måste jag säga att jag blev ganska förvånad över att statsrådet, sedan han talat om skolreformen såsom en mycket väsentlig fråga, började utdela en hel del kraftiga eller mindre kraftiga slag i avsikt att väcka strid. Högern fick naturligtvis de kraftigaste slagen, men vi tar detta med jämnmod, eftersom vi kämpar med skolans bästa för ögonen. Även folkpartiet fick ett nyp, låt vara att statsrådet betecknade folkpartiets politik som en demonstrationspolitik, ett uttryck som väl innebär en viss överdrift i detta sammanhang.

Jag skall nu, herr talman, övergå till det anförande jag hade tänkt hålla, men jag hoppas att vid ett senare tillfälle få återkomma för att bemöta statsrådet.

Det är alldeles självfallet att vi måste sätta skolans mål högt, så nära idealet som vi kan komma. Då får inga hänsyn tas till något ovidkommande, vare sig prestigehänsyn eller andra.

Jag måste kanske redan från början säga att jag har ett väldigt handikapp när jag tar till orda i skolfrågor. Jag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

råkar vara lärare, därtill inom det område som mest berörs av reformen, nämligen klasserna 5—8. Vi känner alla till att lärares omdömen inte står högt i kurs när det gäller deras eget arbetsområde. Min mer än 35-åriga lärargärning har gett mig vissa erfarenheter. Dem har jag vunnit först i landsbygds-skolor och sedermera i skolor i städerna. Jag har haft ogallrade och s. k. negativt gallrade klasser. Jag har haft klasser med lägst 25 elever och högst 39. Allt detta gör att den inställning jag redogör för är grundad på erfarenhet.

Det är givet att vi alla, oavsett vilket parti vi tillhör, vill ta till vara det bästa i gångna tiders och i dagens skola. Likaså hälsar vi med tillfredsställelse allt nytt som tillförs skolan och som på något sätt kan berika den. Jag tror emellertid att det är lyckligt att vi sorgfälligt prövar och sovrar allt detta nya, så att vi inte ens för en kort tid försvårar eller omöjliggör för skolan att fungera på det sätt som vi önskar. Försummelser i det ena eller andra avseendet kan få besvärande, ja oreparabla följder.

Jag vill då först tala om den viktigaste delen i skolan, eleverna. Genom dem och med dem kan skolan bli en tillgång för oss alla. Skolan måste vara en trivsam och bra arbetsplats, där eleverna upplever en sådan arbetsmiljö och en sådan arbetsiver som vi vuxna vill ha när vi sysslar med en oss förelagd arbetsuppgift, som riktigt fånglar oss och som vi helt går in för, en uppgift som kräver någonting av oss men som också ger resultat och arbetsglädje.

Skolarbetet, väl anpassat efter elevernas individuella förmåga, roar och stimulerar. Det ger kunskaper och i samband därmed fostran till självständighet, arbetsvilja och andra goda egenskaper. En sysselsättning som skänker arbetsglädje stimulerar till nya tag, vare sig det gäller en individuell

arbetsuppgift eller en för flera elever eller för klassen gemensam uppgift. Skolan är ju en hela livets förskola, och vi måste därför verkligen vara besjälade av god vilja i detta avseende och sätta skolans mål högt, även om det skall bli till priset av en strid. Vi vill ingen strid för stridens skull, men vi vill kämpa för de idéer, som vi anser bör vara grundläggande för skolan.

Vår komplicerade värld ställer stora krav på skolan både rent kunskapsmässigt och när det gäller fostran. Vi har inte råd och inte rätt att låta någon enda elev, oavsett begåvningsstyp, gå miste om det mått av kunskaper som vederbörande kan anamma och som kan ha betydelse för honom eller henne. Detta gäller både praktiskt och intellektuellt inriktade elever.

Att hemmen numera i allt större utsträckning försummar sitt fostransvar — eller rent av inte förstår vad de och barnen går miste om genom att de inte lägger så mycket vikt vid att uppfostra barnen — gör att skolan fått ökade arbetsuppgifter. Dessbättre är det ju så, att om betingelserna i skolan är goda går fostran och kunskapsmeddelelse hand i hand men — och det vet jag bestämt — barnen vill ha ett mått på de kunskaper de inhämtar. De vill veta om de arbetsresultat de kommit fram till är goda. Vi delar helt den mening beredningen ger uttryck åt i följande uttalande:

De sociala argumenten »måste under alla förhållanden vägas mot de lika självklara kraven på att skolan skall förbereda de unga för studier och arbete på olika banor, ge dem som är begåvade och skall studera vidare goda insikter och färdigheter, att den skall uppehålla en hög kunskapsstandard. Skulle så inte bli möjligt, måste det få stora och svåröverskådliga konsekvenser inte bara för våra gymnasier av olika slag utan även för universitet och högskolor.» Jag skulle vilja till-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

lägga, att detta gäller vare sig eleven väljer en teoretisk eller praktisk bana.

Vikten av att läraren kan möta varje elev som dennes individualitet kräver i avseende på kunskapsmeddelelse och fostran är självklar. Förutsättningen för att läraren skall lyckas med detta är emellertid att elevantalet inte är så stort att han inte har tid att syssla med var och en. Alla är vi överens om att vi måste sänka elevantalet. Det är tidpunkten och omfattningen som vi har delade meningar om. Vi föreslår utöver departementschefens förslag en sänkning på mellanstadiet till 25, alltså samma elevantal som på lågstadiet. Vi finner att flera skäl talar för detta.

Vi finner att det är angeläget att vid den tidpunkt då barnen flyttar från lågstadiet till mellanstadiet skall de inte utsättas för byte av både lärare och kamrater. Den relativt lilla klassen erbjuder större kontaktmöjligheter mellan lärare och elever. På såväl lågstadiet som mellanstadiet har barnen starkt behov av personlig kontakt med läraren, och jag är övertygad om att de personliga små bekymmer som barnen har kan lösas om läraren har tid med dem. Om man löser en del av dessa svårigheter, kan man minska och kanske rent av helt förhindra missanpassningar. Varje sådan åtgärd på ett tidigt stadium är en uppenbar vinst för eleven själv, för klassen och för samhället. Om man på ett tidigt stadium löser barnens personliga svårigheter, kanske de slipper komma in på brottets bana, där de lätt hamnar om de blir försummade. En klass med relativt litet barnantal är dessutom i högsta grad disciplinbefrämjande.

Vi föreslår vidare att delningstalen 25, 25, 30 på respektive stadier skall vara maximala.

I fråga om elevantalet i glesbygden skolor anser vi det angeläget att man inte är bunden vid här angivna maximala utan att man har möjlighet att tillämpa lägre elevantal. Vi menar att

det kan bli en icke så obetydlig vinst med detta. Kanske kan man under i varje fall någon tid undvika de trötande resorna. Kontakten med den nära hembygden kan behållas längre. Vidare kan barnen till en tid slippa att komma till de stora skolenheterna, som absolut är en negativ faktor. Vi önskar alltså generösa normer gentemot glesbygden. Man skall ha klart för sig att den skola som utformas i glesbygden skall vara bra och likvärdig med andra skolor.

Med hänsyn till denna vår syn kan vi inte dela departementschefens uppfattning, när han säger att det är »i de fall det visar sig — t. ex. på grund av lärarbrist eller andra lika svårartade hinder — omöjligt att gå elevernas önskan till mötes torde skolan få nöja sig med att tills vidare tillhandahålla endast det ena av de två främmande språken», alltså tyska respektive franska. Den begränsning det här gäller kommer med stor sannolikhet att i första hand drabba glesbygderna. Det kan vi inte finna vara riktigt. Vi menar att det blir ett klart avsteg från kravet på en likvärdig skola. Självklart kan det i början bli svårt att ordna, men det finns ju vissa möjligheter, t. ex. korrespondensundervisning.

Vi föreslår sålunda att riksdagen måtte besluta att eleverna i samtliga högstadietområden skall ha samma möjligheter i fråga om tillval av främmande språk. Utformningen av den framtida skolans högstadium har ju väckt debatt, och det är ganska naturligt eftersom det är inom den delen av den nioåriga skolan som departementschefen föreslår de mest vittgående reformerna, nämligen de sammanhållna klasserna och det fria tillvalet.

Jag vill där först göra några reflexioner kring frågan om de sammanhållna klasserna. De skulle enligt beredningen och propositionen vara den enda organisation som tillgodoser det fria valet av studieväg, förbättrad allmänbildning, utjämning av skillnader i värderingen

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

av olika yrken, tillgodoseende av landsbygdens utbildningsbehov och främjande av elevernas sociala utveckling. Allt detta är i och för sig mycket betydelsefullt, men vi delar inte uppfattningen att man för att nå detta skall vara beroende av den sammanhållna klassen. De argument som där förebragts är enligt vår mening inte övertygande. Snarare tror vi att en annan organisation skulle vara mera i positiv riktning verkningsfull.

Som ett bärande skäl för den sammanhållna klassen anföres att den skulle utgöra en speciellt god miljö för befrämjande av elevernas sociala fostran. Det är en tankegång som i varje fall för en lärare är helt teoretisk. Den har icke vetenskapligt bevisats. Beredningen säger själv att de synpunkter i denna fråga som beredningen anfört är erfarenhetsmässigt väl belagda. Men jag tycker det rimmar illa med vad beredningen säger på annat ställe, nämligen att »frågan om hur en odifferentierad miljö verkar i socialt hänseende säkerligen till mycket hög grad är beroende av det sätt på vilket skolans lärare utnyttjar de möjligheter som förhållandena i en odifferentierad miljö ger».

Detta är så sant som det är sagt, men det gäller oavsett vilken klass vi har, om det är en sammanhållen klass eller en som grundar sig på elevernas fria val.

Det kan för övrigt inte vara så lätt att å ena sidan argumentera för värdet av en sammansatt klass från sociala aspekter, när man å andra sidan med bortseende av det fria valet av studieväg motiverar hjälpklass elevernas överförande till specialklass just med att dessa elever bör få komma till en miljö som är mera socialt fostrande för dem. Det är alltså raka motsatsen. Om den sammanhållna klassen är en idealisk miljö till social fostran, borde man logiskt låta alla elever vara kvar i den sammanhållna klassen. Dess bättre är det nog så att de elever som föres över till specialklass trivs bäst och verkligen

har det bäst i de klasser som inrättats för dem. Jag riktar sålunda här ingen kritik mot systemet, utan det är argumenteringen jag vänder mig emot.

Förslaget om vidgad utbildning av lärare för just sådana elever ger för övrigt belägg för att departementschefen i det avseendet har samma uppfattning. Därför berör det mig mycket illa, att departementschefen i dag talar om urvalsklasserna och att de minst begåvade skulle vara, som han uttryckte det, prickade klasser. Ännu hårdare och ännu otrevligare är det uttryck som beredningen bland annat använt, avstjäpningsklasser. De negativt gallrade klasserna behöver inte innebära att man där bedriver ett negativt arbete. Jag skall emellertid inte här försvara de s. k. negativt gallrade klasserna. Vi delar helt den uppfattning som lärarhögskolans i Stockholm styrelse ger uttryck för, när man där säger att man vunnit mycket goda resultat och en mycket god klassanda i avdelningar som har varit vad man kallar negativt gallrade klasser. Jag har också själv erfarenhet av att en intresserad lärare där kan finna många objekt för en personlig kontakt med eleverna.

Vad det fria tillvalet beträffar är väl det att betrakta som en tillgång. Men varför då inte vidtaga tillvalsmöjligheterna till flera ämnen, både orienterings-, färdighets- och övningsämnena med alternativkurser? Efter det gjorda tillvalet borde finnas stora möjligheter att med ledning därav bilda klassavdelningar som präglas av den intressegemenskap som skulle kunna bli en stor tillgång för såväl skolarbetet som fritiden. Det är alltså inte tal om någon uppdelning baserad på intelligens, utan just det fria tillvalet, som är det avgörande för intressegemenskapen, skulle här ligga till grund. Att en sådan gruppering skulle på något sätt minska utjämnandet av de eventuellt befintliga sociala olikheterna tror vi inte alls på. Dessutom menar vi att på så sätt bildade

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

klassavdelningar skulle vara av betydelse även när det gäller att lösa frågan om klassföreståndarna. Det är i så fall en icke oväsentlig vinst.

En så vital fråga som klassföreståndarskapet måste redan från början beaktas och inte ställas på framtiden. Den av oss föreslagna halvtimmen per vecka för klassföreståndarens speciella uppgifter är inte på något sätt till fyllest, jag tror det är för litet — jag anser mig för övrigt veta det. Men vi har velat föreslå det som en övergångsåtgärd under den närmaste tiden.

En sammanfattning av vår mening beträffande organisationen inom den del av skolan som jag senast har talat om skulle alltså innebära, att skolans lokala ledning, d. v. s. skolchefen, skall äga rätt att, i den utsträckning som är påkallad av praktiska omständigheter, föra samman eleverna i högstadiets sjunde respektive åttonde årskurs i klassavdelningar på grundval av elevernas fria val av ämnen och alternativkurser. Att därvid inte alla skoldistrikt skulle få ett exakt lika organisatoriskt utseende skall inte — det är jag övertygad om — behöva vara något negativt och bör inte åstadkomma vad beredningen kallar en »torftigare» organisation. Jag tror tvärtom att bygdens struktur i någon mån skall vara vägledande, men alltid på det sättet, att man får den för eleverna bästa utformningen. Landsbygdens barn skall, som jag tidigare har sagt, ha en lika bra skola som tätorternas. Den behöver därför inte vara identiskt lika utformad.

Statsrådet har med rätta stannat för att föräldrarna skall ha rätt att välja studieväg för sina barn. Jag vill inte säga att det är en nyhet, i praktiken har det väl skett så, men vi skall i alla fall hälsa det med glädje att det nu ytterligare markeras. Det betecknas i propositionen som en åtgärd som skall befrämja skolans demokratisering och även ha betydelse för hemmets aktivisering i för hem och skola gemensamma intressen.

Det är väl inget annat än gott att säga om föräldrarnas rätt att välja studieväg för sina barn, men jag har ändå velat ta upp den frågan. Departementschefens motivering till skollagens 25 § har en sådan utformning, att jag inte vill underlåta att påtala vad som där säges, nämligen »att skolans uppgift med avseende på valsituationen bör bestå främst i att lämna en objektiv orientering rörande tillvalsmöjligheterna» och »att denna verksamhet därför inte bör betecknas som rådgivande». Jag tycker att departementschefen i de orden ifrågasätter lärarens goda vilja eller förmåga att utan att ha avgörandet i sin hand medverka till ett gott val i form av rådgivande uttalande. Jag anser det vara riktigt att utnyttja den erfarenhet som läraren har. Föräldrarna har ju ändå till slut avgörandet i sin hand. Vårt förslag, att barnens studieväg väljes av föräldrarna efter samråd med läraren, är ett uttryck för vår syn på saken.

Vårt samhälle, som genomgår snabba förändringar, kräver också att skolan i viss mån underkastar sig sådana förändringar, som kan vara betingade av samhällets krav. En fortskridande skolreform skall ha ett levande innehåll. Vi skall därför, under den tid som grundskolan bygges upp, göra försök som skall redovisas med ledning av de resultat man kommer fram till. I den mån de kan ge anledning därtill bör de tillämpas och därmed berika den nya skolformen. Vi delar helt den mening som kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm kärnfullt gett uttryck åt i sitt yttrande: »Fortlöpande försöksverksamhet i olika avseenden bör givetvis förekomma.»

Jag skulle gärna ha stannat en stund också vid skolbyggandet, som statsrådet tidigare var inne på. Det gäller att snabbt få fram skolbyggnader, inte bara med det antal lektionsrum som behövs för motsvarande antal klasser utan så många som möjligt inom den investeringsram som erbjödes. Genom byg-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gande av skolpaviljonger kan man dels snabbare få fram dem och dels få ett större antal undervisningslokaler. I det sammanhanget — och det vill jag gärna understryka — måste vi se till att det finns lokaler för barnens fysiska fostran. Det har som bekant sorgligt försummats under mer än tio år.

Man skall stimulera till byggande av skolpaviljonger genom att vara mera generös när det gäller statsbidragsbestämmelserna och samtidigt restriktivare i fråga om permanenta skolbyggen. Det är också nödvändigt att statsbidragen graderas efter skatteunderlaget, så att skillnaderna mellan skatte-svaga och skattestarka kommuner minskas.

Den effektivisering av undervisningen som skolreformen avser blir i hög grad beroende av de materiella resurser av olika slag, som ställes till elevernas och lärarnas förfogande. Statsrådet har också i dag starkt understrukt detta. På den punkten förekommer alltså inga delade meningar. Enligt propositionen skall den reformerade skolan successivt genomföras och i samband därmed också ges ökade resurser liksom ett sänkt elevantal per klass. Vi finner det angeläget att resurser, som kan medverka till förbättrad undervisning och fostran, skall komma alla Sveriges skolor och barn till del, oavsett om de råkar tillhöra distrikt, som utgör första eller sista etappen vid den reformerade skolans genomförande. Det vore verkligen icke uttryck för någon generositet eller omsorg om skolbarnens bästa, om man undanhöll vissa skoldistrikt sådant som räknas som en tillgång, ja, som rent av är en förutsättning för grundskolans genomförande. Vi föreslår därför, att de materiella resurserna jämte ett sänkt elevantal kommer alla skoldistrikt till godo, oavsett om grundskolan där är införd eller ej.

Till sist några ord om dem som har sin dagliga gärning i skolarbetet — lä-

rarna. På dem kommer det sannerligen att ställas stora krav, och dessa ökar snarare än minskar i grundskolan. De skall på en gång tillgodose varje enskild elevs intressen och behov samt hemmens och samhällets berättigade önsksningar. Alla dessa parter skall bli tillfredsställda. För eleven måste läraren på en gång vara en kunnig och god arbetsledare och personlig vän. Sådant är kravet — men hur komma dit? En god bit på vägen har vi kommit när vi fått tillräckligt välkvalificerade lärare, och därför är det ett starkt önskemål att lärarutbildningen utökas och vidare att denna verkligen blir anpassad till den skola där den blivande läraren skall undervisa. Vi föreslår att man undersöker möjligheten av att få parallellklasser vid folkskoleseminarierna och vidare att det inrättas ytterligare lärarhögskolor.

Det räcker emellertid inte med detta. Vi måste också se till att lärarbanan blir så konkurrenskraftig, att den drar till sig verkligt meriterat folk, speciellt manliga sökande. Det visar sig nämligen att antalet manliga sökande till våra seminarier är relativt litet, och de är i vissa fall så svagt meriterade. Det finns en gånmal bestämmelse som säger att man skall ta in ungefär lika många pojkar som flickor. Detta betyder i realiteten, att man utestänger välkvalificerade flickor till följd av att man måste ta in ett visst antal pojkar, oavsett om dessa är mindre eller till och med mycket svagt meriterade.

Vi menar att detta är ett traditions-tänkande, som man måste bryta. Dessutom har man tillämpat inträdesprov av högre svårighetsgrad för flickorna. Det är enligt vår mening groteskt, att man ännu i våra dagar kan vidta en sådan åtgärd. Utskottet har uttalat att vi skall avvakta lärarutbildningssakkunnigas utredningsresultat innan vi tar ställning till detta. För mig är det närmast löjeväckande, att en statlig utredning skall syssla med frågan, om man

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

skall ta in de mest meriterade eller ej och om man skall ställa olika inträdeskrav på pojkar och flickor.

En ständigt fortgående vidareutbildning måste erbjudas lärarna. Som också departementschefen har sagt i dag är det nödvändigt att se till att de lärare som nu tjänstgör i våra skolor får information och vidareutbildning.

Däremot delar jag inte departementschefens uppfattning när han säger, att »vid sammanvägande av de skilda omständigheter som kan tänkas påverka lärarnas arbetssituation — — — kommer såvitt det nu är möjligt för mig att bedöma omfattningen av lärarnas arbete generellt inte att öka till följd av grundskolans genomförande».

Det må förlätas mig, herr statsråd, men jag tror inte att det är många som delar denna uppfattning. Jag tror tvärtom att det blir en betydligt utökad arbetsbörda. Jag tror också att lärarna gärna axlar denna, om de får hjälp att bära den.

Jag tror statsrådet har rätt när han säger, att det inte är ett uttryck för passivitet i lärarnas arbete, då många lärare ger till känna att de inte tror på värdet av de sammanhållna klasserna i sjunde och åttonde årskurserna. Det är jag övertygad om att det inte är. Men departementschefen förstår nog inte riktigt vad som ligger bakom denna utbredda åsikt. Som jag ser det, måste det vara den stora oro, som de känner för att vi inte skall ha materiella och andra resurser för att kunna föra i land den skola som nu föreslås bli genomförd, som ligger bakom denna allmänna mening. Jag tror dessutom att lärarna behöver ha hjälp även i annan form. Den starkt försämrade arbetssituationen i alla skolåldrar — alltså även på lågstadiet — måste förbättras genom ökat stöd åt lärarna från hemmen och även från de ansvariga skolmyndigheterna. Hemmen måste vara beredda att på ett aktivt och positivt sätt stödja skolarbetet. Barnet är

ju den lyckliga eller olyckliga mellanhanden mellan hem och skola — lycklig endast om samarbetet dem emellan är gott.

Jag har tidigare sagt att man skall ställa mycket stora krav på lärarna, men jag vill tillägga att en lärare, som verkligen med omsorg och inlevelse så gott han kan fullgör sitt arbete, måste känna det i hög grad nedslående när han möter likgiltighet eller kanske rent av misstänkliggörande inte bara från hemmen utan även från de instanser som de är underställda.

Till sist vill jag återge en liten sann historia, som är fjorton dagar gammal. Jag mötte i något sammanhang en 84-årig man, som berättade att han var glad över att han fortfarande kunde göra promenader. Han sade att han varje vecka gick för att som han uttryckte det hälsa på sina föräldrar och sin gamle lärare. Och så tillade han att det var dessa tre människor som hade betytt mest för honom här i livet. De hade givit honom de största värdena.

Dessa ord tycker jag var underbara. De var ett gott betyg åt lärarna, åt hemmen och åt samarbetet dem emellan. Bättre kan vi inte önska den framtida skolan — vilken form den än får — än att den skall stimulera till ett gott samarbete.

Herr talman! Jag har tyvärr talat alltför länge, trots att jag kanske ändå borde ha fördjupat mig i ännu några detaljer, men jag återkommer.

Jag yrkar, herr talman, bifall till samtliga reservationer i särskilda utskottets utlåtande nr 1, i vilka mitt namn förekommer. Beträffande reservation nr 10 ber jag dock att få ansluta mig till yrkandet i motionerna I: 593 och II: 717, i vad dessa avser att antalet elever på mellanstadiet skall maximeras till 25 i stället för till 30, som har föreslagits i propositionen. I övrigt har jag samma yrkande som i reservation nr 10. I och med detta yrkande avstår vi från yrkandet i reservation nr 14 vid punk-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ten 35. Vidare vill jag i reservation nr 11 vid punkten 32 yrka bifall till yrkandet av reservanterna med uteslutande av den mening på s. 218 som börjar med »Syftet i» och slutar med »skilda delningstal». Att denna mening ej är struken är att betrakta som ett olycksfall i arbetet. Vi fick inte se den förrän utskottsutlåtandet låg på kammarens bord, och vi har inte kunnat rätta till felet. Vad gäller särskilda utskottets utlåtande nr 4 ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer, där mitt namn förekommer.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Skolreformen syftar till att ge en bra skola åt all svensk ungdom. En bra skola utestänger inte elever som lyder under skolplikten från studievägar som de själva och deras föräldrar anser, att de har förmåga och fallenhet för. Därför faller poängspärrarna inom grundskolan och möter ungdomen först vid portarna i högre frivilliga skolor.

En bra skola låter inte föräldrarnas ekonomi, utbildning och bostadsort bestämma över barnens rätt att söka sin egen väg. Det blir de ungas flit, begåvning och skötsamhet som tillsammans med lärarnas yrkesskicklighet kommer att avgöra vad eleverna får ut av grundskolan. Den blir en arbetsskola där bara den som tar studierna på allvar får glädje av sin skolgång. En ny skollag, första gången här i riksdagen begärd av liberala motionärer, slår fast i sin grundläggande paragraf den förmån samhället erbjuder de unga att skaffa sig kunskaper och öva sina färdigheter. När samhället och skolan enligt lagförslaget samtidigt överlämnar till föräldrarna och eleverna beslutanderätten och ansvaret för valet av studieväg är det en klart demokratisk handling, men den demokratiska handlingen blir meningslös om föräldrar och elever inte skaffar sig kännedom om de mål skolan ställer upp.

Självfallet når olika elever olika långt på de utbildningsvägar som står till förfogande inom grundskolan och de utbildningsvägar som an knyter efter denna. Men därför är inte valet för den enskilde mindre viktigt. Grundskolans slutkompetenser vetter mot breda sektorer av svenskt arbetsliv, mot en allmäntheoretisk, en teknisk-mekanisk, en socialt-husligt vårdande och en merkantil-handelsinriktad. Ingen elev binds slutgiltigt vid ett yrke i den obligatoriska skolan även om de ungdomar, som anser att de har en klart bestämd inriktning mot ett praktiskt yrke, har möjlighet att fullgöra skolpliktens nionde år i en påbörjad yrkesutbildning.

Det nya och inte alltid rätt förstådda i grundskolans organisation är att studievägen inte är utstakad i förväg utan uppstår genom elevens upprepade val och successiva målinriktning. Bland de få obestridda fakta som vetenskapen har kunnat furnera skolreformatorer i den oändligt svåra differentieringsfrågan ligger den grundläggande iakttagelsen, att det fria valet blir realistiskt bara om det tar formen av upprepade val mot allt trängre och mera precisa mål. Jag skall gärna erkänna, att när jag på våren 1960 hade trängt in i en rad olika undersökningar, och inte minst i professor Kjell Härnqvists på svensk och utländsk forskning grundade undersökning om elevernas förutsättningar och personlighetsutveckling under tonåren, stod det klart för mig att min uppfattning om att det sjunde skolåret skulle vara tillräckligt som ett prövnings- och slussningsår inte var så väl underbyggd som jag tidigare hade trott och även offentligen utvecklat. Om det är en punkt där jag har en annan övertygelse i dag än jag hade när skolberedningen började sitt arbete för fem år sedan, betyder det självfallet inte, att denna ändrade uppfattning skulle avgjort min och långt mindre mitt partis uppfattning

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

om hur grundskolans högstadium bör se ut. Den måste vara produkten av en avvägning mellan pedagogiska effektivitetssynpunkter och sociala rättviseskäl. Men vad man alltför lätt glömmar i denna diskussion, i varje fall från den ena sidan, är att samhället i fortsättningen inte har rätt att utestänga någon elev från det val han vill träffa.

För att verkligen kunna omfatta denna linje med konsekvens finns det alltså ingen möjlighet att konstruera tillvalet så, att det på ett för tidigt stadium binder den enskildes möjligheter. Om man hävdar detta, behöver det i sin tur inte innebära, att man hyser någon överdriven tilltro till att en viss klasstruktur och dess sociala och psykologiska värde skulle avgöra vad skolan kan ge. Det betyder helt enkelt, att man drar en generell slutsats från en generell förutsättning: det fria valet får inte upphävas genom att man hänvisar eleverna till klasser som skolan tvångsmässigt sammansätter. I många andra frågor kan man alltså ha skäl att vara skeptisk emot innebörden av en organisation, som otillräckligt beaktar den pedagogiska effektivitetssynpunkten, men jag tror att vi här har kunnat lära relativt litet av de många uttalanden, som har kommit exempelvis riksdagens ledamöter till del.

Vad jag i dag tror mig veta om de olika svenska lärarkategoriernas erfarenhetsmässiga bedömning om hur en väl arbetande klass skall se ut på högstadiet avviker knappast alls från vad jag har hävdat under alla åren i skolberedningen. Om jag inte kunnat vinna gehör för mer än en mindre del av exempelvis ämneslärarkårens syn på högstadiet, beror det alltså varken på bristande insikt eller intresse utan helt enkelt på detta grundläggande förhållande, att sedan man väl en gång har accepterat det fria valets princip finns inget utrymme längre för en dirigerad

omgruppering av eleverna inom den obligatoriska skolans ram.

Man behöver inte se på grundskolan som den bästa tänkbara skolan i alla tider och alla länder för att betrakta den som en nödvändig och en bra skola. Dess högstadium är ett uttryck för vad en överväldigande majoritet av skolans intressenter väntar sig av en skolorganisation som träder i stället för ett parallellskolesystem. Realskolans poängspärrar och försöksskolans till valet av ett enda ämne — tyska — vid ett enda tillfälle — årskurs 7 — knutna, konstlade elevuppdelning ersättes nu med upprepat val av ämnen, ämnesgrupper och linjer vid påbörjandet av varje ny årskurs på högstadiet. Det är det som är det fria och träffande valets självklara förutsättning.

I årskurs 8 möter eleverna sådana ämnen som teknisk orientering och handelskunskap, som ger karaktär åt de kompetenslinjer i nian som i sin tur kan föra vidare till en teknisk eller merkantil fackskola. Därigenom har för första gången i vår skolhistoria ett verkligt alternativ till gymnasiet tillförts den utbildningsvilliga ungdomen. Tillsammans med den humanistiska linje, som övertar och vidareutvecklar flickskolans studiemål, och den social-ekonomiska, som vänder sig mot den snabbt växande service- och vårdnadssektorn, utgör dessa kompetenslinjer och deras påbyggnad i fackskolorna en kraftig förstärkning i yrkesskolans ojämna kamp mot en gymnasietillströmning, som för dagen är enbart glädjande men om några år skulle kunna bli ett samhällsbekymmer. Det är inte överdrivet att säga, att om inte fackskolorna får ett verkligt egenvärde och verklig attraktionskraft och yrkesskolorna ges ett stigande meritvärde, så kommer det allmänbildande gymnasiet att redan inom mindre än tio år raka ut för samma öde som realskolan på 50-talet: att sprängas inifrån på grund av tillströmningen av elever som endast i viss

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

utsträckning har verkliga förutsättningar för de krävande teoretiska studier som gymnasiet alltid måste bjuda på.

Mot 3 procent av en årskull i gymnasiet 1931 svarade 20,8 procent förra året, och det finns trakter här i landet med en gymnasiefrekvens på 55 procent, d. v. s. där mer än varannan elev går till gymnasiet. Om demokratiseringsprocessen varit skolreformens första pådrivare, har föräldraambitionen sålunda inte varit en mycket svagare motor. Vilken genomslagskraft här inte den här repliken — uttalad i många varianter i hundratusentals svenska hem: »Våra ungar skall få den chans vi inte fick, de skall få läsa.» Nu är det inte längre bara snörmakare Lekholm som får idén att hans barn skall ta studenten. Det är väldiga krafter i förr utestängda grupper som utlöst vågen till högre studier. Talet om att vi skulle utarma de praktiska yrkenas folk på all begåvning är så klenk underbyggt, att det framstår som den obotfärdiges och den orättfärdiges förhinder. Även i den renodlat teoretiska begåvningsgrupp från industriarbetare och jordbrukarfamiljerna, som har så höga intelligensvärden att den borde kunna ge idel professorer, är det alltså många som inte kommer förbi det första valtillfället utan nöjer sig med den teoretiskt minst krävande skolgången. Genom hela begåvningspyramiden är det alltså en snedfördelning till nackdel för barnen från de kroppsarbetande familjerna, även om man enbart jämför elever med samma intelligensnivå. Grundskolan ger åt de utestängda en rättvis chans som parallellskolan genom sin konstruktion inte kunnat ge.

Förändringarna i arbetslivet ställer sig vid sidan av demokratiseringen och föräldraambitionen som skolreformens främsta pådrivare. Medan de rena tempoarbetena minskar i andel av sysselsättningstillfällena ökar behovet dels av yrkesspecialiserad arbetskraft, dels

av personer i sådana rutinsysslor som kräver omtanke, noggrannhet och allmänorientering. Gemensamt är kravet att i en förr oanad utsträckning kunna samarbeta med andra både direkt i arbetslag och indirekt genom att ta hänsyn och kunna informera arbetskamrater, befäl och underordnade. När skolberedningen talar om behovet av en gemensam referensram i våra kunskaper, så är det långt ifrån någon skrivbordskonstruktion utan grundat på reella iakttagelser på arbetsplatserna. Så kunde t. ex. en mellansvensk storindustri, som för några år sedan undersökte rapporterna från förmän till verkmästare, konstatera att en tredjedel av dessa rapporter var värdelösa därför att skrivaren inte kunde uttrycka sig på en för mottagaren begriplig svenska. Även kulturella avnämare kräver bättre behärskning av modersmålet. När övningsämnenas och orienteringsämnenas företrädare klagat hos mig för att jag alltför hårt drivit svenskans sak och lyckats ge ämnet en ny timme i nionde årskursen utöver vad kursplansexperterna velat, har jag verkligen med gott samvete kunnat tillbaka-visa deras kritik.

På sina håll låtsas man tro — och somliga tror det säkert också på allvar — att grundskolan inte skulle syfta till att ge sina elever fasta kunskaper. De som gör sig mödan att gå igenom förarbetena till den kursrevision som nu sker får en helt annan bild. Från den grundläggande kursplaneforskning utan motsvarighet någonstans i världen, som näringslivet och staten gemensamt bekostat, via hundratalet ämnesföreträdare och läroplansexperters förslag till kursfördelning och studieplaner fram till skolöverstyrelsens nu avslutade arbete med de metodiska anvisningarna går den rätta linjen: fasta kunskaper efter varje elevs förmåga och inom ramen för den kunskap man som vuxen har glädje och nytta av — i arbetet, på fritiden och som medbor-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gare i ett demokratiskt samhälle. Men det är inte säkert att det blir samma krav som hittills gällt i realexamen. Jag antar att de av kammarens ledamöter, som har fungerat som examensvittnen vid realexamen och lyssnat till geometrisvaga elevers rabblande av »teorem att bevisa», som de i själva verket inte förstått ett dugg av, inte sörjer över att dessa teorem försvinner ur matematikläroböckerna, bl. a. som en följd av den forskning som på ett epokgörande sätt bedrivits vid lärrhögskolan i Stockholm under ledning av professor Husén och docenten Dahllöf. Men det är lika viktigt att veta att dessa krav ersättes av andra, t. ex. att snabbt kunna göra en överslagsberäkning i huvudet och konstatera om ett tal, som slutar på 31,416, i stället rimligen borde sluta på 3,1416 — en förmåga som svenska skolelever hittills enligt alla avnämnares gemensamma vittnesbörd har varit alltför kläna i att klara.

På ett liknande sätt drar vi nytta av den revolution i fråga om språkundervisningen, som har skett vid våra läroverk under de senaste 15—20 åren mot en modifierad direktmetod, där muntlig framställning och rätt förståelse av en läst text är viktigare än översättningsövningar av en typ som mycket få vuxna någonsin har anledning att befatta sig med, dels därför att den korrekta översättningen på arbetsplatserna är ett specialistarbete, dels därför att man i regel möter de främmande språken i helt andra situationer än sådana som kräver skriftlig översättning från svenska till det främmande språket eller vice versa.

Men ställer nu inte dessa och alla andra förändringar nya och alltför stora krav på lärarna? Blir inte spännvidden i klassen mellan den duktigaste och den svagaste så stor, att undervisningen inte blir effektiv? Innan man svarar på den frågan bör man se till situationen i de olika ämnena. I engels-

ka och matematik förekommer alternativa kurser av olika svårighetsgrad, där cleverna i varje kurs läser för sig, och i tyska — som kan utbytas mot franska — finns en större och en mindre kurs, där gruppen likaledes sammansättes av elever som valt samma kurs.

När det gäller de främmande språken och matematik, vilka erfarenhetsmässigt är de svåraste ämnena, blir det alltså så, att spännvidden i en elevgrupp i grundskolan inte blir större utan snarare mindre än vad den varit i skolor, där realskolefrekvensen för närvarande är som störst. Även om man utgår ifrån att mer än hälften av eleverna väljer dessa svårare kurser för att inte gå miste om någon chans, blir alltså spännvidden där mindre än i de kommuner, som nu har den största realskolefrekvensen.

I ämnet svenska, som verkligen är ett ömtåligt och viktigt ämne, ges utöver den förstärkning i 9:an som jag förut nämnde särskilda förstärkningstimmar i 7:an och 8:an, så att läraren två gånger i veckan träffar hela klassen och två gånger i veckan vardera hälften, d. v. s. mellan 8 och 15 elever, som han då närmare kan lära känna och för övrigt har rätt att gruppera efter pedagogiska betingelser.

Den stora spännvidd, som det talas så mycket om, finns därför bara generellt i 7:an i kristendomskunskap, samhällskunskap, biologi och fysik. Av dessa är det senare ämnet omlagt i laborativ, experimentell riktning. Men det är givet att när spännvidden är så stor, måste en åskådlig och praktiskt inriktad undervisningsmetod förutsättas. Man kan inte börja exempelvis med optikens lagar och förutsätta att varje elev kan klara detta. Men börjar man med att demonstrera linsen, ögat, kameran och kikaren, kan säkerligen åtskilliga elever från den inlärningsgången ta sig över till de svåra, abstrakta lagarna för optiken. Kanske tänker en och annan att en sådan inlärningsgång är bra även för

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

de teoretiskt mest begåvade. På detta lämnar vetenskapen inget bindande svar men var och en kan ju tro vad han vill om detta.

Det går inte att komma ifrån, att det mesta i den pedagogiska differentieringsdebatten alltjämt är ett uttryck mera för tro än för verkligt vetande. Underlaget för bestämda slutsatser är ofta för klen. Det gäller en del av det material som skolberedningen själv har haft att utgå ifrån, och det gäller i långt högre grad om de s. k. undersökningar som beredningens kritiker har åberopat. Bottenrekordet nåddes i en skrift som man från ett håll ansåg sig böra åberopa inför särskilda utskottet. Där hade man i en kolumn gjort statistik på tre elever, varav 66,7 procent klarat sig bra och 33,3 procent dåligt. Ja, nog skämdes jag över att vara akademiker inför mina kamrater i särskilda utskottet när vetenskapens namn och metoder exploaterades på det sättet.

Ingen forskare och ingen enskild person har, såvitt jag kan förstå, möjlighet att säga om grundskolans högstaadium är rätt konstruerat eller ej. Man kan från erfarenhetsmässiga utgångspunkter säga att det är mer eller mindre bra, mer eller mindre dåligt. Själv menar jag att vi här möter den bästa lösning som kan omfattas med bred majoritet i denna beslutande församling. Visst skulle jag ha önskat att vi i större utsträckning hade kunnat vinna alla lärargrupperns förståelse redan före riksdagsbeslutet, och nog kan jag erkänna att om jag hade haft ecklesiastikministerns makt och myndighet skulle förslaget på flera punkter ha varit annorlunda. Men från detta medgivande och till att handla så, att vi skulle fortsätta 1950-talets hårda principdebatt om enhetsskolan in i grundskolans uppbyggnadsperiod, fortsätta den på det lokala planet — inte bara i valrörelser, som det verkar här i dag — utan inom skolans ledning, på föräldramöten, i kollegierna, i klassrummen och i hemmen, nej, det vägrar jag att vara med om.

Nu står vi vid ett vägskäl, och det som bör följa efter dagens eller morgondagens beslut här skall vara upplysning och inte strid. Men *ett* har lärarna alla skäl att fråga efter: Vilka resurser är statsmakterna beredda att ge de aktiva och blivande lärarna i en delvis förändrad och delvis ny arbetssituation?

Skolberedningens och propositionens svar rymms framför allt under tre rubriker: minskade klasser — vidgad fortbildning — pedagogiska hjälpmedel. Utskottet är enigt så långt, att vi alla fäste en avgörande vikt vid att principen, att eleverna skall behålla sina klasskamrater vid uppflyttning till årskurs 7 och 8, skall vara direkt knuten till rätten att upprätta ny klass för varje påbörjat 30-tal elever. Denna regel, som sänker elevantalet i förhållande till vad som för några år sedan gällde i realskolans nybörjarklasser med cirka 10 elever per klass, har utskottet enhälligt godtagit och samtidigt skärpt. Man vill inte ha realskolans bestämmelser, där de faktiska genomsnittslagen legat över de s. k. maximalen. Men i anledning av partimotionen från folkpartiet begär utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall »hemställa om en sådan utformning av skolstadga och anvisningar, att det fullt tydligt framgår att undantag från regeln, att elevantalet i klass icke skall överstiga 25 respektive 30, endast får medges, om det på grund av tvingande praktiska skäl visar sig nödvändigt att tillfälligt reglera förhållandena under ett pågående läsår». Den s. k. force majeure-regeln har därmed fått en tillfredsställande utformning, och den överdriftiga propaganda som knutits till den borde kunna nedläggas.

Regeln, att eleverna skall behålla sina klasskamrater vid uppflyttning till årskurs 7 och årskurs 8, föreslås gälla från höstterminen 1964. I den slutliga utformning, som departementschefen i skolberedningen utfäst sig att ge stadeparagrafen, är den försedd med följande modifieringar, som jag skulle vilja be

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

kammarens ledamöter att lyssna till, eftersom jag inte tror att alla har den aktuell för dagen.

»Rektor må i särskilda fall besluta om avvikelse härifrån som föranledes av högstadiets omfattning, ojämnheter vid val av tillvalsgrupper, tillgången på lärare, lokaler och undervisningsmateriel eller liknande.

Vid uppflyttning till årskurs 8 må i särskilda undantagsfall skolstyrelsen efter förslag av rektor och kollegium besluta att sammanföra eleverna i klasser enligt deras val av tillvalsgrupp, om det påkallas av det samlade arbetsresultatet i årskurs 7 eller av brist på lärare med erforderlig kompetens.

Avvikelse av annan anledning än i andra och tredje styckena sägs må beslutas av länskolnämnden efter framställning av skolstyrelsen och yttrande av rektor och kollegium.»

Jag undrar hur många av kammarens ledamöter som tror att dessa modifieringar skulle ha haft denna utformning, om inte betydande hänsyn tagits till skiftande förhållanden i olika kommuner och till den skepsis, som från många ämneslärares sida visats själva tanken, att det skulle vara en fördel, om eleverna fick behålla sina klasskamrater. Jag undrar också hur många som ur denna stadgeparagraf kan läsa ut att det skulle vara berättigat att tala om stel fastlåsning, dogmatism och förbud, såsom har skett i den offentliga debatten.

Men huvudregeln är klar: det är rektors plikt att så långt möjligt bevara den på mellanstadiet framvuxna klassen vid övergången till högstadiet. Därför kommer efter 1964, då regeln träder i kraft, många — men långt ifrån alla — lärare i en delvis ny arbetssituation. Utskottet har kraftigare än departementschefen understrukt att denna respittid, d. v. s. de två åren fram till 1964, måste användas för en »extraordinär insats av fortbildning» — uttrycket är Alva Myrdals. Utskottet har kunnat enas endast genom att göra en mycket kraftig

appell till Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen om att under 1963 och 1964 ytterligare öka fortbildningens omfattning, skapa en länskonsulentorganisation och särskilt ägna de lärare, som för första gången lämnar av respektive tar emot en partiellt sammanhållen klass, en reguljär fortbildning.

I flera andra frågor har utskottet efter ingående överläggningar i anslutning till motioner avvikit från propositionen. Sålunda understryks att ärendegången för skolbygget bör förenklas, att bristen på gymnastiksalarna måste byggas bort snarast, att principen om slöjdundervisning i lika mått för pojkar och flickor i vad som förr kallades manlig respektive kvinnlig slöjd bör tillgodoses i skolans utvecklingsarbete.

Det kanske inte skadar att ur utskottstrycket dra fram en formulering, som utskottet känt sig stimulerat av departementschefen att ge särskild kraft åt just i dag: »nödvändighet av att de centrala skolmyndigheterna eftersträvar att så långt möjligt begränsa sina anvisningar till väsentligheter, så att utrymme bereds underlydande myndigheter och personal att i den praktiska tillämpningen ute på fältet utan bundenhet i alla detaljer handla med utrymme för sunt förnuft och fritt skön». Jag tror det är ett uttryck, som kommer att åberopas av många interpellanter i framtiden. Självfallet skall formuleringen inte missbrukas, och den som till även tyrs vill anbringa den på de stridsfrågor, som riksdagen nu skall lösa, har därmed bara visat bristande politisk insikt.

Utskottet har vidare i enighet preciserat behovet av och tidpunkten för tillsättandet av den yrkesskoleutredning, som har att vägleda yrkesskolorna i deras anpassning till ett nytt rekryteringsläge med allt flera elever från grundskolan som underlag. Sedan Kungl. Maj:t i den under utskottets arbete tillsatta fackskoleutredningen låtit folkhögskolan nominera en egen representant har

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

utskottet kommit fram till att nu aktuella gränsdragningsfrågor mellan fackskola och folkhögskola bäst löses där och att en skyndsam särskild folkhögskoleöversyn just nu skulle motverka sitt eget syfte. Med anledning av många frågor, som jag har fått av kamrater i kammaren, och inte minst av motionärerna, om den framtida situationen för folkhögskolorna vill jag emellertid här med utskottets medgivande uttala, att utskottet vid utformningen av sin skrivning på denna punkt har räknat med att en särskild folkhögskoleutredning blir iödvändig inom några år.

Även i andra frågor, där många och fylliga motioner förelegat, har utskottet kunnat nå enighet. Det gäller målsättningen för kristendomsundervisningen och reglerna för morgonsamling. I båda fallen är formuleringarna så noga avvägda, att jag inte vill ge dem någon ytterligare kommentar från utskottets sida utan snarare vill be kammarens ledamöter att ta del av texten på s. 155 i utskottets utlåtande nr 1 och på s. 39 i utskottets utlåtande nr 2. Men eftersom i dag i den största morgontidningen en helt orättvisande bild av skolberedningens och utskottets skrivning på denna punkt har getts publicitet under uppseendeväckande former vill jag konstatera, att det tyvärr alltför ofta, att ämnet kristendom har en sällsam förmåga att dra till sig känslomättade och alltför subjektiva bedömningar från ömse håll. Får jag därför säga några personliga ord just därför att den bild som Dagens Nyheter gett av utskottets utlåtande enligt min uppfattning är helt otillfredsställande.

Man kan gå två vägar när man skall ge riktlinjer för undervisning i ett sådant ämne som kristendom. Den ena är att sudda ut konturerna av allt det egenartade i den åskådning som skall skildras. Så har man i stor utsträckning gjort i det förflutna för att inte stöta någon. Det gäller många läroböcker. Skolberedningen har gått en annan väg och strä-

vat efter att låta kristendomen framstå för de unga så som kristendomens egna bekännare själva upplever den, men har samtidigt berett utrymme — allt efter elevernas mognad — för en taktfull framställning även av sådana tankeströmningar som sätter de kristna livsvärdena i fråga. Eleverna i en skola, som de kommer att stanna kvar i fram till sextonde levnadsåret, bör i de högsta klasserna få känna det stimulerande i att söka sig fram mot en personlig livsåskådning eller i varje fall livsuppfattning. Att skapa förståelse, aktning och respekt för elevernas tänkande ingår också i skolans strävan. Självfallet skall lärare ha rätt att besvara sådana frågor som denna: Vad är sant? Men då läraren själv har en bestämd uppfattning för eller emot kristendomen, hör det också till lärarens plikt inte bara att ge sin egen personliga syn utan också att på ett enkelt och begripligt sätt redogöra för att det finns människor med annan uppfattning.

Vad som hänt i morgonsamlingsfrågan, där utskottet ändrat departementschefens lagförslag och satt en egen kommentar i stället för den föga advekvat utformade kommentaren i proposition 136, har redan varit föremål för offentlig debatt. I denna har det av Svenska Dagbladet hävdats, att utskottet »ägnat en särskilt stor del av sin tid åt att resonera om morgonsamlingarna, som veterligen aldrig på pedagogiskt håll har uppfattats som något av skolans större problem. Det är ännu ett exempel på den politisering av skolfrågan som hotar att skada hela vårt bildningsliv», heter det i Svenska Dagbladet, en tidning som alltså tydligen aldrig själv bidragit till någon politisering av skolfrågan. Om ett riksdagsutskott ägnar mellan fyra och fem timmar av sex veckors intensivt arbete, mot slutet med sammanträden från 10 på morgonen till 11 på kvällen, åt en livsåskådnings- och religionsfrihetsfråga, är det enligt hö-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gers ledande tidning »en politisering som hotar att skada hela vårt bildningsliv». De mer än hundratalet motionärer, som direkt eller indirekt varit utskottets arbetsgivare i denna fråga, kanske ser något annorlunda på saken.

Det finns en del andra frågor, där utskottet tyvärr framträder delat. Dit hör avsnittet om skolans utvecklingsarbete. 14 av utskottets 16 ledamöter finner det vara självfallet att »den obligatoriska skolans utveckling mot nya arbetsformer och ny metodik skall gynnas och stödjas inom ramen för skolans organisation och med särskilt beaktande av de nya dragen i grundskolans målsättning». Någon villkorlig försöksverksamhet under grundskolans uppbyggnadsperiod i syfte att åstadkomma resultatmässiga jämförelser mellan parallella skolformer under detta uppbyggnadsskede kan utskottet inte godta utan finner det angeläget att skolan skänkes arbetsro efter det beslut riksdagen nu kommer att fatta. Tre gånger tidigare har en enhällig riksdag sagt ifrån, att den organisatoriska försöksverksamheten skall vara slut i och med detta läsårs utgång, alltså om några veckor. Kommuner och skolledare har rätt att begära att riksdagen står vid sitt ord. Självfallet betyder inte detta att någon tror att 1962 års riksdag sagt det sista ordet i fråga om den obligatoriska skolans utformning. Kanske står vi redan om tio år inför önskemål om en elva-årig ungdomsskola. Men nu gäller det att koncentrera resurser och krafter på skolans inre arbete och ta ut effekten av de nya mångmiljonanslag som utskottet väntar sig att riksdagen skall bevilja till skolbyggandet, till utrustningen av de pedagogiska hjälpmedlen, till fortbildningen och den vidgade lärarutbildningen.

Det skulle ha varit till glädje om utskottet också stått samlat i ansträngningarna att underlätta det inre arbetet i skolan även när det gäller god ordning och arbetsdisciplin. Enighe-

ten sträcker sig så långt som till ett uppriktigt konstaterande av dagens läge och till en rekommendation av organiserad läxhjälp samt till en angelägen önskan att vid grundskolans genomförande skolan får arbetsro även i den meningen, att lärarnas och elevernas gemensamma arbete kan ske under så gynnsamma omständigheter som möjligt. Men medan utskottets majoritet vill satsa på det förslag till disciplinfrämjande åtgärder som landshövding Wagnsson med biträde av företrädare för lärarnas egna organisationer arbetat ut och som skolöverstyrelsen gjort till sitt ställer sig de socialdemokratiska reservanterna i sak fullkomligt tomhända. Här finns en möjlighet för kamrarna att visa att statsmakterna har ett verkligt levande intresse att hjälpa lärarna att lösa uppkommande arbetsvärigheter genom handledning i mindre grupp, genom rätten att dela upp klass i pressade lägen och vid behov även genom sådan eftersittning, som syftar till att med den närvarande lärarens hjälp effektivt ta hand om en elev som råkat i konflikt med sin omgivning och som alldeles avgjort inte under några förhållanden får förvandlas till något gamla tiders skamstraff. Den realism som präglat utskottets enhälliga förslag om bibehållande av betygen i uppförande och ordning borde också ha kommit till uttryck i en uppslutning kring landshövding Wagnssons och lärarnas förslag.

I två andra frågor har det varit möjligt att samla en utskottsmajoritet med positiv inställning till lärarnas situation inför skolreformen. I det ena fallet gäller det 26 § i skollagen med dess uppfordran till goda arbetsinsatser. Den paragrafen har i Kungl. Maj:ts förslag fått en olycklig utformning med en udd riktad mot lärarna, som om dessa i första hand skulle vara ansvariga för att skolpersonalens och elevernas samverkan inte alltid är den bästa. Utskottet har genom att återknyta till skol-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

beredningens formulering att »alla som verka inom grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje» och genom att till denna direkt knyta bestämmelsen att »elev skall visa aktning och lydnad för lärare och annan skolans personal» tagit bort denna udd men har självfallet därmed inte tagit avstånd från tankegången att läraren bör söka vinna elevernas förtroende.

Utskottet, med undantag för fyra socialdemokrater och två centerpartister, slår också vakt om statsmakternas löfte till lärarorganisationerna från 1957 att särskild fackrepresentation för lärarna skall finnas i skolstyrelserna. När nu liksom för fem år sedan nya skolformer inordnas i den kommunala skolstyrelsen, är det enligt utskottet naturligt att kontakten mellan förvaltningen och den direkta pedagogiska erfarenheten bevaras. Utskottet följer alltså i denna fråga Kungl. Maj:t och skolberedningens majoritet.

I detta sammanhang vill jag understryka vad utskottet — tyvärr har utskottets ordförande avgivit en blank reservation — har anfört om lärarhögskolornas centrala ledning. Utskottet godtar att denna ledning tills vidare lägges hos skolöverstyrelsen men förutsätter att, om lärarutbildningssakkunniga i slutet av sitt arbete finner en bättre lösning, denna skall prövas. Viktigast är dock att utskottet begär garantier för att lärarkollegier och professorer vid dessa högskolor kontinuerligt skall höras och medverka i alla viktigare frågor.

Att utskottets majoritet nu inte velat ta ställning till förläggningen av den specialpedagogiska professuren beror inte på någon tvekan om dess nödvändighet. Den skall komma till, men utskottet menar att lärarutbildningssakkunniga och universitetskanslern ännu en gång skall överväga dess placering.

Det finns en del frågor, där jag inte företräder utskottet utan har att tala som reservant. Dit hör den fråga som

ecklesiastikministern ägnade särskild uppmärksamhet åt, nämligen bedömningen av hur stora skolklasserna bör vara. Det är en kärnpunkt för den riksdagsgrupp jag representerar och uppenbarligen även för center- och högerpartierna, att skolans personella och materiella resurser ytterligare skall stärkas utöver regeringsförslaget. Vi menar att det, som en av lärarna på högstadiet uttryckt det, skall gå en fast och rak linje från målsättningen in i klassrummet. Folkpartiet har i sin partimotion förklarat sig berett att ta sin del av det parlamentariska ansvaret för grundskolan men också att ge den det stöd som ligger i ytterligare minskade klassenheter, i en förstärkning av klassföreståndarnas ställning i den viktiga årskursen 7 och i ett snabbare framdrivande av de pedagogiska hjälpmedlen. För att göra, icke som statsrådet Edelman sade, en sänkning till 1970 möjlig, utan för att göra en successiv sänkning på 1960-talet möjlig, så att år 1970 ingen klass i grundskolan har mer än 25 elever, fordras den ytterligare utökning av lärarutbildningen och skolbygget som vi föreslår. Men det fordras också en planläggning från de centrala myndigheternas sida.

Jag vill inte på något sätt bestrida herr Edemans goda vilja att nu verkligen värna om de minskade klasserna till den gräns han själv har satt, men när statsrådet tar till vad jag en gång tidigare har kallat hans berömda rallarsvingar och även låter en av dessa snudda vid det parti jag företräder, kan jag omöjligen underlåta att påpeka, att statsrådet två gånger under 1950-talets senare del har underlåtit att effektuera riksdagens begäran om en sådan plan för successivt minskade klasser. Det kanske då inte är så märkligt, om de åtta reservanterna menar att det här finns skäl att kraftigt understryka kravet på en fortsatt minskning av klasserna.

Ingen skall försöka att i dag med

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hjälp av nypublicerade doktorsavhandlingar eller andra dokument förneka, att klasser med högst 25 elever skulle vara den bästa hjälp skolan kunde få. Då skulle den nya metodiken med högre krav på individuell handledning i alla avseenden kunna bli en realitet snabbare än vad som kan bli möjligt om riksdagen stannar vid regeringens bud.

Jag skulle också vilja be kammarens ledamöter att särskilt stanna vid reservationen 16 a. Den syftar till att ge tid åt klassföreståndarna i årskurs 7, som tar emot elever från mellanstadiet klasslärare, att verkligen lära känna klassen och stödja dess sammanhållning även i inre mening. Naturligtvis kan inte den sociala fostran knytas enbart till en sådan klassföreståndartimme, men många vardagsproblem kan lösas, mycket som gått på sned kan snabbt rättas till, om klassföreståndaren i tid får träffa sin klass. Jag hoppas den reservationen vinner stöd över alla partigränser.

Så ett enda konstaterande i namnfrågan. Utskottet delar departementschefens mening att den nya skolan bör heta grundskolan. När emellertid folkskollärarkåren under den tid av cirka tio år som 1842 års folkskola alltså kommer att finnas i många kommuner landet över önskar behålla tjänstetiteln folkskollärare, så bör man respektera denna önskan. Men man kan inte samtidigt på själva skolan sätta det namn som är identiskt med tjänstebeteckningen för mindre än hälften av dess lärare. Den saken har motionärerna i ämnet inte tillräckligt uppmärksammat.

När det gäller de punkter där jag nyss har talat om i egenskap av reservant vill jag säga, att vi från folkpartiet även där hade föredragit enighet framför delade meningar. Enigheten om barnens och ungdomens utbildning har enligt vår uppfattning ett egenvärde. Därför har vi i det särskilda utskottet liksom vid skolfrågans behandling i riksdagen under hela 1950-talet strävat till en sam-

lande lösning. 1956 tog vi i en partition initiativet till den sammanfattande utredning som sedan fick namnet 1957 års skolberedning och likaså till den samlade redovisning av försöksverksamheten som numera kallas tioårsrapporten, allt i syfte att det beslut riksdagen i dag eller i morgon skall fatta skulle kunna omfattas av alla eller så gott som alla.

Så småningom vann dessa tankegångar om betydelsen av enighet i det definitiva beslutet gehör även där man eljest föredrog strid. Den 5 juli 1960 skrev den högertidning som mest målmedvetet bekämpat försöksverksamheten följande om skolberedningens sammanjämkade ståndpunkt:

»Hade skolberedningens ledamöter fallit för frestelsen — den var stark — att skjuta ifrån sig avgörandet på kommunerna, skulle läget nu ha gestaltat sig på ett helt annat sätt. Då hade man kunnat se fram mot ytterligare något tiotal år av skolstrider, nu huvudsakligen på det kommunala planet, och förvirrade förhållanden erinrande om dem som har präglat stora delar av den s. k. försöksverksamheten. Sådant har vi fått nog av. Omsorgen om arbetaren i skolan och skapandet av det mått av stabilitet, som klara direktiv och målsättningar kan skänka, måste nu bedömas som det mest angelägna av allt; den insikten har förmått skolberedningens ledamöter att på ömse håll ge avkall på sina skolpolitiska älsklingstankar.»

Så skrev alltså högerns huvudorgan Svenska Dagbladet, när skolberedningen äntligen enats. Men ett år senare — på den sista dagen av skolberedningens 4-åriga arbete — bröt högern mot den ingångna överenskommelsen genom att begära nya försök under fem år. Det var inget avhopp på en slump. Det skedde — fick vi veta i ett telegram — efter samråd med högerns förtroenderåd. Där hade skolfrågan under beredningens båda sista år före-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

dragits av herr Heckscher, som, enligt vad han uppgav, långt innan han blev partiledare hade ett särskilt uppdrag att följa skolberedningens arbete och vid behov överlägga med dess presidium. Vid dylika kontakter — och jag vill understryka att jag inte åberopar några privatsamtal utan förhandlingar med partiledare och förtroenderåd som medagerande och slutligen förda i skriftlig form — hävdade herr Heckscher genomgående att utgångspunkten var att vad man enhälligt kom överens om i skolberedningen också innebar en överenskommelse med högern. När herr Heckscher under beredningens och den förra vårriksdagens sista arbetsmånad gjorde ett offentligt uttalande som föreföll vara i strid med beredningens uppgift att lägga grunden för ett slutgiltigt riksdagsbeslut 1962, upptogs direkta förhandlingar mellan herr Heckscher, herr Edenman och mig. Herr Heckscher och jag infann oss på vårriksdagens sista dag på ecklesiastikministerns ämbetsrum. Herr Heckscher lämnade därvid bl. a. det beskedet från högerns förtroenderåd att vad som hittills gällt i fråga om högerns förpliktelser stod fast men att partiet förbehöll sig att få yrka på nya villkorliga försök. Från herr Edenmans och min sida konstaterades att det senare kravet var oförenligt med överenskommelsen. Av beredningens arbete återstod då ett femdagars slutsammanträde och ett justeringssammanträde ytterligare fem dagar senare. Vad som hände vid justeringssammanträdet har jag redan återgivit.

I årets partimotion föll högern — för att använda Svenska Dagbladets ord om det som inte hände i Visby — »för frestelsen att skjuta ifrån sig avgörandet på kommunerna» — genom att begära rätt för den lokala skolledningen, d. v. s. skolstyrelsen, att bestämma hur eleverna skall grupperas i klasser.

I reservationen som vi nu har fram-

för oss möter vi ännu en ny ståndpunkt: nu är det skolchefen, alltså skoldirektören, förste rektorn eller sådan rektor i mindre kommun som också är skolchef, som ensam skall bestämma. Vilken hård politisk strid och vilken rannsaken av de sökandes hjärtan och njurar skulle inte i framtiden komma att föregå varje tillsättning av en ny skoldirektör, om detta nyaste och märkvärdigaste förslag genomfördes! Ännu allvarligare är givetvis de svårigheter som föräldrar genom en flyttning från en ort till en annan — ja, här i stockholmstrakten kanske bara över en gata i Stockholm till en administrativt självständig kommunal enhet på andra sidan eller från en förort till en annan sådan — skulle sätta sina barn i. Det befolkningsmässigt lilla Sverige skulle alltså splittras i skoldirektör A:s och förste rektor B:s och rektor tillika skolchef C:s skola!

Eftersom man från högerhåll klandrat folkpartiets vidhållande av överenskommelsen, och även mig personligen, har jag funnit det nödvändigt att här direkt rikta mig till herr Heckscher. Det var alltså bara tomma ord när herr Heckscher vid de politiska överläggningar som ägde rum fram till den 30 maj i fjol försäkrade att vad vi »kom överens med högerns företrädare i skolberedningen var en överenskommelse med högern». Är herr Heckscher nu äntligen beredd att här säga rent ut att högerns ställningstagande innebär ett brott mot en ingången överenskommelse? I så fall skall jag för min del inte ta mer av kammarens tid i anspråk för den delen av debatten.

Jag lämnar i så fall högern som ställer sig vid sidan av ett av de största besluten i den svenska skolhistorien. Partiet har kunnat handla som det gjort — i lä av folkpartiet — därför att det för det parti jag företräder varit självklart att stå fast vid givna utfästelser. Om vi skulle ha handlat som högern gjort, hade givetvis socialdemokratien

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

och centerpartiet varit obundna. Hur utvecklingen då blivit har jag ingen anledning att försöka spå, men man har i varje fall ingen anledning att tro att beslutet nu i riksdagen skulle ha fått en utformning som legat närmare vad högern i dag önskar.

Jag ber att få yrka bifall till vad särskilda utskottet hemställt, dock att jag yrkar bifall till följande reservationer, nämligen i utlåtandet nr 1: reservationerna 11), 12 b), 16 a), 22), 28) och 30); avdelning II anslagspunkt 12; utlåtande nr 2: reservationen till 34 §; utlåtande nr 4: reservationerna 1 a) och 2 b).

Statsrådet Edenman gjorde några principiella uttalanden om behovet av styrning av det svenska utbildningsväsendet, som verkligen lät oroväckande för ett liberalt öra. På vårt håll har vi alltid sett den hittills förda politiken som en i stort sett liberal utbildningspolitik och satt värde därpå. Vi tycker det är riktigt att man organiserar grundskolan efter valfrihetsprincipen, att gymnasieutbildningen inriktas på att kapaciteten verkligen svarar mot efterfrågan och att man så långt som det över huvud taget är möjligt undviker spärrar vid universitet och högskolor. Vi tycker det är fel att planhushålla med begåvningar, och vi kommer att vaksamt påtala och försöka motverka varje utveckling i sådan riktning.

När vi däremot varit beredda att medverka i arbetet inom skolberedningen och jag personligen nedlagt åtskillig möda på det arbetet, har det varit i känslan av att ett sådant arbete verkligen varit konstruktivt. Jag har därför reagerat mot den av huvudförbrälserna mot skolberedningen som inneburit att den inte skulle ha insett sin konstitutionella begränsning utan i förväg bundit riksdagens enskilda ledamöter. Vad som har skett är att vi upprepade gånger föredragit ärendet i våra respektive grupper och fått prin-

cipiella tillstyrkanden. Men ingen av oss i skolberedningen har någonsin ställt ut några växlar på hur de enskilda ledamöterna av riksdagens grupper skall rösta. Jag har aldrig ställt några sådana anspråk på mina kamrater i folkpartiets riksdagsgrupp. Vad skolberedningens ledamöter däremot har rätt att begära är att de personer i partiledande funktioner, som direkt tagit ställning till våra förslag på avgörande punkter, står vid sina ord. Det är å andra sidan självfallet att i de tusentals frågor, där beredningen har uppträtt som en utredningskommitté vilken som helst, ingen annan än beredningens egna ledamöter är bunden av dess rekommendationer.

En anledning till kritiken mot skolberedningen tycks vara att man utanför riksdagen på många håll har trott att det särskilda utskott som nu utfört sitt arbete skulle ha haft reella möjligheter att lika ingående som beredningen pröva de svåra frågorna. Får jag ge några praktiska upplysningar.

Särskilda utskottet började sitt arbete så snart propositionen hade lämnats, och trots nattarbete i utskott, sekretariat och tryckerier förelåg utlåtandena i kamrarna först på fredag eftermiddag. Utskottet har sammanträtt 125 timmar och behandlat 900 sidor propositionstext och cirka 200 motionsyrkanden. Själv har utskottet producerat cirka 350 trycksidor egen text. Ändå utgör denna arbetsinsats, där siffrorna givetvis bara täcker ytliga relationer, inte mer än en bråkdel av beredningens och dess experters arbete. Att tänka sig att det utredningsarbete, som där skedde under fyra år, skulle ha kunnat ske här på sex veckor är orealistiskt.

Självfallet begär ingen politiker att bli bedömd efter den möda han lägger ned utan efter de resultat han uppnår. Det resultat som här föreligger i skolberedningens, Kungl. Maj:ts och särskilda utskottets på en rad avgörande

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

punkter gemensamma ställningstaganden är för sitt förverkligande beroende av den goda vilja och de insatser som kommunala skolledningar, lärare, föräldrar och elever kommer att ägna den nya grundskolan. Ingen skulle varit gladare än jag om den nya skolan hade kunnat starta utan indignerade och säkert allvarligt menade protester och utan olyckskorparnas kraxanden i den konservativa pressen. Men vad statsmakterna har att hålla sig till är dels det stöd grundskoleförslaget fått av det överväldigande flertalet remissorgan, dels den samlade samhällseliga värdering av skolans uppgifter som får sitt politiska uttryck genom denna kammars sammansättning. Vad kammaren gör om den beslutar i enlighet med utskottets förslag till skolorganisation är att den godtar och bekräftar en samhällsutveckling, som utanför skolans väggar redan haft sin gilla gång ända sedan den politiska demokratiens genombrott i vårt land. Det är därför i förvisningen om ett gott framtida resultat som jag litar på att grundskolan så småningom kommer att omfattas med ett minst lika stort förtroende av sina uppdragsgivare, medarbetare och avnämare som de skolformer den avlöser. När jag nu lämnar utskottets utlåtanden till kammarens prövning räknar jag det därför som en förmån att under fem år ha fått medverka till utformningen av grundskolans organisation och mål.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Inledningsvis tillåter jag mig att göra en personlig deklaration. Då jag djärves ta till orda i debatten om den framtida skolans utformning gör jag detta inte i första hand vare sig som ledamot av 1957 års skolberedning eller 1962 års särskilda utskott. Nej, ärade kammarledamöter, det sker i all enkelhet i första hand mot

bakgrunden av intryck och erfarenheter av en nära kontakt med försöksverksamheten med nioårig enhetsskola i ett av våra försöksdistrikt. Alltsedan försöksverksamhet startades i vårt land har jag haft förmånen att nära följa verksamheten. Jag har — så lekman jag än är — varit i tillfälle att nära studera de olika problem som anmäler sig. Framför allt har jag varit i tillfälle konstatera, att på denna väg kan mycket göras för att rätten till utbildning skall bli var mans egendom. Försöksskolan och den grundskola som nu föreslås innebär väl inte helt identiska möjligheter för alla, men den utgör dock ett väsentligt steg framåt mot en lika chans till utbildning även för alla dem som av ekonomisk knapphet och avståndsfaktorer varit handikappade. På nära håll har jag varit i tillfälle att konstatera detta, som det synes mig ytterst väsentliga faktum.

I och för sig kunde dessa iakttagelser motivera ett beklagande av att man inte föddes 40 år senare än som skett och därmed inte blivit i tillfälle utnyttja den skolunderbyggnad som kommer att erbjudas morgondagens ungdomar. Avundsamhet — hur förklarlig den än kunde vara — får dock inte bli ledmotivet för vårt samhällseliga arbete. Ledstjärnan bör i stället vara den målsättningen att åt nästa generation lämna ett samhälle och då även en skola, som är bättre än vad dagens generation fått uppleva. Det är mot bakgrunden av denna uppfattning och här skisserade erfarenheter som jag i det väsentligaste ger min anslutning till de utskottsutlåtanden som här föreligger.

Det är även mot denna bakgrund som jag biträder avsnittet om skolans målsättning. I centrum för skolans arbete bör stå den enskilde eleven; detta mål är helt och odelbart. I omvårdnaden om de unga ingår kunskapsmeddelelse och fostran som integrerande delar, vilka svårigen kan särskiljas. Att skolans fostrande uppgifter nu särskilt marke-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ras innebär ingalunda, att kravet på gedigna kunskaper eftersättes.

Poängteras må nödvändigheten av att dagens beslut leder fram till en skolorganisation som med gott resultat kan fungera även i skolområden med begränsat elevunderlag. Även om detta är en angelägenhet som inte direkt berör majoriteten av svenska folket, så är det dock ingalunda så få som direkt beröres. Med nuvarande kommunindelning har vi t. ex. drygt 1,6 miljoner människor i kommuner med mindre än 4 000 innevånare. Den beslutade kommunreformen kommer visserligen att ändra på dessa siffror i och för sig. Därmed förändras säkerligen inte i motsvarande grad skolsituationen, detta närmast då vad högstadierna beträffar. Avståndet förändras tyvärr icke av ett riksdagsbeslut. I många fall spelar avståndsfaktorn en stor återhållande roll för skolområdets befolkningsmässiga underlag.

Det är dessutom — hur stor betydelse som än bör fästas därvid — här fråga icke blott om ett större eller mindre antal människor med krav på jämställdhet och rättvisa utan även i övrigt om betydande samhälleliga intressen. Den bergshantering, det skogsbruk och det jordbruk, som bedrives ute i våra bygder, är avgörande för utkomst och försörjning i långt vidare bemärkelse. Skall t. ex. våra skogar bli av det värde för folkhushållet som är möjligt, erfordras även att folk kan och vill bo i skogsbygderna. Skall så bli fallet, krävs bl. a. att befolkningen där kan räkna med den service som en fullgod skola utgör.

I detta sammanhang må det vara på sin plats att erinra om de riksdagen underställda direktiven för 1957 års skolberedning. En enhällig riksdag hade bl. a. intet att erinra mot följande uttalande av dåvarande departementschefen: »Hur långt utredningen kan driva den organisatoriska differentieringen torde i hög grad komma att bero

av de krav sådana anordningar ställer på befolkningsunderlaget och därmed på de olika formerna av centralisering. I varje fall måste huvudförslagen vara väl användbara även inom ett för landsbygden avsett fullgott skolsystem.»

Det har ibland i skoldebatten framskymtat antydningar om att skolberedningens högstadiemodell i alltför stor utsträckning skulle ha influerats av landsbygdssynpunkter. Inför detta må få upprepas det uttalande i utredningsdirektiven som jag nyss anförde, och vidare må åter erinras om de rättvisesynpunkter som säger att våra unga så långt det är möjligt bör beredas samma chans till utbildning oavsett bostadsorten.

Men, frågar någon, även om nu så skulle vara att sammansätta klasser så långt upp i grundskolan som möjligt är att föredra i vissa distrikt, varför inte fördenskull tillåta en tidigare linjedelning där elevunderlaget är tillräckligt och intresse därför i övrigt finnes? Inför sådana propåer bör det slås fast att vad det här är fråga om är en hela folkets grundskola. Även om organisationen inte kan bli densamma överallt måste det ändå vara angeläget att variationerna inte tillåts bli hur stora som helst. Det gäller att nå fram till en skola som ger alla ungefär samma startmöjlighet och värderas lika av mottagande skolor och arbetsgivare. Vi har därjämte en viss rörlighet på arbetsmarknaden som gör det till ett gemensamt målsmanna- och lärarintresse att skolorganisationen inte varierar alltför mycket olika skolorter emellan. Inte minst för rekrytering till olika orter av t. ex. läkare, tandläkare och lärare liksom andra befattningshavare är det angeläget med en viss enhetlighet, eftersom landsbygden eljest får förutsättas bli ytterligare eftersatt.

Inte blott utifrån dessa mera landsbygdsbetonade synpunkter utan även från allmänt pedagogiska redovisas starka skäl för att så långt som möjligt sam-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

manhålla klasserna. Differentieringsfrågan angavs i direktiven för skolberedningen vara en av beredningens huvuduppgifter. En väsentlig del av forskningsprogrammet anslogs även åt detta problemavsnitt. Av de resultat som framkom må här nämnas konstaterandena att en elev kan ha goda förutsättningar för vissa delar av skolans arbete och mindre goda för andra, vidare att en elevs förutsättningar förändras från tidpunkt till annan, varierande i olika ämnen. Av undersökningarna framgick även med all önskvärd tydlighet, att de instrument, som skolan förfogar över för mätning av elevernas prestationer och förutsättningar, är rätt bräckliga och ofullständiga. Skolan synes också därför ha all anledning till försiktighet i vad det gäller att genom en tidigare linjedelning spalta upp de unga och indirekt avstänga en del ungdomar från utvecklingsmöjligheter som eljest kan föreligga.

En skola som på högstadiet erbjuder ett successivt växande tillval i årskurserna 7 och 8 samt även linjedelning i klass 9 får inte uteslutande intressera sig för de teoretiskt inriktade elevernas problem och skolgång. De mera praktiskt lagda har samma rätt att få sin problematik observerad. Härvidlag föreligger även erfarenheter från försöksverksamheten att bygga på. Den uppspaltning av klass 9 y i riktning mot alltmer utmejslade och begränsade yrkesgrenar som skedde under försöksverksamheten har väl inte alltid varit helt lyckad. Det har visat sig att elevernas yrkesönsknings vid denna ålder inte är så realistiska och bestämda som önskvärt kunde vara. I och för sig är det väl ingen katastrof som inträffar om en pojke fått den förberedande yrkesutbildningen i ett yrke och sedan väljer ett annat. Ifrågasätts måste dock, om han inte vore mer betjänt av en bredare upplagd förberedande yrkesutbildning som fångade in och lade grunden för ett flertal olika yrken. Utöver

den större nytta han kunde ha av en sådan utbildning i sin yrkesverksamhet eller för den fortsatta utbildningen skulle han även få möjlighet att skjuta upp det definitiva yrkesvalet.

Av denna orsak föreslås att de praktiskt inriktade linjerna av årskurs 9 skäres ned. Strävandena har gått ut på att utforma ett fåtal linjer som i sig skulle fånga upp breda sektorer av näringslivet. Tilläggas må att denna begränsning av antalet linjer underlättar ordnandet av skolorganisationen i distrikt med begränsat elevunderlag.

Om det skall bli möjligt att uppnå den begränsning av antalet praktiskt inriktade linjer i klass 9 som ur många synpunkter är önskvärd, erfordras det emellertid återhållsamhet av oss alla när det gäller att förfäktat det egna yrkets speciella utbildningsbehov. I stället för att man söker få det ena eller andra yrket företrätt av en särskild linje, bör strävandena inriktas på att den grundläggande utbildning, som ges på en lämplig linje, utformas så, att den kan bli en grund att bygga på även för vidareutbildningen i det speciella yrket.

Innan jag går närmare in på de reservationer, som avgivits från olika håll inom utskottet, skall jag be att få säga några ord om det referat som herr Helén lämnade av överläggningarna mellan statsrådet Edenman, herr Heckscher och herr Helén. Jag var själv underlättad om dessa överläggningar, men jag hade inte tillfälle att närvara. Med stöd av de uppgifter som jag erhöll omedelbart efter överläggningarna kan jag emellertid verifiera det referat herr Helén lämnat, och jag har varit angelägen om att här göra detta.

Sveriges konservativa studentförbund anser att det är något yrvaket över högerns uppträdande i skolfrågan. Måhända är detta omdöme betingat av de förslag som högern framfört i sina partimotioner. Det gäller t. ex. yrkandet i motionen i andra kammaren nr 717,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

vari föreslås »att alla skolor, även i glesbygderna, skall på högstadiet ge eleverna möjlighet att läsa minst två främmande språk». Något sådant — att eleverna vid en del högstadieskolor icke skulle beredas möjlighet att läsa två främmande språk — har emellertid inte föreslagits vare sig i skolberedningens betänkande eller i propositionen, och utskottet har inte heller ifrågasatt detta. Däremot har diskuterats, huruvida det inte ibland skulle visa sig svårt att erbjuda valfrihet mellan tyska och franska när det gäller det andra främmande språket. Detta är dock en helt annan sak än vad som påtalats i motionen.

Insikten om det gjorda misstaget har också sedermera resulterat i att högerreservationen på detta avsnitt utmynnar i ett förslag om »att riksdagen må godkänna motionerna såvitt de avser elevernas möjligheter att på högstadiet utöver engelska välja mellan tyska och franska». Genom att här inskjuta orden »utöver engelska» söker man dölja det misstag som gjorts i motionen.

Därmed må emellertid vara hur som helst. Det väsentliga i detta sammanhang är frågan om hur högerns nya förslag kan komma att verka. Uppenbarligen är det önskvärt att den aktuella valfriheten i fråga om det andra främmande språket skall kunna erbjudas samtliga elever. Samtidigt får vi inte glömma bort att det kan förekomma fall då det ena av de båda främmande språken väljes av så få elever att elevunderlaget inte blir tillräckligt stort för en gruppindelning, även om kraven är mycket måttfulla. Vidare kan det, i varje fall som en övergångsföreteelse, förekomma att lärarnas ämneskombinationer lägger hinder i vägen. Skall man under sådana förhållanden utdöma hela högstadiet vid ifrågavarande skola?

Denna fråga kan så mycket mera ställas som det är troligt att den framtida gymnasieorganisationen kommer att

omfatta nybörjarkurser i såväl tyska som franska. Därigenom blir det i sådana fall, då ogynnsamma omständigheter omöjliggjort ett eljest önskvärt valerbjudande, tillfälle att i gymnasiet komplettera vad som eftersatts i fråga om tyska eller franska och detta — märk väl — utan några reella tidsföruster för vederbörande elev i hans studiegång.

Jag kan alltså inte finna det rimligt att av denna anledning troligen alla tvåparallella och flertalet treparallella högstudier skulle utdömas. En sådan landsbygdspolitik synes mig vara underlig, kort sagt.

I anslutning till reservation nr 26 måste noteras att högern fortfarande vidhåller sin linje om övervältring på kommunerna av olika samhälleliga utgifter. Det förordas sålunda »en sänkning av bidragsunderlaget för beräkning av statsbidrag till permanenta skollokaler från 900 till 750 kronor per kvadratmeter nettogolvyta». Utvecklingen under den närmaste tiden kan knappast beräknas medföra någon sänkning av byggnadskostnaderna. Att då minska bidragsunderlaget innebär att kommunerna får vidkännas en allt större andel av skolbyggnadskostnaderna. Att till på köpet besluta detta just då många kommuner inför grundskolans genomförande har att se fram emot ett stort skolbyggnadsbehov, kan icke vara riktigt. Tvärtom anser vi att det vore påkallat med en snar förbättring av detta statsbidrag, som är ett av dem som allra mest urholkats till följd av penningvärdeförsämringen.

Fröken Karlsson har vidare i en reservation föreslagit sänkning av det elevunderlag som betingar heltidsanställd skolsköterska. Det må i anslutning härtill erkännas, att visst kan det vara bra med en förbättrad skolhälsovård. Frågan måste dock få ställas: Vem skulle få betala kalaset om riksdagen beslutar i enlighet med reservationen? Svaret blir att kostnaden

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

helt faller på kommunen. Statsbidraget till skolhälsovård är sedan 1957 års riksdagsbeslut inbakat i det allmänna driftbidraget eller det s. k. lärarlönebidraget. Sker inte vid ett eventuellt beslut om lägre elevunderlag för skol-sköterska en samtidig nedjustering av kommunandelen blir det kommunerna som helt får stå för fiolerna. Nog bör väl denna sak ha övervägts innan ett beslut i enlighet med reservationen fattas.

I det föregående har jag i väsentliga delar givit min anslutning till utskottets förslag. Jag vill därutöver uttala min tillfredsställelse över att vi inom utskottet kunnat nå enighet om grundläggande och bärande principer i fråga om den nya skolans utformning. Jag är inte minst glad över att enighet kunnat nås om kristendomsämnet, vad beträffar såväl målsättningen som utformningen av morgonsamlingarna, och att därmed denna fråga inte behöver framstå som en stor debattfråga just i samband med grundskolans genomförande. Att jag i stort kan biträda utskottets förslag innebär dock inte att vi i alla frågor gått i noggrann marsch. Även om det inte kan vara motiverat att försöka uppförstora de meningsskiljaktigheter eller nyanser som kommit till uttryck, finns det ej någon anledning att försöka släta över dem.

I fråga om delningstalen för elevantalet i klasserna föreslås ju i propositionen och utskottsutlåtandet en sänkning till 30 i takt med genomförandet av grundskolan. I en reservation har hälften av utskottet därutöver uttalat sig för en fortsatt sänkning till 25 vid läsåret 1970/71 och en planering för denna målsättning. På samma gång som jag tillåter mig det förmodandet att ett lägre elevantal i klasserna måste underlätta lärarens möjligheter till individuell omvårdnad av de enskilda eleverna, vill jag även framhålla behovet av att man gör klart för sig in-

riktningen för det fortsatta utvecklingsarbetet och därmed kan ernå målsättningen så störningsfritt som möjligt. Jag vill vidare påpeka att i reservationen förutsatts att den målsättning för sänkning av delningstalen som föreslås skall i konsekvens härmed även i tillämpliga delar gälla för skolor av B-form. Härmed torde den ytterligare reform som föreslås bidraga till räddandet av åtskilliga B-skolor som eljest står under indragningshot.

I detta sammanhang må även vidröras de yrkanden som från olika håll gjorts i fråga om möjligheter till förmånligare delningstal i glesbygdsdistrikt. Med hänvisning till vad jag tidigare anfört om glesbygdernas problematik vill jag ytterligare understryka angelägenheten av att dessa bygder ges möjligheter till en god skola. Därvidlag kommer delningstalen på ett särskilt sätt in i bilden. Vad högstadiet beträffar måste det konstateras att angelägenheten härav framför allt gäller beträffande klass 9, där linjedelning ju avses ske. Här får delningstalen direkt inflytande på differentieringsmöjligheterna och det antal linjer eleverna skall kunna erbjudas. I samma utsträckning gäller inte detta för klasserna 7 och 8. Det är därför som vi i reservationen — ehuru förmånligare delningstal vore av värde för hela högstadieorganisationen i glesbygdsdistrikt — begränsat oss till att som direkt yrkande nu endast föreslå möjligheter till förmånligare delningstal i klass 9.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer i de föreliggande utskottsbetänkandena som jag undertecknat. På samtliga övriga punkter biträder jag utskottets förslag.

Då riksdagen nu går att fatta beslut om den obligatoriska, organisatoriskt sammanhållna 9-åriga skola, varom riksdagen redan tidigare uttalat sig, sker detta efter ett 20-årigt utrednings- och forskningsarbete samt en omfat-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

tande försöksverksamhet. Det måste efter denna långa tidrymd vara angeläget med ett beslut i frågan. Det vore säkerligen oriktigt om denna långa utredningstid skulle ytterligare utsträckas — och frågans handläggning kanske mer komma att likna 30-åriga kriget. Mina kontakter med olika berörda parter — målsmän, lärare, kommunalmän — har lett mig fram till övertygelsen, att det är ett utbrett önskemål att få den fastare och enhetligare organisation som inte varit möjlig att upprätthålla under utrednings- och försöksperioden. Detta förhållande behöver ingalunda betyda att skolan nu skulle stelnas i formerna. Nej, givetvis måste den vidare utvecklas i takt med ett dynamiskt och föränderligt samhälle. Men detta bör under den närmaste tiden inte omfatta skolans organisation. Det finns på andra skolans områden stora arbetsfält för dem som vill positivt bidra i skolans utvecklingsarbete. I fråga om skolans utrustning med hjälpmedel och eljest är mycket att göra. På det pedagogiska området är väl — hur förnämliga våra skolmän är må vara — ännu utrymme för intresse och initiativ.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Innebörden i det beslut som vi i dag eller i morgon skall fatta kan lämpligen sammanfattas som en demokratisering av vårt skolväsende. Denna demokratisering har pågått mycket länge i takt med samhällsutvecklingen. Men perspektiven på frågan, vad som egentligen menas med en skolans demokratisering, har ändrats, kanske framför allt genom den insats som 1946 års skolkommision gjorde.

När man förr i tiden stämplade vår skola som odemokratisk, tänkte man först och främst på att så många studiebegåvade barn redan från realskolan var utestängda från högre studier, därför att skolgången fram till real-

examen var några år längre än studiegången genom folkskolan och de flesta familjer inte hade råd att skjuta upp den tidpunkt, då barnen kunde börja bidra till den egna försörjningen.

Realskolan har under vårt århundrade — alltså under den tid den har existerat — framför allt varit en skola för barn ur burgna familjer. Detta har tätt sig orättvist och odemokratiskt. En radikal förändring ägde där rum under 1930- och 1940-talen, då den stigande levnadsstandarden satte allt fler familjer i stånd att sända sina barn till realskolan. Vad vi då upplevde var, att barnen från socialgrupp 3 på bred front marscherade in i den högre skolan, närmast då realskolan.

Genom den nioåriga skolplikt vi har tillämpat en tid ute i försöksdistrikten och som vi nu skall fatta beslut om har detta problem bringats ur världen, i vad gäller åldersstadiet upp till 16 år. Det problem som kvarstår när det gäller studier av gymnasie- och akademisk karaktär är en annan historia.

När vi i dag talar om skolans demokratisering, menar vi något annat än tillvaratagandet av studiebegåvningarna ur socialgrupp 3. När skolkommisionen gjorde sin bekanta analys av begreppet skolans demokratisering, betonade den först och främst att problemet inte bara gällde studiebegåvningarna; det gällde alla. I det industrialiserade och demokratiserade samhället ställdes större krav på kunskaper och färdigheter, på orientering, kringsyn, mognad och ansvar än i det gamla agrarsamhälle, ur vilket skolan hade vuxit fram. En bättre skolutbildning för alla var kravet. Som första punkt på sitt demokratiseringsprogram uppställde skolkommisionen därför en förlängning av skolpliktstiden från sju till nio år. Därigenom skulle en bättre grund kunna läggas för medborgerligt, yrkesmässigt och personligt liv. Det var den gången ett djärvt förslag, som

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

djupt ingrep i svenska folkets vanor och traditioner. Mer förslaget vann snabbt allmän anslutning, och det blev enighet om det vid 1950 års riksdag. Då vi i dag skall stadfästa den nioåriga skolplikten, är vi medvetna om att vi inom kort måste gå vidare mot tio, elva och kanske tolv års obligatorisk skolgång.

Förlängningen av skolplikten hade emellertid en konsekvens. Vägen fram till den obligatoriska skolans avslutning blev lika lång som vägen fram till realexamen. De båda skolformernas slutmål blev därigenom mer besläktade än tidigare, då den ena skolformen med några år sköt över den andra. Tidpunkten var inne att överbrygga den gamla klyftan inom skolväsendet och sammanslå folkskola och realskola till en enda skola. Parallelskolesystemet skulle avlösas av ett enhetsskolesystem. Också detta var ett demokratiskt krav. I ett demokratiskt samhälle var det inte ändamålsenligt med olika skolformer vid sidan av varandra och med olika socialt värde. Så visst som gemenskap mellan människorna är ett demokratiskt honnörsord, skulle demokratiens skola vara en gemenskapskola. Också om enhetsskolesystemet rådde enighet vid 1950 års riksdag, och denna enighet har bevarats.

En annan sak var hur enhetsskolan skulle vara utformad. Bakom den gemensamma fasaden kunde tänkas en tudelning, som innebar att det gamla dualistiska skolsystemet hade flyttat in i den nya enhetsskolan. För verklig gemenskap krävdes det att också studiegången var gemensam. Tiden var emellertid inte mogen för en fullt genomförd gemenskap då skolkommisionen arbetade, och 1950 års riksdag hänvisade problemet till försöksverksamhet. Så långt kunde man emellertid enas, att de sex första åren inte skulle få störas av en organisatorisk uppdelning av eleverna på olika studievägar, och därmed hade man för-

verkligat det program, som framsynta folkskollärare uppställt så tidigt som på 1880-talet och som sedan 1918 års skolkommision förgäves hade pläderat för — den 6-åriga bottenskolan. Också om detta har enigheten bestått från 1950 fram till i dag.

På högstadiet skulle eleverna erbjudas val mellan olika studievägar. Härigenom övergavs en gammal princip, ärvd från överhushållningsskolan, nämligen att samhället genom skolan skulle göra ett urval för mera kvalificerade teoretiska studier. Skolkommisionen bestred på goda grunder att skolan hade förmåga att göra ett riktigt sådant urval. Kommisionen gick emellertid ett steg längre och bestred även att skolan hade rätt att göra urvalet.

Studievägen är avgörande för elevens framtid, och ett avgörande av så ingripande art måste få vara den enskildes egen angelägenhet. Skolkommisionen förordade den då revolutionerande principen om elevens fria val av studieväg. Också om denna princip, som kan sägas bygga på respekten för individens människovärde och alltså är ett uttryck för demokratisk människosyn, vanns enighet år 1950. Även för skolan skulle gälla rätten för en människa att själv utforma sitt öde. Enligt skolberedningens terminologi skall urvalssystemet avlösas av tillvalssystemet. Inom särskilda utskottet har endast högern velat nagga det fria tillvalet i kanten men inte vågat sig på själva principen.

En konsekvens av det fria tillvalet är den 9-åriga skolans examensfrihet. Elevuppsättningen på en studieväg kan beräknas bli ojämn, och därför kan man inte ställa samma krav på alla elever. Härigenom får skolan äntligen möjlighet att anpassa inte bara kraven utan också själva skolarbetet efter elevernas skiftande förmåga. Då man frågar efter den nya skolans studiemål, kan man alltså med skolkommisionen svara, att ett gemensamt studiemål inte finns, och — här gör jag ett citat som jag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

har begagnat otaliga gånger och som jag i dag skall använda för sista gången — under de nio åren skall var och en få nå så långt, famna så brett, tränga så djupt som just han har förutsättningar för. De invändningar mot detta som skymtar i högermotionerna torde bero på missförstånd. Om skolans examensfrihet har i varje fall inte rätt någon ocnighet.

I fråga om målsättningen i stort för skolans undervisning och fostran har skolberedningen framlagt ett sammanhållet men rikt nyanserat program. Som en sammanfattning kan väl gälla skolkommissionens ord, att skolan skall fostra fria och självständiga människor, för vilka samarbete är en naturlig sak och en glädje. Beredningen understryker att någon motsättning inte finns mellan skolans allmänt fostrande uppgift och dess uppgift att ge eleverna kunskaper och färdigheter. I skolan skall man arbeta, uppöva färdigheter och skaffa sig kunskap. Det är främst genom detta arbete som eleverna skall fostras till självständighet och till samarbete.

Avgörande för utfallet av skolans fostran är då själva skolarbetet. Om eleverna får tillfälle till självständigt arbete utvecklas deras självständighet; får de tillfälle till samarbete uppodlas deras samarbetsförmåga. Det behöver inte särskilt understrykas att människornas självständighet och samarbetsförmåga är de två grundpelare som demokratien vilar på. Man kan också uttrycka skolans målsättning så, att eleverna skall lära sig ta ansvar för sitt arbete, sina handlingar och sitt livsöde, men också lära sig att ta ansvar för andra, för sin nästa, sina medmänniskor.

Denna skolans nya målsättning kräver en omläggning av undervisningsmetoderna, en utveckling bort från kateder- och förhörsmetoder till metoder grundade på självverksamhet, individuellt eller i grupp, samt bort från

den s. k. klassundervisningen till individualiserande arbetsmetoder. Skolberedningen har här kunnat hänvisa till skolkommissionens utförliga program, grundat på den reformpedagogik, som under det senaste halvsekle arbetat sig fram överallt i kulturländerna. Tyvärr har detta program i alltför liten utsträckning observerats under försöksverksamheten. Nu tränger det sig på med oemotståndlig kraft.

Demokratiseringen av skolan visar sig alltså vara ett stort problemkomplex, omfattande målsättning, yttre organisation och inre arbete. Programets förverkligande kräver intimt samarbete mellan skola, hem och närsamhälle. Det ställer stora krav på de ekonomiska och materiella resurserna och det ställer inte minst stora krav på lärarna.

I centrum för skoldebatten under 1950-talet har stått frågan om högsta-diets organisation. Två ståndpunkter har här stått emot varandra. Framför allt från lärarhåll har man önskat få uppdelade eleverna redan från årskurs 7. Man har menat att skolarbetet blir effektivare, om eleverna uppdelas efter sina studieförutsättningar och sin studieinriktning. Elever med inriktning mot högre studier skulle få sin egen studiemiljö, kunna arbeta efter egen takt och på sitt eget sätt, på ett högre plan. Övriga elever skulle på samma sätt få arbeta med för dem avpassade uppgifter i lägre svårighetsgrad.

Denna klassiska argumentering har under utredningsarbetets gång utsatts för analys i en lång rad avseenden. Man har därvid kommit fram till att argumenteringen för det första är ensidig, därför att den tar hänsyn till endast en av skolans uppgifter, den att ge intellektuell skolning. Skolan har så många andra uppgifter, som inte tillgodoses eller får försämrade möjligheter genom en sådan uppdelning.

Argumenteringen är för det andra verklighetsfrämmande. Homogena skol-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

klasser existerar inte. Skulle man i fåfängt nit söka åstadkomma sådana, skulle urvalsprocessen bli mycket besvärlig och i varje fall sätta det fria valet av studieväg ur spel.

Men framför allt är själva huvudtesen i argumenteringen felaktig. Samtliga vetenskapliga undersökningar, som skolberedningen har haft tillgång till, talar för den uppfattningen att studieresultaten när det gäller begåvade elever blir lika goda, om dessa studieinriktade elever sitter i blandade klasser tillsammans med kamrater, som har sämre förutsättningar för teoretiska studier, som om de sitter i särskilda urvalsklasser. Undersökningarna ger också vid handen att studieresultaten i de blandade klasserna blir bättre för de svagare eleverna.

Skälen för den tidigare differentieringen är alltså ohållbara. Man frågar sig då, vilka skäl som därutöver kan tala för en sen differentiering. Många av de skälen är av praktisk art. Hur går det egentligen till när eleven står inför uppgiften att välja antingen en teoretisk eller praktisk studieväg? Ja, om det sker i 13-årsåldern har eleven egentligen ingen annan rådgivare än sina betyg efter sju år i skolan. Han frågar sig alltså, om han har tillräckligt goda betyg för att fortsätta på en teoretisk studieväg. Är de goda väljer han den vägen. Är betygen däremot medelmåttiga eller svaga, slår han in på en praktisk studieväg.

Men det är ju så, att betygen inte mäter begåvning utan studieresultat, och studieresultaten beror på många olika faktorer. Skolberedningen åberopar en rad undersökningar, som visar att hemförhållandena spelar en väl så stor roll som studiebegåvningen. Uppdelningen på teoretisk och praktisk linje kommer därför att avspegla hemmens socialgruppsfördelning. Tidig differentiering betyder bevarande av de besuttna socialgruppernas bildningsmonopol. Demokratien får inte medverka

till detta. Inte heller får demokratien medverka till att den ena linjen blir betraktad som den finare linjen — linjen för eleverna med de goda betygen. Detta skulle betyda en nedvärdering av de praktiska utbildningsvägarna och på längre sikt av de praktiska yrkena.

Under försöksverksamheten har man haft omfattande erfarenhet av s. k. praktiska klasser dit elever med medelmåttiga och svaga betyg i läroämnena samlats. Livet i en sådan klass — det har omvittnats från olika håll — är inte särskilt stimulerande till intellektuell utveckling. Man saknar i en sådan klass stimulansen från de mest studieintresserade eleverna. Eleverna i de praktiska klasserna känner sig utestängda och nedvärderade. Skolleda och disciplinsvårigheter gör sig snart gällande. Fostlingsuppgiften i en sådan klass blir svår-bemästrad. I själva verket är erfarenheterna från de praktiska klasserna mycket nedslående. Skolberedningen konstaterar på grundval av erfarenhetsmaterial, att det skulle innebära en betänklig brist på ansvarskänsla att medvetet skapa sådana utarmade miljöer.

Det första som kommer att ske om vi skulle vara med om en uppdelning av högstadiet på en teoretisk och en praktisk halva skulle vara, att föräldrarna började reagera. När man några år prövat systemet med teoretiska och praktiska klasser börjar, och det har vi bevis på från försöksverksamheten, en flykt bort ifrån den praktiska skolmiljön. I motsvarande grad ökar tillströmningen till de teoretiska klasserna. Det blir så, att också elever utan egentligt studieintresse väljer teoretisk linje för att undgå den negativa skolmiljön i de praktiska klasserna. På detta sätt skulle vi snart få ett enhetligt högstadium, men med stadiet upplagt med hänsyn till blivande gymnasieelever. Detta kan inte vara någon rimlig skolpolitik.

I detta sammanhang skall jag be att få säga några ord inom parentes om reservationen nr 9. Det är en högerreser-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

vation, som anknyter till paragraf 25 i förslaget till skollag. Här vill jag tack-samt notera, att högern i princip acce-pterar det fria valet. Förut nämnde jag, att högern har naggat det fria valet i kanten. Jag vill gärna motivera detta. Enligt skolberedningens uppfattning skall skolan, d. v. s. lärarna, ge de er-forderliga upplysningarna när elever-na står inför ett val på vägen fram mot skolans avslutning. Skolan skall ge stu-dievägledning och yrkesvägledning, och det är klart att en lärare som av föräld-rarna blivit tillfrågad vad han tycker eleven skall välja, också skall svara och ge råd. Men han måste då vara ytterst försiktig. Annars påtar han sig ett an-svar som han inte har någon möjlighet att stå för.

Vad är det nu högern föreslår? Jo, högern föreslår i reservation 9, att lä-raren skall vara skyldig att ge råd och att kontrollera att samliga föräldrar be-går råd. Jag tror inte att högern rik-tigt har insett vad förslaget innebär, men så är det. Man skriver i lagen, att valet skall ske efter samråd med lä-rarna. Då skall det också ske efter sam-råd, och skolan får se till att det sam-rådet kommer till stånd, så att lärarna verkligen ger råd. Jag kan inte se att detta är en situation som skolan kan acceptera.

Herr talman! Den stora uppgiften då man skall konstruera ett differentie-ringssystem är att ordna det så, att ele-verna alltid väljer positivt, d. v. s. efter intresse. Om valet företas i 13-årsåldern blir, som jag nyss nämnde, betygen den främsta rådgivaren och man väljer prak-tisk väg endast om betygen är otill-räckliga, d. v. s. man väljer av negativa skäl. Det finns en enda möjlighet att ge de praktiska studievägarna lockelse för eleverna och det är att vänta med valet till den tidpunkt då detta kan anses peka fram mot ett yrke, som man in-tresserar sig för. De praktiska special-anlagen blir så småningom under ton-åren medvetna för de unga och yrkes-

intressena börjar vakna. Så småningom blir det naturligt för eleverna att skiljas åt och att slå in på olika utbildnings-banor. Tyvärr inträffar detta knappast under den tid då eleverna går på hög-stadiet. Ju längre de uppskjuter det de-finitiva valet av utbildningsväg desto större utrymme ger man emellertid de positiva synpunkterna.

Allt talar sålunda för ett samman-hållet högstadium, där eleverna fostras i gemenskap och där de under de öm-tåliga pubertetsåren erbjuds den trygg-het som den vanda kamratmiljön ger. Ett sådant högstadium lämnar fullt ut-rymme för de studieaktivas framåtanda och ger i motsats till det kluvna högstadiet de studiepassiva stimulans till in-tellektuella intressen.

Skolberedningen understryker till sist också vikten av den gemensamma kul-turmiljö som skapar en för alla gemen-sam referensram med vars hjälp man ute i livet i det alltmer specialiserade arbetet skall kunna förstå varandra och samarbeta.

I elfte timmen har högstadiets lärare vädjat till riksdagen att inte binda sko-lans framtid vid systemet med samman-hållna klasser. Om denna reaktion, i den mån den verkligen är ett allvarligt uttryck för denna lärargrups uppfattning, är följande att säga.

Den högre skolans lärare har konse-kvent hela århundradet igenom motsatt sig förändringar av organisatorisk art inom skolväsendet. Då det gamla läro-verket år 1904 uppdelades på realskola och gymnasium uttryckte man farhågor för »halvbildning» och »kulturskym-nings». Då realskolan 1927 organiserades om så att den byggde på folkskolans fjärde årskurs i stället för på den tredje, siade man om standardsänkning och katastrof för den högre bildningen. Sam-ma bild har vi från 1956 då realskolan gjordes om så att den byggde på sexårig bottenkola och blev treårig eller fyra-årig. Att man reagerar då det nu är frå-ga om ett sammanhållet högstadium till

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

och med årskurs 8 är alltså traditionsenligt och föga att förvåna sig över.

Låt oss se lite närmare på argumenteringen för denna ståndpunkt. Under debatten rörande högstadiets struktur under 1950-talet har läroverkslärarna anfört vissa vägande skäl mot ett sammanhållet högstadium.

Man har för det första och med rätta sagt att de undervisningsmetoder som behövs i sammanhållna klasser inte är användbara i de stora skolklasser som man har varit van vid från realskolan. Det är riktigt som man från lärarhåll säger att alltför många elever i en klass försvårar lärarens uppgift att lära känna och ta hand om den enskilde eleven. Nu föreslår Kungl. Maj:t och utskottet tillstyrker en radikal sänkning av elevantalet. Det föreslås maximerat till 30 och beräknas i medeltal bli 26½ per klass. Lärarna har här fått sitt krav tillgodosett.

Från lärarhåll har man vidare sagt att skolan saknar den materiel som erfordras för att bedriva individualiserande och på självverksamhet byggd undervisning. Skolberedningens betänkande Hjälpmedel i skolarbetet understryker denna uppfattning och fixerar de krav som skall ställas på skolans utrustning. Genom sitt nu förestående beslut ställer riksdagen medel till förfogande för den erforderliga materiella upprustningen. Också på denna punkt kommer lärarnas krav att tillgodoses.

Slutligen har man sagt — och det tycker jag också är riktigt — att lärarna inte har den utbildning som krävs för undervisning i ojämnt sammansatta klasser. Att man på denna punkt hyser oro är helt förklarligt. Alla krafter måste nu sättas in på att hjälpa lärarna till rätta med de för dem nya pedagogiska problemen. Det finns tid för detta; i allmänhet kommer det att dröja ett eller ett par år innan högstadiets lärare får sammanhållna klasser. Skolöverstyrelsen har fått ansvaret för att dessa år verkligen utnyttjas, och riksdagen stäl-

ler för sin del medel till förfogande. Man bör kanske vara optimist på denna punkt. Vi vet att lärarnas grundutbildning i själva verket är så god att den föreslagna omläggningen — som ju inte är så fruktansvärt genomgripande — inte behöver vålla alltför stora svårigheter. Till yttermera visso föreslår nu propositionen i anslutning till skolberedningens förslag att en uppdelning av eleverna skall få äga rum i de ämnen där undervisningen i heterogena klasser anses bereda svårigheter, de främmande språken och matematik.

Herr Helén har i sitt anförande på ett övertygande sätt visat att högstadiet på detta sätt är väl avpassat till elevklientelet, och jag skall här avstå från att ingå på detta problem. Om högstadiets lärare trots allt fortfarande betraktar systemet med sammanhållna klasser med misstro, måste det bero på bristande kännedom om den nya skolans målsättning och resurser. När denna kännedom inställer sig, kommer lärarna att betrakta det sammanhållna högstadiet som en lika naturlig företeelse som den sexåriga realskolan efter 1904, den femåriga efter 1927 och den treåriga eller fyraåriga efter 1956. Detta om lärarna.

Värre står det onekligen till med högern. Partiet att lita på har haft mycket svårt att hålla reda på sina skolpolitiska ståndpunkter. Ståndpunkt nr 1 intogs i skolkommissionen i slutet av 1940-talet. Skolkommissionen var en parlamentarisk utredningskommitté, i vilken högern hade sina representanter. I denna kommitté anslöt sig högern till förslaget om den nioåriga enhetsskolan. Ståndpunkt nr 2 intogs vid 1950 års riksdag, då man tolkade det enhälliga riksdagsbeslutet om enhetsskolan som enbart ett beslut om försöksverksamhet. Ståndpunkt nr 3 intogs sedan ute i kommunerna och i pressen, där man så gott det gick bekämpade själva enhetsskoletanken. Ståndpunkt nr 4 intogs under 1956 års riksdag, då man var med om att

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

fastslå att försöksverksamheten skulle utmyнна i genomförandet av den nio-åriga enhetsskolan och 1957 då man godtog ett tidsschema för skolreformens genomförande, som bl. a. innebar tillsättandet av skolberedningen och att ett definitivt avgörande i skolfrågan skulle ske 1962.

I enlighet med denna ståndpunkt utsåg högern en politisk representant i skolberedningen, dåvarande ledamoten av denna kammare, fru Birgitta Sjöqvist, som med intresse deltog i beredningens arbete. Såsom här tidigare vid ett par tillfällen betonats blev beredningen sommaren 1960 enig om huvudlinjerna och utsände då den s. k. Visbykommunikéen. I denna kommuniké står det bl. a., sedan man presenterat programmet om de sammanhållna klasserna i årskurserna 7 och 8, att man vill undvika att lämna avgörandet i differentieringsfrågan åt de kommunala instanserna. Skolstriden skulle inte få föras ut i kommunerna.

Vid slutjusteringen sommaren 1961 gjorde emellertid högern sitt bekanta avhopp och intog ståndpunkt nr 5. I strid med vad man varit med om år 1957 föreslog högern nu att skolfrågan inte skulle avgöras 1962 utan att den skulle få anstå till fem år senare. Vid årets riksdag intar högern ståndpunkt nr 6, eventuellt skulle man kunna tala om ståndpunkterna nr 6 och 7. I strid med sin ståndpunkt förra året anser högern nu att frågan skall avgöras omedelbart, och i strid med sin ståndpunkt i Visbykommunikéen, i vilken man varnade för att förnya skolstriden ute i kommunerna, föreslår högern nu i motionerna att skolstyrelserna men i reservationerna att skolcheferna skall få avgöra vilken modell högstadiet i en kommun skulle ha.

Vad denna vacklan mellan ståndpunkterna beror på — det kan vara av intresse att få höra om herr Heckscher om en stund kommer att inta ståndpunkt nr 8 — vet jag inte, och man kan ha olika meningar om den. En teori

är att det helt enkelt är fråga om slarv. Högern har aldrig riktigt penetrerat skolfrågorna. Därom vittnar inte minst partiets slarvigt hopskrivna huvudmotion i år, där misstagen och missförstånden är alltför talrika. Ett liknande omdöme vågar jag fälla om reservationerna. Jag ber att få lämna ett exempel.

Om kammarens ärade ledamöter vill slå upp sidan 218 i särskilda utskottets utlåtande nr 1 kan man se i reservation nr 11, som är undertecknad av högerns båda representanter i utskottet, fröken Karlsson och herr Kaijser, att utskottet inte kan godkänna tanken att för mellanstadium och högstadium skall ens till en tid gälla skilda delningstal. Elevantalet skulle alltså till varje pris vara detsamma på mellanstadium och högstadium. Om man sedan går över till sidan 221 i samma utlåtande och stannar vid reservation nr 14, föreslås av herr Kaijser och fröken Karlsson att man i anslutning till proposition skall ha ett maximital av 30 på högstadiet men 25 på mellanstadiet, något som enligt den tidigare omnämnda reservationen under inga förhållanden skulle få förekomma. Jag kan inte se någon annan mening i detta än att det helt enkelt är fråga om slarv.

En annan förklaring är emellertid den, att det faktiskt är svårt att finna en hållbar, reaktionär ståndpunkt i skolfrågan. Professorerna Erik Wellander och Wilhelm Sjöstrand tycks ha arbetat förgäves.

Av högerns sex eller sju, eller hur många det kan vara, ståndpunkter i differentieringsfrågan är den senaste den mest egenartade. Den är så till vida originell som den aldrig tidigare har varit uppe till diskussion i allvarligare sammanhang. Högern föreslår att avgörandet i varje kommun i fråga om högstadiets struktur skall träffas av skolchefen och säger oskuldsfullt som motivering härtil att det bara gäller en praktisk-pedagogisk fråga. Om detta är tre ting att säga.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

1. Högern tror inte själv på att frågan enbart är praktisk-pedagogisk. Differentieringsfrågan skulle inte ha stått i centrum för den skolpolitiska debatten under så många år, om den inte varit en skolpolitisk fråga av första ordningen. Hur differentieringsfrågan löses har avgörande inflytande på skolans möjligheter att ge demokratisk fostran. Den är inte någon uppgift för en skolchef.

2. Då högern vill lämna avgörandet åt skolchefen, är det ett återfall i ett ämbetsmannatänkande, som hörde 1800-talskonservatismen till. I en djupt kontroversiell fråga av stor räckvidd vill högern sätta demokratin ur spel, och det sker i samma ögonblick som man i övrigt proklamerar, att skolan är en hela folkets angelägenhet.

3. Högern är det parti, som främst har ansvaret för att skolfrågorna har politiserats. Genom sitt förslag i differentieringsfrågan, det som finns i reservationerna, vill högern hålla i gång den skolpolitiska striden. I varje kommun skall man leva i osäkerhet om vilken struktur kommunens skolväsen skall ha. Vid varje skolchefstillsättning blir det nödvändigt att undersöka vederbörande sökandes ståndpunkt i differentieringsfrågan. Högern har själv i Visby varnat för ett sådant sakernas tillstånd — och med rätta!

Jag skulle i detta sammanhang vilja dröja ett ögonblick vid ett par av högerreservationerna. I den första reservationen, som också statsrådet Edenman berörde, hävdar högern att man vid konstruktionen av högstadiet borde ha tagit större hänsyn till lärarnas uppfattning. I stället har man enligt högern skapat ett högstadium, vars existensduglighet men inte vet något om. Jag har redan sagt vad jag anser om läraropinionen i denna fråga. Ytterligare behöver bara sägas, att den mest sakkunniga instansen, skolöverstyrelsen, i sitt remissyttrande framhåller, att man mycket väl kunnat gå mycket längre i fråga

om ett sammanhållet högstadium än skolberedningen har vågat sig på. Erfarenheterna ifrån försöksverksamheten torde också peka i den riktningen. Någon konstruktion på fri hand är det alltså inte fråga om.

I samma reservation hävdar högern, att det vidgade programmet för skolans fostrande verksamhet innebär en fara; det kunde bli konkurrens emellan fostrande verksamhet och kunskapsmeddelande. Här föreligger ett av högers många missförstånd. Den fostran skolan skall ge ges inte i första rummet genom deklarationer och utläggningar ifrån katedern. Det egentliga fostringsinstrumentet är själva skolarbetet, kunskapsinhämtandet och färdighetsträningen. Egenskaper som man genom ett riktigt lagt skolarbete kan stimulera är självständighet, ansvar inför det egna arbetet och därmed också inför det egna livsödet, samarbetsförmåga, ansvar också för kamraternas arbete, sanningsökande, ärlighet, noggrannhet, estetiskt sinne och smak, framåtanda och fair play samt allvar inför de stora livsproblemen — allt detta genom själva skolarbetet. Här föreligger inte någon motsättning mellan kunskapsmeddelande och fostran.

I samma reservation kräver högern — och fröken Karlsson var inne på det problemet — klart angivna kursfordringar. Det betyder i själva verket att man strävar tillbaka till examensväsen och likriktning av kraven på eleverna. Vi har annars i skolberedningen och i utskottet varit ense om nödvändigheten av att anpassa kraven och därmed skolarbetet efter de skilda elevernas skiftande förutsättningar. Man kan väl fråga sig om högern har hoppat av också här, eller om det bara är fråga om otillräckligt genomtänkta ståndpunkter.

I samma reservation och i reservation nr 18 tar högern avstånd från den relativa betygsättningen och kräver något slags absolut betygsättning i skolan — man vill ha möjlighet att

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

»objektivt bedöma utbildningsresultatens värde». Nu är det emellertid så, att högern i utskottet har blivit klart upplyst om att den helt missförstått frågan, missförstått innebörden av den relativa betygsättningen, som bygger på hela årskursens resultat, vilka genomsnittligt är stabila från år till år och som för övrigt mäts med mycket långa mellanrum. Genom standardisering ges betygsättningen vetenskapligt underlag. Enligt den relativa betygsättningens principer blir det lättare att objektivt bedöma studieresultatens värde. Högerens förnyade framstöt på denna punkt grundar sig, såvitt jag kan förstå, helt på svårigheten att fatta.

Allvarligare tycker jag man bör bedöma den högerreservation som har numret 7. Här kräver man — och det gjorde också fröken Karlsson i sitt anförande — alternativkurser i flera ämnen än som skolberedningen föreslagit. Också här intar fröken Karlsson den oskyldigas position. Det är bara fråga om en praktisk angelägenhet. Skolberedningen hade kommit fram till att man skulle ha alternativkurser — uppdelning av eleverna på olika grupper vilka läser var för sig i en svårare och en lättare kurs — endast i språken och i matematik. Under försöksverksamheten hade man haft alternativkurser även i fysik och kemi, men detta har visat sig vara onödigt. Nu föreslår högern alternativkurser i svenska, i orienteringsämnena i ett obestämt antal fall samt i övningsämnena.

Rent sakligt kan det sägas en del om detta, och det skall jag be att få göra endast i förbigående.

Det finns två möjligheter i en klass, den må vara sammanhållen eller inte, att tillgodose elevernas skilda förutsättningar i ett ämne. Den ena möjligheten är att vidtaga organisatoriska åtgärder genom halvklassundervisning eller genom alternativkurser. Den andra möjligheten är av pedagogisk art och innebär en individualisering av

undervisningen. Om man nu ser på övningsämnena, där fröken Karlsson vill ha en uppdelning på alternativkurser, så är där individualiseringen redan genomförd. Där finns det inte behov av alternativkurser. Jag frågar mig: Hur skulle t.ex. i ämnet teckning en alternativkursuppdelning se ut?

Vad orienteringsämnena beträffar har skolberedningen där anvisat en annan väg: kursens uppdelning på grundkurs och överkurser, vilka är individuellt anpassade efter elevernas förutsättningar. En sådan uppdelning gör samma tjänst som den alternativa kursuppdelningen. Detsamma gäller om orienteringsdelen i ämnet svenska. Vad färdighetsdelen av ämnet beträffar har vi där sedan gammalt en genomförd individualisering. Nu föreslår skolberedningen när det gäller svenska — det är alltså det sammanhållande och centrala ämnet, som inte får uppdelas på alternativkurser — en viss halvklassundervisning i stället för alternativkurser. Det finns alla möjliga sätt att tillgodose de sakliga och pedagogiska krav som ligger bakom tanken på alternativkurserna utan att behöva tillgripa dessa.

Men problemet har också en moralisk sida, och det är den jag vill stanna inför. Inom skolberedningen stod striden från början mellan ett sammanhållet högstadium och ett linjeuppdelat högstadium. Under arbetets gång närmade vi oss så småningom varandra. Vi som i princip skulle önska ett odifferentierat högstadium avstod från detta i fråga om nionde årskursen, som alltså har blivit linjeuppdelad. Vi gick rätt långt också när det gällde sjunde och åttonde årskurserna. Vi godtog systemet med tillvalsämnena, och tillvalsgrupperna blev som en eftergift åt folkpartiet karaktärsbetonade eller kompetensinriktade. Vi gick även ett steg längre: vi godtog uppdelningen i alternativkurser i två ämnen, i engelska och i matematik.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Att vi gick så långt berodde på att vi menade, att i själva enigheten låg ett värde för den nya skolans framtid.

Högern accepterade högtidligen denna enighet. Hade vi annat att högern skulle bryta överenskommelsen, hade vi givetvis från vår sida hållit fast vid den radikalare linjen. Resultatet skulle i så fall i dag ha blivit ett högstadium av mera sammanhållet och därmed solidare slag. Nu föreslår högern inte bara att avgörandet beträffande elevfördelningen skall överlämnas till skolcheferna, utan den föreslår också alternativkurser i ett stort antal ämnen, d. v. s. en större splittring av högstadiet än vad Visbyöverenskommelsen förutsatte.

Att få motparten med på en kompromiss och därefter framlägga egna lösningar är inte förenligt med politisk moral, inte heller med skolpolitisk moral, det måste sägas ifrån.

Herr talman! Trots den missträkning högern berett oss tror jag vi har anledning att glädja oss åt att dagens skolbeslut kan fattas under allmän anslutning när det gäller de bärande principerna. Vi beslutar om den förlängning av skoltiden som skall ge oss möjlighet till en intellektuell höjning av hela vårt folk. Skolreformen är avsedd att vara en motsvarighet på det andliga planet till den standardhöjning som skett på det materiella området. Liksom den materiella standardhöjningen verkat socialt utjämnande, så betyder den nya skolan större gemenskap mellan yrkesgrupperna, mellan socialgrupperna. Parallellen kan dras längre: den materiella utvecklingen har skapat större rörelsefrihet för den enskilde, den nya skolan ger genom sin längd och sin struktur ökade möjligheter för den enskilde att själv forma sitt liv. Denna parallellism är ingen tillfällighet. Skolans utveckling måste gå hand i hand med samhällsutvecklingen. Vad vi i dag beslutar är en konsekvens av vårt samhälles utveckling.

Grundskolan är det industrialiserade och demokratiserade samhällets skola, framtvingad inte av en skolreformatorisk falangs energi utan av värderingar som slagit djupa rötter under 1900-talets demokratiseringsprocess i vårt land.

Till dessa värderingar hör också respekten för varje människas rätt att på grundval av egen kunskap och egna erfarenheter utbilda sin egen livsåskådning. Genom skolutskottets och som vi hoppas riksdagens enighet kring objektivitetsprincipen, då det gäller ämnet kristendomskunskap och då det gäller utformningen av morgonsamlingarna har ett bittert tvisteämne bringats ur världen. Beslutet innebär att i fortsättningen alla familjer med samma förtroende kan skicka sina barn till skolan i förvisning om att dessa inte kommer att bli utsatta för påtryckningar i den ena eller andra riktningen. Skolans ledtråd blir nu att skapa allvar inför livsåskådningsfrågorna och respekt för sanningssökandet.

Det beslut som vi nu går att fatta kan sägas vara slutet i en lång handelskedja. Vi har nått resultat efter mer än 20 år av utredningar, försök, meningsutbyten och inte minst av skolorganisatoriska framsteg. Beslutet betyder emellertid framför allt början till något nytt, till en ny skolpolitisk era. Förberedelserna är avslutade, arbetet skall börja.

Huvudansträngningarna för den närmaste tiden måste koncentreras till skolans inre arbete. Den förnyelse av pedagogiken, som den nya skolans målsättning obönhörligen kräver, måste av statsmakterna med alla medel främjas. Stor vikt ligger därvid på lärarutbildningen och på lärarnas fortbildning. En viktig uppgift har läroboksförfattarna och framställarna av undervisningsmateriel. Forskningen kring de inre skolproblemen måste intensifieras. Framför allt fordras kanske att lekmännen i skolstyrelser och för-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

äldrasammanslutningar sluter upp i arbetet för skolans förnyelse.

I tilltro till dessa möjligheter ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets samtliga förslag med undantag för hemställan under punkt nr 42 i utlåtande nr 1, där jag med en motivering som jag senare hoppas bli i tillfälle att lägga fram yrkar bifall till reservationen.

Ärade kammarledamöter! Det skolsystem som vi nu skall besluta om, hyser jag — detta är en personlig beaktelse från min sida — en övertygad tilltro till. Jag tror att det är riktigt utformat och att det är utvecklingsdugligt.

Jag kan inte underlåta att till sist ge uttryck åt min tacksamhet över att få vara med i dag i andra kammaren efter de många åren av strid och oro, efter bakslag och misräkningar. En milstolpe har nåtts. Vandraren kan med tillfredsställelse se bakåt och med tillförsikt framåt.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att herr Arvidson inte var inne eller inte hörde på när jag yrkade bifall till reservation nr 10 efter att ha redogjort för vår motivering i fråga om elevantalet. När vi lämnade in reservationen, var den utformad så, att vi yrkade att elevantalet på mellanstadiet skulle fastställas till 25. Vårt andra yrkande var att siffrorna 25 och 30 skulle vara maximala. När betänkandet kom i fredags upptäckte vi att man på kansliet ändrat på detta, vilket skulle betyda att om riksdagen avslår — vilket den förmodligen gör om herr Arvidson får råda — vår reservation nr 10 automatiskt vårt reservationsyrkande vid punkt 35 om sänkt elevantal på mellanstadiet icke kan vidhållas. Det vill vi inte att det skall göra. Därför har jag ställt det yrkandet att den delen av motionens innehåll skall komma först.

I fråga om punkt 32 kanske herr Arvidson också, om han hade varit inne, hade lagt märke till att jag begärde ändring i motiveringen. Detta beror helt enkelt på att här förelegat tidsnöd. Det förhållandet bör inte heller vara obekant för herr Arvidson, även om han har lättare för att få de informationer han behöver än vi.

Herr Arvidson säger att vi håller bestämt på vår ståndpunkt och att vi inte ändrar oss. Jag tycker snarare det vara märkligt att herr Arvidson inte ändrar sig. Han måste inte ha märkt att det har hänt något i vårt samhälle. Han talar om de beslutna socialgrupernas utbildningsmonopol. Har man inte undan för undan försökt att göra det lättare för alla som har studiebegåvning och lust att studera genom bidrag och annan hjälp? Detta har vi alla tyckt var riktigt, och vi kanske rent av har tyckt att bidrag borde lämnas i ännu större utsträckning. Herr Arvidson måste väl vidare ha kommit underfund med att det dess bättre har skett en social utjämning i detta land. Vad jag tycker är mest anmärkningsvärt är att herr Arvidson understryker den stora kontrasten i fråga om elever från olika socialt betingade hem.

Jag tyckte att herr Arvidson med verklig omsorg undgick att tala om hjälpklasserna och det fria valet. För det första finns det inget fritt val här. Man kan t. o. m. mot föräldrarnas vilja placera barnen i hjälpklass. Jag har tidigare deklarerat min positiva inställning till hjälpklasserna. För det andra säger herr Arvidson — jag antecknade ordagrant: »Studieresultatet blir bättre för de svagare i en sammanhållen klass». Om det är fallet kan jag inte finna att man har skäl att föra över de svagaste till en annan klass. De om några behöver väl den stimulans som herr Arvidson sade att de mera begåvade utövade på sina mera klena begåvade kamrater i klassen. Det där håller inte streck.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Herr Arvidson påstod vidare att vi inte skulle ha förstått innebörden av det ändringsförslag, som vi lagt fram beträffande den paragraf i skollagen, som berör föräldrarnas rätt att välja studieväg, och att orden »efter samråd med lärarna» skulle betyda ett tvång på lärarna. Man kan aldrig tvinga en människa att ge ett råd. Men jag är övertygad om att lärarna gärna ger det, om föräldrarna kommer till lärarna och ber om det. Enligt den ursprungliga formuleringen skulle skolans lärare där emot, om de följde förslaget, nästan vara skyldiga att ställa sig passiva. Om föräldrarna frågade: »Hur ser läraren på detta? Skulle läraren vilja föreslå det ena eller det andra?» — »Nej», borde de då svara, »vi skall bara tala om organisationen och tillvalsmöjligheterna». Det är verkligen, tycker jag, att säga ifrån att lärarna skall vi inte samarbeta med till barnens bästa. På den punkten tycker jag att herr Arvidson kan tala om att han inte har förstått tankegången. Jag skulle rent av vilja betrakta det som slarv i tankegången från hans sida. Det är ett hårt uttryck men jag använder det därför att herr Arvidson flera gånger har sagt om våra motioner och reservationer att de är slarviga.

Herr Arvidson påstår att vi har missförstått den sociala fostran. Jag har en stark känsla av att herr Arvidson inte har förstått vad det rör sig om. Jag sade att det är viktigt att eleverna får det mått av kunskaper som de kan inhämta och en god fostran. Detta är viktigt både för samhället och för individen. När betingelserna är goda går de båda hand i hand. Men vi har starkt understrukt — och därvid citerade jag beredningen — att det vore ansvarslost om man inte beaktade de möjligheter eleverna har att få en ordentlig grund, så att de kan gå vidare till gymnasium och till universitet. Jag tillade för att inte bli missförstådd att vi inte var intresserade enbart av de teoretiskt be-

gäva de utan att de synpunkterna borde läggas på samtliga elevers utbildning, antingen deras begåvning är praktiskt eller teoretiskt inriktad.

Jag skall be att få återkomma till vad herr Larsson i Hedenäset anförde.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade faktiskt hela tiden på fröken Karlssons anförande och antecknade vad som sades. Jag kan nog erkänna att fröken Karlssons anförande var omsorgsfullt utarbetat i kontrast mot det slarv som högern i övrigt har ådagalagt i detta ärende. Men jag vill gärna säga att den förklaring som fröken Karlsson avgav till motsättningen mellan de två motionerna ytterligare understryker huvudomdömet att det här är fråga om slarv.

Den fråga vi eventuellt skulle kunna diskutera är den om den sociala utjämningen. Fröken Karlsson misstänker att jag aldrig hört talas om denna. Det har jag nog gjort, och jag sade det också i mitt anförande. Men fröken Karlsson är kanske inte obekant med att det alltså finns sociala motsättningar i vårt samhälle och att det är skillnad på hemmen i fråga om förutsättningar att stödja barnens skolarbete. Om man har en tidig differentiering blir, som jag nämnde, betygen den enda rådgivaren. I trettonårsåldern är hemmens möjligheter att stödja eleverna avgörande för betygsnivån. Jag har därför, när jag letat efter anledningarna till högerns konservatism på detta område, föreställt mig, att högern velat bevara, såsom jag uttryckte det, de högre socialgruppernas bildningsmonopol. Den enda motivering som jag kan finna i detta sammanhang är, att man vill genom tidig differentiering bevara de bildade hemmens företräde till den högre utbildningen. Det var egentligen det jag menade, vilket fröken Karlsson inte riktigt förstod.

Med anledning av fröken Karlssons parallellism mellan praktiska klasser

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

och hjälpklasser vill jag nämna, att jag skulle ha velat ställa upp en plansch här som visade begåvningsfördelningen i en årsgrupp. Den utgör en vanlig sannolikhetskurva, där det stora antalet elever är samlade i en mittgrupp. De mycket begåvade är få, och de underbegåvade är också få. Det stora flertalet ligger i mitten. Vad högerns skolpolitik hela tiden gått ut på är att klyva mittgruppen mitt itu, vilket väl är den mest onaturliga uppdelningsprincip man kan tänka sig. Man kan tänka sig hjälpklasser och elitklasser och en gemensam mellangrupp. Men att skapa en tudelning mellan praktiskt och teoretiskt begåvade är att begå våld mot naturen. Om man däremot avdelar en liten grupp som är direkt handikappad i fråga om sin andliga utrustning kan det inte innebära någon inkonsekvens.

Slutligen berördes frågan om samråd med lärarna. Enligt högerförslaget skall en elevs val föregås av samråd med läraren. Det betyder att läraren åläggs samråd, d. v. s. att ge råd till eleverna, alltså en skyldighet för läraren. Det har jag reagerat mot.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det verkar litet antikverat av herr Arvidson att säga, att högern slår vakt om de högre socialgruppernas möjlighet till utbildning. Det är närmast löjligt. Det tycker jag inte man behöver bemöta. Det får stå helt för herr Arvidsons räkning. Det visar att han står kvar på samma standpunkt vad som än händer i fråga om utvecklingen i samhället.

Vårt förslag innebär inte klyvning av den mittgrupp herr Arvidson talar om. Vi har föreslagit att eleverna utan någon som helst hänsyn till begåvningsstruktur skall ha rätt att välja både tillvalsämnen och alternativkurser. Det är inte tal om att det skall grundas på intelligensprov eller dylikt.

I mitt förra anförande hann jag inte med att bemöta herr Arvidsons uttalan-

de med anledning av att vi önskar att man skall få tillvalskurser i övningsämnen, vilket han tyckte närmast var litet lustigt. Jag tycker det är värdefullt, om man slår vakt om elevens speciella intressen. Låt mig ta ett exempel. Vi antar att en elev är konstnärligt lagd och vill träna sina färdigheter och fördjupa kunskaperna inom ifrågavarande område. Då är det värdefullt att han får möjlighet därtill. Det ligger också i linje med vad vi önskar i fråga om lärarutbildningen. På mellan- och högstadiet skall man i samma utsträckning som nu ha tillgång till fackutbildade lärare för att de skall kunna meddela en sådan fördjupad undervisning.

Jag tycker det är ett exempel på hur motiverat det är att tänka sig att det skall finnas möjlighet för tillval även i fråga om övningsämnen.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Skolfrågan har i allmänhet haft ett stadgat anseende för att vara ointressant. Jag tror det är helt felaktigt, och den debatt som vi för i dag präglas också otvivelaktigt av att det beslut som här skall fattas är ett av de viktigaste beslut som vi stått inför sedan 1945, ett beslut med räckvidd för lång tid framåt. Jag tror att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, i mycket förklarlig glädje över att få vara med om detta, något övervärderade det, när han sade att det var det viktigaste beslutet på skolans område sedan 1842. Jag tror att statsrådet har litet kvar, innan han vuxit in i Torsten Rudenschölds kläder eller kan framställa sig som någon »Ljusets bonde», men på det hela taget är det ett mycket viktigt beslut, som är värt en grundlig diskussion.

När man lyssnade till statsrådet Edelman och herr Helén frågade man sig onekligen, vilken av de båda herrarna som egentligen här fungerade som chef för ecklesiastikdepartementet — och vilken som borde göra det. Man frågade

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

sig detta därför att statsrådet i sina aggressiva och lagom ohövlige formuleringar i stort sett glömde bort de allmänna principresonemang som herr Helén senare kom tillbaka till. Nu är det herr Edenman som är chef för ecklesiastikdepartementet i alla fall. Av den anledningen skall jag här be att få lyckönska honom till att han fått äran att sätta sitt namn på ett viktigt beslut. Jag hoppas nu att det beslutet inte kommer att föra till misräkningar.

I detta sammanhang kan jag inte låta bli att erinra om att det kan ligga nära till hands för den som under många år såsom kommittéordförande och departementschef har arbetat med en fråga som denna att resonera som så: »Nu är jag färdig med saken och kan börja tänka på något annat.» Det farligaste man kan göra är nog att betrakta det hela som ett avslutat kapitel. Verkställigheten av det skolbeslut som vi nu skall fatta är förmodligen väl så viktig som själva beslutet. Tyvärr visar sig verkligheten mycket ofta bli en helt annan än man föreställde sig när man skriver kommittébetänkanden eller arbetade med propositioner.

När det gäller verkställigheten av skolbeslutet har emellertid statsrådet ett ovanligt gynnsamt utgångsläge. Man kan säga att hur tokigt vårt beslut i skolfrågan än varit, skulle det inte ha förhindrat en gynnsam utveckling av skolan under den närmaste perioden. Med minskat antal barn i de åldrar som är aktuella för skolans del och med ökat antal unga människor som har möjlighet att ge sig in på läraryrket kommer skolan att få betydligt bättre arbetsmöjligheter än som varit fallet under 50-talet, med den hårda press som då funnits i dessa avseenden. Dagens svårigheter försvinner under de följande åren. Men de kommer tillbaka. Det är därför desto mer angeläget att man inte bara åstadkommer en skolreform i form av ett riksdagsbeslut, utan att man också i verkligheten får

till stånd en skola som kan klara de större påfrestningar som möter.

Det har här talats om skolans målsättning och förhållandet mellan fostran och undervisning. Jag skall inte gå särskilt djupt in på dessa frågor, eftersom det förefaller som om vi där höll på att komma varandra allt närmare. När herr Arvidson för en stund sedan framhöll att det var just genom undervisningen som skolan meddelade sin fostran, kan jag hundraprocentigt instämma med honom. Jag bara beklagar att inte de formuleringar som herr Arvidson använde i sina båda anföranden i dag också kommit med i utskottets betänkande. Om så varit fallet hade man kanske lättare kunnat uppnå enighet.

Jag vet inte riktigt varpå misshälligheterna härvidlag beror. Skolans möjligheter till fostran är givetvis begränsade. Jag utgår ifrån att alla är överens om att skolan inte skall fostra de unga till medborgare med en viss åsikt — inte till socialistiska eller konservativa människor — utan till medborgare som kan bli socialistiska eller konservativa efter eget fritt val, oberoende av skolans påverkan. Å andra sidan är det uppenbart att skolans möjligheter till fostran på många områden, exempelvis när det gäller samhällelig fostran, är starkt begränsade. Det finns i detta avseende åtskilligt som skolan inte kan göra. Kvar står att vad skolan framför allt kan åstadkomma är en fostran till samvetsgrant arbete i grupp. Det är på detta område skolan kan utföra sin fostrande insats, och skolans arbete i övrigt måste ses mot denna bakgrund.

Även av denna anledning är det, upprättat sagt, bekymmersamt när statsrådet och herr Arvidson här så föraktfullt talar om de pedagogiska problemen. Statsrådet ansåg att »snäva pedagogiska utgångspunkter» skulle kunna föra till ett annat resultat än de vida synpunkter som han anlagt. Herr Arvidson framhöll att frågan om de sam-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

manhållna klasserna var ett skolpolitiskt problem och inte ett pedagogiskt; det var ett totalt missförstånd att betrakta den som ett pedagogiskt spörsmål.

Herr talman! För min okunniga del — jag erkänner också gärna att jag, såsom herr Arvidson säger, har svårt att fatta — kan jag inte begripa att de pedagogiska synpunkterna i skolfrågan skall kunna underordnas något annat. Vi tycks numera vara överens om målsättningen för skolan, och när det sedan gäller att förverkliga denna målsättning är resten pedagogiska uppgifter och spörsmål.

Allt detta får inte, herr talman, fördölja — det underströk bl. a. herr Arvidson — att det råder enighet om oerhört mycket beträffande den nya skolan. Vi är överens om en så stor reform som att förlänga skoltiden till nio år. Vi är överens om att införa en sådan internationell — såvitt jag förstår — nyhet som det fria studievalet. Vi är överens om den organisatoriska sammanhållningen och en mängd annat. Min uppgift i dag är att i likhet med fröken Karlsson och andra peka på vissa risker som ligger aktuella och som hade kunnat undvikas. Men det bör återigen betonas att oenigheten är begränsad till vissa bestämda punkter och att det aldrig kan vara fråga om någon katastrofpolitik. Vi hoppas alla att den nya skola som nu skall beslutas kommer att bli en bra skola och att den skall svara mot målsättningen, att den skall fungera utan alltför stora praktiska svårigheter och att den skall ge de unga en bättre utbildning än vår egen generation har fått.

En skolreform kan emellertid aldrig — jag kommer nu till den första av de stora tvistefrågorna — bli färdig. Statsutskottet gjorde år 1960 i anledning av en högermotion enhälligt följande uttalande: »Utskottet vill slutligen oreserverat instämma i det förslag som framföres i punkten 9 i motionerna, vilket

innebär, att en fortsatt försöksverksamhet berörande olika delar av skolans arbete bör bli en nödvändig förutsättning för att skolutvecklingen alltfjämt skall fortsätta i takt med förändringarna i samhället utanför skolan.» Detta uttalande begränsar sig inte enbart till det inre arbetet utan gäller skolans verksamhet över huvud taget. Vi har menat att dessa statsutskottets ord fortfarande äger giltighet. Vad man än må säga kan det inte hjälpas att det beslut som riksdagen i dag antagligen kommer att fatta i mycket stor utsträckning innebär ett steg in i det ovissa. Vi vet inte hur den nya skolan kommer att fungera, och därför är det oerhört angeläget att vi håller vid liv en debatt inte bara om skolans inre arbete utan också om hur skolan fungerar och hur den skall fungera. Arbetsro i den meningen att man säger: »Nu är detta avgjort, nu skall vi inte diskutera det mera», hoppas jag att skolan aldrig någonsin mer får. En sådan arbetsro är dödande och inte till hjälp för skolans framtida utveckling.

Mot den bakgrunden konstaterar jag med ganska stor förvåning en sak som ingen tagit upp tidigare här i debatten, nämligen att statsrådet i fråga om anslagen för pedagogisk utvecklingsverksamhet anser sig kunna skära ned de anslagskrav som skolöverstyrelsen fört fram. Vi har från vår sida inte vågat komma med några motioner på den punkten, eftersom det gäller ett utomordentligt invecklat tekniskt spörsmål. Jag vill bara upprepa att statsrådets handlingssätt är i hög grad förvånande och oroande, ty det tyder på att han är mindre intresserad för utvecklingen och mera intresserad för att konstatera, att vi nu har kommit till en milstolpe som han kan göra ett nummer av i fortsättningen.

Den stora nyheten ligger alltså i det fria studievalet. Det är en djärv tanke. Försöket har veterligen inte gjorts någon annanstans, men det är värt att

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

göra. Därför är det också angeläget att inte försvåra detta fria studieval genom något principrytteri. Här kommer jag in på en fråga som herr Arvidson nyss berörde, spørsmålet om samråd med lärarna. Det är möjligt att vi helt och hållet har missförstått vad damerna och herrarna i majoriteten anser i denna fråga; i så fall skulle ingen vara gladare än jag. Om herr Arvidson och hans kamrater i utskottet alltså menar att i alla de fall där lärare kan vara villiga att ge råd och föräldrar att ta råd bör också samråd äga rum, då är det ganska bra. Jag tror att man kanske skulle kunna gå ett steg längre. Jag är inte alls övertygad om att det är till skada, om lärarna lämnar sina råd också då föräldrarna inte tänker på att begära dem. Däremot skulle det vara mycket oroande, om man kom in i en sådan situation att lärarna såg sig förhindrade att mycket bestämt säga till föräldrarna: »Vi tycker att den plan ni har är oklok. Enligt vår mening skall inte Pelle läsa så som ni har tänkt, ty det vi har sett av Pelle i arbetet här i skolan tyder på att han skall läsa på annat sätt.» Det måste dock vara rimligt att lärarna får lämna upplysningar av denna typ och ge direkta, påtagliga råd. Många av oss, herr talman, vet kanske något om hur mycket man har reda på av sina barns förhållanden i skolan. Barn är ofta ganska duktiga i att dölja för sina föräldrar vad som händer under skoldagen. Jag erinrar mig att jag själv under min skoltid med viss skicklighet lyckades hålla mina föräldrar okunniga om rätt mycket av vad som skedde i skolan. Jag tror att det finns sådana barn fortfarande; jag har sett dem i verkligheten på nära håll. Det är därför risk för att föräldrarna, om de är hänvisade till enbart de råd de får av det egna barnet, gör mycket allvarliga misstag när det gäller tillvalet. Här måste lärarna kunna engageras som rådgivare.

Systemet med det fria studievalet in-

nefattar stora svårigheter. Här är vi framme vid problemet om de stora klasserna. Ett nytt system av denna räckvidd kräver mycket gynnsamma förutsättningar; annars går det galet. Herr Arvidson har för övrigt varit inne på saken då han talade om att det fria studievalet möjliggörs genom minskning av klassavdelningarna. Jag tror att man därvidlag bör kunna gå längre än vad utskottet och Kungl. Maj:t här föreslagit.

Den andra stora stridsfrågan gäller de sammanhållna klasserna. Jag kan inte hjälpa att jag tror att man i hög grad har överdimensionerat dess betydelse på bägge sidor, både bland de sammanhållna klassernas anhängare och bland deras motståndare. Jag skall gärna erkänna att det inte finns någon klar bevisning för att de sammanhållna klasserna är bättre eller sämre från pedagogisk synpunkt än de s. k. homogena, differentierade klasserna. Visserligen har den store experten i sammanhanget, professor Husén, i en artikel i Stockholms-Tidningen den 13 juni 1961 förklarat, att konsekvensen av »exklusivt pedagogiska normer» skulle bli »ett strikt urvals- och sällningssystem» och anfört andra skäl av mera samhällsfilosofisk natur för att man skulle ha sammanhållna klasser, men jag tror att bevisningen på den punkten faktiskt är ganska oklar. Man vet inte säkert hur det hela kommer att fungera.

Därför har vi från vår sida inte heller — det ber jag att få understryka — ifrågasatt en fullständig differentiering. I ett tidigare skede har jag för min del trott, det skall jag gärna medge, att en klar linjedifferentiering på högstadiet skulle ha varit den riktiga lösningen, och jag är inte mera sakkunnig än att om läraropinionen hade varit bestämd i detta avseende skulle jag ha låtit mig övertyga och ha fullföljt denna linje. Men läraropinionen har varit berömvärd försiktig. Vad lärarna har sagt är inte

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

att de önskar en fullständig linjedifferentiering av högstadiet — det har inte heller vi föreslagit. I själva verket ligger meningsskiljaktigheterna just på det praktiskt pedagogiska plan, för vilket herr Arvidson att döma av hans senaste anförande hyser så djupt förakt.

Herr Helén har här i dag i debatten dragit in frågan om skolstadgans § 166. Det ger mig anledning att rikta en direkt fråga till statsrådet: Är statsrådet i dag beredd att säga i kammaren, att skolstadgan kommer att få den formulering som här anges? Skolstadgan är nämligen icke underkastad riksdagens beslutanderätt, och det skulle vara ett mycket långt steg framåt om man fick veta att det är så. Tyvärr är väl inte hela problemet därmed löst, ty även om Kungl. Maj:t i dag skulle utfärda en skolstadga med den formulering som här angivits, kan Kungl. Maj:t ändra skolstadgan senare utan att höra riksdagen. Vi har önskat att riksdagen genom sitt beslut skulle fastslå ett system som kanske går en liten aning längre — men inte mycket längre — än det som är föreslaget i den nya skolstadgan. Detta är alltså ett belägg just för hur pass måttlig meningsskiljaktigheten på denna punkt är.

Man har sedan tagit upp frågan hur det hela skall gå till i praktiken och sagt, att man vill överlåta avgörandet på kommunerna, och därmed för man ut skolstriden i kommunerna. Men vi har aldrig någonsin talat om att det skulle vara den kommunala myndigheten som skulle besluta om detta. Vi har alltid i vår oskuld betraktat det som ett pedagogiskt problem, som skulle lösas av pedagoger. Vi har sett saken så, att om man har det fria tillvalet och låter föräldrarna i samråd med eleverna och lärarna välja helt och hållet hur studierna skall organiseras, så skall man sedan låta lärarna ordna klasserna så att det blir praktiskt rimligt och riktigt, så att man får den ur pedagogisk och kanske också ur admi-

nistrativ synpunkt bästa tillämpningen av det fria tillval, som ändå är grundtanken.

Det talas för övrigt här om sammanhållna klasser som om det vore en så oerhört stor sak. När det gäller elevantalet förutsätter majoriteten att man i många fall inte skall ha sammanhållna klasser mellan lägstadiet och mellanstadiet. Däremot skall man inte få upplösa klassammanhållningen mellan mellanstadiet och högstadiet, trots att man vid övergången till högstadiet enligt majoritetens förslag går över till studiemetoder som i många hänseenden är olika dem som man har använt på mellanstadiet och som därför också måste ställa andra krav.

Innan jag kom till denna kammare gjorde nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ett uttalande, som ur dessa synpunkter är intressant. Han sade den 11 maj 1956: »Jag skulle också gärna vilja säga att vi från socialdemokratiskt håll många gånger lidelsefullt och säg gärna fanatiskt arbetat för skolreformen och för enhetsskolan. Däremot har vi aldrig visat, och har heller inte i fortsättningen någon som helst dogmatisk uppfattning om hur enhetsskolan kommer att bli utformad när det gäller så delikata problem som t. ex. differentieringen.» Jag begär inte att statsrådet skall hålla fast vid den uppfattning han hade då. Jag bara konstaterar att man här i fråga om de sammanhållna klasserna tillkännager en uppfattning som är så dogmatisk i detaljer, att jag uppriktigt sagt inte tror att man vare sig centralt eller ute i kommunerna över huvud taget blir i tillfälle att tillämpa den. I den mån de praktiska omständigheterna ger anledning till det — för att citera vår motion — kommer man att gå fram på andra vägar.

Det är en rad särskilda frågor som jag här skall gå förbi. Jag skall i stället till slut ge mig in på vad förmodligen en och annan i kammaren väntat på,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

nämligen svar på statsrådets, herr Hेलéns, herr Larssons i Hedenäset och herr Arvidsons angrepp mot högerpartiet för vår ständpunktsändring. Man har kallat den för »avhoppet» och förklarat den vara moraliskt mindervärdig och mycket annat. En av mina vänner föreslog att jag skulle säga att vi inte fick vara med i de sammanhållna klasserna, att vi hamnade i hjälpklass eller vad som tidigare kallades strykklass, och jag har ett intryck av att majoriteten skulle vara intresserad av att hänvisa oss dit. Att ge oss stryk i nästa val är man säkert i alla andra partier angelägen om att göra.

Vi har talat om Visbykommunikén. Men hur många har läst vad som egentligen står i den kommunikén? Jag skall be att få läsa in till kammarens protokoll den fjärde punkten i Visbykommunikén:

»För undervisningen i timplanens gemensamma ämnen avses eleverna i årskurserna 7 och 8 hållas samlade i sina ursprungliga klasser så långt de praktiska omständigheterna medger. Uppbyggnaden av de tillvalsgrupper som beredningen utformat utgör samtidigt grunden för en i förhållande till vad som hittills prövats förändrad gruppering av eleverna inom och mellan klasserna på högstadiet. Beredningen vill understryka att denna tillvalsgruppering ej kan uppfattas som identisk med vare sig en fullständig homogenisering från och med årskurs sju eller en s. k. nivågruppering.

Beredningen har övervägt att till kommunernas fria val överlämna två alternativa, från varandra skilda differentieringssystem men har enat sig om att fullfölja utformningen av den ovan skildrade *tillvalsgrupperingen* som huvudprincip för elevernas gruppering i årskurserna 7 och 8. Undantag från principen i ena eller andra riktningen avses bli möjliga endast i särskilda fall, där högstadiets omfattning, speciella lokala förhållanden eller önskemålet om

pedagogisk nyorientering gör en avvikelse motiverad. Detta beredningens preliminära ställningstagande grundar sig på övertygelsen att det för vårt lands skolväsen vore olyckligt om den hittills förda striden i differentieringsfrågan överfördes från det rikspolitiska planet till var och en av landets kommuner. Ställningstagandet grundar sig också på uppfattningen att tillvalsgrupperingen ger en fast grund för ett högstadium, tillräckligt variationsrikt för att kunna passa skolan i kommuner av olika storlek och struktur.»

Det är inte så alldeles lättläst det heller. Det ger utrymme för många olika tolkningar. Men så mycket får vi väl ändå slå fast, att i den mån det här föreligger eller har förelegat någon bindenhet, så avser den icke något annat än själva ordalydelsen i den utfärdade kommunikén. Vad olika ledamöter av skolberedningen därutöver kan ha tyckt och tänkt och hur de tolkat skrivningen angår ingen annan än dem själva. Det är orden, ingenting annat, som här är av betydelse.

Men, herr talman, det har också skett en del. Detta uttalande har ibland kommenterats på ganska intressanta sätt. I denna kammare yttrade sålunda herr Arvidson, strax efter det att uppgörelsen träffats, följande: »Jag tror att man skulle ha kunnat få ett enhetligare högstadium. Men i dagens situation och inför de närmaste åren är jag beredd att solidariskt med mina kamrater i skolberedningen kämpa för den lösning jag kommit fram till och som finns presenterad i Visbykommunikén.» I en skrift, som herr Arvidson tillsammans med två andra personer givit ut och som heter *Enhetsskolan* blir grundskola, står på sidan 313 följande: »För denna gång har det inte varit möjligt att komma längre. Utvecklingen kommer dock sannolikt att visa en framkomlig väg mot ett enhetligare högstadium.»

Även detta är svårtolkat, och man

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

kan tolka det på olika sätt. Men det ligger nära till hands att tolka det så här: Om vi får er med på dessa kompromisser, så skall vi bara vänta några år och sedan genomföra det som vi egentligen har tänkt oss. Det finns också en formulering på sidan 269 i propositionen som ger utrymme för samma tolkning. Där står: »Även om de principiella grunder för högstadiets utformning, vilka jag tidigare förordat, ger gott stöd för nämnda förslag, menar jag dock i likhet med beredningen att dessa förslag av pedagogiska skäl åtminstone för dagen inte är genomförbara.»

Även herr statsrådet har sålunda möjligheter att göra något annat än det som här är ifrågasatt, om han får ha hälsan och befattningen kvar. Är det under sådana förhållanden överraskande, om man blir en smula orolig, och om man mot bakgrunden av dessa uttalanden frågar sig vad som egentligen har hänt? Är detta en kompromiss, där man gemensamt arbetar åt samma håll, eller är det ett enkelt sätt att få med oss en bit på väg och sedan fortsätta ett stycke till?

Jag kanske får gå ett steg längre i detta resonemang. Sommaren 1960 träffade några damer och herrar i skolberedningen en överenskommelse, som tog form i Visbykommunikén. Den överenskommelsen — jag skall gärna erkänna att de som träffade den var befullmäktigade ombud för respektive partier — innefattade någonting fullständigt nytt i diskussionen, som ingen hade haft en tanke på skulle bli aktuellt. Jag fick för min del klart för mig den egentliga innebörden först när jag i augusti fick texten till själva kommunikén. Och hur långt skall den vara bindande? Om dessa personer träffar en överenskommelse om ett nytt system, skall den då betyda att alla andra människor därefter är bundna av vad som skett? Jag kan gå med på att så länge skolberedningen arbetade,

så var beredningen bunden av den kommuniké som den själv utfärdat, men längre kan man inte gå. När skolberedningens förslag har underkastats remissbehandling och offentlig diskussion, måste man i riksdagen ha frihet att göra avvikelser från det.

Jag vill här ge herr Helén det erkännande han ville ha. Visst har vi ändrat standpunkt. Visst har vi i våra motioner i år avvikit från den standpunkt som intogs i skolberedningen. Det vore meningslöst att bortförklara den saken. Vi har intagit en annan standpunkt nu än vi gjorde då.

Men vi skall också precisera vari skillnaden ligger. Den ligger däri, att medan skolberedningen i sin kommuniké sade att eleverna i årskurserna sju och åtta skall hållas »samlade i sina ursprungliga klasser så långt de praktiska omständigheterna medger», säger vi bara att man skall, »i den utsträckning så är påkallat av praktiska omständigheter, föra samman eleverna i högstadiets sjunde respektive åttonde årskurs i klassavdelningar på grundval av elevernas fria val av ämnen och alternativkurser».

Detta är den stora skillnaden. I det andra fallet säger man att de skall sammanföras i den utsträckning som de praktiska omständigheterna ger anledning till. Detta är en åsiktsförändring, det vill vi inte för ett ögonblick bestrida. Men skall man inte ha lov att bli ens så mycket klokare som denna åsiktsförändring innebär utan att bli föremål för denna våldsamma moraliska förkastelsedom?

Självfallet beror en del också på hur man tolkar skolberedningens ursprungliga formuleringar, och där skall jag än en gång be att få citera ur herr Arvidsons intressanta skrift, sid. 73. Där ges nämligen en tolkning, som vi aldrig haft anledning förmoda är den riktiga: »Reservationen 'så långt de praktiska omständigheterna medger' syftar på den omständigheten, att i

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

landsbygdsdistrikten klasserna i årskurs 7 måste sammansättas av elever från en rad olika bygdeskolor av B-typ. — Sådana elever måste ju i viss utsträckning få nya kamrater. Någon uppdelning efter tillvalsämnen, efter studiemål eller efter betygsnivå skall alltså inte förekomma när det gäller att bilda klassavdelningar.»

Var i visbykommunikén står det att man bara syftar på den omständighet som sammanhänger med bygdeskolorna i landsbygdsdistrikt? Hur skall en vanlig människa kunna begripa att en formulering av denna vittgående natur har så otroligt, jag frestas nästan säga inskränkt, betydelse? Jag har erkänt hur det är ställt med min fattningsförmåga redan tidigare, och den räcker inte till för att begripa att så är fallet.

Herr talman! Detta sista moment i diskussionen, som har utgjort avslutningen på så många tidigare anföranden i dag är på sätt och vis också avslutningen av mitt anförande. Jag vill emellertid tillägga några ord i detta sammanhang. Vi står nu inför en stor reform och befinner oss i ett läge, där vi kan komma in i en mycket svår och farlig utveckling på skolväsendets område. Detta angår egentligen inte så mycket oss som våra barn. Vad är det då som är viktigt? Är det herr Heléns, herr Arvidsons eller min prestige, eller är det vilken utbildning våra barn skall få? Jag tror för min del att det är vårt obehaget, om man genom att utsätta sig för sådana angrepp, som här har riktats mot högerpartiet, kan åstadkomma en den allra minsta förbättring av våra barns utbildning. Det får man sannerligen stå ut med, om man därigenom kan se till att barnen får en något bättre skola.

Herr talman! Jag ber att få instämma i de yrkanden som fröken Karlsson ställt.

I detta anförande instämde herr Staxäng (h).

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Utskottsledamöterna har givit en så fyllig behandling av detta spörsmål att jag kan fatta mig relativt kort. Jag vill först konstatera att det råder enighet om mycket, och det är glädjande. Man är enig om att ge ökade resurser åt skolväsendet och om att tillätta en utredning om yrkesskolornas och längre fram om folkhögskolornas ställning. Jag vill tillägga att jag är övertygad om att folkhögskolorna bör och kommer att behålla en viktig plats i det svenska skolväsendet. De företräder ett i bästa mening folkligt bildningsideal, som inte får gå förlorat. Jag tror att de snarare förtjänar en större roll i vårt bildnings- och utbildningsväsende än motsatsen. Jag är också glad över att angelägenheten av att få bättre resurser för gymnastik och fysisk fostran fastslagits i utskottsbetänkandet.

Vi har på vårt håll önskat att elevmaterialet i klasserna skulle reduceras successive, mer än vad propositionen och regeringspartiet i utskottet har velat acceptera. Ecklesiastikministern överraskade mig genom att på denna punkt anlägga ett tonfall, som jag inte hade väntat. Han talade om att de borgerliga reservanterna i utskottet, som vill gå längre i fråga om minskning av skolklassernas storlek, därvid gjort en demonstration eller intagit en osaklig hållning, vilka glosor han nu använde.

Nej, herr statsråd, vår hållning är varken osaklig eller förestavad av något annat intresse än att ge skolan de bästa möjliga resurser. Om man siktar på en fortgående minskning av elevantalet i klasserna och anpassar utbildning och fortbildning av lärare efter detta kan man åstadkomma en hel del, som inte uppnås om man stannar vid de riktlinjer som regeringen föreslagit och vill ha godkända.

Utan att alls vilja följa ecklesiastikministern i tonfallet på denna punkt vill jag säga att regeringens sätt att sköta utbildningens utvidgning på fler

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

områden än ett under senare år gör det mycket angeläget att riksdagen genom principiella uttalanden utövar påtryckningar på regeringen, så att den verkligen sätter till alla krafter för att skapa tillräcklig tillgång på lärare. Jag behöver inte gå längre än att hänvisa till vad som skett på en del av socialvårdens områden. Jag skall bara med tillfredsställelse konstatera att den påtryckning som utövats av folkpartiet för att pressa fram ett ökat byggande av skolpaviljonger och därigenom ge skolorna ökade lokala resurser faktiskt har lett till en betydande framgång. För några år sedan kunde regeringen inte sträcka sig längre än till 5 miljoner kronor för byggande av skolpaviljonger, medan den nu föreslår 80 miljoner kronor, alltså en sextondubbling på några år.

Jag vill för övrigt uttrycka min glädje över att högern och centerpartiet numera helt ansluter sig till det synsätt beträffande vikten av skolpaviljongerna som folkpartiet länge arbetat för. — Vi är alla överens om angelägenheten av att pedagogiska hjälpmedel ställs till förfogande i största möjliga utsträckning.

Jag vill göra ett personligt tillägg, nämligen att jag tror att användandet av radio och TV i skolan, som redan nu är betydande, bör ökas i snabb takt. Man bör överväga, om inte verksamheten kan finansieras med allmänna medel utanför ramen för Sveriges radios vanliga budget. Över huvud taget är det väl klart att en intensiv metodforskning på undervisningens område är ytterst angelägen. Läroverkslärarna här i landet har när det gäller språkundervisningen åstadkommit stora framsteg. Om jag jämför med den tid, då jag gick i skolan, är framstegen sensationellt stora, och det visar vad som kan göras. Säkerligen sker en utveckling även på andra områden, och allt bör göras för att den fortsätter. Staten har som bekant en försöksskola i Linköping. Enligt min mening bör den

få fler systerinstitutioner och dessutom borde universitetsforskningen på detta område ges ökade resurser. Allt detta är emellertid frågor som det blir tillfälle att återkomma till.

Det finns en reservation, som kanske vid första påscendet inte förefaller vara så central men som jag särskilt vill framhäva. Rätten för föräldrar att sätta sina barn i sexårsåldern i privata skolor utan tvång att undergå skolmognadsprov förefaller mig vara principiellt mycket betydelsefull. Jag kan förstå att barn, som skall börja i den vanliga skolan, f. n. bör ha möjlighet till skolmognadsprov i anslutning till viss åldersgräns. Man kan inte riskera att barnantalet i första klassen plötsligt blir 25 procent större, om det blir modernt att sänka åldern för barnens inträde i skolan. Men varför staten skall lägga sig i och förbjuda föräldrar att sätta sina sexåriga barn i en privatskola, kan jag inte förstå.

Jag bedömer problemet om intagningsåldern i vanliga skolan mot bakgrunden av att svenska barn väl är lika begåvade och tidigt utvecklade som barn i andra länder. På de flesta håll i utlandet är sex år den normala åldern att börja i skolan. Jag tror därför att en reform på längre sikt — det är inte aktuellt i dag — måste innebära att man utvidgar förskolorna för femåringarna så mycket, att det blir normalt att sexåringarna börjar i första klass. Men må därmed i dag vara hur som helst — det är framtidsmusik. Jag ser det i viss mån som en fråga om att inte tillgripa onödiga frihetsinskränkningar, när jag för min del förordar att privatskolorna får ta emot sexåringar utan skolmognadsprov. Över huvud taget vill jag gärna säga ett ord till förmån för en generös attityd mot privatskolorna.

Den konkreta tillämpningen av gällande principer bör kunna bli tillfredsställande. Det finnes stort utrymme för en generösare attityd mot privatskolorna, vilkas roll i vårt undervisningsvä-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

sende har varit betydande och också bör fortsätta att vara det.

Herr Helén sade för någon tid sedan något om att den kulturella insats, som skolreformen utan tvivel utgör, inte samtidigt bör innebära, på ett låt vara begränsat område, någonting av ett kulturellt steg bakåt, genom att man behandlar privatskolorna snävt.

Beträffande kursplanerna är jag särskilt glad över att man nu går in för att minska minneskunskapen. Det stora kravet på encyklopediska kunskaper har förbittrat många skolbarns liv och förhindrat en sådan utveckling av undervisningsväsendet som vore önskvärd. Jag ser det som ett stort framsteg att denna skolreform har förknippats med en viss minskning av det rena minnesstoffet vid undervisningen.

Det har sagts — jag övergår nu till ett par kontroversiella frågor — att det är oriktigt att en gång för alla göra en definitiv reform av skolorganisationen och skolan. I stället skall man ha en fortskridande skolreform. Ja, det är alldeles självklart. Skolans arbete kan inte låsas fast utan måste utvecklas. Det måste därför finnas ett fortskridande reformarbete. Men i en mycket väsentlig mening är det väl å andra sidan uppenbart att skolan måste ha arbetsro. Man kan inte göra om organisationen vartannat eller vart tredje år. En organisatorisk ram måste ligga fast en rimlig tid. Inom denna ram sker sedan ett betydelsefullt reformarbete.

Utskottet hänvisar med rätta till att under tiden för grundskolans genomförande bör den ha en fast organisatorisk ram. Man kan väl tillägga att det längre fram i tiden kommer en ny period, då man drar upp frågan om en radikal omändring av organisationen, om erfarenheterna har visat att en sådan är befogad. Men intill dess bör organisationen i vissa huvudavseenden ligga fast. Det innebär inte att någon organisation är definitiv. Det innebär bara att man finner det berättigat att — vilket just

högerns huvudorgan så kraftigt understrukit — skolan i den angivna mening — bör ha arbetsro, ro att fortsätta det inre reformarbete som ständigt fortgår.

Lugn och arbetsro förutsätter vidare att man undviker ständiga skolstrider i kommunerna rörande sammanhållna klasser och andra sådana ting. Därför tror jag för min del att det vore oklokt att — såsom det föreslagits på högerhåll — lägga avgöranden om mycket centrala skolorganisatoriska spørsmål i den lokala skolledningens eller — som man också föreslagit — skolchefens händer.

Får jag, herr talman, lov att än en gång fästa uppmärksamheten på ett citat, som jag tror nämnts i pressen tidigare. De svenska kommunernas gemensamma organ, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund, anförde i sitt remissyttrande följande: Förbunden uttalar »sin tillfredsställelse över att beredningen avförde tanken att till kommunernas fria val överlämna alternativa, från varandra skilda differentieringssystem. Detta skulle på ett olyckligt och säkerligen ofruktbart sätt blott ha överflyttat debatten kring den sålunda olösta differentieringsfrågan från riksplanet till skolstyrelserna ute i kommunerna. Ett sådant förfarande hade från praktiskt taget alla synpunkter — även med beaktande av principen om den kommunala självbestämmanderätten — varit avgjort sämre än den kompromiss, som skolberedningen nu föreslår såsom grundritning för högstadiets pedagogisk-organisatoriska uppbyggnad.»

Detta yttrande, gemensamt för stadsförbundet och landskommunernas förbund, bör enligt min mening tillmätas mycket stor vikt. En politisering av utnämningen av skolchefer i framtiden vore säkerligen ingen tjänst åt den nya skolan, varken under dess uppbyggnadsperiod eller längre fram. För min del hade jag väntat att man inom högern skulle ha insett riskerna för att

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

avgöranden på det lokala planet ej sällan skulle gå i en riktning motsatt den högern önskar.

Jag kanske kan få hänvisa till vad som skett i Stockholms stads skoldirektion när högern yrkade på kommunal valfrihet i differentieringsfrågan. Socialdemokrater och kommunister uttalade där att de tills vidare kunde acceptera den nu föreslagna organisationen men längre fram skulle verka för en helt sammanhållen, odelad nioårig skola, där alltså även nionde klassen skulle vara sammanhållen. Vilka risker det skulle medföra om man valde den av högern rekommenderade vägen belyses av detta exempel.

Det har sagts att visbykompromissen ställer riksdagen åt sidan. Såvitt jag förstår är detta uttalande inte hållbart. Utredningens ledamöter har kommit överens, och de har dessutom handlat i intim kontakt med riksdagsgruppernas förtroenderåd och ordförande samt — åtminstone vad vårt parti beträffar — i intim kontakt med riksdagsgruppen. Det är naturligtvis riktigt som herr Helén påpekade att inte varje ledamot av riksdagsgruppen är bunden att rösta på visst sätt ens i fråga om de huvudprinciper som kontakten gällt. Men det är å andra sidan klart att de personer som varit med om kontakterna i *visse* avseenden gjort ett ställningstagande. I det stora flertalet frågor har dock utredningen allena tagit ställning, och på de punkterna finns det inte en tillstymmelse till bindning. Men i fråga om *visse* principer har riksdagsgruppernas flertal och deras ledning varit med om arbetet och måste då känna sig engagerade. Jag kan inte se något egendomligt i det utan tror att det med hänsyn till omständigheterna varit den naturliga arbetsmetoden. Utan att i övrigt göra några jämförelser vill jag nämna att man hade ett liknande förfaringssätt vid handläggningen av försvarsfrågorna, vilket herr Heckscher väl känner till.

Genom visbykompromissen fastslogs

bl. a. följande värdefulla saker: barnantalet i klasserna minskas, skolpaviljongerna tilldelas större plats i skolbyggnadsprogrammen, investeringsramen för skolbyggnader vidgas, en rikare linjeorganisation i klass 9 än i försöksskolans klasser garanteras, de nytillkomna linjerna och deras fortsättning i fack- och yrkesskolor ges en preciserad slutkompetens, undervisningen i svenska språket får en bättre ställning i timplanen, en trettonårig studiegång prövas som ett led i arbetet att beakta de långsammare mognande elevernas behov.

Naturligtvis har vi på vårt håll fått ge avkall på en del önskemål som vi tidigare framfört. Det hör till den demokratiska arbetsmetoden att varje parti inte får igenom alla sina önskemål. Det är emellertid mycket väsentliga ting som vi har önskat och för några år sedan ingalunda var säkra på att uppnå men som genom visbykompromissen och genom dess fullföljande från regeringens och de tre partiernas sida kunnat uppnås.

Bara ytterligare en synpunkt samt några avslutande ord.

När denna stora och kostsamma reform diskuteras, bör man enligt min mening inte alltför mycket tala om de väldiga ekonomiska uppostringarna. Här om någonsin kan man säga att det gäller en investering, en investering som redan av mänskliga skäl är välmotiverad men som också, om man ser det produktionsmässigt, synnerligen väl försvaret sin plats, en investering som inte minst ur näringslivets, produktionens och den framtida standardtillväxtens synpunkt låter sig mycket väl försvara. Detta sista är inte något huvudskäl — det ligger på det mänskliga planet — men man kan ha anledning att framhålla båda synpunkterna.

Jag hade tänkt ge ecklesiastikministern ett erkännande för att han under åtskilliga år under förberedelsearbetet i denna fråga intagit en hållning som —

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

det intrycket har jag fått — präglats av en önskan att skapa så stor enighet och så mycket samförstånd som möjligt. Att det lyckades att uppnå Visby-kompromissen, samla alla de fyra demokratiska partierna och företrädare för olika grupper, detta måste till icke ringa del vara ecklesiastikministerns förtjänst. Jag vill tillägga att jag anser att övriga ledamöter i utredningen har sin del av förtjänsten för att man har kunnat arbeta på detta sätt. Man kan väl ursäktas om jag särskilt nämner att herr Helén har nedlagt ett utomordentligt intresse, outtröttligt och skickligt arbete som varit av stor betydelse, detta sagt utan att på något sätt förringa vad andra ledamöter av utredningen har gjort.

Därför att jag hade tänkt framhålla detta — som jag allt fortfarande anser vara riktigt, det är min uppriktiga mening — var jag lite nedslagen över att ecklesiastikministern i dag lät höra tonfall när han talade om de borgerliga reservationerna som jag faktiskt inte hade väntat mig. Som jag redan förut har nämnt tror jag att reservanternas ståndpunkt i fråga om barnantalet i klasserna är sakligt starkt underbyggd; det kommer erfarenheten att visa, herr statsråd, och det kommer nog att medges om vi skulle få tillfälle att fortsätta denna diskussion om några år — det kommer i alla fall finnas andra som kan fortsätta.

Statsrådet Edenman sade något om en tidning som han tydligen såsom god uppsaliensare nog studerat. Han ansåg att ett par uttryck i den tidningen inte exakt motsvarade vad som skett. Det var i själva verket en fin komplimang åt den tidningen — jag tycker att den är väl förtjänt av den; den är känd för saklighet och politisk vakenhet — att herr Edenman fäster så stort avseende vid en punkt i en artikel. Herr Edenman skulle säkerligen aldrig falla på den idén att underkasta vad som skrivits på ledande plats i regeringens organ i Stockholm en granskning på sam-

ma sätt. Han vet att det alltför ofta förekommer saker där som skulle fordra kommentarer av helt annan skärpa än hans anmärkning i dag.

Jag förmodar, herr talman, att hans uttalande om reservationen i fråga var ett olycksfall i arbetet som herr Edenman råkade ut för i dag. Vi kan då se bort från det.

Jag hoppas för min del att det beslut som i dag eller i morgon fattas i den svenska riksdagen skall trots kvarstående meningsmotsättningar bäras upp av en gemensam känsla av att Sveriges skolväsen under 1960-talet kommer att ta ett stort steg framåt och kommer att ge svensk ungdom i gemen starkt vidgade möjligheter till bildning och utbildning. Reformen får inte i alla avseenden exakt den form som jag personligen skulle önska. På några punkter dröjer en känsla av ovisshet kvar. Men för mig dominerar känslan av glädje över att få vara med om att genomföra en stor reform, viktigare än det mesta av det som riksdagen på många år haft att besluta. Det glädde mig att höra att herr Heckscher för en stund sedan framhöll att enligt hans mening stridsfrågorna inte sällan överdimensionerats. Väger man därför hoppas att när röken från dagens strider skingrats för vinden skall även den svenska högern ställa sig positiv till den fortsatta skolreform inom fastlagda organisatoriska ramar som grundskolans uppbyggnad måste innebära.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Debatten här i kammaren har hittills i betydande utsträckning förts av vad man kan kalla parlamentariska skolspecialister. Men det har med rätta framhållits att skolfrågan inte är någon specialistfråga. Den är en samhällsfråga. Även den som inte räknas till specialisternas skara bör därför

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

kunna lägga några allmänna synpunkter på dagens debattämne. Jag säger detta, trots att jag är väl medveten om att det efter dessa utförliga och sakkunniga anföranden kan komma att te sig en smula enförmigt att lyssna till de här funderingarna.

Frågan om skolans ställning och roll är av en intrikat, för att inte säga ömtålig natur i en demokrati. Skolan påverkar elevernas inställning och synsätt, negativt eller positivt. Detta bör mana till måttfullhet och försiktighet från olika håll. Självfallet kan det finnas olika meningar om skolans syfte, mål och ställning i samhället, men om varje sådan meningsriktning envist skulle driva sin egen linje, ja, då skulle det närmast vittna om att man inte rätt förstått hela denna problematik utan medvetet eller omedvetet söker nyttja skolan för sina egna speciella värderingar och intressen, vilket väl knappast kan förenas med demokratiens grundläggande principer. Debatten om skolans roll och uppgift måste uppenbarligen syfta till att söka gemensamma nämnare. Här om någonsin gäller det att samlas kring värderingar och ståndpunkter, som i möjligaste mån tillgodoser skilda meningsriktningar.

Skolan skall ha kvalitet och vara effektiv, heter det. Ja, naturligtvis kan inte några delade meningar råda om den saken. Men orden kvalitet och effektivitet blir meningslösa, om man inte försöker att ange vad de skall innefatta. Om man menar att uppgiften skall vara att plugga in största möjliga mängd fakta, ja, då torde det vara förhållandevis lätt att lösa både kvalitets- och effektivitetsproblemen. Men håller en skola med det innehålllet måttet i vår tid och inför framtiden? I ett dynamiskt och föränderligt samhälle måste nog skolans mål sättas högre. Fakta är nödvändiga men räcker inte. I högre grad än i ett samhälle som utvecklas mer långsamt måste fästas vikt vid sambandet mellan olika fakta. Det måste också

i större utsträckning bli fråga om bibringandet av metoder, metoder för hur man kan söka vidare, följa förändringar och över huvud taget orientera sig i ett samhälle, som uppenbarligen kommer att vara starkt präglad av utveckling och förändringar. Undervisningens innehåll måste självfallet vara i takt med tiden.

Skolan är de ungas vardagsmiljö under ett långt och betydelsefullt skede av deras uppväxttid. Som jag nyss sade kan det inte undvikas, att eleverna påverkas av skolans miljö och sätt att arbeta. Detta måste givetvis utnyttjas för en positiv fostran och skolans liv och arbete bör utformas med hänsyn härtill. Man talar om social fostran, och det kan vara en god term. Man kan lika gärna säga fostran för livet och för den mänskliga samlevnaden. Men oavsett vilket uttryck man använder måste fostran vara en ofrånkomlig del av skolans arbete. Det lär inte heller vara lätt att skilja ut det fostrande momentet från det undervisningsmässiga. Men — det vill jag särskilt understryka — det är främst när det gäller målet och utformningen av denna fostran, som de samlande värderingarna och synsätten måste få göra sig gällande.

Det kan inte råda något tvivel om att en längre och bättre skolgång är välbehövlig. Kraven på de unga, när de träder ut i livet, är större än tidigare. Det för naturligtvis med sig större krav på skolan.

Från dessa allmänna utgångspunkter tillstyrker centerpartiet, att skolberedningens förslag i det väsentliga läggs till grund för skolreformens genomförande. Vi gör det i förvisningen om att det finns ett allmänt positivt intresse för reformen. Inte minst har detta intresse gjort sig gällande bland de lokalt ansvariga, på det kommunala planet. Svårigheten tycks faktiskt inte komma att ligga i att »pressa» ut reformen på det lokala planet utan fastmera i att få fram de nödiga resurserna för att kunna tillgodose de önskemål och den vilja

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

att komma i åtnjutande av förbättringar som klart finns. Det vittnar om att intresset för skolan och för en förbättrad utbildning har en stor omfattning och är fast förankrat i en lokal och kommunal opinion. Det måste noteras som ett positivt tecken inför denna reform.

När centerpartiet nu tillstyrker, att skolberedningens riktlinjer läggs till grund för reformen, är vi naturligtvis medvetna om att nya reformer blir nödvändiga efter en längre eller kortare tid. Skolan måste vara i takt med den tid och det samhälle den verkar i. I ett föränderligt samhälle måste det bli fråga om en ständigt pågående reform. Skolan måste anpassas både till de allmänna förändringarna i samhällsutvecklingen och till de erfarenheter som görs via forskning och nya pedagogiska rön. Å andra sidan är det uppenbart, att det måste finnas tämligen fasta riktlinjer för reformens genomförande. Det får inte vara på det sättet, att allt på skolans område är flytande under låt oss säga något decennium. Det har varit så illa, att allt varit flytande under en lång tid, och föräldrarna har känt sig rådvilla. Föräldrarna har mött många svårigheter när det gällt barnens skolgång just med hänsyn till avsaknaden av beslut och vetskap om varhän man syftade. Det är en ovisshet, som naturligtvis är både förklarlig och naturlig under ett utredningsskede men som därefter måste utbytas i en visshet, som varar för inte så kort tid framöver. Enligt min mening har utskottet funnit ett gott uttryck för det intresse för avvägning som här finns när utskottet säger, att verksamheten vid statens försöksskolor inte skall sikta till några ändringar i den yttre organisationen under reformperioden.

Låt mig så i detta sammanhang få yttra några ord om folkhögskolan och dess ställning. Det är ett ämne som livligt har diskuterats i anslutning till reformen. Det är självklart att en sådan förändring i skolsystemet också ändrar

förutsättningarna för folkhögskolan. Det råder inget tvivel om att folkhögskolan har varit en utomordentlig tillgång för samhället under praktiskt taget hela den tid den har funnits, alltså omkring ett sekel. Vi i centerpartiet anser, att en utredning borde komma till stånd avseende folkhögskolan. Utskottet har funnit, att en sådan utredning just nu inte lämpligen kan sättas i gång men att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen bör ha sin uppmärksamhet riktad på folkhögskolans utveckling och senare ta upp frågan om lämpligheten av en samlad översyn av hela denna skolform. För egen del vill jag stryka under vikten av att så sker och uttala önskemålet att denna utredning skall komma rätt snart.

Den förestående reformeringen av skolväsendet kostar pengar. Det gäller inte bara grundskolans genomförande utan utbyggnaden av de anslutande skolformerna, införandet av fackskolorna samt utbyggnaden av främst den praktiska yrkesutbildningen och gymnasieutbildningen. Allt detta drar pengar. Vi i centerpartiet menar att det får kosta pengar. Det är här fråga om en av de centralaste uppgifterna i samhället med hänsyn till ungdomen, dess trivsel i samhället i framtiden, dess möjligheter att nå fram till en position där den kan känna sig tillfreds. Men det är också med hänsyn till ekonomiska överväganden ofrånkomligt att satsa på utbildningen. Det är nödvändigt att vårt land följer med i utvecklingen på skilda områden. Vi har väl varit överens om att en ökande internationell handel — vare sig denna kommer till stånd på det ena eller andra sättet — och med den en ökad konkurrens mellan olika länder ställer stora krav på vår företagsamhet och på dem som arbeta i företagen. Härför fordras bl. a. en bättre utbildning.

Till det som vi sätter värde på i fråga om detaljerna, om jag så får uttrycka mig i detta sammanhang, hör ändringarna i fråga om rätten att välja studierikt-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ning. Enligt förslaget skall denna nu överföras från skolan-samhället till eleven-föräldrarna. Man kan nog beteckna detta som en milstolpe i skolans historia. Det betyder att det gamla systemet med skolans urval ersättes av ett system, där skolan ger vägledning och upplysning och där den enskildes valrätt fäller avgörandet. En sådan ordning är säkert i linje med skolans roll och ställning i en demokrati. Kanske var det i åtskilliga avseenden enklare på det gamla sättet, men behovet av valmöjligheter för den enskilde och även principiella synpunkter måste här tillmätas en avgörande betydelse.

Skolberedningen har föreslagit en rad åtgärder för att förbättra undervisningen och skapa bättre förhållanden för skolans inre arbete: sänkning av elevantalet i klasserna, bättre utrustning i fråga om hjälpmedel, åtgärder på lärarutbildningens och lärarfortbildningens område, ökat samarbete mellan hem och skola. Jag vill inte förneka betydelsen av någon av dessa åtgärder, men jag vill särskilt stryka under ett par punkter, som vi på centerpartihåll främst fäst avseende vid.

Elevantalet i klasserna är av icke ringa betydelse. Naturligtvis skall man här liksom eljest akta sig för överdrifter, men helt säkert är elevantalet av ganska stor betydelse, och den sänkning som nu skall komma till stånd måste hälsas med tillfredsställelse. För vår del ser vi dock inte det nu föreslagna elevantalet som något slutmål. Klassens storlek är av sådan betydelse framför allt i den nya skolan, att man bör försöka åstadkomma ytterligare sänkningar längre fram. I en s. k. pluggskola spelar måhända elevantalet inte så stor roll, men vår skola skall ju inte vara en pluggskola utan vad man brukar kalla en levande skola. Möjligheten att individualisera undervisningen efter elevernas skilda förutsättningar och i så måtto få en effektiv undervisning och att ge en personligt betonad omvårdnad och

framför allt fostran av eleverna och ägna mer tid åt varje elev är starkt beroende av elevantalet i klassen.

Ett annat område som vi fäster särskilt avseende vid är samarbetet mellan hem och skola. Det är helt säkert av fundamental betydelse för skolans möjligheter. Det är också av väsentlig betydelse för hemmens möjligheter när det gäller att fostra dem som växer upp. Dagens skola och framtidens skola skiljer sig avsevärt från den skola som föräldrarna har upplevt. En förutsättning för att hem och föräldrar skall kunna vara eleverna till stöd och hjälp är att de känner till skolan, dess förutsättningar och sätt att arbeta, liksom det givetvis är av betydelse att lärarna känner till elevernas hemförhållanden för att kunna bedöma deras förutsättningar, problem och svarigheter. I fråga om de fostrande uppgifterna torde ett ökat samarbete, ett vidgat samspel mellan hem och skola inte bara vara önskvärt utan nödvändigt, om inte väsentliga syften skall gå förlorade.

Beträffande rätten att välja yrkes- och studieinriktning på grundval av fortlöpande orientering och prövning gäller att man skall kunna ta vara på vad skolan erbjuder i form av mera realistiska val av studiealternativ. Då är också samverkan med hemmen av betydelse, inte bara vid själva valtillfället utan också därefter.

I en partimotion framförde vi för ett par tre år sedan dessa spørsmål om samarbetet mellan hem och skola. Vi noterar nu med tillfredsställelse, att det uppenbarligen kommer att röra sig framåt på detta område.

Ett väsentligt syfte med reformen är att ge alla barn likvärdiga utbildningsmöjligheter. Här kommer landsbygden och glesbygderna in i bilden på ett alldeles särskilt sätt. Det är känt och omvittnat att, trots åtgärder för att eliminera olägenheterna, landsbygden fortfarande släpar efter i fråga om utbildningsmöjligheter för barnen. För vår del

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

fäster vi avgörande vikt vid att denna eftersläpning inhämtas. Vi ställer faktiskt som oavvisligt krav att så får ske. Bostadsort, föräldraekonomi o. d. — för att nu använda uttryck som har nyttjats under de senaste decennierna i detta sammanhang — får inte vara avgörande för barnets utbildningsmöjligheter. Den tiden måste definitivt vara förbi.

Vi har från vårt håll tidigare framfört synpunkter på problemet om glesbygdernas eftersläpning. Det är därför onödigt att jag går in närmare på dessa problem.

Reformeringen och utbyggnaden av skolväsendet medför, som jag sade, betydande kostnader. Vi menar att man får ta dem. Men vi menar också att den ekonomiska bördan för skolväsendet måste fördelas på ett rättvist sätt. Enligt nuvarande bestämmelser om finansieringen kommer skolkostnaderna alltså att bli mycket ojämnt fördelade, om inte tämligen genomgripande förändringar vidtages. Vi har i motioner fört fram dessa spörsmål. Utskottet har lagit ställning till motionerna och därvid inte ställt sig helt avvisande men heller inte ansett sig böra förorda någon omedelbar ändring. Med tvekan har vi på denna punkt kunnat ansluta oss till utskottet, men vi har gjort det under förutsättningen att vi avser att återkomma snabbt om inte det uttalande som utskottet gör här leder till åtgärder inom en nära framtid. Vi anser nämligen att likvärdigheten vid kostnadsfördelningen borde vara en självklar sak, och vi hoppas att anslutningen skall bli lika stor på denna punkt som kring de väsentliga punkterna i skolreformen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag har begärt ordet i första hand för att replikera herr Heckscher. Jag har under årens lopp deltagit i många skoldebatter men ännu aldrig träffat på en talare som på 25

minuter har kunnat framföra inte bara så många synpunkter utan dessutom så motstridande. Jag skall bevisa detta på några väsentliga punkter.

Det låter helt förkrossande när herr Heckscher säger att högern inte har hoppat av från visbykommunikéns lydelse. Detta är väl ändå — även för en partiledare — att ta till den sista försvarslinjen redan i det första inlägget. I detta land har pågått en årslång debatt om högerns förhållande till Visbykommunikén och avhoppet. Nu kommer herr Heckscher och säger, att verbalt har man alltså inte hoppat av. Men det hindrar inte att han sedan generöst erkänner gentemot herr Helén, att visst har vi ändrat ståndpunkt och visst är det en åsiktsförändring.

Jag vill belysa herr Heckschers inställning på ett annat sätt genom att ta upp den fråga, som han tydligen trodde var mycket svår för mig att besvara. Frågan löd: »Är ecklesiastikministern beredd att här i kammaren förklara, att skolstadgans § 166 skall få den av herr Helén här refererade lydelsen?» Det är alltså den paragraf som reglerar en viss katastrofsituation. På det vill jag svara herr Heckscher, att jag redan i propositionen uttrycker mig så här: »Jag förutsätter att dessa bestämmelser kommer att med oförändrad saklig innebörd införas i den blivande skolstadgan.» Men jag kan tillägga, herr Heckscher, att ingen annan i skolberedningen, över huvud taget icke någon representant för de partier som deltagit i uppgörelsen, har kommit på tanken att ställa den frågan, eftersom det är fullständigt självklart att man inte springer ifrån bland annat detta villkor för den uppgörelse som träffats. Jag tar detta som ett exempel på att högern inte har förstått vilken arbetsmiljö och vilka förutsättningar som över huvud taget fanns för vad man här kallat uppgörelsen i Visby. Förutsättningarna var bland annat att man litade på varandra och stod för de ord man då uttalade — dessutom hade man

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

många gånger partiledningarna bakom sig.

Vissa uttalanden från socialdemokratiskt håll och även i propositionen, säger herr Heckscher, ger vid handen att socialdemokraterna gärna hade velat gå längre. Han citerar mig och han citerar Stellan Arvidson och vill göra gällande att detta är en kompromiss. — Om socialdemokraterna bara hade makten, skulle de gå vidare. Kompromissen bryr man sig alltså inte om.

Jag vill säga herr Heckscher, att redan skolberedningen har exakt samma formulering som jag har i propositionen, att det av pedagogiska skäl åtminstone för dagen inte är genomförbart att gå längre i riktning mot sammanhållna klasser. Om man studerar remissyttrandena, märker man att två yttranden har en annan principiell uppläggning än de övriga, nämligen Landsorganisationens och skolöverstyrelsens. Det är mot bakgrunden av den debatten, herr Heckscher, som jag faller de uttalanden som skolberedningen redan har fällt. Herr Heckscher har ju efterlyst en fortsatt debatt, ja, han efterlyste den så varmt, att han var rädd för att jag i någon slags självbelåtenhet efter dagens skolbeslut skulle bli helt ointresserad av att i fortsättningen ägna någon som helst uppmärksamhet åt den allmänna obligatoriska skolan.

Vad är det då som bl. a. LO anförde? Jo, man framförde den tanken, att med fortsatt utveckling, med fortsatt välstånd, med en allt längre gående utbildning är det kanske möjligt att de människor, som kommer att ägna sig åt manuellt arbete och industriarbete, skulle vara mera betjänta av att i stället för förberedande yrkesutbildning få läsa filosofi, språk eller litteratur. Man kastar in i debatten en bild, en vision, där man skymtar en framtida nioårig ungdomsskola. Jag har aldrig — och ingen annan heller på socialdemokratiskt håll — utgått från att man på folkpartihåll eller centerpartihåll — eller

ens på högerpartihåll — skulle betrakta dagens beslut såsom sista ordet i skoldebatten; det är fullkomligt orimligt. Men för den tid vi nu kan överblicka — skall vi säga ett decennium — är det förslag som nu ligger på kammarens bord vad som över huvud taget är praktisk politik i dag.

Jag tar ett annat exempel på egendomliga motsättningar. Herr Heckscher säger att jag har talat föraktfullt om de pedagogiska synpunkterna. Det har jag aldrig gjort, tvärtom! Men jag har sagt att pedagogiska synpunkter inte kan få bli avgörande när det gäller att förverkliga målsättningen för denna obligatoriska skola. Detta visar ju herr Heckscher på ett lysande sätt, som jag aldrig skulle våga framföra här från talarstolen, genom att säga att det inte finns något bevis för att homogena klasser är överlägsna sammanhållna klasser. Detta är en enormt viktig pedagogisk fråga, men herr Heckscher gör gällande att den inte har något värde. Man vet nämligen ingenting om den. Men om vi nu är så helt okunniga om den homogena klassen, som vi dessutom inte kan skapa, inte ens med högersns accepterande av det frivilliga valet, och inte vet om den är överlägsen den sammanhållna klassen, hur kan man då påstå att det är ett så oerhört starkt pedagogiskt argument, att allting annat skulle få vika för detta?

Herr talman! Det kommer att bli intressant att i lugn och ro få studera herr Heckschers inlägg här i dag. Jag vet inte varför han ändå inte försökte, som jag i mitt första anförande sade, hissa någon fana. Fortfarande kan bara en rökslinga skönjas från högerpartiet, knappast någonting annat. Det är inte någon motståndare som man kan bekämpa. Det kanske allra värsta med högerpartiet är dessutom att det accepterar alla de principiella ståndpunkterna men väjer för konsekvenserna av dem.

Till sist, herr talman, ett par ord till herrar Ohlin och Hedlund i fråga om

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

elevantalet i klasserna. Det är riktigt att jag dagligen studerar Upsala Nya Tidning, men min reaktion beror på att jag tycker mig ha märkt en allmän tendens i folkpartipressen att göra ett stort nummer av frågan om elevantalet — det har nog varit en mycket stark frestelse att utnyttja den partipolitiskt. Jag vill då säga att detta är beklagligt, därför att lärarna på grund av de framlagda motionerna och reservationerna inte får uppleva att den synnerligen radikala sänkning av elevantalet i klasserna som nu kommer att ske är en verklig förbättring. Det presenteras som om det i och för sig är ganska bra men är ändå bara en halvmesyr, som inte innebär den verkligt radikala lösningen. Det medel man skulle vilja sätta i deras händer för att behärska den nya situationen vore en sänkning av antalet till 25 i klassen, vilket inte kommer att vara förhållandet förrän 1970. Jag tror det är orealistiskt att lägga upp resonemanget på det sätt som har gjorts från borgerligt håll. Det kan väl ändå inte vara någon grov politisk förolämpning att i en sådan här debatt tala om de borgerliga partierna?

Man finner tyvärr ingenting i motionerna om kostnaderna. Den kostnadsökning som kan uppstå med hänsyn till det i propositionen framlagda förslaget är beräknad till omkring 60 miljoner kronor. Enligt folkpartimotionen med den där föreslagna sänkningen skulle därutöver en kostnadsökning uppstå med 85 å 90 miljoner kronor för lärarlöner samt, lågt räknat, 125 miljoner kronor för skolsalar, vartill kommer kostnader för utbildning av lärare. Det rör sig alltså om en betydande kostnad, och den bör kanske ändå tas med i bilden.

Men, herr talman, det var ändå inte kostnaden i miljoner räknad som jag i första hand stannade för i dag på morgonen, utan det var problemet att vi, utöver de lärare vi nu måste producera, dessutom måste klara ytterligare det lä-

rartillskott som skulle bli nödvändigt med den målsättning man vill att riksdagen i princip skall acceptera.

Till herr Hedlund vill jag säga, att det kanske är viktigt att man, inte minst på landsbygden och framför allt — det kanske herr Larsson i Hedenäset bör besinna — ute i glesbygderna, har klart för sig att lärarbristen inte avskaffas förrän den sista skolan här i landet har kompetenta lärare. Det kommer alltid att vara så, att de stora städerna, de attraktiva orterna, i första hand kommer att dra till sig lärarna. Och om denna — man kan väl, även om vi inte får ett officiellt erkännande från motionärernas sida, kalla den i dag utopiska — målsättning verkligen skulle förverkligas, skulle den förverkligas på det sättet, att storstäder, tätorter och andra attraktiva orter snabbare än eljest skulle dra ifrån vad vi här kallat glesbygd och landsbygd. Centerpartiet har alltid velat lägga en speciell landsbygdssynpunkt på skolreformen, och den tycker jag är riktig. Den har vi från socialdemokratisk sida helt accepterat. Den är t. o. m. en av de bärande synpunkterna i reformen. Men då skall man också se till att resurserna blir jämnt och rättvist fördelade över hela landet.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl herr Edenman när han säger, att det värsta av allt är att vi inte ens är motståndare till honom. Han vill, såvitt jag förstår, att man antingen helhjärtat skall ansluta sig till allt vad han säger eller också säga att allt är galet. Det värsta som kan hända herr Edenman är naturligtvis att man säger, att det här är ett ganska hyggligt resultat, som dock kunde ha varit betydligt bättre. På det sättet anser vi att det är i fråga om klassstorleken och på en hel del andra punkter också. Jag förstår att med herr Edenmans kanske mera heroiska inställning till tillvaron passar inte detta. Men jag

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

tycker att det är på det viset det förhåller sig, och då måste jag också säga det. Om man accepterar principerna, som vi gör, men hyser den uppfattningen att de konsekvenser statsrådet drar av dessa principer delvis är fel dragna, kommer man till just det resultatet.

Herr Edenman har uppenbarligen något missuppfattat vad jag sade. Jag har aldrig förnekat att den ståndpunkt jag i dag talar för står i motsättning till visbykommunikén. Det gör den, och jag upprepar detta än en gång. Motsättningen består däri, att man i visbykommunikén sade att eleverna skulle hållas samlade i de ursprungliga klasserna så långt de praktiska omständigheterna medgav, medan vi nu säger att så långt det är påkallat av praktiska omständigheter skall eleverna föras samman på grundval av tillval. Det är en klar skillnad. Man skall emellertid samtidigt komma ihåg, att det är en skillnad av synnerligen begränsad räckvidd. Herr Edenman och jag har inte samma ståndpunkt i denna fråga. Jag har inte heller den ståndpunkt som visbykommunikén innebar. Men skillnaden är förhållandevis måttlig. När jag hörde herr Edenman och herr Helén i morse, påminde jag mig ett gammalt uttryckssätt från den stad herr Edenman representerar: Lugna Dig, Tinnerholm, stilla Ditt blodiga svärd!

Vidare sade herr Edenman att jag tolkar de gjorda uttalandena så, att man på socialdemokratiskt håll gärna velat gå längre. Ja, det gör jag. Jag tolkar dem också så, att man *tänker* gå längre. Det är den tolkning — som enligt mitt sätt att se är synnerligen oroande — som man måste lägga i både formuleringen i propositionen, formuleringen av herr Arvidsons skrift och herr Arvidsons riksdagsuttalande och även formuleringen i skolberedningens betänkande. Vad som bekymrar mig är inte att man önskat gå längre utan att det förefaller som om det endast är av praktiska skäl man inte gått längre redan nu.

Herr Edenman talade om § 166. Jag är tacksam för utfästelsen, men att tolka den formuleringen så, att den hänför sig till endast en viss katastrofsituation, som statsrådet sade, är väl ändå att gå bra långt.

»Pedagogiska synpunkter kan inte få bli avgörande när det gäller att förverkliga målsättningen», sade statsrådet, och jag är glad att jag antecknade ordalagen. Pedagogiska synpunkter kan enligt min uppfattning inte få bli avgörande när det gäller att *fastställa* den framtida målsättningen, men när det gäller att förverkliga den målsättning man fastställt och gå över till de praktiska åtgärder som skall genomföras, måste de pedagogiska synpunkterna bli avgörande. Vilka synpunkter skulle annars kunna bli det?

Herr Edenman var förvånad över att jag erkände att den pedagogiska forskningen ännu inte hade klargjort värdet av homogena resp. heterogena klasser. Jag upprepar gärna det erkännandet. Att forskningen inte klargjort saken är anledningen till att jag tror att det är angeläget, att man låter den fortsatta debatten i skolfrågan avse även detta spörsmål. De resultat som den pedagogiska forskningen inte nått i dag, kan den möjligen nå en gång i framtiden. Därför skall man inte låsa sig vid en ståndpunkt som mot bakgrunden av sådana framtida forskningsresultat kan komma att te sig orealistisk.

Det tråkiga med skoldebatten är att den präglas av en så utomordentligt stor tvärsäkerhet hos dem, som företräder den skolreformatoriska gruppen och som vet precis hur det skall vara. Jag medger gärna att det finns de på den andra sidan som är lika tvärsäkra. Jag försöker avhålla mig ifrån att vara det, och det kanske kan vara förlåtligt, om man någon gång erkänner, att man inte vet alldeles säkert hur saker och ting förhåller sig och att man därför anser att man bör pröva sig fram i den praktiska tillämpningen.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Edenman tyckte att vi inte skulle framföra krav på principiella uttalanden om fortsatt minskning av barnantalet i klasserna, därför att det hade en psykologisk verkan på lärarna. De skulle inte få känna och uppleva den sänkning som han i alla fall föreslår som en stor sak. Han menar alltså på fullt allvar, att vårt krav på en viktig fortsättning av reformarbetet inom skolan under kommande år inte skall framföras, därför att det påverkar lärarna psykologiskt på ett visst sätt. Får jag i all ödmjukhet, som man bör känna inför ett statsråd, ge herr Edenman ett råd. Om det är något som herr Edenman vid handläggningen av denna sak kanske inte lyckats med riktigt bra trots sitt skickliga arbete på många områden, så är det att påverka lärarna psykologiskt. Avstå därför från en stor »psykologisk operation» genom att försöka förmå oppositionen att inte föra fram sakligt motiverade förslag!

Herr Edenman antydde, att anledningen till vårt förslag var röstvärnshänsyn och sådant. Får jag säga till herr Edenman mycket allvarligt, att om det är något parti som i dag inte borde få höra beskyllningar av den arten så är det folkpartiet. Jag känner åtskilliga socialdemokrater som anser att folkpartiet löper en icke ringa risk just beträffande rösterna vid val genom att folkpartiet står fast vid den överenskomelse som högern gått ifrån.

För mig är detta att arbeta för en fortsatt minskning av barnantalet i klasserna inte bara ett sakligt motiverat handlande, vilket bygger på faktiska möjligheter till utbildning av lärare och dylikt, utan också en fråga om hederlighet. Jag beskyller ingen annan för att vara mindre hederlig. Men som jag ser det är det långtgående krav på individualiserad undervisning och på utnyttjande av moderna pedagogiska hjälpmedel m. m. som vi framför till Sveriges lärare. Det är då rimligt att vi poli-

tiker gör allt som göras kan för att uppnå ett sådant barnantal i klasserna, att våra skickliga lärare får rimliga arbetsförhållanden.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet försökte i en replik till mig och till herr Hedlund måla på väggen en mycket mörk bild av hur det skulle gå för landsbygden, om förslaget i reservationen beträffande delningstalet blev verklighet. Låt mig bara påpeka att det i reservationen klart säges ut, att det skall vara en sådan planering och dimensionering av lärarutbildningen, att den kan svara mot den målsättning som fixeras i reservationen i första hand till år 1970/71. Detta innebär också en sådan planering och dimensionering, att man kan undvika den mörka bild som statsrådet målade. Låt mig dessutom påpeka det förhållandet, att en sådan reform skulle innebära ett plus i så måtto, att den skulle ge underlag för räddande av åtskilliga B-skolor.

Eftersom en viss lärarprotest omnämnts i en hel del anföranden bl. a. av herr Heckscher kan jag inte underlåta att redovisa en liten undersökning, som jag bland annat med hjälp av upplysningstjänsten gjort beträffande anslutningen inom Norrbotten i förhållande till antalet lärare. Den visar att i vårt län knappt 30 procent av lärarna anslutit sig till protestaktionen. Om det skulle vara på samma sätt även i en del andra län, att deltagandet inte är större måste det ju, eftersom 11 000 av 13 800 lärare anslutit sig till protesten, finnas län där anslutningen närmar sig eller överskrider det valdeltagande som brukar redovisas från de ryska valen. Det kan i så fall kanske också antas, att det är inom de län där erfarenheter av försöksskola och framför allt av undervisning i sammanhållna klasser är minst. Vad beträffar förhållandet inom vårt län kan jag utöver den siffra jag nämnde tillägga, att inom de distrikt där det

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

finns direkta erfarenheter av sammanhållna klasser är läraranslutningen inte mer än omkring 3 procent.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Det har återigen talats om elevantalet. För min del har jag ingalunda velat komma med någon pekpinne åt folkpartiet när det gäller dess fortsatta agitation på denna punkt, men jag har velat erinra om att skolberedningen efter långa, ingående och sakliga debatter har kommit till det resultatet, att det behövs en rad åtgärder för att komplettera en övergång till sammanhållna klasser. Vi har därför föreslagit sådana åtgärder som en sänkning av elevantalet, anskaffande av pedagogiska hjälpmedel, en kraftig upprustning, informationsverksamhet, fortbildning för lärare etc., och vi har ansett att ett delningstal på 30 för hög- och mellanstadiet och 25 för lågstadiet under sådana förhållanden utgör ett tillfredsställande förslag. Som departementschef har jag också haft förmånen att få regeringen med på saken, men vi vet ju inte hurudan utgången här i riksdagen kommer att bli.

Vad jag i denna situation, herr Ohlin, har framhållit är att det finns risk för att det som skolberedningen betraktat som en stor hjälp för lärarna kommer att i deras ögon reduceras till en halvmesyr. Lärarna kommer inte att uppleva sänkningen av elevantalet som en stor hjälp i arbetet, eftersom motionärerna så starkt poängterat att den verkliga hjälpen lämnas först om man följer motionärernas förslag.

Det har alltså inte inom skolberedningen funnits två falanger, av vilka den ena blivit nedkämpad på 25-elevsnivå, medan något slags majoritet stannat vid antalet 30 respektive 25. Och det var mot bakgrund av att jag ansåg den kungl. propositionens förslag på denna punkt vara ett bra förslag, kring vilket

alla borde kunna samlas, som jag uttryckte min förvåning över att man på borgerligt håll i dag ville inbjuda riksdagen till ett principbeslut beträffande elevantalet, trots att man borde veta att lärarprognoserna tyder på att detta beslut inte skulle bli något annat än ett önskemål. Och önskemål, herr Ohlin, har även jag.

Herr **ARVIDSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har med ett visst intresse följt herr Heckschers försök att komma ut ur den besvärliga situation, i vilken han själv försatt sig. För en boxare som befinner sig på defensiven är ett gott fotarbete det viktigaste. Därigenom kan han under några ronder uppskjuta katastrofen, men i längden räcker inte fotarbetet för att vinna segern. Jag ber herr Hamrin i Jönköping om ursäkt för att jag tar en liknelse från boxningsvärlden, men det ligger nära till hands att göra det i detta sammanhang.

Herr Heckscher intar nu den attityden, att han inte behöver veta något om överenskommelsen i Visby och att han framför allt inte behöver förstå något av denna överenskommelse. Han har också försökt reducera striden om differentieringsfrågan till en liten formuleringsdetalj, och såsom han framställde det hela kunde skillnaden mellan ståndpunkterna förefalla minimal. Nu gäller ju frågan en helt annan sak, som herr Heckscher här gick fullständigt förbi. Såsom vi hörde av herr Heckschers egen uppläsning ville man enligt visbykommunikén inte överlämna avgörandena om högstadiets struktur till lokala instanser. Man ville undvika att striden skulle föras vidare på det kommunala planet. Denna ståndpunkt är den rakt motsatta till den som återfinnes i högerreservationerna. Nu säger herr Heckscher att han har lärt om. Såvitt jag förstår är detta bara fallet beträffande en enda sak: herr Heckscher föredrar nu

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

kommunala strider framför ett avgörande här i riksdagen för riket i dess helhet.

Det bör kanske tilläggas, att herr Heckscher mycket väl måste ha känt till innebörden av visbykommunikéns ord om de praktiska skäl som skulle kunna föranleda att man gick ifrån principen om sammanhållna klasser. Vi var i Visby fullt överens om den tolkning som jag har återgivit i den bok herr Heckscher apostroferade. Detta gällde också högerpartiets representant i skolberedningen, och herr Heckscher måste vara fullt på det klara därmed.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi har tydligen nu kommit till det skede av debatten när folk börjar tala om vad de sagt till varandra i utredningar. Men man kan ju inte göra anspråk på att vi här i riksdagen skall bygga vårt ställningstagande på något annat än formuleringarna i de förslag som föreligger. Och om högerns representant i skolberedningen fortfarande varit ledamot i denna kammar, hade herr Arvidson antagligen inte kunnat på det sätt han gjorde tala om vad den ena eller andra ansett vid en viss tidpunkt.

Herr Arvidson hänvisade till den andra delen av visbykommunikén, där det uttryckligen står att beredningen har övervägt att till kommunernas avgörande framställa två alternativ men att den inte velat göra så. Jag i min barnsliga oskuld trodde att kommunikén betydde vad denna formulering säger och inte någonting annat.

Låt mig säga en sak till statsrådet, även om jag blandar mig i ett slagsmål där jag inte hör hemma. Statsrådet menar att det är farligt om man yrkar på en ytterligare sänkning av elevantalet i klasserna, ty då framstår den föreslagna sänkningen som en halvmesyr i lärarnas ögon. Men om man anser att den är en halvmesyr, är det då en så

förskräcklig olycka om de uppfattar den på det sättet?

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få instämma med herr Heckscher i ett avseende. Enskilda ledamöters privata tolkningar av en överenskommelse som har träffats saknar intresse i detta sammanhang. Vad man har att hålla sig till är den faktiska överenskommelsen.

Herr Heckscher har i sina tidigare inlägg på ett sympatiskt sätt erkänt, att han och hans parti inte längre känner sig bundna av visbyöverenskommelsen. Det är ett konstaterande som talar för sig självt.

Ecklesiastikministern har — tydligen trängd — här velat gå till motattack mot oppositionspartiernas förslag om en ytterligare sänkning av elevantalet. Jag vill då upprepa att överenskommelsen innebar att, samtidigt som regeln om de sammanhållna klasserna 7 och 8 skulle införas, utfäste sig ecklesiastikministern att verka för — det har han nu också visat i praktiken — att genomföra en sänkning av elevantalet, så att ingen klass fick mer än 30 elever. Det var emellertid fullkomligt glas klart, att detta inte medförde någon som helst förpliktelse för oppositionsidan att inte verka för ett ännu lägre elevantal. Så sent som i höstas, när denna fråga var föremål för offentlig debatt, underställde jag herr Edenman ett TT-referat, där det klart sades ut just att principen om de sammanhållna klasserna var förknippad med att regeln om delningstalet 30 skulle införas samtidigt, men att det stod fullständigt fritt för varje parti att göra sin bedömning av behovet av en ytterligare sänkning.

Vi har handlat mot bakgrunden av ingående undersökningar av vilken ökning av lärartillgången och skolbyggnad som är möjlig. Försöken att hävda att vi skulle ha gått utanför ramen för

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

en träffad överenskommelse är helt ogrundade. Jag hoppas verkligen att ecklesiastikministern inte velat säga något sådant med sin kritik.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev avbruten i mitt förra inlägg och ber nu att få avsluta min tankegång.

I reservation nr 1 — den som högern betraktar som sin principiella reservation — förklaras det att differentieringsfrågan är en enbart praktisk-pedagogisk fråga, som därför bör kunna överlämnas till skolchefens avgörande. När vi har bestritt denna tanke tar herr Heckscher detta till utgångspunkt för att beskylla oss för att nedvärdera de pedagogiska argumenten. Det har det inte alls varit tal om. Högern har sökt reducera spörsmålet till ett obetydligt praktiskt problem, fastän partiet mycket väl vet att det varit den stora, centrala stridsfrågan. Det går inte att beskylla oss för att bortse från de pedagogiska synpunkterna i dagens debatt.

Herr Heckscher säger sedan att Visbykommunikén byggde på den principen, att man skulle undvika att överlämna två alternativ till kommunalt avgörande. Men det är just detta som högern nu föreslår. Man vill överlämna till skolchefen att avgöra om eleverna skall gå i sammanhållna klasser eller i klasser som i fråga om inriktning, uppläggning, studiekraav o. s. v. skiljer sig från varandra. Är det då inte fråga om två alternativ?

På frågan om huruvida vi å vår sida är beredda till avhopp och tänker gå vidare så snart möjlighet ges vill jag för egen del svara, att jag hoppas på fortsatt utveckling av skolväsendet i riktning mot större enhetlighet. Jag är emellertid tillräckligt realistisk för att inse, att den frågan inte kan tas upp under 1960-talet. Redan skolpolitiska skäl gör det omöjligt. Praktiska skäl

kommer därtill. Vi måste bygga ut grundskolan sådan den nu är föreslagen, innan vi på allvar tar upp den till kritik och framlägger förslag om fortsatt utveckling.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Eftersom attackerna i fråga om relevantet kan bli en liten melodi är det kanske bäst att läsa ur akterna. Skolberedningen skriver så här:

»Vid vägande av olika omständigheter mot varandra, varvid stor hänsyn tagits till önskvärdheten av att ge lärarna bättre möjligheter att förverkliga grundskolans målsättning, har beredningens ledamöter, trots de förhållandevis betydande kostnadsökningar som denna reform är förenad med, utifrån sina olika utgångspunkter enats om att för grundskolan föreslå den minskning av relevantet i klasserna som erhålles genom att i princip ny klass får upprättas i årskurserna 1—3 för varje påbörjat 25-tal elever och i årskurserna 4—9 för varje påbörjat 30-tal elever.»

Det är mot denna bakgrund som jag anser att det psykologiskt var mindre lyckat eller t. o. m. oklokt att, samtidigt som vi gör skolreformer och vet att vi inte har möjligheter att nu gå längre, inge lärarna föreställningen att detta är en halvmesyr.

Däremot är det alldeles självklart att det politiskt inte föreligger någon bindning här. Och självfallet föreligger det inte heller någon anklagelse mot herr Helén för att ha brutit en överenskommelse. Men jag anser att han som motionär inte har handlat särskilt psykologiskt, om det har gällt att vinna lärarna vid en övergång till det nya systemet. Ty även med en ny regering och med möjligheter att sänka relevantet till 25 kommer det att visa sig mycket svårt att klara lärarförsörj-

Interpellation ang. upprätthållandet av utrikesnämndens sekretessbestämmelser

ningen. Jag understryker ännu en gång att det är en framtidsförhoppning, knappast en realitet.

Sedan hoppas jag, herr talman, att jag aldrig mera i en skoldebatt skall behöva verka som exeget när det gäller visbykommunikén.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 6**Interpellation ang. upprätthållandet av utrikesnämndens sekretessbestämmelser**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANTONSSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt regeringsformen § 54 bör regeringen rådpläga med utrikesnämnden i alla utrikesärenden av större vikt före avgörandet. Utrikesnämnden är avsedd att vara ett organ för det närmare samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter. Det är givetvis angeläget, att regeringen som företrädare för vår utrikespolitik håller så nära kontakt som möjligt med opinionen i riksdagen. Det måste sålunda vara ett oavvisligt krav, att regeringen överlägger med utrikesnämnden på sätt som grundlagen föreskriver.

I dechargedebatten här i kammaren för några dagar sedan ägnades från dessa utgångspunkter särskild uppmärksamhet åt ett ärende, nämligen frågan om Undén-planen. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt tillkännagivande, att denna fråga hör till de spörsmål, i vilka rådpläging med utrikesnämnden bör

äga rum. Jag delar helt denna uppfattning. Som förklaring till att utrikesnämnden inte hörts i denna fråga före avgörandet hänvisade statsministern till farhågor för att utrikesnämndens sekretessbestämmelser inte skulle ha upprätthållits. Praktiskt taget varje fråga som behandlas i utrikesnämnden bringas, framhöll statsministern, på ett eller annat sätt till allmänhetens kännedom. Då det av vissa skäl var osäkert om Undén-planen skulle föreläggas FN, hade regeringen med hänsyn till befara- de läckor i utrikesnämndens sekretess icke ansett sig böra rådpläga med nämnden i frågan före avgörandet.

Utrikesnämndens ledamöter bör enligt regeringsformen visa största varsamhet i avseende på meddelanden till andra om vad vid nämndens sammanträden förekommit. I de fall, då ovillkorlig tystnadsplikt prövas vara av nöden, är ledamöterna förbundna till sådan tystnadsplikt. Ledamöterna har enligt föreskrift i riksdagsordningen avgivit försäkran om iakttagande av den stadgade tystnadsplikten.

Grundlagen har sålunda klart preciserade bestämmelser om tystnadsplikten för utrikesnämndens ledamöter. Det oaktat har det emellertid under senare tid i det närmaste blivit en regel, att utrikesnämndens sammanträden refereras i tidningspressen mer eller mindre ingående. Under dechargedebatten gav statsministern exempel på att detta förekommit även då nämndens ledamöter ålagts ovillkorlig tystnadsplikt.

Det är givetvis angeläget, att allmänheten får goda informationer om vårt lands utrikespolitik. Tidningspressen har i det avseendet en betydelsefull uppgift. Men lika självklart måste det vara, att vissa frågor rörande utrikespolitiken i vissa stadier är av sådan natur, att ett offentliggörande skadar vårt lands intressen. Sekretessbestämmelserna för utrikesnämnden avser ju att för sådana lägen möjliggöra en förtroendefull samverkan mellan rege-

Interpellation ang. effekten av vissa prishöjningar på livsmedel

ringen och riksdagen. Det framstår som en allvarlig utveckling att sekretessbestämmelserna åsidosatts på sådant sätt, att denna samverkan kan äventyras. Enligt min mening måste det vara ett oavvisligt krav, att tystnadsplikten för utrikesnämndens ledamöter upprätthålles på det sätt, som grundlagen föreskriver.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern ställa följande fråga:

Avser regeringen att vidta åtgärder för att säkerställa, att utrikesnämndens sekretessbestämmelser för framtiden upprätthålles i enlighet med vad grundlagen föreskriver?

Denna anhållan bordlades.

§ 7**Interpellation ang. effekten av vissa prishöjningar på livsmedel**

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDLUND (cp), som yttrade:

Herr talman! Målsättningen för jordbrukspolitiken skall enligt det beslut, som riksdagen fattade 1959 i anslutning till sexårsuppgörelsen, vara att under avtalsperioden bereda jordbruket möjlighet att dels följa med i den allmänna inkomstutvecklingen och att dels genom rationaliseringsvinsten successivt utjämna inkomstklyftan i förhållande till industriarbetarna. Nu vid mitten av sexårsperioden finns det visserligen ännu inte någon mera ingående undersökning av hur denna målsättning hittills kunnat uppfyllas. Mycket tyder emellertid på att utvecklingen inte blivit den som förutsattes i riksdagsbeslutet 1959. Den prisnivå som uppnåtts synes inte ha räckt till för att kompensera de betydande kostnadsökningarna inom jordbruket och dess förädlingsindustri och samtidigt ge en inkomstförbättring i takt med den som tillkommit jämförelsegrupperna. Man måste konstatera, att jordbrukarna ser med stor oro på framtiden.

Olika faktorer torde ha inverkat till en för jordbruket ogynnsam utveckling. Regleringssystemet har genom sin konstruktion medfört en viss eftersläpning i gränsskyddet och därmed i prisförbättringen för jordbruket. På vissa produkter har det inte varit möjligt att marknadsmässigt ta ut det pris, som formellt medgivits vid justering av gränsskydd och prisgränser. Det gäller främst smöret, som nu senast i april fick en prisgränshöjning med 3,5 procent, utan att man från jordbrukets sida kunde höja priset. I fråga om vissa andra produkter, särskilt spannmålen, ger en importavgiftshöjning som den i april vidtagna ingen förbättring under avsevärd tid eftersom skörden då redan var såld till de tidigare satta lägre priserna. Man kan även nämna potatisen. Det nuvarande höga priset är till föga glädje för jordbrukarna, eftersom den svenska potatisen praktiskt taget är slut. Regleringssystemet är vidare ett skydd för partipriserna och inte för avräkningspriserna, vilket innebär, att t. ex. ökade transport- och förädlingskostnader kanske inte blir kompenserade. Den compensation, som jordbruket får, kan alltså innehålla en hel del luftposter.

I april justerades införselavgifterna och priset på konsumtionsmjölken i anledning av inkomstregelns utlösning för att möjliggöra för jordbrukarna att få samma procentuella ökning av arbetsinkomsterna som industriarbetarna. Därvid höjdes prisgränserna med i genomsnitt 4,9 procent. Det är emellertid anledning att uppmärksamma, att avräkningspriserna till jordbrukarna inte kunnat höjas i motsvarande grad. Det synes därför finnas skäl för bedömningen, att den avsedda inkomstkompensationen till jordbruket inte torde kunna uppnås.

Förutom vad som ovan sagts om att endast partipriserna men icke betalningen till jordbrukarna skyddas och vad som framhållits beträffande spannmålen, kan till belysning av situationen

Interpellation ang. effekten av vissa prishöjningar på livsmedel

vissa förhållanden rörande mjölken och mjölkprodukterna anföras. Mjölken är ju en nyckelvara inom jordbruksproduktionen — inte minst för det mindre och medelstora jordbruket — och svarar för cirka 40 procent av jordbrukets intäkter. Men utsikterna för mjölkproduktionens del ter sig inte ljusa. Enligt Jordbruksekonomiska meddelanden var avräkningspriset till producenten för 3,5-procentig mjölk år 1960 i genomsnitt 42,6 öre per liter och år 1961 i genomsnitt 42,7 öre. Den för fjolåret avsedda förbättringen av avräkningspriset uppnåddes sålunda inte. I april i år höjdes priset på konsumtionsmjölk i partihandelsledet med 3 öre per liter, vilket betyder 1 öre vid fördelning på all invägd mjölk. Man räknar emellertid med att denna ettöring i huvudsak kommer att tas i anspråk till ökade transportkostnader och ökade lönekostnader för mejeripersonalen. Den avsedda höjningen av avräkningspriset till producenterna synes alltså inte heller i år kunna komma till stånd. Såsom framhållits är det inte heller möjligt att ta ut några inkomstförbättringar till producenterna via smörret. Hittills i år har smörpriset varit betydligt lägre än i fjol och ligger för närvarande under den nedre prisgränsen. Här har man ju också fått ökade avsättningsproblem genom att exportkvoten på England synes bli kraftigt reducerad.

Produktprisutvecklingen har redan tidigare varit sådan, att det måste hållas

för sannolikt, att en viss inkomstefter-släpning uppstått för jordbruket redan under de första åren av sexårsavtalet. Den situation, som jag här redovisat för mjölkproduktionens vidkommande och som i stort sett torde vara representativ för hela jordbruksproduktionen, synes ge vid handen, att resultatet måste befaras bli ogynnsamt beträffande de prisförbättringar, som nu skulle ge jordbrukarna inkomstlyftning i paritet med jämförelsegrupperna. Med den utveckling, som skett både nu och tidigare, måste man alltså befara, att den jordbrukspolitiska målsättningen inte kan uppfyllas på det sätt som avsågs i riksdagsbeslutet 1959.

Med hänvisning till vad jag här har anført anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att redogöra för i vilken mån prishöjningarna å livsmedel i april i anledning av inkomstregelns utlösning möjliggör avsedd inkomstförbättring för jordbrukarna och i vilken mån ifrågavarande prisförbättringar tages i anspråk av ökningarna i det allmänna kostnadsläget m. m.?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.03.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 22 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Reformering av den obligatoriska skolan m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande särskilda utskottets utlåtanden nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till förberedelseåtgärder för skolreformen m. m., och nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr HÆGGBLOM (h), som yttrade:

Herr talman! Då statsrådet Edenman höll sitt inledningsanförande i dag kom jag osökt att erinra mig det anförande som dåvarande statsrådet Weijne höll, när vi 1950 bestämde oss för den nioåriga skolan. Jag kan inte hjälpa, att när jag gör jämförelserna faller mig i minnet ett par ord ur »Fänrikens marknadsminnen», och jag vill säga att hjärtat blev inte glatt vid jämförelsen. Statsrådet Weijne var mindre självbelåten — han var betydligt mera ödmjuk och så pass generös att han gav sitt

erkännande åt dem som trampat upp de stigar han kunde följa. I dagens inledningsanförande saknades praktiskt taget varje spår av en sådan inställning.

Å andra sidan kan jag säga, att när jag lyssnade till hur statsrådet Edenman turnerade kritiken mot det parti jag tillhör, alltså högerpartiet, kände jag mig glad över att vi hade opponerat och fullföljt oppositionen på det sätt som vi gjort. Herr Arvidson har ju varit den som kraftigast kritiserat oss för detta. Jag kan inte hjälpa, att när jag hörde honom i slutet av samma anförande högstämt tala om hur den nya skolan skulle respektera varje människas rätt, drog jag den slutsatsen att herr Arvidson tyvärr inte under sin skoltid lärt sig det som grundskolan tydligen skall lära sina elever — att i en demokrati skall det finnas en opposition, som skall respekteras, därest det finns olika uppfattningar.

För min egen ringa del får jag säga att jag i skolfrågan haft en och samma ståndpunkt ända från 1950 till nu. Alla de sex olika ståndpunkter som herr Arvidson påstod att högern intagit — varibland han också plockade fram en som skulle representeras av högermännens ståndpunktstagande i de kommunala skolfrågorna — har jag för min del inte anledning kännas vid. Jag tror också att herr Arvidson vid närmare eftertanke skall finna att han inte har några som helst belägg för sina påståenden i det fallet.

Men vad som hållit mig tillbaka, när det gällt mina möjligheter att påverka högerpartiet att i ett tidigare skede ta ställning i skolfrågan, har varit min övertygelse, att därest vi redovisat en ståndpunkt i ett tidigare skede, så skulle

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

varje lärarorganisation eller över huvud taget de som uppträtt på samma linje som vi genast ha fått på sig klicken, att de var högerreaktionärer och gick högerpartiets ärenden. Nu gjorde vi så att vi inte tog ställning förrän ställning rätteligen skall tagas, efter det att remissyttrandena inkommit och efter propositionens framläggande — då är såvitt jag förstår den rätta tiden för ett politiskt parti att deklarera sin ståndpunkt. De som suttit i skolberedningen har tydligen kommit till den uppfattningen, att de representerar något slags riksdagsinstitution som har beslutande makt, så att allt vad de beslutar är sakrosankt och det inte från ett partis sida, när frågan presenteras i utrett och ordnat skick, får väckas motioner. Som enskild riksdagsman anser jag att vi har rätt att ta hänsyn till remissvaren liksom till departementschefens ståndpunkt. Det har vi gjort, och vi har inte försuttit tiden. Vi har handlat efter den sunda konservativa regeln, att ett ståndpunktstagande skall bygga på erfarenhet, och i den mån vi funnit erfarenheten peka i en viss bestämd riktning har vi fullföljt ståndpunktstagandet genom motioner.

Det finns ingen hållbar reaktionär ståndpunkt i skolfrågan, säger herr Arvidson. Det är alldeles riktigt — det finns över huvud taget inte någon reaktionär ståndpunkt presenterad här. Vad som skett är att högerpartiet intagit en sakligt starkt underbyggd ståndpunkt för att få fram en bättre skola. Inte på någon punkt har högerpartiet yrkat avslag på det som skolpropositionen innehåller — vi har i stället yrkat på förbättringar. Vi har inte yrkat att sammanhållna klasser inte skall finnas, men vi har yrkat att när lärare är intresserade av att följa en annan linje och eleverna är uttröttade av det spring de sammanhållna klasserna för med sig, skall det gå att ordna saken på ett vetligt sätt. Jag upprepar att vi inte på någon punkt yrkat avslag på propositionen,

men, men vi har sökt dra vårt strå till stacken för att åstadkomma en bättre skola.

Låt mig något stanna vid vår första reservation. Vi har velat att den nya skolan skall vara mäktig att ge minst samma mått av kunskaper som den gamla skolan gav — av det enkla skälet att vi inte tror att tiden är sådan att de unga människorna, som skall gå ut i livet, nutilldags kan klara sig i samhället med ett mindre mått av kunskaper än som tidigare behövdes.

Vi har därför inte förbisett att skolans fostrande gärning har fått ökad aktualitet i och med att hemmens betydelse har minskat. Men vad har vi gjort i det avseendet? Vi har inte stannat vid det prat som i skolpropositionen återfinnes om att skolan skall öka sin fostrande verksamhet. Man säger där att det skall bli en annan avvägning, men man talar inte om på vilket sätt detta skall ske. Man skall få ökade resurser och flera materiella hjälpmedel, sägs det, men man förbättrar inte människornas karaktär och vilja genom skioptikon- och filmbilder och audivisuella hjälpmedel, utan man får ta till effektivare medel, vilket vi har gjort i vårt förslag.

Vi föreslår ett icke avkortat kunskapsmeddelande samtidigt som vi vill skapa resurser för att skolans fostrande gärning skall kunna förbättras, dels genom att införa mindre klasser och dels genom att klassföreståndaren bereds möjlighet att under någon del av veckans arbetstimmar ägna sig åt sin fostrande gärning. Vi har nogsamt läst i skolberedningens yttrande att den räknar med att klassföreståndarens insats skall bli av den största betydelse i den fostrande verksamheten. Vad drar man då i propositionen för slutsats av detta? Man drar den otillfredsställande slutsatsen att man bör vända sig till skolöverstyrelsen och begära att denna i samarbete med andra ämbetsverk skall lägga upp en försöksverksamhet som så

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

småningom skall klara av det som vi anser att klassföreståndaren skall vara beredd att ta hand om. Detta är en klar positiv ståndpunkt. Vi representerar en samma ett genomtänkt ställningstagande när det gäller hur skolan skall fylla sin fostrande uppgift. Man skapar inte fostran genom prat. Man måste sätta till mera positiva resurser. Tiden är heller inte så mogen att vi kan undvara att låta den nya skolan få andra resurser. Bakom vårt krav därvidlag står en så pass auktoritativ skolinstitution som rektorskollegiet vid Göteborgs skolor.

Vidare får jag, herr talman, bekänna att jag under praktiskt taget hela den tid som debatten har pågått om de sammanhållna klasserna — vilka debatten har dominerats av — i betydande grad har känt en önskan att få uppträda som barnet i H. C. Andersens saga om Kejsarens nya kläder för att slå fast att de broderier, som man hela tiden har varit sysselsatt med omkring det som kallas för sammanhållna klasser, är broderier om någonting som inte existerar.

I och med att man accepterat det fria tillvalet i sjunde och åttonde årskurserna har man skapat en splittring av klasserna som helt säkert aldrig tidigare har förekommit inom svenskt skolväsende. Vi behöver bara fråga eleverna, som får springa från den ena salen till den andra och förvara sina tillhörigheter instoppade i små skåp än här och än där, hur det är med sammanhållningen.

Det är antingen fråga om fantasilöshet eller ordfattighet eller också fråga om intellektuell ohederlighet att tala om sammanhållna klasser, när vi möjligen i sjuan kan räkna med att 10 å 15 av de 35 timmarna tillbringas tillsammans med övriga elever i klassen inom samma lärosals väggar och i åttonde klassen kan inträffa att inte mer än 5 timmar blir gemensamma för hela klassen.

Om man tror på sammanhållningens stora betydelse, skall man väl i rimlighetens namn låta eleverna läsa tillsam-

mans och ordna det så att de har en klassföreståndare, som varje vecka kan träffa klassen tillräckligt mycket för att kunna fullgöra sin fostrande gärning.

Skall man vidare enligt vad som står i utskottsutlåtandet »successivt föra eleven från hans egen begränsade miljö till en större enhet», får man väl låta eleven byta miljö åtminstone någon gång. Inte tjänar man så mycket på att låta eleverna hela skoltiden stå i en och samma katalog. Detta blir väl den huvudsakligaste formen av sammanhållning, sedan klassen har kommit upp i sjunde årskursen. Den står som en klass i samma katalog, men, den går i praktiken på olika ämnen under timmarna. Om man avser att successivt föra in eleven i en social fostran, måste det väl vara ganska förmånligt att låta honom byta miljö, vilket skapar gemenskap med kamrater från olika omgivningar. Oftast är klasserna i våra folkskolor geografiskt avgränsade. De kan komma från ett förstadsområde, där det praktiskt taget bor endast människor i samma yrkesgrupper, t. ex. tjänstemän, och det blir minsann inget representativt genomsnitt av det svenska samhället om man håller samman dessa klasser.

Om man tror på detta sammanhållande, varför bryter man då det samband som är rimligt, när man flyttar eleverna från tredje till fjärde klass? I dessa klasser finns det klasslärare, och alltså föreligger just här de förutsättningar som behövs för att skapa en sammanhållen klass. För detta stadium föreslår propositionen helt enkelt att elevantalet skall öka från 25 till 30, när eleverna skall flyttas från tredje till fjärde årskursen. Detta betyder att en femtedel, d. v. s. 20 procent av dessa elever, plockas ut ur sammanhållningen. Om man tror på sammanhållningens värde, skulle man inte tillåta något sådant. Vi har för vår del också av andra skäl ansett att man inte bör göra en sådan förändring av klassernas storlek.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Om man slutligen tror på att sammanhållningen såsom den nu är utformad med det fria tillvalet ger ett bättre resultat, varför vågar man då inte ställa upp i tävlan?

Vad läraropinionen, alltså de 11 000 lärarna, begär är att man inte skall tvinga alla lärare att gruppera klasserna på samma sätt, utan att lärarna skall ha frihet att, där de så önskar, gruppera klasserna efter det fria tillvalet. Varför vågar man inte låta den ena formen av klassgruppering finnas bredvid den andra, och varför vågar man inte gå med på vårt mycket begränsade förslag att åtminstone vid lärarhögskolan tillåta jämförande försök syftande till att klara ut de organisatoriska problemen? På den punkten är utskottet för resten ännu mer lagiskt än departementschefen; utskottet säger nämligen att departementschefen i annat sammanhang uttalat att han ej vill motsätta sig försök vid statens försöksskolor i vissa organisatoriska frågor. Utskottet vill där anknyta den kommentaren, att ej heller dylika försök, för den händelse de befinnes nödvändiga och lämpliga, bör uppläggas så att de tar sikte på en ändring av grundskolans yttre organisation under denna skolforms uppbyggnadsperiod. Man kan inte kalla en sådan ståndpunkt för annat än i betydande grad ljuskygg.

En sak till.

Det gjordes en enkät bland de lärare som arbetat vid försöksskolans högstadium. Den enkäten har inte publicerats trots att den borde ha gett intressanta upplysningar om hur lärarna reagerade. När nu läraropinionen kommit, är det väl en ganska naturlig följd av att i varje fall de försöksskollärare, som svarat på den tidigare enkäten från skolöverstyrelsen, funnit att man på något sätt försökt undanhålla de beslutande myndigheterna vad denna enkät gav för resultat. Jag tycker alltså att det finns skäl för misstanken att man inte velat klara ut detta problem. Man talar om

sammanhållna klasser som inte är sammanhållna klasser, man avfärdar varje försök att få denna sak prövad i det praktiska livet och man är inte heller tilltalad av att den blir prövad vid försöksskolan; inte ens departementschefens tanke att göra det har man kunnat acceptera.

Vi vill inte dogmatiskt någon bestämd linje. Men lika övertygad som jag var 1950 när enhetsskolan kom till, att när kloka lärare fick ta hand om enhetsskolan så skulle den komma att fungera bättre och bättre — och det har bekräftats av enhetsskolans utveckling under 1950-talet — lika övertygad är jag att den skola som nu skall följa i den gamla enhetsskolans spår skulle vara bäst betjänt av att man låte lärarna något så när fritt söka sig fram till de bästa arbetsformerna.

Jag finner det lite underligt att man när det gäller en sådan här organisationsfråga är så övertygad om att den högre administrativa ledningen för skolväsendet har rätt, då vi har ett så eklatant exempel på hur just en organisatorisk fråga när det gäller enhetsskolan har felbedömts: först hette det att enhetsskolans högstadium borde omfatta ett område med 3 000 invånare, sedan hette det att den skulle omfatta ett område med 5 000 invånare. När länsskolnämnderna första gången var kallade att informeras i dessa frågor talade ett undervisningsråd om 3 000 invånare och ett annat om 5 000. Jag vågade ställa frågan, om de inte kunde ena sig. Sedan har vi kommit fram till att den rimliga siffran ligger betydligt över 5 000, bortåt 10 000. Där hade man alltså inte någon klar uppfattning om hur organisationen borde utformas för att motsvara verklighetens krav. Jag blir därför ganska betänksam när man nu tycks vara i färd med att utan vidare svälja en organisatorisk utformning av klasserna 7 och 8.

Herr Arvidson tillät sig säga, att vi naggat valfriheten i kanten. Jag kan inte

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

förstå hur man kan påstå att vi naggat den i kanten, när vi vill öka tillvalsmöjligheterna och när vi i fråga om yrkesdifferentieringen i klass 9 har krävt att man skall bjuda utbildningsmöjligheter som passar för skolans område.

Herr talman! Jag skall inte plöja igenom alla de punkter där vi reserverat oss, men jag skulle vilja stanna litet vid frågan om disciplinen i skolan. Även här kan man nog säga att departementschefen liksom när det gäller de obefintliga sammanhållna klasserna inte vill tala om verkligheten sådan den är. Den paragraf i utskottets förslag till skollag, där det talas om skick och ordning i skolan har följande lydelse: »Lärare och annan personal i grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera dem såsom självständiga människor. Kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev må ej förekomma.»

Det är den sista formuleringen som får en att ana att departementschefen känner till att det finns disciplinproblem. Man kan tänka sig vilken glädje det skulle vara för eleverna, om denna paragraf lästes upp vid ett upprop, och eleverna sålunda fick veta att kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev ej får förekomma. Från högers sida har vi föreslagit en annan formulering, och för en gångs skull har utskottet stannat inför en högermotion. Utskottet kom underfund med att departementschefen gått ifrån skolberedningens förslag, som på denna punkt hade något annan formulering, men där man alltså hade kvar denna formulering om att kroppslig bestraffning och kränkande behandling av elev ej får förekomma.

Lärarkårens organisationer har påpekat att detta redan står i strafflagen och inte behöver upprepas i skollagen. Om vi accepterar att uppgiften för personalen är att främja trivsel och arbetsglädje, inte är det väl någon av persona-

len som i våra dagars skola tänker sig att trivsel och arbetsglädje skall kunna främjas genom kränkande behandling och kroppslig bestraffning. Sådana saker är väl borta ur den nutida skolan.

Den formulering vi har gett åt bestämmelsen är åtskilligt fylligare. Vi har sagt: »Lärare och annan personal i grundskolan ha att med upprättande av god arbetsordning främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera deras individualitet. Personalens strävan att upprätthålla god ordning skall ha skolledningens stöd. Elev skall visa lydnad och aktning för personalen, iakttaga ett vårdat uppförande och eftersträva ett gott förhållande till övriga elever samt efter bästa förmåga söka tillgodogöra sig undervisningen.» Man kanske tycker att detta bara är en fylligare version, men det finns en punkt där avvikelserna är väsentlig: »Personalens strävan att upprätthålla ordning skall ha skolledningens stöd.» Den punkten har kommit med sedan vi har fått underrättelse från unga energiska lärare som i skolor med dålig disciplin har sökt få ordning på klasserna för att därigenom möjliggöra ordentlig undervisning, att det har hänt att de från skolledningens sida fått besked om att de inte skall bråka, eftersom de får sin timlön som vikarier och inte har med disciplinsaken att göra. Disciplinfrågan är nog så allvarlig i skolorna att alla goda krafter behöver samverka. Om unga lärare är besjälade av en önskan att åstadkomma bästa möjliga resultat och till följd därav kräver ordning i klassen, skall de ha skolledningens stöd.

Jag har väckt en liten egen motion om att skolan skall få heta folkskola. Det spelar väl egentligen ingen roll om den heter grundskola eller folkskola, men det egendomliga har inträffat att bland remissvaren har fjorton av länskolnämnderna, alltså majoriteten, TCO, där de flesta lärare på något sätt är organiserade, samt federationen Sveriges

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Allmänna folkskolläraryörening menat att namnet folkskola alltjämt är lämplig beteckning. Jag tycker inte det finns skäl att ändra ett namn som har god klang, som väl är tillräckligt demokratiskt för att duga även i vår tid och som väl har en tradition som såvitt jag förstår är av mycket förnämlig art.

Låt mig, herr talman, innan jag slutar med anledning av mycket av det som har sagts härom vad som nu behöver bättras i den gamla skolan för att vi skall få en fullt demokratisk skola med allt vad man fordrar av en sådan, förklara att den svenska folkskola som vi alltjämt har inte på något sätt har visat sig undermålig att bädda under för en sund utveckling av ett demokratiskt statsskick i Sverige. Från folkskolan har många människor kommit som via politiken har kommit på ansvarsfulla poster i det politiska och kommunala livet. Via folkskolan har många ungdomar, från arbetarhem och bondehem och från barnrika tjänstefamiljer på landet, sökt sig till högre studier och många av dem har gjort den svenska kulturen känd och ärad över hela världen.

Vad som har brustit har varit möjligheten framför allt för glesbygdernas invånare att utan extra kostnader för föräldrarna få sina barn ett stycke på väg mot den högre undervisningen. Vad som inte minst gör att man hälsar denna reform som nu stundar — och som alltså fullföljer reformverket från 1950-talet — med glädje är ju att föräldrar som i många fall har fått offra så ofantligt mycket på inackordering och skolskjutsar o. d. åt sina barn nu genom att den nioåriga skolplikten blir obligatorisk får sådana saker ordnade genom kommunernas försorg. Detta måste innebära en betydande breddning av utbildningsmöjligheterna för studiebegåvningsar bland befolkningsgrupper som tidigare fått stå utanför möjligheterna till högre bildning.

Tillåt mig också att säga att vad som

speciellt gläder mig i utformningen av skolpropositionen är det fria tillvalet. Det betyder möjligheter till individuella variationer i studierna. Även om jag skulle ha varit mera tillfreds om det hade funnits mera av saken än av orden är jag glad åt att det klart och tydligt sägs ifrån, att skolan i framtiden skall ge individerna en fostran som passar varje individ, att skolan skall tillvarata det individuella.

Tillåt mig uttala den förhoppningen att det så snart som möjligt skapas sådana former för skolarbetet att detta inte bara blir tomma ord. Ty vad en enskild människa kan ge åt samhället beror ju inte i första hand på det som hon har gemensamt med alla andra och som alla andra kan ge, utan en människas insats i samhället får sin betydelse framför allt genom det vari hon avviker från de andra, varigenom hon är bättre i praktiska eller teoretiska ting. Det sätt alltså varpå någon har möjlighet att förvalta de varierande begåvningsanslag som människorna av naturen är utrustade med är alltså avgörande för hennes insats i samhällsliv och näringsliv.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag utom på de punkter där fröken Karlsson eller jag själv har anmält reservation.

Därefter anförde:

Herr **JOHNSSON** i Skoglösa (cp):

Herr talman! Inför det beslut, som kammaren kommer att fatta när denna debatt är ändad, skulle jag vilja framföra några synpunkter. Jag vill förutskicka att jag bara på ett par avsnitt kommer att gå in på de problem, i fråga om vilka jag kanske har en något annan uppfattning än utskottsmajoriteten.

Jag skulle först vilja uttala min tillfredsställelse över att vi snart skall kunna få den nya skolan genomförd; i varje fall kommer vi att få fram riktlinjerna för denna. Genom det kom-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

mande beslutet kommer vi att kunna genomföra skolplanering och skolarbete efter riktlinjer som är fasta och uppgjorda. Jag tror, att det vore lyckligt för skolarbetet i alla dess former, om detta beslut kan komma till stånd och att det i största möjliga utsträckning blir sådant som vi under många år har väntat att det skulle bli. Jag vill uttala min förhoppning om att den målsättning, som har uppställts för den nya skolan, skall kunna uppnås. Jag ansluter mig helt till den mening som utskottsmajoriteten i de stora principiella avgörandena har kommit fram till. Självfallet är det möjligt att i fråga om vissa detaljfrågor finna andra vägar, vilka skulle vara bättre än de som kommit till synes, men vad som inte har kunnat i allo lösas på ett sådant sätt, att alla kan känna tillfredsställelse därmed, får väl komma igen så småningom.

Om jag skulle ha haft något önskemål med avseende på det stora komplex av frågor som sammanhänger med genomförandet av den nya skolan, skulle det kanske vara att man hade genomfört det hela i en snabbare takt än propositionen och utskottsutlåtandet förutsätter. Även om jag är fullt och helt medveten om alla de svårigheter och problem som måste beaktas vid ställningstagandet i detta hänseende, vore det enligt min mening en fördel om vi så fort som möjligt kunde komma ifrån den dualism som i viss utsträckning kommer att finnas mellan det gamla skolsystemet och det nya som växer fram. Jag tror också att det kommer att bli litet svårt med den skillnad som kommer att uppstå mellan de kommuner, som redan nu har fått eller inom den närmaste tiden kommer att få den nya grundskolan genomförd, och de kommuner som kanske kommer att få vänta ytterligare många år. Men, herr talman, i detta fall har jag inte något yrkande. Jag hyser bara den förhoppningen att man försöker

forcera det hela så fort våra resurser möjliggör detta. Kommunerna står just nu i kö för att genomföra den nya skolan, och jag kan inte tänka mig annat än att man i största möjliga utsträckning bör villfara deras önskemål.

Herr talman! Då jag är en av dem som under många år har hyst intresse för folkhögskolorna och deras arbete, kan jag inte underlåta att i detta sammanhang säga några ord med anledning av vad som nu sker. Jag tillhör inte dem som är alltför pessimistiska beträffande folkhögskolornas ställning när man nu genomför den nya skolreformen och när man förverkligar fackuppdelningen. Det kan dock inte hjälpas att man känner en viss osäkerhet. I detta avseende borde man ha försökt komma fram till en utredning om dessa skolors förhållanden så fort som möjligt. I utskottets utlåtande finns ett uttalande som alla slutit upp kring, varför jag inte heller på denna punkt skall ställa något yrkande. Jag vill emellertid ta fasta på att utskottet föreslår att man i skrivelse till Konungen omtalar vad utskottet i dessa avseenden har framhållit och att man räknar med att den utredning, som tidigare omtalats, skall föreligga inom den närmaste tiden eller i varje fall inom en icke alltför avlägsen framtid.

Jag vill också ta fasta på utskottets uttalande, att folkhögskolorna skall likställas med jämvärdiga utbildningsanstalter och fackskolor när det gäller intagning av elever i statliga eller statsunderstödda skolor och utbildningsanstalter liksom när det gäller rekrytering av personal på denna utbildningsnivå till statliga verk och institutioner. Det är synnerligen angeläget att vad utskottet här uttalar kommer att tillämpas i praktiken, så att det inte endast blir en tom fras på papperet och något som man inte tar större hänsyn till i det praktiska livet.

En annan sak, herr talman, som jag i detta sammanhang skulle vilja säga

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ett par ord om, gäller de praktiska linjerna i årskurs 9. I den offentliga debatten har det i stor utsträckning talats om behovet av ett mycket vidare fält av yrkesutbildningslinjer. Från jordbrukets sida har framför allt talats om behovet och önskvärdheten av inrättandet av en jordbrukslinje i detta sammanhang. Jag skulle för min del vilja deklarerar, att jag inte tror att en dylik anordning i något avseende skulle ha gagnat det svenska jordbruket eller den utbildning som behövs för den svenska jordbrukarkåren och för dem som arbetar inom det svenska jordbruket. Jag är övertygad om att en brett upplagd förberedande praktisk yrkesutbildning, eventuellt tillsammans med en så långt möjligt teoretisk utbildning, utgör bästa grundvalen för en jordbrukets yrkesutbildning, som kan föra fram till goda resultat när det gäller det svårbemästrade och mångsidiga yrkesutövande som hör samman med jordbruksdrift av i dag.

Jag har velat understryka dessa synpunkter särskilt med hänsyn till den livliga debatt som förekommit i denna fråga. Det kan vara lämpligt och bidrar till större klarhet i saken, om man även från denna plats deklarerar sin uppfattning i detta avseende.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, då det är så många talare anmälda efter mig och då det redan har sagts så mycket i denna fråga. Jag vill endast till slut be att få instämma i samtliga de yrkanden, som tidigare har ställts av herr Larsson i Hedenäset.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I de allra flesta svenska hem torde man med glädje hälsa, att den nioåriga, obligatoriska grundskolan nu står inför sitt definitiva genomförande. Den breddning och vidgning av grundutbildningen, som denna skola syftar till, kommer onekligen att ha en samhällelig och mänsklig betydelse,

som överträffar värdet av många andra politiska beslut.

Jag vill först säga något om den, som jag anser, mycket väsentliga fråga som hör samman med skolans mål. Både skolberedningen och departementschefen anlägger en syn, som man närmast kan kalla den integrativa synen på människan — i detta fall på eleven. Människan är en helhet, och undervisningen skall därför också ta sikte på hela individen — en sak som man har sökt ge uttryck för i förslaget till skollag, 1 §, där det heter: »Den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen av barn och ungdom har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.»

Detta har alldeles riktigt också kommit till uttryck i departementschefens ord om att det avgörande för skolans mål och undervisningens innehåll är varje människas rätt till allsidig utveckling av sina anlag och sina intressen. Det är alltså här fråga om en protest mot en ensidig undervisning — den må vara ensidigt teoretisk eller ensidigt praktisk. Med instämmande skulle jag vilja citera Rousseaus ord: »Den stora hemligheten med all uppfostran ligger i att anordna denna så, att kroppens och själens övningar städse utgör vederkvikelse för varandra.»

Departementschefen och utskottet är överens om att all undervisning innebär moment av påverkan av eleven och att påverkan i uppfostrande syfte knappast kan ske utan att samtidigt kunskaper meddelas och färdigheter övas. Ordet fostran har ju accepterats såsom det övergripande begreppet, som innefattar såväl meddelande av kunskaper och övande av färdigheter som etisk och moralisk påverkan av elever.

Det torde stå klart för oss alla, att där fostran sker, där måste också vär-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

deringar komma med. Nu framhåller utskottet i sin redogörelse för dagsläget, att det inte längre finns ett samlat och för alla gemensamt livsåskådningsbegrepp. Det finns skilda uppfattningar i livsåskådningsfrågor, och gamla normsystem, som många fortfarande anser giltiga, har för andra ersatts av nya. En allmänt erkänd och godtagen samhällsåskådning finns i alla fall. Skolan skall slå fast humanitetens och demokratiens ideal och värden. Där är vi alla överens, även om vi vet att dessa värderingar ofta kan vara svårdefinierade och omstridda. Men dessa värderingar har skolans fostran i första hand att bygga på.

Eftersom humanitetens och demokratiens ideal och värderingar är den primära grunden för skolans fostran, skall den inom sig rymma undervisning bl. a. om kristendomen. Med hänsyn till de vidare internationella förbindelserna skall den också rymma kunskapsmeddelelse om främmande folks religioner. Det förtjänar därför att i detta sammanhang erinra om och särskilt understyrka vad departementschefen säger härom i propositionen, ett uttalande som finns återgivet i utskottsutlåtandet på sidan 38: »Religionen hör till den verklighet, uttalar beredningen, som skolan har att orientera i och ge kunskap om. Den kristna religionen är en väsentlig del av grundvalen för de etiska och sociala värderingar som vårt samhälle och vår samlevnad bygger på. Kunskap om kristendomen är nödvändig för förståelsen av västerlandets kultur- och samhällsliv såväl i gångna tider som i nutiden. Skolans religionsundervisning måste därför i vår kulturmiljö i första hand vara en undervisning om kristendomen: de bibliska skrifternas innehåll, kristendomens historia och samfundsformer samt kristen trosuppfattning och etik. Men även kunskap om de icke-kristna religionerna hör till den orientering som skolan skall ge. Detta är särskilt angeläget i

en tid, då kontakterna mellan folk och kulturer blir allt livligare och alltmera outhärliga. Eleverna bör emellertid också få kännedom om de strömningar som satt de religiösa sanningarnas värde i fråga.»

I fortsättningen poängteras med rätta — något som jag också särskilt vill understryka — att undervisningen i kristendomskunskap liksom undervisningen i andra orienteringsämnen också skall ha en fostrande inverkan på individen. Varken skolberedningen, departementschefen eller utskottet står främmande för att genom denna undervisning kan förmedlas normer och livsideal, som är av betydelse för elevernas personliga utveckling och som fostrar till sanningssökande och livsallvar. Samtidigt som det framhålls, att en ensidigt moraliserande undervisning bör undvikas, poängteras också, att undervisningen skall ge inblick i aktuella religiösa och etiska grundfrågor och frågor av typen nykterhet, laglydnad, äktenskap o. s. v.

Eftersom departementschefen »med än större skärpa än beredningen» ansett sig behöva betona att kristendomsundervisningen måste bedrivas så, att den inte kommer i strid med kravet på tanke- och trosfrihet, och att den skall vara objektiv i den meningen, att den skall meddela sakliga kunskaper om olika trosåskådnings innebörd och innehåll, utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning, har vi i utskottet ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om objektivitetskravet i undervisningen.

Det är, tycker jag, tillfredsställande att en målsättning slås fast, enligt vilken lärarna i ämnet kristendomskunskap på samma sätt som varje annan lärare skall utföra sin uppgift med intresse för och inlevelse i sin undervisning, och att departementschefens uttalande fastställer allmänt accepterade utgångspunkter i fråga om objektivitet och saktighet både vid stoffets fördelning inom

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

undervisningstiden och vid dess presentation för eleverna.

De personliga reflexioner jag gör är då, att objektivet inte är detsamma som en torr, opersonlig undervisning. Det är enligt min mening självklart att kristendomsundervisningen skall arbeta under samma pedagogiska förutsättningar som andra ämnen. Undervisningen skall vara livfull och medryckande och bruka alla de pedagogiska hjälpmedel som finns. Jag måste också fatta det så, att läraren har rätt att på lämpligt sätt framhålla sin personliga uppfattning, under förutsättning att han samvetsgrant återger också andra synpunkter. Genom kravet på objektivitet i framställningen får han större möjligheter att ge uttryck för sin övertygelse om vad som är rätt och riktigt och värdefullt — med andra ord att redovisa sin egen övertygelse. Han kan göra det så mycket lättare därför att han också skall redovisa andra människors sätt att se på livsåskådningsfrågor. Denna objektivitet — som jag fattar som respekt för saken, respekt för individen, respekt för Bibelns och kristendomens budskap lika väl som aktning för skilda religioners och livsåskådningsars synsätt samt respekt för barnens och lärarens uppfattning — måste då gälla både den som bekänner sig som kristen och den som är agnostiker eller till äventyrs ateist.

Till bevis på skolberedningens goda vilja i detta avseende skall sägas att den, såvitt mig är bekant, haft kontakt med ärkebiskopen, ytterligare en biskop inom svenska kyrkan och Frikyrkliga samarbetskommitténs ordförande samt att dessa då hade tillfälle att lägga fram sina synpunkter och ta del av beredningens intentioner. Det visade sig att det inte förelåg några större differenser i uppfattningar. Beredningen var tydligen inställd på att bibehålla den ordning som råder och att med pedagogisk motivering på grundskolans högstadium föreslå en relativ förbättring — en linje som departementschefen har följt. Vad

utskottet säger på s. 162 bör därför uppmärksammas: »Kristendomsämnet är det enda orienteringsämne och ett av de få ämnen över huvud taget, som trots den ganska betydande minskningen i den totala undervisningstiden tilldelats ett oförändrat antal veckotimmar» — och detta trots att antalet veckotimmar minskat från 38 till 35 i årskurserna 5—9 och trots att den totala undervisningstiden minskat från 293 till 283 veckotimmar.

Mot bakgrunden av detta och med tanke på att man i vissa motioner yrkat att antalet kristendomstimmar skulle minskas och i andra att kristendomsämnet skulle beredas mera plats — jag tänker särskilt på önskemålet att bereda plats för ämnet också i nionde årskursens mer yrkesbetonade linjer — är det tillfredsställande att utskottet till viss grad kunnat gå ett förslag till mötes, som ursprungligen framförts i remissyttrande från frikyrkliga samarbetskommittén och som lett till följande positiva utskottsskrivning. »I de fall däremot då rektor efter eget bedömande kan genom samverkan mellan lärare i olika ämnen och med anlitande av en för uppgiften lämplig person — i första hand rektor själv eller annan lärare — inom ramen för skolans verksamhet i övrigt låta eleverna på de praktiska linjerna i årskurs 9 få en avslutande orientering från skolan i livsåskådningsfrågor av etisk art synes detta överensstämma med den anda i vilken skolan skall verka.»

Med tanke på de förslag som framförts om att kristendomsämnet också skall beredas plats i den merkantila, den tekniska och den sociekonomiska fackskolan, vill jag framhålla att starka förhoppningar nu knyts till de av departementschefen den 12 april 1962 tillkallade tio sakunniga, som skall företaga översyn av förslaget till läroplaner och andra frågor av betydelse för fackskolornas utformning. Jag hoppas att dessa sakkunniga om möjligt skall söka ta

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hänsyn till i detta avseende framförda förslag.

Jag har tidigare, herr talman, anfört departementschefens kategoriska ord att religionen hör till den verksamhet som skolan har att orientera i och ge kunskap om och att skolans religionsundervisning i vår kulturmiljö i första hand måste vara en undervisning om kristendomen. Men hur skall detta kunna förverkligas och hur skall det förut här omtalade objektivitetskravet i undervisningen kunna uppfyllas, om det inte finns tillräckligt många lärare och tillräckligt många välutbildade, kvalificerade lärare i detta ämne? I proposition nr 54 säger departementschefen på s. 625 och följande: »Inom den medelsram som anvisas för ändamålet bör skolöverstyrelsen enligt min mening i än högre grad än hittills koncentrera programmet på de ämnen där påtaglig brist råder och anordna kurser i andra ämnen endast då särskilda skäl därtill föreligger.»

Jag vill då, herr talman, knyta an till reservation 22 och framhålla att den senaste vidareutbildningskursen i kristendoms-kunskap för folkskollärare anordnades 1957. Sedan dess har ämnet inte varit representerat i programmet för vidareutbildningskurser, trots att detta program årligen varit mycket rikt och för budgetåret 1962/63 föreslås få en i jämförelse med tidigare år fördubblad omfattning. Men i årets stora skolproposition förbigås denna sak, fastän man mot bakgrund av departementschefens tal om vidareutbildning i bristämnen hade förväntat att åtgärder skulle vidtagas för att avhjälpa den katastrofala bristen på kristendoms-lärare. Både i den s. k. Lundbladska utredningen och i den av kungl. arbetsmarknadsstyrelsen utförda utredningen om lärarbehov och lärartillgång under 1960-talet har kristendomsämnet på ett ganska uppseendeväckande sätt förbigåtts. Visserligen redovisas siffermässigt det framtida behovet, men några säkra beräkningar av tillgången finns inte.

Detta är så mycket märkligare som riksdagen med anledning av en motion år 1961 uttalade att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet borde följa frågan om tillgången på kristendoms-lärare. Motionen hade förslagit vidareutbildningskurser i kristendoms-kunskap 1961/62 och därmed upprepat det krav som ett år tidigare framförts från folkskolläraryrket, skolöverstyrelsen och motionärer här i riksdagen.

Beträffande icke ordinarie lärarförordnanden i ämneskombinationer, vari kristendoms-kunskap ingår, har arbetsmarknadsstyrelsen i en rapport den 13 september 1961 meddelat att under höstterminen åren 1959, 1960 och 1961 har förmedlats respektive 105, 125 och 234 förordnanden. Av dessa har ungefär hälften besatts med s. k. reservkrafter, d. v. s. formellt icke behöriga lärare.

I fråga om ordinarie lärartjänster finns en rapport i Aktuellt från skolöverstyrelsen 1961: 39. Det framgår, att av sammanlagt 174 ledigförklarade ordinarie ämneslärartjänster, vari kristendoms-kunskap ingick, med beräknat tillträde den 1 januari 1961 vid olika högre skolor, så kunde bara 18 besättas, d. v. s. omkring 10 procent. Ingen ämneskombination med undantag av matematik-fysik-kemi står i liknande läge.

Här föreligger uppenbarligen ett område med påtaglig brist. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservation nr 22 vid punkten 53 av herr Nestrup m. fl. om att vidareutbildningskurser i kristendoms-kunskap anordnas 1962/63 och därmed också till reservation till avdelning II vid anslagspunkten 12, av herr Nestrup m. fl. att som reservationsanslag under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1962/63, för vidareutbildning av lärare anvisas 1 840 000 kronor.

Slutligen, herr talman, vill jag säga något med anledning av motionerna I: 599 och II: 730 om statsbidrag till konfessionella skolor. Motionen behandlar den judiska Hillelskolan och S:t Eriks katolska skola, den förstnämnda en 6-klassig folkskola som grundats 1955, den

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

senare har anor ända tillbaka till 1795. Enligt kungl. brev av den 17 april 1953 har katolska kyrkan och de mosaiska församlingarna rätt att i skolornas ställe på vissa villkor ombesörja religionsundervisning för elever som tillhör dessa samfund. Båda skolorna följer för närvarande den svenska folkskolans läroplaner utom vad gäller kristendomsundervisning. Båda skolorna står under tillsyn av Stockholms skoldirektion och får bidrag till läroböcker, undervisningsmateriel m. m. Stockholms stads skoldirektion har tillstyrkt statsbidrag till båda skolorna.

Av de 110 eleverna i S:t Eriks katolska skola är ett 40-tal flyktingbarn och andra är barn till utlänningar som arbetar här i landet. För båda skolorna gäller att elevernas föräldrar i betydande omfattning utgöres av utländska medborgare som kommit hit som flyktingar, och de representerar en rad olika nationaliteter.

Barnen i den mosaiska skolan kommer från ett stort antal familjer där föräldrarna upplevt krigets och nazismens fasor. Det finns starka skäl till att de svenska myndigheterna visar generositet mot dessa människor och de skolor som de med stora personliga uppoffringar upprättat. I statsbidragshänseende bör de i alla fall inte bedömas strängare än de s. k. nationalitetsskolorna.

Reservationen går inte ut på att dessa här nämnda skolorna just nu skall erhalla statsbidrag men att statsbidrag i princip bör kunna komma i fråga också för konfessionella skolor som i övrigt i allt väsentligt fyller fordringarna för den undervisning som meddelas inom det allmänna skolväsendet och att det bör kunna ske efter prövning i varje särskilt fall från riksdagens sida. Jag vill därför, herr talman, också yrka bifall till reservation nr 30 vid punkten 88 av herr Källqvist m. fl., som innebär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad utskottet anfört beträffande statsbidrag till konfessionella skolor.

I övrigt vill jag yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Wiklund* i Stockholm (fp) och *Berglund* (fp).

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den sista frågan som herr Källstad berörde, frågan om statsbidrag till konfessionella skolor, finns i själva verket ingen motsättning mellan utskottet och reservanterna. Utskottet anser att frågan liksom när det gäller nationalitetsskolor bör bedömas från fall till fall. Reservanterna anser att de konfessionella skolorna i statsbidragsavseende inte bör bedömas strängare än nationalitetsskolorna och att statsbidrag i princip bör komma i fråga efter prövning från riksdagens sida i varje särskilt fall. Jag har svårt att se någon skillnad däri, och jag tycker reservationen är onödig.

Den andra reservationen, som herr Källstad berörde, gällde frågan om vidareutbildningskurser i kristendoms-kunskap. Reservanterna begär två sådana kurser trots att de själva har betonat, att behovet inte är överväldigande. Som herr Källstad också sade har riksdagen uttalat sig för att vidareutbildning anordnas huvudsakligen i bristämnena, och det är det alltså inte fråga om här i egentlig mening. Utskottet menar att om man anordnar sådana vidareutbildningskurser för högstadiet bör man välja ämnen, där antalet timmar är så pass stort att det tar en avsevärd del av schemats lektioner i anspråk. Detta gör inte kristendomsämnet, och det är anledningen till att det fått stå tillbaka. Man kan också anförda den synpunkten att på en lärare i kristendoms-kunskap på högstadiet ställs med det nya objektivitetskravet stora anspråk i fråga om kunnande i ämnet. Att en kort terminskurs då skulle täcka en hel teologie kandidatexamen tycker jag är pedagogiskt otillfredsställande. Detta har för mig varit en bidragande syn-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

punkt, när jag ställt mig på utskottets sida.

Till sist vill jag gärna inför herr Källstads deklaration i stort säga att jag finner den vara både riktig och viktig. Jag uppfattade det som om han här talade å hela den kristna gruppens vägnar. Jag betraktar hans uttalande som en principdeklaration — och en viktig sådan. Det betyder att striden här i riksdagen i fråga om skolan och religionen är slut. Och det i sin tur betyder att vi kan ge klara besked åt läroboksförfattarna. Ännu har ingen lärobok i kristendoms-kunskap varit helt objektiv. Vi kan också lämna klara besked åt lärarna. I praktiken har på detta område lämnats åtskilligt övrigt att önska.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar statsbidraget till de konfessionella skolorna har herr Arvidson påtalat att det inte föreligger någon egentlig skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkt. Men med tanke på den snäva syn som departementet tydligen anlägger vad beträffar tilldelning av statsbidrag till privata skolor, i detta fall skolor av den art det här gäller, har vi ansett det riktigt, att en principiell syn på den frågan kommer till uttryck i vår reservation. Dessutom är att märka att enligt propositionen är inte de konfessionella skolorna och nationalitetsskolorna likställda i statsbidragshänseende.

Vad sedan beträffar lärarutbildningen har jag bara några få saker att säga ytterligare. Det är nödvändigt med kvalificerade lärare, och att en enterminsutbildning är otillräcklig är ganska uppenbart. Men kvaliteten blir ju inte bättre, om man helt underlåter att anordna vidareutbildningskurser för kristendomslärare.

Beträffande den, som jag kallat, katastrofala bristen på kristendomslärare kan jag från min egen hemstad Göteborg nämna, att den 1 januari 1962

fanns det 24 tjänster i olika kombinationer med kristendom ledigförklarade vid högre skolformer inklusive högstadiet. Till 17 av dessa 24 tjänster blev det ingen sökande.

Vad Stockholm beträffar har jag fått den upplysningen att högstadiet för närvarande har 120 lärare i kristendom i kombination med andra ämnen och att av dessa över 90 procent är icke formellt behöriga att undervisa i kristendoms-kunskap. Detta är alltså såvitt jag förstår ett verkligt bristämne lika väl som ämnena matematik, fysik och kemi, varför det är angeläget att vidareutbildningskurser kommer till stånd för folkskollärare, liksom det givetvis är nödvändigt med akademiskt utbildat folk för undervisning i kristendoms-kunskap.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! En fråga som ganska flitigt har diskuterats här under dagens lopp är förslaget i reservation nr 11) i utskottets utlåtande nr 1, som innebär ett principiellt ställningstagande för ytterligare successiv sänkning av elevantalet i klasserna. Även jag vill något beröra denna fråga.

Det är många frågor man gör sig, när man som här inbjuds att ta ställning till ett så vittomfattande förslag som det här egentligen är fråga om. Jag skall i stort sett nöja mig med en, nämligen vad kostar ett genomförande av förslaget? Vi har av reservanterna fått veta att det rör sig om mycket betydande kostnader. Det gäller inte bara utgifter för lärarlöner utan även för lärarutbildning, materiel, ökade pensioneringskostnader och på investeringssidan även kostnader för flera klassrum. Statsrådet Edenman sade i eftermiddags att utgifterna för ökade löner uppgår till cirka 90 miljoner kronor, och på investeringssidan rör det sig om lägst 125 miljoner. Kanske rör det sig om 150 miljoner kronor. Reservanterna menar alltså att vi skall binda oss för dessa kostnader utan föregående och ingäen-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

de utredning om lämpligheten, om angelägenheten och om möjligheten och kostnaderna. Jag tycker att pretentionerna då är ganska stora.

Låt oss emellertid för ett ögonblick anta att när saken blir aktuell åren 1965—1970 samhället har råd att ställa de nödvändiga miljonerna till skolans förfogande. Hur kan man vara så säker på att medlen därigenom används till de ändamål inom skolans värld som är mest angelägna vid denna tidpunkt och att de inte i stället borde användas till något annat, exempelvis en ytterligare utbyggnad av lärarutbildningen, större materielanskaffning, ytterligare förstärkningsanordningar o. s. v.? I mitt resonemang på denna punkt är jag inne på samma tankegång som skolberedningen när beredningen i sitt betänkande diskuterar den i dag aktuella sänkningen av elevantalet i klasserna. Jag skall be att få citera vad beredningen därvidlag säger, ty det kan vara värdefullt att få detta infört i dagens protokoll: »Det är mot denna bakgrund, man måste betrakta den tvekan och eftertänksamhet med vilken samhället tar ett avgörande i en fråga som den här behandlade. Vidare är det uppenbart, att önskvärdheten av att få mindre klasser i skolorna måste vägas mot andra angelägna önskemål beträffande skolväsendet. Det ekonomiska utrymmet för sådana — t. ex. materiell utrustning, lärarfortbildning, nya skolformer m. m. — måste rimligen bli allvarligt beskurat, om en betydande del av våra ekonomiska resurser i stället disponeras för här diskuterat ändamål. I avsaknad av mer omfattande undersökningar angående det pedagogiska värdet av en minskning av klassernas storlek inom de gränser som våra tillgångar medger, måste uppenbarligen ett beslut i denna fråga grundas på erfarenhetsmässiga bedömningar och allmänna värderingar.»

Jag delar helt beredningens synpunkter i detta hänseende, och jag menar att

dess synpunkter har giltighet även för den successiva sänkning av elevantalet som reservanterna föreslår.

Jag är fullt medveten om att många lärare upplever klasser på 25—30 elever såsom för stora då det gäller fostran och kunskapsmeddelelse. Men varken utländsk eller svensk forskning har givit klara belägg för att det skulle finnas ett generellt samband mellan elevprestationer och klasstorlek. Utskottets vice ordförande herr Helén har tidigare i dag sagt att vi inte bör åberopa eventuella doktorsavhandlingar och annat när det gäller att bedöma denna sak. Nej, jag skall avstå därifrån. Jag vill i stället överlåta åt skolberedningen att göra det. Skolberedningen säger på sid. 343 i sitt betänkande följande: »Föreliggande undersökningar» — det gäller två vetenskapliga undersökningar — »får anses vara till sin omfattning begränsade, varför försiktighet med generella slutsatser måste iakttagas. Men även med hänsyn härtill bör man kunna konstatera, att dessa två undersökningar inte visat att klasstorleken har betydelse i fråga om elevernas allmänna uppförande respektive deras prestationer. Att klasstorleken däremot är av betydelse för det arbete läraren får lägga ner för uppnående av goda undervisningsresultat, torde man kunna utgå ifrån även utan undersökningar.»

Det finns också en annan aspekt på problemet som bör beaktas. Våra resurser, även de personella, är begränsade och skolan måste inom ramen för befintliga tillgångar konkurrera med andra områden om dessa resurser. Bara därför att vi i dag diskuterar skolans förhållanden får vi inte glömma bort att det finns många andra områden där det föreligger ett stort behov av olika insatser. Jag behöver endast nämna sjukvården med dess utbyggnadsbehov både när det gäller kropps- och mentalsjukvård, den högre utbildningen och forskningen, vägväsendet o. s. v. Vi kan inte komma ifrån nödvändigheten av

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

att göra avvägningar just med hänsyn till de olika behovens angelägenhetsgrad vid det aktuella tillfället. Vi bör därför vara försiktiga med att rycka ut något specifikt område, binda oss och inteckna i framtiden och säga, att detta är det mest angelägna om 5—8 år, som reservanterna menar. Det kan inte vara riktigt att gå till väga på det sättet.

Utskottets ståndpunkt är enligt min mening realistisk, då vi säger att det är önskvärt med en förutsättningslös prövning av frågan framdeles, i den mån de personella, ekonomiska och lokalmässiga resurserna anses sådana åtgärder det här gäller och när det också har vunnits ytterligare resultat av forsknings- och utvecklingsarbete på området.

Jag ber alltså, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare vill jag beröra några reservationer som jag och en del partikamrater har anslutit oss till.

Utskottsmajoriteten har rekommenderat en försöksverksamhet med anledning av några motioner och skolöverstyrelsens önskan om försök med särskilda disciplinfrämjande åtgärder. Det gäller bl. a. delning av klass och efter-sittning, och skolöverstyrelsen har beräknat kostnaderna för en försöksverksamhet till cirka 1,4 miljon kronor. Vi reservanter delar utskottets mening att det är viktigt att föräldrar och lärare inte får den uppfattningen att statsmakterna inte har något intresse för disciplinfrågorna.

Vi förutsätter också att skolöverstyrelsen och andra berörda myndigheter uppmärksammat följer utvecklingen i denna fråga. Däremot anser vi inte att det är lämpligt att redan *nu* rekommendera vissa bestämda åtgärder, då vi vet att dessa skulle vara ogenomförbara på många håll och dessutom få praktiska och ekonomiska konsekvenser som det är svårt att få grepp om. Ta till exempel eftersittningen som straff för olämpligt

uppträdande. Man ställer sig frågan: Hur skall det bli med skolskjutsarna? Vederbörande kan inte följa med ordinarie skolskjuts, och det blir då nödvändigt med en extra sådan. Nu menar exempelvis centerpartimotionärerna att man kan koncentrera detta kvarstannande till vissa dagar. Det skulle såvitt jag förstår betyda en kortare eller längre tids intervall mellan »brott» och »straff», och det är en från psykologisk synpunkt ganska olämplig anordning.

Vår mening på denna punkt är att vi bör avvakta ytterligare erfarenheter som de lokala skolmyndigheterna gör med utgångspunkt i de olika skoldistriktens egna förutsättningar och behov. Vi bör också kunna avvakta expertgruppens inom skolöverstyrelsen egna undersökningar om orsakerna till disciplinsvårigheterna. Jag skulle vilja säga till särskilda utskottets vice ordförande att om vi — som han sade i dag — står tomhänta när det gäller åtgärder, vittnar väl knappast förslaget om försöksverksamhet i stället för generella åtgärder om någon större säkerhet från utskottets sida.

I utskottets utlåtande nr 2 angående skollagen finns en reservation i anslutning till paragraf 16 som handlar om fackrepresentationen. Jag skall inte gå närmare in på denna fråga. En efterföljande talare kommer att göra det. Låt mig bara säga att skälen som förestavade den omfattande fackrepresentationen år 1956, då det gällde att sammansmälta ett flertal skolformer under en gemensam skolstyrelse, inte längre har samma styrka som då. Därtill kommer att anordningen visat sig tyngande i fråga om handläggningsformerna. Den har inte heller någon motsvarighet i övrigt inom den kommunala förvaltningen. Av dessa skäl har jag anslutit mig till reservationen.

I utskottets utlåtande nr 4 angående lärarutbildningen behandlas frågan om förläggningen av den föreslagna professuren i praktisk pedagogik med

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

specialpedagogisk inriktning. Här finns en reservation i anledning av utskottets ställningstagande, till vilken jag har anslutit mig. Den innebär ett tillstyrkande av departementschefens förslag. Lärarutbildningssakkunniga hade föreslagit att denna professur skulle knytas till lärarhögskolan i Stockholm, men departementschefen föreslår Göteborg. Utskottsmajoriteten har i anledning av några motioner inte godtagit departementschefens förslag utan menar att slutlig ställning bör tas till frågan om *var* professuren skall förläggas — alltså till Stockholm eller till Göteborg — sedan sakkunniga och universitetskanslern prövat spörsmålet. Jag misstänker, herr talman, att detta i realiteten kommer att betyda att professuren går till Stockholm. Det har varit de sakkunnigas tidigare ståndpunkt, och det skulle förvåna mig mycket, om de efter förnyad prövning kommer till annat resultat. En förläggning till Stockholm skulle i så fall leda till att vi efter hand måste upprätta en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Göteborg. Godtar riksdagen utskottets hemställan på denna punkt, innebär det alltså i sak att vi aktualiserar inte *en* professur utan *två*.

Den fråga som vi reserverar då gjort oss är denna: Varför skall det vara nödvändigt att vid upprättandet av en ny lärarhögskola en professur alltid skall få samma karaktär som de tidigare? Att den avgörande delen av ämnet, den praktiska pedagogiken, får en specialinriktning bör väl inte göra det omöjligt för professurens innehavare att ta på sig kvalificerade uppgifter inom pedagogikens ram som gäller både lärarhögskolan och universitetet. Vi anser därför att det är lämpligt att som departementschefen nu föreslår förlägga professuren till Göteborg. På det sättet kan vi få en samordning och ett rationellt utnyttjande av resurserna inom både universitetets och lärarhögskolans utbildningsverksamhet och

forskning och inte bara trampa på på gammalt vanligt sätt. Vi förutsätter också, liksom departementschefen, att sakkunniga efter samråd med kanslern framlägger förslag om de lämpligaste formerna för pedagogikutbildningen i Göteborg och samordningen mellan lärarhögskolan och Göteborgs universitet. Därtill kommer ytterligare ett skäl för förläggningen till Göteborg. Därmed öppnas ju en möjlighet till nordiskt samarbete på detta speciella område, främst med tanke på Norge.

Till samma utlåtande har jag och några andra kammarledamöter fogat ytterligare två reservationer i anslutning till avdelning V, punkterna 13 och 14. De rör anslagen till seminarierna för materiel och böcker och för utrustning, beträffande vilka vi anslutit oss till departementschefens förslag. Departementschefen har räknat upp dessa anslag med 25 procent, d. v. s. i ena fallet med 65 000 och i andra fallet med 160 000 kronor. Vi menar att det är en god förstärkning. Man kan ha olika åsikter om huruvida uppräknningen är tillräcklig, men vi tycker man kan ta ett steg i taget.

Vad utrustningsanslaget beträffar — det gäller framför allt de audiovisuella hjälpmedlen — har skolöverstyrelsen också signalerat en femårsplan, och vi tycker att man bör avvakta den, innan vi tar ställning till en ytterligare förstärkning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! På dessa tre minuter hinner jag bara att ta upp en enda av herr Blidfors' synpunkter, nämligen den som gäller eftersittning. Där menar herr Blidfors att utskottets förslag inte är tillämpligt i alla kommuner, och följaktligen bör det avvisas. Jag vill dock

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

påpeka att det i 7 kap. 61 § folkskolestadgan anvisas detta korrekationsmedel som en generellt tillämpbar åtgärd. Om de socialdemokratiska reservanterna menar att den är felaktig, så borde ni väl också yrka att bestämmelsen utgår ur stadgan. Det vore en konsekvent ståndpunkt från er sida. Men när bestämmelsen nu finns i stadgan som en av statsmakterna anvisad korrekationsåtgärd, är det väl rimligt att riksdagen också åtar sig att stå för uppkommande kostnader.

I den Wagnssonska kommittén betonas också att detta korrekationsmedel, som, där det praktiserats, givits enbart positiva omdömen, kanske inte har kommit till användning där det bäst skulle behövas. »Det är av största betydelse», säger man i den Wagnssonska kommittén, »att skolan ges möjligheter att upprätthålla kraven på god ordning, god hållning och gott uppförande från elevernas sida. Respekt för regler och bestämmelser inskräpes om den, som överträder dem, omedelbar blir korrigerad genom konkreta åtgärder från skolan.»

I ett annat sammanhang betonar man också att det här inte är fråga om något som helst skamstraff utan om möjligheter till handledning under lämplig lärares ledning eller kurator med goda psykologiska erfarenheter.

Jag kan inte komma ifrån, herr Blidfors, att de som säger nej till detta och vägrar täcka in en redan existerande korrekationsåtgärd med de kostnader som detta ställer, står tomhänta i denna debatt.

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi reservanter känner mycket väl till den möjlighet som redan föreligger för en timmes kvarstannande. Men den möjligheten har utnyttjats i ganska skiftande omfattning av en del distrikt, i andra inte alls, beroende på olika orsaker.

Men när herr Helén gör så stort num-

mer av vad expertkommittén inom skolöverstyrelsen skrivit, vill jag fästa uppmärksamheten på att kommittén nu föreslår bestämda åtgärder. Men man har förut under denna vår gjort en enkät till 2 000 lärare rörande orsakerna till disciplinsvårigheterna. Det tycker jag är en egendomlig tågordning. Jag skulle för min del vilja göra tvärtom och börja med att utforska orsakerna samt därefter föreslå åtgärder. Det är därför, herr Helén, som jag har gått emot förslaget på denna punkt.

Sedan vill jag också säga en annan sak. Även på skolöverstyrelsen har man tidigare varit ganska misstänksam mot de möjligheter att vidta åtgärder som funnits. Jag ber att få citera ur tidskriften *Aktuellt* nr 27/1960:

»Överstyrelsen har bedömt detta medel som i stort sett ej särskilt lämpligt, varför det synes böra användas med återhållsamhet; för de yngsta eleverna torde det i de flesta fall vara direkt olämpligt att använda — — —.»

Det är möjligt att skolöverstyrelsen nu ser annorlunda på denna sak. Det vill jag inte yttra mig om. Men allt tyder på att vi bör hantera denna fråga med ganska stor försiktighet.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **HELEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om detta herr Blidfors' senaste påstående kan vi vara fullständigt eniga. Eftersittning är ett ömtåligt korrekationsmedel, som bör hanteras med försiktighet. Men det tjänar väl inte mycket till att citera ett äldre yttrande av skolöverstyrelsen, när skolöverstyrelsen här har ställt sig bakom den Wagnssonska kommitténs förslag och fört fram det i sina petita till Kungl. Maj:t. Det är väl ändå det avgörande för om skolöverstyrelsen nu vill tillstyrka förslaget eller inte.

Varför man inte gjort enkäten i förväg känner jag inte till, men det sanno-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

lika är väl att man bedömt frågan som så angelägen att när den föll i budgetberedningen i höstas har man nu velat bygga under med ett nytt krav med fyligare och mera aktuell kännedom om hur lärarna ser på detta. Om herr Blidfors tar del av den Wagnssonska rapporten till skolöverstyrelsen, så tror jag han kommer att finna att de skäl som där anföres är fullt tillräckliga för ett positivt beslut nu av riksdagen.

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev ganska häpen när jag i en tidning för någon tid sedan läste följande om den nu utsända disciplinenkäten: »För att kunna vidta disciplinfrämjande åtgärder är det nödvändigt att försöka fastställa vissa orsaksfaktorer till disciplinsvårigheterna.» Det tycker jag också, men varför föreslår man åtgärderna först och undersöker orsakerna sedan?

Förslaget från expertkommittén, herr Helén, ligger på min bänk. Jag har skaffat det i samband med utskottsbehandlingen, och jag känner mycket noga till innehållet. Frågan är — och det är en allvarlig fråga — om inte orsakerna här spelar en väsentlig roll för bedömningen. Jag har den uppfattningen att disciplinsvårigheterna många gånger har en egendomlig förmåga att följa vissa bestämda lärare men inte andra, och då blir det en lärarutbildningsfråga.

Om herr Helén har bedömt denna fråga som så fantastiskt viktig att den måste forceras, varför har Ni då i skolberedningen tagit upp frågan på ett sätt — jag erkänner det — som jag till alla delar har full förståelse för? Ni har i Ert eget yttrande i skolberedningen hänvisat till att den nya metodiken etc. antagligen kommer att bidra i mycket hög grad till bättre förhållanden inom skolans värld.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma med de talare som framhållit

att det förslag till skolreform som nu föreligger är en så viktig händelse, att avvikande meningar i någon detalj här och där inte får hindra en så stark avslutning som möjligt till det väsentliga i förslaget.

Det är också belysande att högerkretsarna ända in i det sista fullföljer sin strävan att förhåla och förhindra demokratiseringen av det svenska skolväsendet.

När kommunisterna i början av 40-talet tog initiativ till många skoldebatter i riksdagen medan utredning ännu pågick, berodde det på att grundinställningen hos dem som hade fått hand om skolutredningen var sådan att man inte kunde vänta sig några förslag om en genomgripande demokratisk omgestaltning av skolpolitiken. Det var typiskt att regeringen placerade dåvarande högerledaren på den främsta posten bland dem som skulle ge statsmakterna råd om skolpolitiken! När andra världskriget slutade och högertendenserna i politiken led nederlag till förmån för ett socialistiskt och allmänt demokratiskt tänkesätt, blev det också slut på den borgerliga dominansen i svensk skolpolitik. Nu kom också kommunisterna med i skolutredningen, men framför allt påverkades utvecklingen av de massrörelser som gick ut på att alla förhållanden i vårt land skulle omgestaltas i en socialistisk riktning.

Det har gått oerhört trögt med denna omgestaltung inte bara i skolfrågan. När det i alla skoldebatter de senaste 20 åren — och även i årets regeringsförslag och utskottsutlåtanden — ständigt upprepas att man i varje fall från regeringspartiets sida skulle ha velat gå längre — i vissa fall mycket längre — och handla snabbare men blivit förhindrad av ekonomiska svårigheter, så är detta egentligen bara ett konstaterande av att arbetarinflytandet i regering och riksdag inte motsvaras av ett liknande inflytande när det gäller bestämmanderätt över samhällsekonomin. Där

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

bestämmer en liten klan inom storfinansen, och där har man ett tydligt intresse av att bibehålla ett antidemokratiskt bildningsmonopol och har också utnyttjat sin makt för att sabotera skolreformen.

Det är mot den bakgrunden vi skall se det faktum att vårt lands skolförhållanden har kommit på efterkälken i jämförelse med socialistiska länders, där man startade sitt reformverk med en folkmajoritet av analfabeter vid en tidpunkt när alla svenskar kunde läsa. Med hänsyn till det starka borgerliga inflytandet är det också berömvärt att arbetarrörelsen under medverkan även av borgerliga vänsterkretsar har kommit så långt som försöksverksamheten och det föreliggande skolförslaget innebär. De som företrätt högerlinjen i skolpolitiken är i dag ordentligt rumphuggna på grund av det faktum att massrörelsen för en bättre skola har varit så stark, att införandet av 9-årig enhetsskola har förverkligats för mer än hälften av landets skolelever redan innan riksdagen fattat beslut om saken.

Vi skulle ha kommit ännu längre om arbetarmakten i regering och riksdag hade använts för en sådan förändring av den ekonomiska politiken att demokratiseringen även därvidlag hade gjort större framsteg. Det är inte minst detta vi har för ögonen när vi i fortsättningen kommer att ta fasta på ecklesiastikministerns förklaring att det beslut vi i dag genomför bara är början på en ny löftesrik period i det svenska skolväsendets utveckling.

Beträffande själva skolorganisationen hade vi helst sett att det blivit ett helt sammanhållet högstadium, alltså även för nionde klassen. I likhet med Landsorganisationen och många kommunala instanser, bl. a. Stockholms skoldirektion, skulle vi också ha önskat att yrkesorientering och yrkesstudier fått ett större utrymme. Det är befogat med anledning av de stora krav som numera ställs på dem som skall gå ut i förvärvs-

livet omedelbart efter genomgången av grundskolan. Härvidlag råder ju tyvärr det förhållandet att de som bestämmer om produktion och arbetarrekrutering själva inte gör något nämnvärt för att utbilda arbetskraft men däremot har mycket högt uppdrivna krav på yrkesfärdighet hos dem som skall anställas. Nackdelarna av detta system blir särskilt kännbara för unga kvinnor, och det är inte minst med hänsyn till deras möjligheter att ta förvärvsarbete som grundskolans yrkesbetonade verksamhet bör ägnas stort intresse i fortsättningen. Detta gäller naturligtvis också ifråga om behovet att så snabbt som möjligt få fart på de planerade fackskolorna, som enligt min mening borde kunna bereda framför allt de unga kvinnorna en chans till yrkesutbildning, som de hittills inte haft.

Trots förlängningen av skolplikts-tiden till nio år blir det svårt för elever och lärare att hinna med det omfattande program som skall klaras för att svensk ungdom skall komma något så när ordentligt rustad från grundskolan. Därför bör åtgärder för att effektivisera undervisningen omedelbart vidtagas. Med den frågan sammanhänger allt som har att göra med tidsenliga och tillräckliga lokaler, utbildning av lärare, skolornas utrustning med tekniska resurser o. s. v. Ett önskemål som vi vill placera mycket högt — och som vi motionerat om — är anordningar för läxhjälp. Det förefaller inte möjligt att åstadkomma någon egentlig individuell undervisning utan att skolans nuvarande resurser kompletteras med organiserad läxhjälp. Många ungdomar kan av sociala skäl, trångboddhet, bristande studietradition och på grund av att det i hemmet inte finns någon som kan ge hjälp vid de svårigheter eleven stöter på vid läxläsning och andra hemuppgifter, inte tillgodogöra sig undervisningen på det sätt som skulle vara önskligt. Det hade varit välbetänkt av utskottet att biträda vår motion bl. a. på

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

den punkten. Det har självfallet också stor betydelse för de disciplinproblem som nyss behandlats och som ofta förekommer i skolorna.

Tyvärr avgavs inte ens någon reservation till utskottsutlåtandet i denna fråga. Men däremot blir det nu en riksdagskrivelse och även ett uttalande från riksdagen att erforderliga medel för en viss försöksverksamhet med organiserad läxhjälp skall anvisas av driftbidraget till skolorna. Det går alltså i rätt riktning men tyvärr i ett tempo som inte motsvarar behoven.

Detsamma kan sägas om utskottets förslag rörande elevantalet i varje klass. Att det så snart som möjligt måste bli en ytterligare minskning av elevantalet, om undervisningen skall kunna genomföras tillfredsställande, är man helt ense om i alla skolinstanter och — såvitt jag sett — också bland alla dem som diskuterat frågan under den förberedande riksdagsbehandlingen. Men man har olika meningar om hur saken skall genomföras, liksom om när det skall ske och i vilket tempo det skall ske. Allt detta blir, som herr Blidfors sade, beroende på ekonomiska faktorer — det handlar främst om att skaffa fler lärare och fler skollokaler.

Erinringarna om att denna del av skolreformen kommer att kosta mycket pengar kan för vår del bara föranleda reflexionen, att statsmakterna måste göra en omvärdering av hur skattepengarna skall användas. Vi har i flera motioner tidigare också framhållit att skolans behov måste tillgodoses på bekostnad av bl. a. de mycket stora anslagen för militära ändamål och även på bekostnad av andra uppgifter som är mindre angelägna än upprustningen av skolan. Skall det bli något allvar av utskottets mening om sådana ökade resurser för skolan att elevantalet i varje klass kan minskas ytterligare finns uppenbarligen ingen annan väg att gå än den som kommunisterna tillrätt i fråga om skatter och budgetavvägning.

I fråga om religionsundervisningen och morgonsamlingar har utskottet föreslagit en sådan ändring av regeringens lagförslag att den kommunistiska motionen på den punkten delvis tillgodosetts. Vi tycker dock det är uppseendeväckande att i en situation, när det blir sådan trängsel på schemat, man i alla fall utökar tiden för religionsundervisningen. Den avvägningen är enligt vår mening inte klokt gjord.

Som väsentligaste invändning från vår sida kvarstår alltså det som gäller de skattepolitiska frågorna i samband med skolreformen. Vi har även i det sammanhanget upprepat tidigare förslag att staten skall överta kommunernas kostnader för skolan — i varje fall till att börja med det mesta av kostnaderna. De förändringar av statsbidragsbestämmelserna som sker i samband med skolreformen och ökningen av anslaget till särskilt skattetyngda kommuner ändrar ingenting väsentligt i det faktum att kommunernas ekonomiska situation redan nu är oerhört svår och blir än värre om kostnaderna för grundskolans genomförande skall påläggas kommunerna i den utsträckning som utskottsförslaget förutsätter.

I år hade också centerpartiet en motion som väsentligen sammanfaller med det yrkande som kommunisterna framfört i många år. Det har därför förvånat oss att ingen av utskottets ledamöter, bland vilka finns även centerpartister, har reserverat sig till förmån för dessa motionsförslag. Nuvarande förhållanden är nämligen en avgörande orsak till att många kommuner eftersätter många viktiga skoluppgifter. Det är inte minst för skolans lyckosamma utveckling viktigt att det blir en annan kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna.

Erfarenheten från försöksverksamheten visar att ofta mer än hälften av kommunernas samtliga inkomster går till skolutgifter när den nioåriga skolan har införts. Läger man därtill många

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

andra uppgifter, som kommunerna blir ålagda genom riksdagsbeslut utan att själva ha kunnat påverka utgången, förstår man den omfattande opinion som har växt fram, vilken kräver en radikal förändring på detta område. Det handlar inte längre bara om de ekonomiska förutsättningarna för kommunerna att klara sina uppgifter utan en alltför orimlig skattebelastning. Genom skatteöverbältringen från staten till kommunerna sker också en ur alla synpunkter betänklig begränsning av den kommunala självbestämmanderätten. Sedan kommunerna fullgjort de uppgifter som de blivit ålagda av staten genom riksdagsbeslut återstår bara små ekonomiska möjligheter till rörelsefrihet för kommunerna på andra områden.

Även med hänsyn till demokratiska skatteprinciper över huvud taget är det förkastligt att åstadkomma en förskjutning av den samlade skattebördan från statsskatt till kommunalskatt. Och när det nu med rätta framhålles att skolreformen är en mycket väsentlig del av samhällets omgestaltning i demokratisk riktning ligger det en skriande motsättning i att man samtidigt på skolpolitikens område åstadkommer en förstärkning av de antidemokratiska tendenserna i skattepolitiken.

Herr talman! Vi är alltså inom den kommunistiska riksdagsgruppen ense med utskottsmajoriteten i det mesta. Riktlinjerna för den nya skolan är en stor framgång för de demokratiska strävandena. I viktiga delar förverkligas nu vad vi själva föreslagit tidigare och i år i anslutning till regeringsförslaget. Det som återstår av de kommunistiska motionerna i år gäller visserligen en så viktig fråga som skatteprinciperna och framför allt frågan om lättnader för kommunerna. Att vi inte fått utskottets stöd för vårt yrkande därvidlag ändrar emellertid inte vår tillfredsställelse över att skolpolitiken nu definitivt kommer in på en riktig väg.

Vi har därför bara ett yrkande. Jag

hemställer om bifall till vår motion II: 715 i vad den gäller kostnadsfördelningen av skolutgifterna mellan staten och kommunerna.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Alla är vi klart medvetna om betydelsen för det framtida Sverige av de beslut om den nya obligatoriska grundskolan som riksdagen står i begrepp att fatta. Sakerligen är det också allas vår uppriktiga önskan att söka medverka till att skolans uppbyggnad kommer att på bästa sätt gagna vår svenska ungdom. I fråga om vägarna att nå detta mål skiljer sig — jag höll på att säga ganska naturligt — meningarna på en del punkter.

När skolberedning, departementschef och utskott sökt ange skolans mål har man stannat för huvudordet »fostran». Beredningen har i det sammanhanget bl. a. sagt: »Genom den etiska fostran skall eleven bibringas en klar uppfattning om de moraliska normer, som måste gälla i ett demokratiskt samhälle.» Så långt torde de flesta vara överens: ett samhälle kan över huvud taget inte bestå i längden utan fasta moraliska normer. Redovisningen av dessa för eleverna hör främst hemma i ämnet kristendomskunskap, och det är i anslutning därtill som jag ber att få anföra några synpunkter.

Beredningen bestyrker ju klart att »den kristna religionen är en väsentlig del av grundvalen för de etiska och sociala värderingar som vårt samhälle och vår samlevnad bygger på». Eftersom undervisningen i kristendomskunskap — liksom undervisningen i andra orienteringsämnen, som det heter — skall ha en fostrande inverkan på individerna, bör »normer och livsideal, som är av betydelse för deras personliga utveckling och som fostrar till livsallvar», här förmedlas. Jag noterar med tillfredsställelse att detta så klart utskrivits.

Även den som inte själv har kommit fram till en klar kristen ståndpunkt mås-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

te väl erkänna att ingen annan religion eller livsåskådning har så höga ideal för den mänskliga samlevnaden och den personliga livssynen som Kristi lära — om t. ex. det kristna kärleksbudet, om storheten i att tjäna andra, om varje människas individuella värde, lekamligt och andligt, om rättfärdigheten som upphöjer ett folk etc.

Vad jag här sagt får på intet sätt betraktas som en självförhåvelse från oss som har en kristen bekännelse. Vi har förvisso anledning att ödmjukt bekänna att vi härvidlag ofta kommit till korta och att vi själva inte nått upp till detta höga mål. Men vi vill med apostlen Paulus säga: »Icke som om jag redan hade vunnit det eller redan hade blivit fullkomlig, men jag far efter att vinna det...»

I anslutning till vad som nyss sades om rätt och rättfärdighet borde det också ha sagts något om fostran av de ungas rättsmedvetande. Enligt min mening är detta något av det allra viktigaste i ungdomens fostran. För vårt folks rättsmedvetande har kristendomen en utomordentlig betydelse liksom den haft för rättsreglernas innehåll.

Kristendomsämnets värde ur dessa synpunkter har också i stor utsträckning bestyrkts i de föreliggande utlåtandena. Ämnet har fått en oförändrad timtilldelning — om man tar i betraktande det totalt nedskurna timtalet kanske t. o. m. en i viss mån förstärkt ställning. Här som överallt kommer det naturligtvis an på det innehåll som ges inom den förelagda ramen.

Med kraft har i utlåtandena hävdats att kristendomsundervisningen skall vara objektiv. Beredningen definierar detta så: »Den skall vara objektiv i den meningen att den meddelar sakliga kunskaper om olika trosåskådnings innebörd och innehåll utan att auktoriativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning.»

I detta sammanhang vill jag emellertid gärna citera också departementsche-

fen som säger att fostran skall innefatta »såväl meddelande av kunskaper och övande av färdigheter som etisk och moralisk påverkan av eleven». Jag anknyter här till vad jag nyss sade om en fostran av de ungas rättsmedvetande. Jag skulle tro att vi härvidlag är ganska eniga.

Utskottet understryker (sid. 156), att departementschefens uttalande innehåller »allmänt accepterade utgångspunkter i fråga om objektivitet och saklighet såväl vid lärostoffets fördelning inom undervisningstiden som vid dess presentation för eleverna».

I den motion som riksdagens Kristna grupp avlämnat har vi sagt, att objektiviteten i betydelse av saklighet och allsidighet är all right. Vi tror inte att någon lärare förfar så oklokt att han söker påverka sina elever att t. ex. ansluta sig till ett visst trossamfund.

Vi värderar en saklig kristendomsundervisning, byggd på bibelns grund. Men vi begär att undervisningen i varje fall inte skall motverka grundläggandet av en kristen åskådning. Och vi vill heller inte ha en så neutralistisk undervisning, att lärarna skall vara helt oengagerade. Det begär man ju inte beträffande andra ämnen. Varför skulle andra krav ställas på kristendoms lärarna? Vi hävdar att en sakligt riktig, gärna engagerad och av personligt intresse buren undervisning är önskvärd. Jag vill deklarera att vi är tillfreds med utskottets uttalande att lärarna i kristendoms-kunskap »på samma sätt som varje annan lärare skall utföra sin uppgift med intresse för och inlevelse i sin undervisning».

Vi vet att en konfessionell undervisning liknande den vårt grannland Norge har inte är tänkbar i dagens Sverige. Så sent som 1958 föreslog den norska regeringen en mindre förändring av målsättningsparagrafen och borttagande av den s. k. basisparagrafen för kristendomsundervisningen, en paragraf som anger dess evangelisk-lutherska prä-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gel. Fastän det alltså skulle stå kvar att skolan skall ge en kristen och moralisk fostran, blev det en folkstorm. Kompromissförslaget som antogs 1959 innebar att den kyrkliga opinionen fick sin vilja fram i fråga om målsättningen och den konfessionella basisparagrafen. Så sent som för ett år sedan debatterade norska stortinget kristendomsundervisningen och många uttalanden gjordes, bl. a. av statsrådet Helge Sivetsen, om betydelsen av en medveten kristen fostran i skolan.

Vi har för vår del inte krävt en konfessionell undervisning. Vi är av den meningen att tron inte kan fostras fram, inte tvingas fram; den kan bara uppstå som en Andens gåva i mötet med Kristus, sådan Han framställs i bibeln. Vad vi fordrar är att bibelns ord om Kristus och hans lära inte förvanskas utan bibringas de unga i kunskapsmeddelelsen. Vi anser att med utskottets skrivning är denna vår tolkning väl förenlig.

Jag skall inte här orda så mycket om kristendomsundervisningen i nionde årskursen. Där har ju i förslaget, som nämnts, lagts in en veckotimme i de fem mera teoretiskt betonade avdelningarna men däremot inte lämnats rum för ämnet i de fyra mera yrkesbetonade avdelningarna. I Kristna gruppens motion har vi hemställt att kristendomsämnet beredes plats också i dessa fyra avdelningar i nian.

Utskottet har inte velat föreslå någon uttrycklig föreskrift men har i anslutning till ett i vår motion intaget, av Frikyrkliga samarbetskommittén i remissyttrande skisserat förslag om tio utbytestimmar i nämnda avdelningar av nian sagt, att i sådana fall, »då rektor efter eget bedömande kan genom samverkan mellan lärare i olika ämnen och med anlitande av en för uppgiften lämplig person — i första hand rektor själv eller annan lärare — inom ramen för skolans verksamhet i övrigt låta eleverna på de praktiska linjerna i årskurs 9 få en avslutande orientering från

skolan i livsåskådningsfrågor av etisk art, synes detta överensstämma med den anda, i vilken skolan skall verka.»

Fastän detta inte kan anses vara en fullgod utformning av vårt förslag anser vi den för närvarande kunna godtagas och tror att denna möjlighet skall tillvaratagas av många rektorer och kristendoms lärare. Vi förutsätter att skolöverstyrelsen i detta fall som över allt eljest kommer att utfärda erforderliga anvisningar.

I våra motioner har också yrkats att i de tvååriga frivilliga statsunderstödda fackskolorna, som är avsedda att påbyggas grundskolan, kristendomsämnet skall medtagas, inte bara som nu föreslagits med två timmar på den humanistiska linjen utan även på de tre andra linjerna, främst då den social-ekonomiska, där bl. a. församlingstjänare och ungdomsledare med flera blivande innehavare av yrken av direkt människovärdande karaktär kommer att få sin utbildning.

Då nu redan sakkunniga tillsatts för att bearbeta skolberedningens förslag till dessa fackskolor, vill jag inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att vid den nämnda översynen också de av oss anförda synpunkterna blir beaktade.

Med några ord vill jag även beröra vidareutbildningen av kristendoms lärare. I vår motion II: 702 hade vi yrkat, att under kommande budgetår ett par sådana vidareutbildningskurser anordnas och att ett anslag på 40 000 kronor beviljas härför.

Ecklesiastikministern gör, som herr Källstad nyss nämnde, i skolpropositionen det uttalandet, att man beträffande vidareutbildningen bör koncentrera sig till de s. k. briståmnena, och dit räknar han inte kristendomsämnet. Med de siffror som redan anförts i debatten tycker jag emellertid att det bör vara klart dokumenterat att det föreligger en brist på kristendoms lärare. Jag vill utan att upprepa herr Källstads siffror erinra

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

om att skolöverstyrelsen själv förklarat, att för ett år sedan endast tio procent av de ledigförklarade ämneslärartjänsterna, där kristendomsämnet ingick, kunde besättas. För bara en liten stund sedan fick jag beträffande Stockholm den upplysningen, att av de hundra lärare vid Stockholms 41 enhetsskolor, i vilkas ämneskombination kristendomsundervisningen ingår, endast sex kunde förklaras helt kompetenta. Jag vill också erinra om våra motioner i fjol och i förfjol i detta avseende. Riksdagen antog då statsutskottets skrivning, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet borde följa frågan om tillgången på kristendomslärare.

40 000 kronor är ju en bagatellsumma i förhållande till de väldiga kostnaderna i övrigt, men på detta område kan de åstadkomma en välbehövligh förbättring.

Jag ber, herr talman, att i detta avseende få yrka bifall till reservation nr 22 samt till reservationen vid anslagspunkten 12.

Om skolans morgonsamlingar har debattens vågor under åtskilliga år gått höga. Man har talat om ett oberättigat tvång, när elever måst obligatoriskt delta i morgonsamling. Man har ansett att religionsfriheten sätts i fara om eleverna tvingas delta i de samlingar som har en kristen grundton.

Om värdet av en samlingsstund på morgonen, som skapar koncentration och stillhet inför dagens skolarbete, råder bara en mening. Men en sådan samling måste då också få en värdig utformning — såsom utskottet så riktigt framhållit.

Vad tvånget beträffar tror jag att de unga uppfattar varje lektion eller samling i tidig morgontimme som ett tvång. När det gäller religionsfriheten är alla överens om att de som i första hand fritages från kristendomsundervisning — t. ex. katoliker och judar — skall på föräldrarnas begäran kunna fritas från morgonandakter. Även ateister bör enligt vår mening kunna få sina barn befriade från dylika morgonsamlingar.

I motion II: 856 som Kristna gruppen väckt i anslutning till förslaget om ny skollag understryks att religionsfriheten givetvis bör vara tillämplig för alla. Vi föreslår därför en formulering, som bygger på nuvarande bestämmelser och är i enlighet med skolberedningens intentioner. Enligt departementschefens förslag till § 27 skulle ateister som utträtt ur svenska kyrkan kunna få sina barn befriade, medan föräldrar med kristen bekännelse icke skulle ha samma rätt för sina barn, när det gäller profana samlingar, som är så upplagda att man kunde befara en samvetskränkning hos dessa elever.

Enligt den kompromiss som man enat sig om i utskottet skulle § 27 lyda sålunda: »Elev i grundskolan må på föräldrarnas begäran befrias från att deltaga i morgonsamling, om skäl äro därtill.» Då denna formulering täcker det yrkande vi har i vår motion, godtar vi den.

De angrepp, som nu och tidigare rikts mot kristendomsundervisningen och morgonandakterna, sker ofta med hänvisning till religionsfrihetslagen av 1951. Man synes mången gång närmast vilja tyda denna lag som om den stadgade rätt att ta avstånd från all befattning med religion i stället för att den, som jag ser det, vill tillerkänna varje svensk rättighet att fritt utöva sin religion. Man måste väl dock erkänna att de som går till angrepp mot kristendomsundervisning och morgonandakter i skolan ändå utgör en liten minoritet, både bland eleverna och inom vårt folk som helhet. En folkomröstning i frågan skulle säkert ge klara besked på den punkten. Minoriteten skall givetvis ha sin rätt, men den skall väl inte få diktera för majoriteten.

En i dagarna publicerad undersökning av Religionspedagogiska institutet i Uppsala, som utsänt frågeformulär till 600 lärare inom den obligatoriska skolan i olika delar av landet, har kommit fram till att 3 procent av eleverna är negativt inställda till morgonsamlingar-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

na, 82 procent är positiva och resten, 15 procent, är likgiltiga. Jag vet inte vilket värde man kan tillmätta en sådan undersökning, men jag tror dock att den ger en tydlig tendens.

Undersökningar har visat att endast omkring 0,5 procent av vårt folk har utträtt ur svenska kyrkan efter religionsfrihetslagens tillkomst. Av en SIFO-undersökning framgår också att 72 procent av svenska folket skulle begära inträde i kyrkan, om ett sådant steg fordrades för medlemskap. Härtill kommer alla medlemmar i övriga kristna trosamfund i vårt land, vare sig de utträtt ur svenska kyrkan eller ej.

Dessa siffror måste visa att en mycket stor majoritet bland vårt folk — även om vi tyvärr måste erkänna att många i sitt gudsförhållande är passiva — ändå ser kristendomen som en av de verkliga garantierna för bevarande av demokrati och respekt för människovärdet.

Det är enligt vår mening ett primärt intresse inte minst för förståelsen av hela vår kultursituation att det uppväxande släktet bibringas en ingående kunskap om den grundval på vilken vårt rättssamhälle är uppbyggt, och om de värdenormer som gäller för den mänskliga gemenskapen. Förtrogenhet med bibeln, den kristna urkunden, och med den kristna idévärlden framstår härvid som nödvändig. Men även för bemästrandet av vårt tids svåra ungdomsproblem med den starkt växande ungdomsbrottsligheten, som går ned i allt lägre åldrar, är det av väsentlig betydelse att skolan i sin fostrande uppgift levandegör de etiskt bärande och vägledande principer som rymmes i den kristna tros- och livsåskådningen.

Herr talman! Om den nya grundskolan skall bli till verkligt gagn och till hjälp för det uppväxande släktet och därmed för hela vårt folk tror vi att synpunkter sådana som de här anförda måste vinna beaktande. En lycklig framtid för vårt folk är inte minst beroende av dess andliga och moraliska halt.

I detta anförande instämde herrar *Gomér* (cp) och *Hedin* (h).

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Att så många talare är anmälda visar, att frågan har en utomordentlig betydelse. Det kanske kan sägas vara rätt naturligt att vilja avge något omdöme om detta stora ämne. Jag måste då börja med att instämma i mycket av vad som är sagt, och jag instämmer då självfallet i förhoppningarna om att kommande ungdomsgenerationer skall få en skolning, som svarar mot vederbörandes anlag och intressen utan hänsyn till föräldrarnas ekonomiska ställning eller bostadsort.

Vi är alldeles på det klara med att skolreformen av år 1962 kommer att mera än tidigare reformer åstadkomma förändringar på skolans område, ingripa i lärarnas situation och innebära att lärarnas arbetsbetingelser kommer att bli andra. Genom förändrad målsättning och förändrad metodik i vissa avsnitt av undervisningen och dessutom genom den föreslagna nya ansvarsfördelningen mellan hem och skola då det gäller barnens val av vägar och linjer i studiearbetet får lärarkåren delvis ändrade betingelser.

Allt detta och mycket därtill innebär att dagens reform kommer att mera genomgripande än tidigare reformer engagera lärare och förtroendemän i kommuner på ett sätt som aldrig tidigare. Man vill gärna se ett löfte för framtiden i det intresse som visas för dessa frågor, ett löfte om att man skall engagera sig lika intresserat då det gäller att underlätta grundskolans strävsamma mödor i dagar som kommer.

För utskottets arbete, som varit mycket krävande — det har omvitnats här hur utskottet har arbetat i både nätter och dagar — har tidsfaktorn utgjort en press i många hänseenden. Som ett allmänt omdöme kan dock sägas, att debatterna har varit mycket sansade och analyserande. Det framgår inte minst

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

därav, att utskottet i många kontroversiella och svåra frågor lyckats ena sig om skrivningar, som har visat sig vinna anslutning här i riksdagen i dag från de håll, som kanske tidigare ansetts hysa mot propositionen och skolberedningens förslag avvikande meningar.

Utskottet har inte ägnat någon debatt åt exempelvis frågorna om skolpliktstidens längd. De som minns debatterna från 1940-talet, då den 9-åriga skolplikten annonserades, och de reaktioner, som då demonstrerades från många håll, har ånyo fått belägg för att synsätt kan förändras i takt med tiden. Skulle frågan om ytterligare förlängning av skolplikten just nu upptas till allvarligt övervägande, skulle måhända några anse det som ett skämt. Jag vill dock uttala att det inte skulle förvåna nämnvärt, om debatten om ytterligare förlängning av skolplikten kom att påbörjas redan innan dagens reform är genomförd i hela landet.

Från centerpartiets sida har vi, som här tidigare har framhållits, slutit upp bakom de principer för grundskolan, som lagts fram för riksdagens ställningstagande. Vi stöder i stort förslagen om skolans målsättning, om klassindelning och klassorganisation, stadiindelning och stadieorganisation, utbildningslinjer och tillvalsämnen. Vi godtar också i huvudsak läroplanens innehåll. I de fall vi ansett oss böra anvisa andra vägar har dessa preciserats i motionen nr II: 718.

De viktigaste erinringarna från vårt håll har anförts i fråga om skolklassernas storlek och de problem som uppstår, då den nya skolan skall genomföras i den egentliga glesbygden. I dagens debatt har dessa frågor behandlats av herr Larsson i Hedenäset och jag ber till alla delar att få instämma i de synpunkter han anför. Jag vill även instämma i de synpunkter herr Johnsson i Skoglösa har anlagt på yrkesvalsfrågorna.

När nu grundskolan genomföres är

det av ytterlig vikt att informationen om skolans principer och arbetssätt blir effektiv och verkligen når ut till alla berörda. Jag vill sålunda starkt understryka, som här förut framhållits, betydelsen av en upplysningsverksamhet om den nya skolan, varvid bör framhåvas betydelsen av att kontakten mellan hem och skola verkligen blir så intim, som man här hela tiden har förutsatt. Det gäller att få lärarna med sig. De får en mycket stor uppgift i detta sammanhang. Alla förutsätter vi att de olika lärarkategorierna skall sluta upp solidariskt omkring det beslut, som kommer att fattas efter denna debatt. Det står klart för oss alla, att hos många medborgare finns en viss skepsis gentemot denna nya skolas uttalade möjligheter att ge lärjungarna bildning och utbildning. Att sådana inställningar finns är inte något att förundra sig över. Många medborgare tror helt enkelt inte på möjligheten att i en obligatorisk skola nå arbetsresultat, som tillsammans kan komma i nivå med de resultat som uppnås vid vår nuvarande kombination av obligatorium och fritt avgörande av frågan om fortsatt skolgång i högre ålder.

Ett problem, som här har en viss påträngande attityd, gäller det populära uttrycket att »alla skall tvingas att gå i skola tills de är 16 år». En sådan inställning leder självfallet till vissa disciplinproblem. Denna fråga har berörts tidigare, men jag skall ändå gå in något på den, då vi i vår partimotion har behandlat frågan ganska utförligt.

Det är allmänt känt och omvittnat, att det finns disciplinproblem såväl i vår nuvarande sjuåriga skola som i den frivilliga skolan. Man frågar sig då, hur det skall gå när ytterligare två årgångar kommer in i obligatoriet. Frågeställningen får på intet sätt föras åt sidan som ett resultat av gammalmanstänkande. Vi skall minnas att inte något arbete går väl utan ordning. Den nya skolans arbetsmetoder kan dock bli till

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hjälp även i detta hänseende. Den rika-
re hjälpmedelsutrustningen kommer att
spela stor roll. Krympningen av klasser-
nas storlek och möjligheten till fritt till-
val och självvald linjeriktning är andra
komponenter, som man vill sätta stort
hopp till. Det är dock klart, att allt detta
tillsammans inte löser dessa problem
utan att frågan står kvar, om vi har re-
surser för att uppehålla den disciplin,
som är nödvändig för att få ett gott ar-
betsresultat.

Det är nämligen av vikt att ungdomen
i skolans liv finner paralleller till vad
som gäller utanför skolans värld. Om
man kränker andra medborgares in-
tegritet och överskrider uppställda ord-
ningsregler leder det till påföljd i den
värld som är utanför skolan. Då det är
så får det inte inom skolans värld tole-
reras översitteri och våld mot yngre
kamrater. Det har från flera håll upp-
lysts att sådant kan förekomma. Det får
inte förekomma att man stör lektioner
och arbete i övrigt, ej heller ohörsam-
het bör förekomma liksom inte heller
okvädande av lärare. Man bör inte åsi-
dosätta gällande tider och föreskrifter
o. s. v. Oavsett i vilken form avvikelser-
na förekommer utgör de endera krän-
kande av kamrats eller medmänniskors
rätt och integritet eller ett överskridan-
de av de regler, skrivna eller oskrivna,
som måste finnas med hänsyn till skol-
arbetets gång och allas trivsel och trev-
nad. Liknande övertramp tolererar vi
inte utanför skolans område, och då får
vi heller inte tolerera dem inom skolan.
Finns inte kongruens härvidlag kan de
unga lätt få intrycket att givna regler
för den mänskliga samlevnaden inte be-
höver tas på allvar.

Detta har varit underlaget för vår syn
på dessa frågor när vi tagit upp dem till
diskussion. Vi har konstaterat att det
för närvarande inte finns tillräckligt
många och effektiva lämpliga påföljds-
medel eller korrekptionsåtgärder då så-
dana kan behövas. Det finns visserligen
5* — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 22*

de som fortfarande säger att en örfil är
ett bra korrekptionsmedel, om den sät-
tes in vid rätt tillfälle, på rätt plats och
av rätt person. Många säger att det kan
vara lika bra som den själsliga örfil
som ibland utdelas även i våra skolor.
Vi har här tagit upp frågan om efter-
sittningen som korrekptionsmedel, och
herr Blidfors har argumenterat emot
den principen. Jag vill nu bara under-
stryka att man borde företaga en pröv-
ning av denna metod. Utskottet är ock-
så av den meningen att man borde skri-
va till Kungl. Maj:t för att utröna om
den metoden skulle kunna vara lämp-
lig. Om en sådan metod skall genomfö-
ras bör den föregås av en verklig pröv-
ning. Det finns många problem som här
bör ses över. Det är bl. a. frågan om vem
eller vilka som skall föreskriva eftersitt-
ning, frågan om i vilken mån och på
vilket sätt skolan bör underrätta hem-
met, det speciella problemet med even-
tuella skolskjutsar o. s. v.

Utskottet har sagt — det framgår av
akterna — att det är väl medvetet om
att sådana åtgärder som har föreslagits
både är kostnadskrävande och kan med-
föra praktiska svårigheter, men det an-
sluter sig likväl till motionärernas syf-
ten. Utskottet säger, att enligt dess me-
ning är det väsentligt att allmänheten
och lärarkårerna inte bibringas den
uppfattningen, att statsmakterna inte
har något verkligt intresse för att lösa
dessa problem och de arbetssvårigheter
som kan komma i skolan. Utskottet fö-
reslår därför att riksdagen i skrivelse
till Kungl. Maj:t skall uttala angelägen-
heten av att särskilda disciplinfrämjan-
de åtgärder i skolan försöksvis vidtages
och att man därvid även bör pröva de
åtgärder som här har vidrörts.

I denna fråga föreligger en reserva-
tion av herr Näsström m. fl. där det
säges att man inte behöver skriva till
Kungl. Maj:t utan att det räcker med
ett uttalande om att man förutsätter att
skolöverstyrelsen och andra myndig-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

heter med vaksamhet följer utvecklingen på detta område. Reservanterna uttalar vidare att i avvaktan på ytterligare erfarenheter synes den bästa lösningen vara att skolmyndigheterna alltefter de olika skoldistriktens förutsättningar och behov fritt får pröva sig fram på de vägar, som på varje plats kan tänkas ge det bästa resultatet härvidlag. Så kan man naturligtvis också uttrycka sig. Men det är ändå, trots herr Blidfors' förklaringar, angeläget att få reda på vad reservanterna menar med uttrycket att myndigheterna skall följa utvecklingen på området med vaksamhet. Skall det uppfattas så att reservanterna inte har någon uppfattning om huruvida några nya korrektionsmedel skall prövas under skolöverstyrelsens ledning utan att denna skall sitta och vänta på erfarenheterna av en verksamhet ute i skoldistriktet som inte har någon egentlig genomgående linje?

I början av mitt anförande sade jag att utskottets arbete i vissa avseenden hade pressats av tidsnöd. Uttalandet på denna punkt är en produkt av tidsnöden. När utskottet har kunnat enas om så stora kontroversiella frågor som kristendomsämnets ställning, morgonsamlingarnas uppläggning och folkhögskolefrågan, borde man också ha kunnat samsas om denna detalj. Jag tror nämligen att frågan är av mycket stor betydelse. Jag tror att det skulle vara olyckligt om riksdagen skulle följa reservanternas förslag. Det skulle nämligen kunna uppfattas som ett negativt ställningstagande från statsmakternas sida i denna viktiga fråga.

En annan fråga som jag gärna vill säga några ord om är den föreslagna skollagens 16 §. Utskottet har här delat sig, så att en betydande minoritet tvingats avge en reservation. Kort uttryckt skiljer sig majoritet och minoritet på så sätt, att majoriteten är angelägen om att få en stor representation av fackfolk vid skolstyrelsernas sammanträden, under det att minoriteten

anser att det i allmänhet räcker att skolchefen deltar i sammanträdena och, om så erfordras, att skolstyrelsen från fall till fall skall kunna kalla rektorer, lärare och annan personal för att lämna de ytterligare upplysningar som kan vara behövliga.

Att ha en mycket stor fackrepresentation med vid sammanträdena är inte vanligt inom andra sektorer av den kommunala förvaltningen. En väldig anhopning av fackrepresentanter med olika anknytning till intressen och grupper kan leda till att möjligheterna till en fri och otvungen handläggning av av ärendena begränsas. Härigenom kan man löpa risken att viktiga frågor om skolans arbete kan bli avgjorda utan fullt beaktande av att skolan i första hand är en samhällsangelägenhet.

Vid handläggningen av sådana frågor är det i den kommunala förvaltningen inte vanligt med partsrepresentanter. Egentligen är det inte här fråga om partsrepresentation, men en sådan kan uppstå — ehuru det inte är avsett — därigenom att dessa fackrepresentanter inte är *skyldiga* att närvara vid skolstyrelsens sammanträden, men de har *rätt* att närvara och yttra sig, och då förefinnes risk för att denna rätt huvudsakligen utnyttjas då partsintressena anses behöva hävdas.

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Lars Larsson m. fl., som är fogad till denna paragraf i skollagen.

Slutligen vill jag uttala min tillfredsställelse med departementschefens uttalande på s. 574 i propositionen nr 54, där han sammanfattar sin syn på finansieringen av den föreslagna skolreformen. Statsrådet understryker däri skolberedningens uttalade grundsyn på de ekonomiska frågorna som innebär, att de samhällsekonomiska aspekterna inte får undanskymmas de betydande allmänkulturella värden som ligger i en förbättrad grundutbildning för alla och att dessa värden såväl för samhället som för den enskilde i och för sig är så väsent-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

liga, att skolan i sin helhet icke bör bedömas uteslutande från snäva ekonomiska lönsamhetssynpunkter.

Till detta kan läggas att man gärna vill understödja utskottets beslut att till 1958 års skatteutjämningskommitté överlämna våra motioner, vilka anvisar vägar som kan leda fram till en rättvis kostnadsfördelning mellan stat och kommun lika väl som till en jämnare kostnadsfördelning kommunerna emellan. Det är nämligen inte oviktigt för grundskolans framtida livsvillkor att medborgarna vet, att den nya skolan kommer att ställa sina tjänster till förfogande för medborgarna i jämförbar utformning och till lika ekonomiska åtaganden, var helst man har sin bostadsort.

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Kårby efterlyste vad som egentligen låg bakom reservanternas yrkande, att vi borde avvakta erfarenheter, etc.

Jag vill till herr Gustafsson bara säga, att jag vill avvakta expertgruppens fortsatta undersökning rörande orsakerna till disciplinsvårigheterna som jag redan varit inne på. Jag lämnar sedan denna fråga.

Men jag skulle vilja ta upp en annan sak, som det också är viktigt att få erfarenheter av. Vi har sedan några år tillbaka s. k. särskild observationsundervisning. Tidigare har denna måst ordnas för en hel termin vilket har varit besvärligt för kommunerna. Skolberedningen har emellertid kommit med ett, som jag personligen tycker, utomordentligt initiativ, nämligen att särskild observationsundervisning skulle få anordnas även för kortare tid än en termin. Det betyder att man kan plocka bort t. ex. två, tre, fyra eller flera elever med beteenderubbningar ur klassen — en ordning dock inte avsedd för elever med så stora mentala rubbningar att de borde tillhöra en observationsklass — och under ett antal veckotim-

mar ge dessa en särskild handledning. Departementschefen har accepterat detta förslag från beredningen, och jag tror att just i denna fråga och på denna punkt finns det all anledning att knyta vissa förhoppningar till resultatet.

Herr **GUSTAFSSON** i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att kammaren är på det klara med att skillnaderna inte är särskilt stora mellan reservanternas och utskottets uppfattning. Utskottet föreslår nämligen en skrivelse till Kungl. Maj:t och framhåller »angelägenheten av att särskilda disciplinfrämjande åtgärder i skolan försöksvis vidtages och att därvid bl. a. prövas vad skolöverstyrelsen i sina petite för budgetåret 1962/63 föreslagit, dels hemställer, att Kungl. Maj:t senare inför riksdagen redovisar erfarenheterna härav, dels uttalar att erforderliga medel för den ifrågavarande försöksverksamheten må tagas i anspråk ur anslaget till Bidrag till driften av folkskolor m. m.». Skillnaden är utomordentligt liten, och det skulle därför vara mycket olyckligt om resultatet av den votering som förestår, skulle inge lärare, målsmän och andra den föreställningen att vi i grunden har starkt skiljaktiga meningar.

Jag vet att herr Blidfors är motståndare till skrivelser till Kungl. Maj:t, ty han vet vilka bekymmer dessa åstadkommer i Kungl. Maj:ts kansli. Men i detta fall tror jag inte det skulle vara så farligt, om herr Blidfors något mildrade sin agitatoriska attityd. Jag tror nämligen att hans ställningstagande närmast är en attityd.

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag erkänner, herr Gustafsson i Kårby, att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag på denna punkt inte är särskilt stor.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Då jag tar till orda i denna debatt vill jag ansluta mig till den grupp av talare som har betonat den stora betydelsen av och med tillfredsställelse hälsat förslaget till reform av den obligatoriska skolan, det förslag som riksdagen efter den pågående debattens slut i morgon går att fatta beslut om. Jag vill också framhålla att den tillfredsställelse man här känner inte blir mindre då man erfar att utskottet, med undantag av två reservanter, liksom skolberedningen och departementschefen har velat förskona kommunerna från de politiska strider, som av allt att döma skulle ha blivit ofrånkomliga, därast beslutanderätten i fråga om högstadiets organisation, d. v. s. differentieringen, skulle ha förlagts till skolstyrelserna eller — som högerreservanterna förordar — till den lokala fackliga ledningen.

Jag vill också liksom utskottet understrika vad kommunförbunden i sitt yttrande över beredningens huvudbetänkande mycket starkt gav uttryck åt, nämligen att denna reform som beredningens förslag innebure skulle åt kommunerna skänka det lugn och den möjlighet till större saklighet vid handläggandet av skolfrågor. Vi slipper också sådana många gånger upprivande diskussioner som vi haft under försöksverksamheten.

Vid genomförandet av en skolreform av denna storlek framföres givetvis många önskemål, som man skulle ha velat se realiserade, men detaljerna har fått vika för de stora linjerna. I en strävan att försöka få ett enigt uttalande har man fått göra avkall på personliga uppfattningar och önskemål i vissa frågor. Ordningens betydelsens avskaffande är exempel på sådana krav som i enighetens intresse frånträtts denna gång men som i en inte avlägsen framtid måste tas upp till förnyad prövning.

Herr talman! I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr

136 med förslag till skollag har utskottet haft att ta ställning till ett antal motioner angående fackrepresentationen i den lokala styrelsen. Denna regleras genom bestämmelser i nu gällande skollag samt delvis också av detaljbestämmelser i allmänna skolstadgan. Dessa bestämmelser innebär att vid sammanträden i skolstyrelsen eller avdelning av styrelsen skall närvara en ordinarie ledamot och en suppleant för var och en av de i kommunen förekommande skolformerna; här avses såväl lärare som rektorer. D. v. s. i större kommuner skulle — förutom styrelseledamöter och suppleanter — 12 rektors- och lärarrepresentanter komma att vara närvarande. Därtill kommer skolchefen som har skyldighet att närvara. Har skolstyrelsen inte fler ledamöter än det minimiantal av 7 som lagen föreskriver, kan det inträffa att antalet fackrepresentanter blir fler än antalet styrelseledamöter. Sammanträdena måste härigenom bli tungrodda och kan inte alltid ge det resultat som man avsett. Dessa stadganden i den nuvarande skollagen har oförändrade förts över i § 16 i förslaget till ny skollag.

Den fackliga representationen sådan den nu är utformad beslöts av riksdagen efter skolstyrelseutredningens förslag 1956. Dess tillkomst motiverades med att man till den gemensamma skolstyrelsen förde fler skolformer än folkskola. Och det skälet kunde ju vara antagbart vid det tillfället.

När utskottet nu avstyrker denna motion har det också använt sig av samma argument och säger vidare att systemet med fackrepresentation prövats under så kort tid i den nuvarande formen, att utskottet inte nu — jag stryker under ordet nu — är berett att föreslå att fackrepresentationen upptages till förnyad prövning. I ordet *nu* tolkar jag in att utskottet ändå har ägnat en liten tanke åt dem som anser, att styrelserna skulle kunna på ett annat och kanske bättre sätt tillföras de facksynpunkter

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

som man menade och alltjämt menar att fackrepresentationen skall anläggas. Det förhåller sig ju så, åtminstone i de flesta av de större orterna, att om man har ett rikt differentierat skolväsende, exempelvis ett tekniskt gymnasium eller ett handelsgymnasium vid sidan av en yrkesskola och väljer såväl rektorn som en lärare från det tekniska läroverket står yrkesskolan utan representant i skolstyrelsen. Genom att styrelsen vid behandlingen av de olika ärendena kallar till sig fackmän av olika slag — det kan vara rektorer, lärare, skolläkare, skolpsykologer, kuratorer eller andra i kommunen verkande — har den större förutsättningar att få frågorna allsidigt belysta än om man har från början och för fyra år efter vissa bestämda regler valda representanter.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herr Lars Larsson m. fl. som i utskottets utlåtande nr 2 är knuten till 16 § i skollagen. Vidare yrkar jag bifall till de reservationer där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets förslag.

Fru GUNNE (h):

Herr talman! En tidigare talare i denna debatt har uttrönt att endast 30 procent av tillfrågade lärare i Norrbotten hade undertecknat den vädjan, som drygt 11 000 lärare har riktat till riksdagens ledamöter. Han drog sedan den slutsatsen att det då måste finnas områden med minst hundraprocentig anslutning — jag förbigår det insinuanta ordvalet — och att det i så fall skulle röra sig om områden som inte ägde rätt sakkunskap eftersom de inte hade sysslat med försöksverksamhet. Det påminner mig om att anslutningen till den ifrågavarande skrivelsen i min hemstad uppgick till 90 procent. Av de återstående lärarna torde flertalet icke ha va-

rit anträffbara då skrivelsen skulle undertecknas.

I Göteborg har man genom en mångårig försöksverksamhet samlat en omfattande och djup erfarenhet, och lärarkåren på högstadiet har givit mycket bestämda uttryck för vad denna erfarenhet har lärt dem. Vad diskussionen inte rör sig om är en differentiering av eleverna efter deras förmåga att följa undervisningen eller en linjedelning i sjuan och åttan med skilda tim- och kursplaner. Det kanske kan förefalla onödigt att understryka detta, men det har i denna debatt spillts rätt många onödiga ord på dessa alternativ. Vad det är fråga om och vad som med framgång prövats är en uppdelning efter tillval, d. v. s. elever med samma val av ämnen och alternativkurser har förts till samma klass. Ingenting har hindrat eleverna att välja mellan olika alternativkurser i främmande språk eller naturvetenskapliga ämnen. Principen om det fria tillvalet har kunnat upprätthållas i full utsträckning, och antalet ämneskombinationer som man har kunnat ordna på elevernas önskan har varit större än vad som föreslås i propositionen.

Det förtjänar också erinras om att valet av ämnen och alternativkurser, som ju sker i sjätte klassen, har föregåtts av informationer och rådgivning, och man har det allra bästa intryck av samarbetet med föräldrarna. Erfarenheterna från sjuan och åttan bestyrker inte beredningens spekulationer om skillnaden mellan barn från s. k. studiemedvetna hem och barn från icke-studiemedvetna hem. Och de går stick i stäv emot Stellan Arvidsons uppfattning om de högre socialgruppernas bildningsmonopol.

För egen del finner jag det uppenbart att stödet från hemmet i det skolstadium det är fråga om här inte är beroende av föräldrarnas bildningsnivå eller ekonomiska status utan på graden av deras allmänna uppslutning

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

kring barnens skolarbete, deras respekt för studieproblemen och deras inställning till skolan.

I de år det här är fråga om spelar klassföreståndaren en större roll än i gymnasiet. Genom den tillvalsgruppering man tillämpat i Göteborg och anorstädes bereds klassföreståndarna långt större antal timmar med klassen än i systemet med sammanhållna klasser. Klassföreståndarens kontakt med klassen är en absolut förutsättning för disciplinen, för förtroendet med elevens personliga problem och för rådgivning om de fortsatta studierna. Hans uppgifter underlättas genom det bättre sammanhållandet av klassen, som i realiteten möjliggörs genom tillvalsgrupperingen.

Orden »sammanhållna klasser» i förslaget leder till föreställningen om en sammansvetsad enhet av inbördes olika men samarbetande elever. Lärarna har visat att för parallellavdelningar om minst 20 elever betyder regeringsförslaget att sjuorna är reellt sammanhållna 10 à 11 av veckans timmar och tillbringar resten av de 35 timmarna i delad klass eller tillsammans med elever ur parallellklasser. Jag konstaterar att det miljöbyte från 6:an till 7:an som man hyser en sådan skräck för men som dock är ett övergångsfenomen förvandlas i ett dagligt miljöbyte under ambulerande mellan olika elevgrupper och undervisningslokaler.

Den tillämpade tillvalsgrupperingen förutsätter ett stort elevunderlag. Detta är något som karakteriserar storstäderna framför allt. Av alla de omständigheter som talar för att i sådana områden ha möjlighet att uppdelas efter tillval är disciplinfrågan av särskild betydelse. All erfarenhet bestyrker att särskilda svårigheter i detta hänseende föreligger i storstäderna. Utan att ingå på storstadens omtalade frestelser vill jag dock slå fast, att elevmaterialets läströrlighet, stora påverkbarhet och dess utsatthet för icke önskvärda in-

flytelser i hög grad präglar deras hållning i klassen och fordrar en alldeles speciell uppmärksamhet från klassföreståndarens sida. Resultatet av hans ansträngningar kommer att försämrats avsevärt, om den splittrande organisation genomförs som i detta sammanhang följer av modellen sammanhållna klasser.

Ärade kammarledamöter! Som målsman har jag en mycket stark respekt för deras synpunkter vilkas förnämsta uppgift är att meddela den kunskap som jag själv inte kan ge mina barn. Flertalet föräldrar har alltså möjligheten att ge sina barn en hygglig fostran men saknar förmågan att meddela kunskaper. Vad vi då framför allt väntar av skolan är en god undervisning. I fråga om fostran vill vi en samverkan med skolan, vi har klart för oss att lärarna känner ett stort ansvar för skolans fostrande uppgift. Det är därför vi har förtroende för deras synpunkter och vill att de beaktas. Det är därför vi vill hålla möjligheten för de lokala skolledningarna öppna att välja mellan tillval och sammanhållna klasser, allt med tanke på vad som passar skolans arbete och elevernas intressen.

Om nu en gruppering av eleverna efter tillval passar områden med stort och mera svärbemästrat elevunderlag, så är det uppenbart att den inte går att tillämpa i områden med mindre elevunderlag, t. ex. i glesbygderna. Målsättningen måste vara att alla barn i detta land får en likvärdig undervisning, d. v. s. uppnår samma kunskapsstandard och allmänna bildningsmätt. Om inte glesbygdens speciella problem mera allvarligt uppmärksammas kommer landsbygdsbarnens krav på tillvalsmöjligheter och på bildning att allvarligt eftersättas. Ett lägre elevunderlag måste kompenseras genom låga delningstal och genom rikare hjälpmedel för en individualiserad undervisning. Det är en villfarelse att tro att likformigheten i organisationen borgar för

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

likvärdighet i kunskaper och bildningsnivå. Det förefaller som om man på en del håll förälskat sig i argumentet att ovannämnda frihet för skolledningarna skulle föra över skolstriden till det kommunala planet. Försöker man verkligen bedöma framtiden med någorlunda sans lär man emellertid inse att valet kommer att dikteras av praktiska och icke av politiska skäl.

Herr talman! I detta avsnitt ber jag att få instämma i de yrkanden som tidigare framställts av fröken Karlsson.

Jag skall nu be att få gå över till ett område som särskilt intresserar mig, nämligen kristendomsfrågan.

Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Nelander tidigare anfört och vill bara tillägga några personliga reflexioner.

Jag sätter det allra största värde på vad som i beredningens betänkande, propositionen och utskottets utlåtande har uttalats i denna fråga. Jag har en mycket stark känsla av att det utgör resultatet av ärliga överväganden och respekt för motsatta uppfattningar.

Som bakgrund för sitt ställningstagande inleder utskottet nederst på s. 155 ett resonemang om den moderna människans förhållande till religiösa och moraliska frågor. Iakttagelserna är säkert i och för sig riktiga och kan ge fog för den slutsats som utskottet gör: »I och med detta har ett livsåskådningsbegrepp, som inte längre är samlat och gemensamt för alla, såsom grundval för skolans fostrande verksamhet fått vika för en allmänt erkänd och godtagen samhällsåskådning.»

Jag tror inte desto mindre att det uttalande, som skolberedningen gör och som utskottet har anslutit sig till, är starkare motiverat av den mycket djupa resonans som kristendomen utan tvivel har hos vårt folk. Insikten om den kristna grundsynens värde är vitt spridd. Visserligen kan man i låga tal räkna dem som i fråga om församlingsgemenskapen har dragit de fulla konsekven-

serna, men det finns opinionsundersökningar som talar ett tydligt språk om människornas allmänna värdering av kristna funktioner och livsytttringar. Många av vår tids människor är ganska desorienterade och kanske i viss mån kritiskt inställda mot kristna samfundsorganisationer. Det innebär att de inte alltid nås av ett budskap som de annars gärna skulle lyssna till.

Den som rör sig mycket bland människor av skilda slag och som kanske har ett visst intresse för vad människor tänker och känner, vågar konstatera att nutidens människor i mycket stor utsträckning önskar både för egen del och framför allt för sina barns skull ha åtminstone dörren öppen till kristen gemenskap. En outhärlig grundval för det avgörande, som är ens eget personliga, är kunskapen om vad det verkligen gäller.

Med denna bakgrund förtjänar de tankegångar, som skolberedningen anfört om kristendomskunskapens värde, ett särskilt understrykande. Beredningen konstaterar att den kristna religionen utgör en väsentlig del av grundvalen för de etiska och sociala värderingar, varpå vårt samhälle och vår samlevnad bygger. Det framhålles vidare, att undervisningen bör omfatta de bibliska skrifternas innehåll, kristendomens historia och samfundsformer samt kristen trosuppfattning och etik och att kristendomen kan förmedla normer och livsideal, som är av betydelse för elevernas personliga utveckling och som fostrar till sanningssökande och livsallvar.

Beredningen har också några tänkvärda ord att säga om barnets förutsättningar och behov. Dessa växlar under skoltiden, och läroplanen försöker även att ta hänsyn därtill. Den som har hand om barn vet hur vissa ting tidvis kan helt dominera den unges intresse eller omvänt bli motbjudande och likgiltiga för honom. Allt har sin tid. Med de skiftande intressena mognar barnet också andligen. Det är något rörande att se

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ett barns uppfattning skifta och mogna, från det tillitsfulla accepterandet, över fränställandet av de många frågor som är så svåra att besvara, över tonårens tuffa avfärdande av sagor och myter och ungdomsårens besvikelse över det ofullkomliga, fram till den tidpunkt då skolan har givit vad den kan ge av vägledning och den unge går ut i livet, kanske med sin position klar men oftare på väg mot ett ställningstagande. Det är viktigt att undervisningen är så beskaffad, att den tar hänsyn till elevernas förutsättningar och behov.

Även kristendomsläraren måste visa respekt för dessa yttringar av en mögande individualitet som vi alla så väl känner till. Han måste, vilken utgångspunkt han än företräder, alltid räkna med att tonåringens attityd inte är den slutliga. Han måste vara på det klara med att det ställningstagande som religionsundervisningen i skolan skall leda till kan komma långt fram i tiden. Eleven skall ha insikt och kunskaper att falla tillbaka på när han en dag upptäcker att han vill komma närmare lösningen av sin själs gåta.

Så några ord om det avsnitt som rör objektiviteten. Departementschefen betonar med skärpa, att kristendomsundervisningen inte får komma i strid med kravet på tanke- och trosfrihet. Därför skall, säger han, kristendomsundervisningen vara objektiv i den meningen, att den meddelar saklig kunskap om olika trosåskådningars innebörd och innehåll utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning. Detta är riktigt, men man kan lätt dra den slutsatsen att den undervisning, som tar hänsyn till tanke- och trosfrihet, är objektiv. Objektivitet är emellertid först och främst det samma som saklighet, baserad på trohet mot undervisningsmaterialet. Och även läroboksförfattarna måste visa trohet mot sitt material. De måste ge en saklig framställning om de bibliska skrifternas innehåll, kristendomens historia, kris-

ten trosuppfattning och etik. Det är viktigt att undervisningen bedrivs med respekt och förståelse för icke kristen tro, men det är inte mindre viktigt att den bedrivs med respekt och förståelse för kristen tro. Jag noterar med tacksamhet utskottets formulering, att läraren skall omfatta sin uppgift med intresse för och inlevelse i sin undervisning.

I detta sammanhang vill jag gärna erkänna, att jag uppskattar vad beredningen anför om kunskapen om de ickekristna religionerna och om de strömningar som ifrågasätter de religiösa sanningarna. Insikten i gudsuppenbarelsens väg hos andra folk och kulturer är värdefull dels med tanke på den vidsyn och förståelse gentemot andra som den underbygger, dels på grund av de perspektiv på det kristna trosinnehållet den ger. Förtrogenheten med agnostisk eller ateistisk uppfattning kompletterar bilden av människornas förhållande till religionens värld och bidrar till att öka vår förståelse och respekt för olik tänkande.

Till sist, herr talman, vill jag gå in på några ord som beredningen säger om kristendomens samband med vår kultur: »Kunskap om kristendomen är nödvändig för förståelsen av västerlandets kultur- och samhällsliv i såväl gångna tider som nutiden.» Detta har understrukits i en partimotion från vårt håll med följande ord: »Betydande delar av vårt kulturarv inom litteratur, konst och musik blir otillgängliga för den som saknar förtrogenhet med bibeln.» Låt mig bara peka på språkets makt över västerländskt tänkande! Jag skall ta ett exempel. För några år sedan berörde Björn Collinder i en tidningsartikel den nutida språkfattigdomen med utgångspunkt i en så väsentlig litteratur som liknelsen om den barmhärtige samariten. Han konstaterar med all rätt, att varken ordet barmhärtig eller ordet samarit har någon innebörd för den som saknar förtrogenhet med bibeln. Collinder sökte en för modern ungdom

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

begriplig motsvarighet till ordet barmhärtigt och fann bara ordet »reko» — denna universalglosa varmed vi förknippar så många goda egenskaper men som helt utelämnar den fina nyans av ömhet och kärlek som ryms i och beskrivs av ordet barmhärtigt.

En stor del av vår litteratur, både äldre och nyare, har hämtat språk, motiv och gestalter ur bibelns värld. Dess fulla rikedom upplevs bara av den som mer eller mindre väl känner dess bakgrund. Många av mästerverken i vårt västerländska musikkarv låter sig endast upplevas av den som känner deras andliga resonansbotten. Låt mig nämna namnen Bach, Händel och Brahms! Undrande svenskar lyfter sina huvuden mot Sixtinska kapellet's målningar och beskådar likgiltigt eller nyfiket Adams skulptur, Jesajas mäktiga huvud och människomyllret inför världens domare. Hela vårt kulturarv innehåller outplånliga inslag av kristen tro och kristna föreställningar. Endast den som är förtrogen med den andliga verklighet som de talar om kan till fullo tillägna sig deras rikedomar.

Jag är i stort sett tacksam för den behandling som frågan om kristendomsundervisningen har fått. På en punkt har jag dock ett önskemål. Det gäller vidareutbildningskurser i ämnet kristendomskunskap. I denna fråga ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 22 i utskottets utlåtande nr 1.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Det är med en känsla av tillfredsställelse man konstaterar att den långa skoldebatt som har pågått i mer än tjugu år nu i viss mån håller på att ta slut. Jag menar inte att den upphör definitivt med det beslut som vi kommer att fatta under morgondagen, men de stora principfrågorna kommer dock i och med detta att vara lösta, och

de närmaste åren blir det kanske mera fråga om detaljer.

De kommuner som har bedrivit försöksverksamhet — en del under många år, andra under färre — har utfört ett arbete, som beredningen har haft nytta av och som kanske har gjort att enhetsskolan har blivit något annorlunda än den från början skisserades. Om skoldebatten har varit lång och varat i årtal, har den ändå haft det goda med sig att den har format en bättre skola.

Det är klart att kommunernas försöksverksamhet har kostat pengar och kanske också en del omtanke. De har gjort samhället en stor tjänst i fråga om skolans utformning. Jag tycker att de är värda ett tack för vad de har utrett i detta avseende.

Det är bara korta erinringar jag vill göra, och jag skall inte gå in på några principer. Först vill jag nämna något om det som herr Johansson i Södertälje var inne på, nämligen 16 § i skollagen. Det gäller fackrepresentationen i skolstyrelserna. Majoriteten i utskottet har där tillstyrkt propositionen.

Jag har sedan gammalt en mycket god erfarenhet av representanter från lärarkåren i skolstyrelsen — det var ju inte så många från början. I det distrikt där jag tillhör skolstyrelsen och presidiet har vi fyra rektorer och tre lärare som representanter. Det betyder att när ekonomi- och undervisningsavdelningen sammanträder är de fler än vi, men detta har inte varit någon belastning för sammanträdena. Under skolans uppbyggnadstid har fackrepresentanterna betytt en tillgång. Skolstyrelsen och lärarna har i många besvärliga frågor gemensamt kunnat överlägga om skolan och dess arbete. Lärarkåren väljer representanter som åtnjuter ett gott förtroende bland sina kamrater, och det betyder inte så litet, när en skola byggs upp, att man har goda kontakter med lärarkårens representanter i skolstyrelsen.

Det har sagts — jag tror det var ut-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

skottet — att det blir för många om även suppleanterna kommer. Det har aldrig hänt i vårt distrikt, att någon av lärarkårens suppleanter har kommit med när den ordinarie varit närvarande. Vi har hållit mycket strängt på den principen, och det betyder att vi fått ned antalet.

Jag önskar alltså att vi behåller fackrepresentationen i fortsättningen, i synnerhet under den tid då den nya skolan byggs upp. En del skolor har hållit på länge, men en del har nyss börjat försöksverksamheten, och skolstyrelserna har och kommer i fortsättningen att ha nytta av den kunskap och erfarenhet som finns hos fackrepresentanterna.

Herr talman! Jag ber alltså att i detta fall få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hanrין i Jönköping och jag har väckt en motion, II: 709, som berör frågan huruvida beteckningarna läroämnen, övningsämnen och orienteringsämnen skall bibehållas. Både beredningen och departementschefen har varit inne på denna sak. Jag skulle tro att tiden är mogen att i den skola vi håller på att bygga upp avskaffa dessa olika beteckningar. Jag skall inte närmare gå in på detta, men då jag ser utskottets skrivning tycker jag nog att utskottet inte visat sig på något sätt avvisande. Jag tar mig friheten att citera vad utskottet sagt om motionen: »De önskemål om att inga gruppindelningar av de icke direkt yrkesutbildande ämnena skall äga rum, vari hemställs i motionen II: 709, är i och för sig beaktansvärda, vilket för övrigt framgår av vad departementschefen anför i frågan. Syftet med motionen blir emellertid till en del tillgodosett genom förslag i andra sammanhang i förevarande proposition. Då vidare ett tillgodoseende i formell mening av önskemålen skulle alstra avsevärda administrativa och därmed praktiska svårigheter, synes motionen icke böra för-

anleda någon åtgärd från riksdagens sida.»

Jag är okunnig om vilka svårigheter som skulle göra sig gällande, om dessa beteckningar icke funnes längre. Jag hoppas att skolöverstyrelsen läser detta yttrande noggrant och att man med tiden kommer att tillmötesgå de rimliga önskemål som framförts i denna motion.

Sedan har det i denna debatt sagts många goda ord om att motsättningar inte är så stora, åtminstone inte större än att de bör kunna överbryggas.

Det har också skrivits många tidningsartiklar om morgonsamlingarna. När jag var hemma i går, bevistade jag en morgonsamling i kyrkan för eleverna på vår skolas högstadium. Kyrkan var fullsatt med ungdomar, och den adjunkt som tjänstgjorde talade enligt min mening mycket bra. Då tänkte jag, att om ungdomarna levde efter de råd denne lärare gav, så skulle vi inte ha några som helst bekymmer för vår ungdom. Och adjunkten slutade med dessa ord, som jag såg att ungdomarna lyssnade till och som jag här vill understryka:

»Allt vad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem.»

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Sällan har väl en fråga, som behandlats i riksdagen, föregåtts av en så intensiv offentlig debatt som den fråga vi i kväll behandlar. Under flera årtionden har uppfostrings- och skolfrågorna varit föremål för debatt, diskussion, utredningar, försöksverksamhet och forskning. Denna diskussion har förts dels mellan olika s. k. fackmän men dels också mellan lekmän. Detta är att hälsa med tillfredsställelse. Skolan är ju ett av våra viktigaste samhällsorgan, och då bör det vara självklart att dess utformning bestämmes inte bara utifrån fackmän-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

nens synpunkter utan även och i än högre grad av samhällets och den enskildes behov.

Sedan skolberedningen lade fram sitt betänkande har det kunnat iakttas, att man i stort sett har uppnått enighet om skolans målsättning. De allra flesta har accepterat skolberedningens och propositionens syn på skolans mål och uppgifter. Det är egentligen bara beträffande frågan om hur skolan skall organiseras som det har rätt delade meningar. Den organisatoriska uppdelningen av eleverna i klasser och avdelningar har gjorts till en huvudfråga, medan andra pedagogiska problem tyvärr har skjutits i bakgrunden. De s. k. sammanhållna klasserna har blivit något av ett rött skynke för många, utan att man gjort ordentligt klart för sig vad det varit fråga om. Detta visar sig inte minst i den något underliga företeelsen, att man genom listinsamling i sista stund har försökt ordna en »vild» opinionsyttring bland lärarna i denna fråga, en aktion som för övrigt givits en publicitet som ingalunda svarar mot dess verkliga innehåll.

Eftersom jag under många år har haft tillfälle att tjänstgöra på enhetsskolans högstadium som lärare och skolledare, dels i skola med s. k. tillvalsgrupperat högstadium, dels under något år i s. k. sammanhållna klasser på högstadiet, har jag litet svårt att förstå den hetsiga diskussion som förts. Det har ju genom ett flertal undersökningar som gjorts för skolberedningens räkning visat sig att kunskapsresultat och framgång i skolarbetet förmodligen har litet eller intet med frågan om differentieringsformen att göra. Det mesta beror på andra saker i samband med undervisningen. Jag har i varje fall upplevt det på det sättet.

Sammanhållna klasser behöver inte ge sämre kunskapsresultat än s. k. homogena klasser, och disciplinmässigt är de sammanhållna klasserna att föredra liksom när det gäller trivseln i sko-

lan mellan elever och lärare. Men resultatet beror i mycket hög grad på lärarnas vilja till nydaning, på skolans tillgång till undervisningsmateriel och hjälpmedel samt på lärares, skolledares och målsmäns förmåga till förtroendefullt samarbete. Läger man sedan därtill, att någon annan form för organisation av klasserna 7 och 8 än den som nu föreslås i propositionen faktiskt är omöjlig, om man accepterar principen om elevernas och målsmännens fria val av studieväg — och det tycks ju alla göra — och om man är överens om att skapa en skola, som är likvärdig och enhetlig oavsett geografisk belägenhet, så förenklas problemet ganska väsentligt.

Striden i den s. k. differentieringsfrågan bör väl nu kunna avblåsas och krafterna inriktas på väsentligare ting. Jag är övertygad om att skolberedningens differentieringsmodell är den enda riktiga och rimliga i nuvarande läge. Att riksdagen skall fastställa differentieringsmodell och att den skall vara i stort sett lika i hela landet, tycker jag också är självklart. Att som man i lärarnas listaktion föreslår överlåta åt rektor och kollegium att besluta om differentieringsmodell vid respektive skola skulle enligt min mening leda till orimliga resultat. Vi vill inte uppleva den pedagogiska partibildning som detta skulle få till följd. Varje skoldirektörs- och rektorsutnämning skulle då föranleda samma situation som ett biskopsval. Frågan skulle bli för eller emot sammanhållna klasser, och med kännedom om småsakers förmåga att elda många, skulle diskussionen få ungefär samma intensitet som debatten för eller emot kvinnliga präster. Jag tror vi skall be att få slippa en sådan utveckling av skolarbetet. Samhället bör väl här ha det avgörande ordet.

Den läraraktion som jag nyss talade om pekar dock på sitt sätt på ett allvarligt problem. Många lärare är tydligen okunniga om vad den nya grund-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

skolan egentligen innebär, och de känner oro inför sina nya uppgifter.

Svårigheterna i dagens skola är stora. Skolan har fått överta allt fler och fler av hemmens fostrande uppgifter. Disciplinsvårigheterna är betydande, och bristande koncentration och intresse hos eleverna dominerar i många fall. Lärarna klämmas mellan å ena sidan kraven på kunskaper i mängd hos eleverna och kraven på tid för fostran och omvårdnad å den andra. Den nya skolan vill ju bl. a. söka skapa en skolmiljö, som i sig förenar fostran och kunskapsmeddelelse som naturliga delar i ett helt. Skall det lyckas att skapa den nya skola, som målsättningen i skolberedningen och propositionen talar om, så kräves stora insatser inte minst från lärarnas sida. Det är därför av vikt att de verkligen positivt lär känna sina uppgifter, att de genom utbildning, fortbildning och upplysning göres förtrogna med den nya skolans uppgifter och målsättning. Det kräves också att skolan och lärarna utrustas med hjälpmedel, undervisningsmateriel, lokaler o. s. v., så att undervisningen kan bedrivas på bästa möjliga sätt.

Jag vill därför uttrycka den förhoppningen, att alla problem som har med lärarutbildning, med upplysningsverksamheten om den nya skolan liksom alla problem som har med arbetet att ställa den pedagogiska forskningens rön till lärarnas förfogande i undervisningshjälpmedel och övriga anordningar verkligen får högsta prioritet nu och framöver. På detta område måste stora och fortlöpande insatser göras, om inte hela den skolreform vi nu beslutar skall mer eller mindre omintetgöras. Lärarnas positiva medverkan krävs för skolreformens genomförande. Lärarnas lojalitet är säkerligen höjd över varje tvivel, men deras möjlighet till positiv medverkan kan förbättras genom upplysning, fortbildning och verkliga krafttag för undervisningshjälpmedlens fulländning. Att snåla på arbetsverk-

tygen för dem som skall bygga den nya skolan vore att motarbeta vad man vill främja. Jag hoppas som sagt att frågan ges högsta prioritet.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att beröra ett annat problem som har med undervisningssituationen att göra. I propositionen och utskottsutlåtandet föreslås en sänkning av elevantalet i klasserna till 25 på lågstadiet och 30 på högstadiet. Detta är att hälsa med tillfredsställelse. De klasser på ända upp emot 37—38 elever som kan förekomma skapar en arbetsbelastning för läraren som ej är att rekommendera, även om undervisningsresultatet inte alltid är omvänt proportionellt mot elevantalet. När det i en reservation yrkas att riksdagen skall besluta att en målsättning nu skall spikas om en sänkning av elevantalet så att 1970/71 ingen klass skall ha mer än 25 elever vill jag ändå uttala min tveksamhet. Elevantalet i klasserna är ju också en ekonomisk fråga, och jag är inte alldeles övertygad om att det är den allra bästa användningen av de ytterligare medel, som kan ställas till skolans förfogande framöver, att lägga dem på en sänkning av elevantalet. Det bör få vara en öppen fråga, om inte dessa pengar i stället skall läggas på förstärkningsanordningar i vissa nyckelämnena, på undervisningshjälpmedel e. d. Alla inteckningar i de framtida resurserna på sätt som här yrkas är farliga.

Det bör också påpekas, att i synnerhet för högstadiet är kravet på lägre elevantal i klasserna inte så illa tillgodosett som ibland påstås. De möjligheter till uppdelning i olika ämnen, de förstärkningsanordningar som finns samt den valfrihet i fråga om olika ämnen som förekommer gör att undervisningen mycket ofta sker i relativt små grupper — ofta är antalet elever i dessa grupper mycket mindre än 30. En begränsning av elevantalet till 30 bör ske kanske främst av arbetshygieniska skäl för lärarens del, men man bör akta sig för att tro att det i och för sig skapas en

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

bättre skola enbart genom att klasserna görs än mindre. Det finns andra reformer i fråga om skolans arbetsmöjligheter som måhända är ännu betydelsefullare och därför bör få prioritet.

I skolans möjligheter att bjuda eleverna en god uppfostrings- och arbetsmiljö spelar den sociala omvårdnaden en stor, stor roll. Det måste för den framtida skolan vara självklart, att den har skyldighet att hjälpa eleven med hans problem på alla områden och inte bara att ge honom kunskaper. Ja, många gånger kanske det främst gäller att lösa elevens anpassningsproblem i stort för att över huvud kunna ge honom kunskaper.

Den betoning av att skolpsykologs- och kuratorsverksamheten måste upprustas i den nya skolan som skolberedningen och departementschefen gör är att hälsa med tillfredsställelse. Den verksamhet som innehavarna av dessa befattningar kommer att ha får säkerligen synnerligen stor betydelse för trivsel och trevnad och för skapandet av en god arbetsmiljö och goda disciplinförhållanden liksom för att hjälpa den enskilde eleven att finna sig till rätta i skolarbetet. Det tycks mig som om det då hade bort vara naturligt att poängtera, att dessa befattningshavare är lika betydelsefulla som lärarna, genom att införa samma statsbidragsbestämmelser för dem som för lärare. Så har ej skett, utan skolans sociala omvårdnad om eleverna förutsättes vara en kommunernas angelägenhet. Jag har svårt att förstå varför det skulle vara så. Visserligen kan man säga att en viss fördelning skall ske av utgifterna, men jag tror det vore betydelsefullt att statsbidrag utgick till dessa befattningshavare efter samma grunder som till lärare, om man vill ha en riktig organisation av kurators- och skolpsykologsverksamheten i alla kommuner.

Som det nu är kommer det att bli en stor skillnad mellan olika kommuner, vilket eleverna i de snålare eller fattig-

gare kommunerna får lida för. Jag vill dock inte nu ställa något yrkande utan accepterar utskottets förslag som det nu föreligger, men jag hoppas på en ändring framöver.

Samma sak gäller beträffande länspsykologsorganisationen, om vilken vi i motion II: 732 anfört vissa synpunkter beträffande behovet av varierande organisation alltefter länens ytvidd m. m. Jag kan även här för dagen acceptera utskottets skrivning, men jag hoppas att det skall bli möjligt att i framtiden få till stånd en bättre organisation på detta område, när tillgången till psykologer blir bättre och erfarenhet vunnits av den nu beslutade organisationen.

Många detaljer kunde ytterligare diskuteras, men jag skall försöka att inte falla för frestelsen att göra det. Låt mig dock nämna en enda ytterligare detalj. Skolberedningen har ärligt strävat efter att skapa en skola som skall ge alla elever möjlighet att utveckla sina anlag och sin egenart, och detta har man lyckats med i långa stycken. Den nya skolan kommer dock att bli ganska teoretisk. Skolberedningen hade velat ge de estetiska ämnena en bättre ställning, men man har inte helt lyckats med detta.

Just de estetiska ämnena har en stor betydelse för många elever i de känsliga pubertetsåren. Därför borde möjligheterna till skapande verksamhet i teckning, musik, dramatik, slöjd o. s. v. vara viktiga uppfostringsmoment men också medel att göra skolan till en trivsam och inspirerande plats för eleverna. När de estetiska ämnena ändå måst hållas så pass kort som skett på grund av trängseln på undervisningsplanen, ser jag med verkligt beklagande att departementschefen säger, att den ytterligare veckotimme i hemkunskap som han i likhet med remissinstanserna finner befogad möjligen kan tas från musik eller slöjd i klass 7. Jag vill livligt hoppas att det skall bli möjligt att finna andra vägar att tillgodose hemkunskapens krav,

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

vilka jag också tror är berättigade, än att låta det gå ut över de estetiska ämnena.

Det har sagts här tidigare, att det beslut som riksdagen nu går att fatta i skolfrågan är historiskt. Den skolreform som nu genomförs är synnerligen betydelsefull. Skolberedningen och departementschefen är värda all heder för det utomordentliga och långvariga arbete som lett fram till det beslut som nu skall fattas för att skapa en god skola. Hur betydelsefull och genomgripande dagens reform än är, finns det dock mycket att förbättra i framtiden. Den fortskridande skolreform som skolberedningen talar om måste bli en verklighet.

Dagens beslut om grundskola är ytterligt betydelsefull, men det måste följas upp med att skolan inspireras att ständigt anpassa sig till samhällets och individens behov. Skolan får inte stelna i gamla former utan måste ständigt förnya och utveckla sig. Den energi, som under flera år offrats på strider om organisatoriska spörsmål på skolans område, vill jag hoppas skall vändas mot aktiv verksamhet i skolans inre arbete, i försök att finna allt bättre metoder för fostran och kunskapsmeddelelse. Bättre och bättre metoder för elevernas fostran skall resultera i fria, självständiga och kunniga individer, beredda till positiv samverkan i ett demokratiskt samhälle.

Herr NORDGREN (h):

Herr tahnän! Må det först tillåtas mig att meddela kammarens ärade ledamöter, att två av de reservationer som är fogade till utlåtandet, nämligen reservationen 6 b vid punkten 23 och reservationen 29 vid punkten 82, har jag varit med om att utarbeta och inlämnat i laga tid. Självfallet har jag även suttit med vid behandlingen av ärendet och förbehållit mig rätten till reservation. Reservationerna upptog vid inlämnandet namnen Stefanson och Nordgren, men i det föreliggande trycket återfinnes endast det första namnet.

Anledningen till att mitt namn strukits uppges vara, att jag vid slutjusteringen på grund av dödsfall i familjen ej hade möjlighet att närvara just den dagen.

Så till själva ärendet!

Låt mig först konstatera, att utvecklingen i dagens samhälle — inte minst med tanke på vår konkurrenskraft på såväl hemmamarknaden som eventuella nya marknader — har medfört att allt större krav ställs på effektiviteten i företagen och på varornas kvalitet. Detta har i sin tur ytterligare ökat behovet av väl kvalificerad yrkesutbildad arbetskraft inom praktiskt taget alla områden, inte minst inom näringslivet.

Med stort intresse har jag följt yrkesundervisningens utveckling på olika områden, speciellt den som berör gruppen hantverk och industri. I det särskilda utskottets arbete har jag huvudsakligen ägnat mig åt de frågor som hänger samman med yrkesutbildningen och vid debatterna därstädes sökt framföra näringslivets, hantverkets och industriens synpunkter. På ett par punkter har jag och mina medmotionärer rönt full förståelse, och det är vi självfallet tacksamma för.

Motionsparet I: 605 och II: 728 angående visst försäkringsskydd för elever och företag, som åtager sig praktisk yrkesorientering, har tillstyrkts, och jag uttalar en förhoppning om att kammaren i detta avseende följer utskottets yrkande.

Vad gäller det avsnitt i motionsparet I: 606 och II: 727 som berör linje 9 mek. har jag och medmotionärerna starkt understrukit — med instämmande från näringslivets organisationer — vikten av att denna linje varierar med hänsyn till det lokala näringslivets behov.

Denna linje bör — om den verkligen skall kunna fylla statsrådet Edenmans försäkran på förmiddagen om att den nya skolan i alla avseenden är väl genomtänkt, skall bli ett led i den fortsatta individualiserade undervisningen

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

samt medverka till att skapa likvärdighet mellan teoretiska och praktiska linjer — utformas till en praktiskt inriktad industriell och hantverksteknisk linje. Med tanke på det ökade behovet av kvinnlig arbetskraft bör den verka lämplig och attraktiv även för flickor som har för avsikt att söka sig till industri eller hantverk. Det gör den f. n. inte.

På denna punkt har departementschefen uttalat sig positivt och utlovat en överarbetning av denna linje. Han ämnar därvid även överväga benämningen av densamma, 9 mekanisk, vilken knappast kan intressera flickor. Om denna möjlighet inte öppnas, läser vi i den nya skolformen fortfarande fast flickorna till vissa bestämda yrkesval.

Utskottet understryker dessa synpunkter överst på s. 170, och jag utgår från att statsrådet Edenman har så stort intresse för sektorn industri och hantverk liksom för de kvinnliga eleverna, att statsrådet inte vill ställa en stor del av näringslivet och ett stort antal elever i en särställning i det nya skolsystemet. Jag utgår också från att denna överarbetning sker snarast möjligt och i enlighet med näringslivets önsknings. Jag kan alltså för dagen avstå från något yrkande på denna punkt.

Herr talman! Jag ber efter detta att få taga upp några frågor där jag inte rönt samma förståelse.

Med stöd av de erfarenheter vi har från enhetsskolans 9 y-avdelningar, som inte blev vad vi väntade oss, är det all anledning att vi gemensamt försöker forma den nya skolan så, att den kan ge även de ungdomar — och de är ju cirka hälften av nuvarande årskullar — som sedan söker sig ut i praktisk verksamhet en minst lika god grund att bygga vidare på som de ungdomar som söker sig till teoretiska banor. Full likvärdighet mellan teoretisk och praktisk utbildning synes dagens ung-

dom ha rätt att förvänta sig av den nya skolan. Så långt sträcker sig tyvärr inte de nu föreliggande förslagen, varför jag hoppas på en ständigt fortgående utveckling på detta område inom vårt utbildningsväsende.

På några punkter synes mig förslaget verka i motsatt riktning.

Den allra första kontakten våra barn får med praktiskt arbete i skolan är i slöjdundervisning. Slöjden har alltså en stor uppgift att fylla då det gäller att odla och utveckla barnens praktiska anlag. Den kan genom de skapande möjligheter slöjden har fördelaktigt påverka barnens harmoniska utveckling och i många fall lägga den allra första grunden till en kommande yrkesutbildning. Den försvagning slöjden får i den nya skolan är enligt min uppfattning ett steg i fel riktning. Dels bör slöjden få sina två fasta veckotimmar i åttan, dels bör slöjdundervisningen i varje fall på mellan- och högstadierna — i motsats till vad utskottet anser — handhas av därför utbildade facklärare.

På denna punkt skulle jag gärna vilja ställa en fråga till departementschefen eller till någon av utskottsmajoritetens talesmän: Anser statsrådet och utskottets talesmän att denna undervisning skall skötas av facklärare?

Nästa kontakt med yrkesutbildningen får eleverna när yrkesorienteringen sätter in. Utskottet säger att den nya skolan skall läggas upp på konsekvent demokratiska principer och i gott samarbete med näringslivet.

I yrkesorienteringen ingår den praktiska yrkesorienteringen som ett mycket viktigt moment. Skall denna kunna genomföras måste detta ske i gott samarbete med näringslivet, dess organisationer och företag.

Departementschefen och utskottet förutsätter, att näringslivet för detta ändamål skall ställa i runt tal 300 000 praktikveckor till förfogande. Alla som i sina företag haft elever från 9 y vet vad detta betyder i uppoffring av tid

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

och material, om praktiken skall kunna ge de unga något av värde. Jag är övertygad om att näringslivet är berett att medverka här till. Men skall vi ta på oss detta vill vi göra det på ett så effektivt sätt som möjligt. Den vunna erfarenheten säger — och det framhåller näringslivets organisationer med skärpa — att den praktiska yrkesorienteringen skall ligga i nian dels för att den skall komma så nära det slutliga yrkesvalet som möjligt, dels för att eleverna skall vara så yrkesmogna som möjligt, när de får dessa praktikveckor ute i företagen. Utskottet håller alltså fast vid att den praktiska yrkesorienteringen skall ligga i åttan. Departementschefen uttalar däremot på flera ställen tveksamhet om var den bör sättas in.

När två parter skall samarbeta synes det rimligt att någon hänsyn tas till båda parternas synpunkter. Vi måste väl anse att näringslivets representanter besitter viss sakkunskap på detta område.

I dagens läge bör vi inte låsa den praktiska yrkesorienteringen till åttonde klassen utan om riksdagen inte anser sig helt kunna tillmötesgå näringslivets önsksningar vänta med ställningstagandet till dess större erfarenhet vunnits. Detta föreslås i reservation nr 6 b.

I detta sammanhang vore det anledning att kort erinra om de elever, som är klart yrkesbestämda redan på ett tidigt stadium. Det synes rimligt att de finge börja en praktisk yrkesutbildning redan under nionde året och inte behövde gå kvar i nian.

Så till slut bara några ord om fackskolorna. Som påbyggnad föreslår utskottet tvååriga fackskolor, en humanistisk, en teknisk, en merkantil och en socialekonomisk.

Denna nya skolform skall utgöra ett alternativ till gymnasiet för den ungdom som önskar en fortsatt teoretisk utbildning ovanpå det nioåriga skolarbetet. Fackskolans undervisning skall

inte vara specialinriktad mot något bestämt yrke utan ge en utbildning, som spänner över ett brett område, för att ge eleverna kunskapsunderlag för det kommande yrkesvalet.

Ett avsteg från dessa tankegångar har gjorts beträffande såväl den tekniska som den merkantila fackskolan. Den tekniska fackskolans uppdelning i tre linjer (elektro-, byggnads- och maskintekniska linjen) innebär onekligen en långtgående specialisering.

Fackskolan torde bli mycket attraktiv för de elever som i det nionde skolåret väljer de teoretiska linjerna. Det är troligt att ett stort antal av eleverna i dessa linjer kommer att gå vidare till fackskolan. När det gäller de elever som väljer den tekniska linjen (9t) kan man förutsätta, att huvudparten av dessa elever kommer att söka sig till de tekniska fackskolorna. Detta skulle komma att medföra att elever med teoretisk begåvning och teknisk inriktning länkas mot de tre eller fyra verksamhetsområden eller branscher inom näringslivet, som är representerade i de fyra facklinjerna, och efter skolan söka anställning eller vidareutbildning inom dessa speciella områden. Det finns emellertid branscher inom näringslivet, som inte omfattas av dessa fyra verksamhetsområden. Branscher med andra kunskapsbehov än dessa men som har behov av ungdom med en god teoretisk utbildning och för vilka fackskolorna skulle utgöra en välkommen utbildnings- och rekryteringskälla.

De sakkunniga, som departementschefen har tillkallat för att utreda fackskolornas inriktning och organisation, har möjlighet att även överväga en sådan utformning i linjeindelningen och läroplanerna, att den tekniska fackskolan blir attraktiv för ett bredare elevunderlag. Ungdomar som genomgått 9mek. (linjen för industri och hantverk) bör efter kompletterande studier kunna välja denna högre utbildning. I sammanhanget bör de sakkun-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

niga också pröva kombinationsmöjligheterna mellan fackskolorna och yrkes-skolorna och undersöka ifall en växelutbildning mellan fackskolor och yrkes-skolor är möjlig.

Till slut vore det önskvärt, om huvudmannaskapet för dessa fackskolor kunde vidgas så att rätt att driva fackskolor kunde tillkomma landstingskommuner och bransch- och näringsorganisationer eller motsvarande sammanslutningar.

När departementschefen inledningsvis slår fast, att skolans mål skall vara att ge varje ungdom rätt till allsidig utveckling av anlag och intressen och att respekten för rätt och sanning är en omistlig tillgång som bestämmer skolans mål, kan jag inte underlåta att uttala min förvåning över att såväl beredningen som departementschefen och utskottet anser att de ungdomar som väljer mera praktiskt betonade linjer inte skall beredas tillfälle till kristendomsundervisning i samma utsträckning som övriga elever. De människor som sysslar med praktiska yrken behöver förvisso lika fast etisk kristen grund att stå på i livet som övriga.

Med stöd av vad jag här har anfört ber jag att få instämma i de bifallsyrkanden, som fröken Karlsson redan gjort, och ber dessutom att få yrka bifall till reservationerna 6 b och nr 29.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Även om jag är medveten om att det knappast är möjligt att vid denna tidpunkt tillföra debatten några egentligt nya synpunkter ber jag att få göra några reflexioner.

Det har gång på gång vitsordats, att debatten här och det beslut som kommer att följa betyder inbrottet av en nya era för det svenska skolväsendet. Om denna nya tid blir bättre eller sämre, därom är såsom vi hört meningarna något delade. Men det måste ändå vara en fördel, att skolan efter årtionden av utredningar, experiment och

hårda debatter nu får veta sin linje. Att denna är en kompromiss gör att många känner sig oroliga för resultatet. Men hur många beslut av en politisk församling är inte resultat av förhandlingar och kompromisser, och ändå blir utfallet fullt acceptabelt. Oro och experiment är inte alltid av ondo i skolans värld. Jag instämmer i vad en skollärare yttrade häromdagen: »För den som anser att lugn är ett idealt tillstånd måste vårt lands skolvärld, sådan den sett ut under de senaste årtiondena, ha upplevts såsom något ganska otrivsamt. För den som förstår att vårt samhälle befinner sig i en utvecklingsfas, som kännetecknas av en omvandling, som är minst lika djupgående som den industriella revolutionen var en gång, är det emellertid naturligt att också skolan skall finnas i stöpsleven, ty ett samhälle i omvandling kan inte ha en skola som står stilla.»

Men all djupgående omställning är ett vågstycke — det okända lockar, men det oroar också.

Vi som har fostrats i den gamla skolan har ibland fruktat, att resultatet av den nya, som nu presenterats för oss, kunskapsmässigt skall betyda en sänkt standard. Detta skulle vara allvarligt i en utveckling, som kommer att ställa stora anspråk på den enskilde, inte minst i fråga om tekniskt vetande och kunnande. Det måste också finnas en orientering bakåt i historiens fakta, utan vilken orienteringen i nuet blir osäker och famlande. Det är inte möjligt att nu bedöma den nya skolans möjligheter i dessa avseenden, men det är ett önskemål som jag vet delas av många, att inte det kunskapsmässiga uttunnas till förfång för både individen och samhället.

Jag instämmer emellertid i den målsättning, som skolberedningen helt allmänt har angivit: »Att orientera individen i tillvaron och att meddela sådana kunskaper och färdigheter som berikar

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

honom personligen, som gör honom skickad att bemästra mötande livssituationer och som ger honom en god grund för fortsatt utbildning. Detta innebär att eleven under skoltiden skall bibringas goda språk- och räknefärdigheter samt orienteras i nuet och det förflutna, i naturens och teknikens värld och i samhällslivet.»

Skall nu detta, herr talman, bli något mer än vackra ord, behövs det en spontan och generös samverkan mellan skolans anslagsgivande myndigheter, läroboksförfattarna, utbildningsanstalterna och lärarna ute på fältet. Vi har en stark tro på lärarna, som så ofta har visat sig kunna bemästra svåra problem och presterat goda resultat under besvärliga förhållanden.

Det är, herr talman, ett drag i den nya skolan, att många ämnen, som förr kallades kunskapsämnena, förts till gruppen orienteringsämnena. Dessa har i sin tur tredelats i orientering i livsåskådningsfrågor, samhällsorientering och naturvetenskaplig orientering. Beteckningen är naturlig med hänsyn till skolans målsättning.

Från mina utgångspunkter hälsar jag med tillfredsställelse att kristendoms-kunskapen fått en så fast ställning på skolans schema. Ämnets betydelse har också starkt understrukits av skolberedningen, vilket vid ett par tillfällen citerats. Jag skall inte upprepa det.

I skolberedningens omdöme om kristendomens betydelse vill jag helt instämma. Att undervisningen skall ske med samma saklighet och personliga engagemang som i fråga om andra ämnen är, som särskilda utskottet framhållit, helt naturligt.

Vad man skulle önska är att de timmar, som anslagits åt kristendoms-kunskapen, finge ge inte bara inlärande av vissa nödvändiga fakta utan också en kringssynt orientering i livsåskådningsfrågor från kristna utgångspunkter. Ämnet inbjuder ju till samtal mer än de flesta andra. Det bör vara möjligt

att genomföra sådana särskilt på högstadiet. Men just med tanke på behovet av en orientering i nutidens religiösa och etiska grundfrågor med anknytning till laglydnad, fredssträvanden, familjebildning, internationalism o. d. är det en brist, att de yrkesbetonade avdelningarna i klass 9 helt saknar kristendomsämnet på schemat. Jag hoppas det skall bli möjligt att åtminstone ge några timmars orientering kring frågor liknande dem jag nämnt — något som också utskottet har antytt i sitt utlåtande.

Det är emellertid, herr talman, beklagligt, att särskilda utskottets majoritet inte har velat biträda de motioner, som yrkat på fortbildningskurser för folkskollärare för att möta den allvarliga bristen på lärare i kristendoms-kunskap. Jag yrkar där som så många andra bifall till reservationen nr 22 och hoppas på ett positivt beslut i denna kammar.

I en andra fråga, som har gett anledning till livligt meningsutbyte både i utskottet och här i kammaren — den som gäller skolans morgonsamling — skall jag fatta mig kort. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad som har anförts av bl. a. herr Nelander.

Morgonsamlingen torde tillhöra de mest omdiskuterade inslagen i skolans dagsprogram. Att mycket av den kritik som riktats mot dess utformning är berättigat är ställt utom allt tvivel. Det är dock oerhört svårt att t. ex. i ett tal ge något, som kan fånga intresset hos de mycket olika åldersgrupper, som oftast har gemensam morgonsamling. Det är ingenting att förvåna sig över att de av skolans lärare, som av ålder har haft huvudansvaret, kristendoms-lärarna, blivit som man säger »utpredikade». Omväxlingen under de senare åren, med talare utifrån, har varit välgörande.

Om man nu accepterar en växling mellan religiöst och profant präglade morgonsamlingar, bör den ske så som

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

särskilda utskottet uttrycker det när utskottet säger: »Skolledningen och berörda lärare bör sträva efter att ge morgonsamlingarna en sådan utformning att de allra flesta elever kan deltaga däri utan att behöva känna samvetsbetänkligheter.» Vidare heter det: »För att fylla sitt ändamål att under en kort stund före dagens arbete ge tillfälle till en gemensam inre samling och koncentration bör de utformas på ett värdigt sätt.»

Det är väsentligt för alla parter, att den målsättningen upprätthålles. Då torde de seriösa, ofta religiösa, inslagen genom tal, sång och musik komma att få ett inte alltför litet utrymme.

Vi vill ha bättre morgonsamlingar i den nya skolan än den gamla ofta har haft. Därvid bör man beakta möjligheten att få medverkan utifrån. Den i motionerna I: 718 och II: 858 väckta frågan om särskilt anslag till ersättningar åt gästande morgonsamlingsförrättare har avvisats av utskottet såsom för tidigt väckt. Med tanke på en god uppläggning av morgonsamlingen torde den snart bli aktuell.

Herr talman! Jag har alltför länge tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk, men låt mig ändå till sist med ett par ord beröra en skolform som dagens beslut inte gäller men som ändå berörs av det — folkhögskolan. Denna särpräglade skolform har varit och är alltför av utomordentlig betydelse i vårt land. Det stora flertalet av förtroendemännen, kommunalt och i riksdagen, torde ha fattat sin grundläggande utbildning där. Folkhögskolan förefaller oss, som haft något med den att göra, vara en omistlig skola.

Det var kanske inte överraskande att folkhögskolornas lärare och huvudmän kände oro inför framtiden, då skolberedningen i sitt stora betänkande ägnade folkhögskolan bara ett par sidor. Sedan dess har departementschefens interpellationssvar i höstas och nu senast uttalanden i propositionen i visst

avseende dämpat oron. Folkhögskolans betydelse för medborgarfostran och förberedelse till yrkesutbildning har understrukits. Detta markeras på ett för folkhögskolans framtid värdefullt sätt av särskilda utskottet, då det säger: »Utskottet vill vidare, i likhet med departementschefen, understryka det angelägna i att man ger den i folkhögskolan inhämtade allmänbildningen allt erkännande. Vid utarbetande av olika intagnings- och meritvärdesbestämmelser bör man därför regelmässigt söka ange folkhögskoleutbildningen som ett alternativ likvärdigt med motsvarande eller likartad fackskoleutbildning. Inte minst bör denna uppfattning vara vägledande för de statliga och statsunderstödda verk och institutioner, som bedriver utbildningsverksamhet eller som i övrigt rekryterar personal på den utbildningsnivå som här avses.»

Om riksdagen nu ger sin anslutning till detta uttalande, har, synes det mig, folkhögskolan fått en klart erkänd ställning i det nya skolsystemet. Under dessa förhållanden torde, såsom utskottet menar, den särskilda utredningen kunna uppskjutas tills vidare. Jag noterar med tillfredsställelse det besked som herr Helén gav här på förmiddagen, att en utredning torde komma till stånd om ett par år.

Med detta, herr talman, vill jag med instämmande i några reservationer, som jag här inte skall räkna upp och av vilka jag anfört ett par, yrka bifall till särskilda utskottets förslag.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Jag har för avsikt att i mitt anförande huvudsakligen uppehålla mig vid vissa kostnadsfrågor. Det är utan tvekan så att man ute i kommunerna har en mycket stark önskan att så snabbt som möjligt lösa alla de problem, vilka sammanhänger med

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

grundskolans uppbyggnad. Det är glädjande att denna ambition och positiva inställning finns, men man måste dock konstatera, att man här liksom på andra områden är tvungen att göra en avvägning med hänsynstagande inte minst till de ekonomiska resurserna. Det måste bli statsmakterna som prövar den takt, vari grundskoleorganisationen successivt skall genomföras under den kommande sjuåriga övergångsperioden. När man i detta avseende talar om resurser, utgör givetvis tillgången på lärare en synnerligen betydelsefull faktor, vilket flera gånger har betonats under dagen här i kammaren. Det synes mig som om man i motioner och därav föranledda reservationer inte till fullo beaktat det spörsmålet. Här har talats om det lägre delningstal för klasser, som man önskar, och det har också med skärpa framhållits, att detta ökar behovet av lokaler och lärare och allt som sammanhänger med skolverksamheten. Jag har vid utskottsbehandlingen fått det intrycket att man från olika håll är beredd att medverka till finansieringen härav, och jag hoppas att det också kommer att besannas, när vi i fortsättningen blir överens om ytterligare förbättringar av grundskolan.

Jag har med detta, herr talman, velat understryka nödvändigheten av att uppbyggnadsperioden präglas av en centralisering eller styrning som vi från kommunalt håll emellertid hoppas successivt skall kunna lättas när den nya skolverksamheten kommer i gång över hela fältet.

I oktober 1960 lämnade kommunerna uppgifter till skolberedningen rörande sina investeringsbehov, vilka uppgick till 2 365 miljoner kronor. Det är givet att denna utredning var behäftad med flera fel. Sålunda hade kommunerna icke kunnat ta hänsyn till det förslag om minskning av antalet elever i klasserna som beredningen och departementschefen sedermera föreslagit. Sammanställningen ger dock en någorlunda

riktig uppfattning om de kostnader samhället nu måste vara berett att ikläda sig för det som ändå är grundförutsättningen för att den nya skolan skall bli verklighet inom beräknad tid, nämligen att erforderliga lokaler finns för verksamheten. Departementschefen har liksom skolberedningen icke ansett det möjligt att upprätta en plan för investeringarna enligt kommunernas önskemål — vilket skulle ha inneburit en investering under budgetåret 1962/63 på över 500 miljoner kronor — utan denna topp har måst avsevärt kapas, varigenom en jämnare byggnadstakt erhållits. Planen upptar nu ramar om 350 miljoner kronor per år under budgetåren 1962/63 fram till 1964/65 och därefter en successiv minskning. Det torde vara skäl att i detta sammanhang erinra om att departementschefen framhållit följande: »Planen synes därför böra bli utgångspunkten för de årliga ställningstagandena i fråga om investeringsramar och anslag, samtidigt som givetvis behoven får bedömas mot bakgrunden av det samhällsekonomiska läget.»

Det torde vidare vara anledning påpeka att utskottet, som tillstyrker departementschefens och skolberedningens enhälliga förslag till investeringsramar, framhållit, att om det skulle bli en tillfällig konjunkturnedgång i landet borde man lämpligen möta denna med bl. a. ökade insatser i fråga om skolhusbyggnade.

Ja, detta är ju vad som redan inträffat. Sedan utskottet slutjusterat sitt utlåtande har skolöverstyrelsen i en kommuniké meddelat, att man för det stundande budgetåret avser att öka investeringsramen från 350 till 410 miljoner kronor, eftersom det vid överläggningar med arbetsmarknadsstyrelsen framgått att ökad arbetslöshet kan befaras inom byggnadsfacket under den kommande vintern. Detta beslut måste man hälsa med tillfredsställelse, ty det innebär att skolans sektor blivit ihågkommen, även om man givetvis rent allmänt måste be-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

klaga om konjunkturutvecklingen skulle gå i en mindre gynnsam riktning.

Trots att utskottet beträffande investeringarna varit helt överens i stort, har dock vissa meningsskiljaktigheter uppstått på några punkter. Departementschefen har föreslagit att investeringssumman under budgetåret 1962/63 skulle fördelas med 270 miljoner kronor på permanenta skollokaler och med 80 miljoner på s. k. provisoriska lokaler. Detta sistnämnda belopp innebär en ökning med 30 miljoner i förhållande till vad skolöverstyrelsen tidigare föreslagit.

I flera motioner har frågan om provisoriska skollokaler aktualiserats. Sålunda har hemställts om statsbidragsändringar för att påverka kommunerna att bygga sådana lokaler, och vidare har föreslagits att investeringsramen för dem skulle ökas från 80 till 100 miljoner kronor. Ja, man har i reservation nr 26 gått så långt att man redan nu är beredd att säga att bidragsunderlaget bör sänkas från 900 till 750 kronor per kvadratmeter. Skolberedningen hänvisar i detta avseende till att Kungl. Maj:t uppdragit åt statskontoret att i samråd med överstyrelserna undersöka dessa spörsmål i hela deras vidd. Utskottet har ansett det lämpligt att avvakta resultat av denna undersökning, innan man tar ställning till dessa viktiga problem, men är, såsom framgår av utlåtandet, angeläget framhålla, att det därvid inte tar avstånd från skolberedningens uttalade mening, att de provisoriska skollokalerna bör få ökat utrymme inom den totala investeringsramen.

I ett par motioner har föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om att i det utredningsarbete, som redan bedrivs eller som kommer att bedrivas, beträffande skolbyggnadsverksamheten skulle undersökas, huruvida det går att få till stånd en i administrativt avseende förenklad handläggning av skolbyggnadsärenden. Jag vill uttala min tillfredsställelse med utskottets ställningstagande på den

punkten. Jag tror dock att det är farligt att generalisera i detta fall. Ofta är det så, att kommunalmän är ganska kvicka att kritisera centrala myndigheter — och inte minst har väl den omständliga handläggningen av skolbyggnadsärendena varit i skottgluggen — men det finns dock exempel på att handläggandet av sådana ärenden kan gå raskt. Givetvis finns det också fall där takten inte varit som man skulle önskat. Funderar man närmare på dessa problem skall man emellertid finna, att det inte är så lätt att åstadkomma förenklingar. Dröjsmålen uppstår många gånger på det lokala planet — och givetvis även på länsplanet — innan övriga myndigheter tagit ställning till ett skolbyggnadsärende.

Nu har utskottet enats om att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala angelägenheten av att få till stånd förenklade bestämmelser och anvisningar. Jag vill påpeka, att utskottet på denna punkt inte har någon bestämd uppfattning, utan utskottet har varit försiktigt och sagt att det bör undersökas, *huruvida* och *i vilken mån* det är möjligt att åstadkomma förenklingar även i den administrativa handläggningen av skolbyggnadsärenden.

Jag skulle sedan, herr talman, vilja övergå till att anföra några synpunkter rörande kostnadsrelationen stat—kommun. Skolkommissionen uttalade i sitt betänkande att man i framtiden borde sikta på att kommunernas kostnader för skolväsendet till större del än som tidigare varit fallet borde övertagas av staten. I den proposition som låg till grund för 1950 års principbeslut om enhetsskolan, delade departementschefen denna uppfattning. Skolberedningen har emellertid haft som riktmärke att inte ändra kostnadsfördelningen, vilken i dagens läge är sådan att staten tar ungefär 55 procent av kostnaderna och kommunerna 45 procent. Denna fråga måste prövas i annan ordning, varvid det inte endast gäller förhållandet stat—kom-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

mun utan även skolkostnadernas fördelning mellan bärkraftiga och svaga kommuner. Man anser att det är 1958 års skatteutjämningskommitté som skall lösa inte endast detta problem utan även en rad andra problem som finns inom samhället i dag. Det är inte utan att man börjar känna oro över alla de arbetsuppgifter som denna utredning har och som den kommer att få sig förelagda. Hur har kommitténs arbete hittills bedrivits, och kan man förvänta att takten under de år som återstår innan den skall avlämna sitt förslag blir sådan, att 1964 års riksdag kan få ett acceptabelt förslag?

Jag skall avhålla mig från att gå alltför långt in på vissa kommuners ekonomiska situation. Jag vill dock framhålla att nettoutgifterna per elev i den obligatoriska skolan under åren 1949—1958 procentuellt stigit tre gånger så mycket på landsbygden som i städerna. Det är att märka att statens utgifter för dess andel i landskommunernas kostnader för skolväsendet under samma tid har minskat med cirka 10 procent, medan dess kostnader för städerna har ökat med ungefär 3 procent. Det torde vara överflödigt att påpeka att skattekraften hos landskommunerna är avsevärt lägre än hos städerna och att skolkostnaderna följaktligen är mer betydande för landskommunerna. 1958 uppgick deras genomsnittliga utdebitering för den obligatoriska skolan till omkring kr. 3:25 per skattekrona, vilket belopp är ungefär dubbelt så högt som genomsnittet för städerna.

Det råder intet tvivel om att kommunerna önskar vara huvudmän för den obligatoriska skolan också i fortsättningen. Visserligen fick vi från vissa politiska meningsyttringar, när vi för några månader sedan diskuterade rikets indelning i borgerliga kommuner, höra synpunkter om att högstadiet borde överföras till landsting eller att detta skulle vara statens angelägenhet, men dessa synpunkter ansågs väl relevanta

endast i det sammanhanget. I dag har vi inte hört något tal om det. Alla slår vakt om den obligatoriska skolan — och det skall vi vara glada över. Men förutsättningen härför är att det skapas ekonomiska betingelser för kommunerna att klara uppgiften. För närvarande tar den obligatoriska skolan 40 procent av kommunernas totala nettoutgifter. Vissa lättnader för kommunerna kan dock redan nu skönjas. Jag syftar på årets riksdagsbeslut om höjda skattelindringsbidrag och det beslut som fattades förra veckan om viss maximering av kommunernas andel i folkpensioneringskostnaderna. Vidare ligger propositionen om polisväsendets förstärkning på riksdagens bord. Men ändå vilar ett stort ansvar på 1958 års skatteutjämningskommitté, som alla väntar så mycket av, utan att man tydligen kommer ihåg att det är många kommittéer som tidigare stött sina pannor blodiga mot det komplicerade problem som en rättvis kommunal skatteutjämning är och troligen också kommer att förbli. Även om detta uttalande andas en viss pessimism, är det dock tillfredsställande att konstatera att de i riksdagen företrädde meningsriktningarna i stort är eniga rörande nödvändigheten av att hänskjuta kostnadsfördelningen till 1958 års skatteutjämningskommitté.

I ett motionspar som väckts av centerpartiet har man yrkat en annan skatteunderlagsdifferentiering till skolhusbyggnader än den vi nu har. Man har inte fullföljt yrkandet till reservation, och jag anser heller inte att motionerna innebär något större avsteg från den enighet som har rått i fråga om att skjuta på frågan. Den skulle med all rätt inte vara kontroversiell nu när vi skall fatta detta viktiga beslut. Utskottet föreslår att motionerna överlämnas till 1958 års skatteutjämningskommitté.

I en motion av herr Hagberg m. fl. har bl. a. yrkats att staten redan nu skall ta en större del av kostnaderna för skolväsendet och för framtiden sva-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

ra för huvudparten av dem utan att därmed den lokala ledningen begränsas. Detta yrkande verkar en smula obestämt. Vad menas med huvudparten av kostnaderna? Om därmed avses så gott som hela kostnaderna för skolväsendet, är det orealistiskt att räkna med att den lokala ledningen inte skulle bli begränsad. Motionen har av utskottet lämnats utan avseende.

Vidare, herr talman, vill jag beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 2 uttala min tillfredsställelse över utskottets behandling av motionerna I: 711 av herr Carl Albert Anderson och II: 857 av herr Petterson i Degerfors m. fl. angående utredning och prövning av behörighetskraven för erhållande av tjänst som skoldirektör eller biträdande skoldirektör i kommun med mer än en sådan tjänst. Jag anser det vara värdefullt, att utskottet har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet.

Till sist vill jag yttra några ord rörande 16 § i förslaget till skollag. Där föreligger en reservation av herr Lars Larsson m. fl. Reservanterna har en avvikande mening rörande fackrepresentationen. De argument som utskottet har anfört och de som framhållits här i dag har inte gjort särskilt starkt intryck på mig.

Det har sagts att det är en stor tillgång för våra skolstyrelser att de har fackrepresentation. Visst är det en stor tillgång, men det finns väl ändå möjligheter även för en lokal skolstyrelse att i vissa ärenden, där så finnes erforderligt, kalla representanter för olika lärargrupper för att få en föredragning eller information av speciell skolteknisk eller pedagogisk art. Nog måste väl ändå den omständigheten, att enligt skollagen antalet ledamöter i skolstyrelsen kan vara sju men det kan inträffa att antalet fackrepresentanter uppgår till tolv, innebära att det hela blir tungrovt. Och är ändå inte erfarenheterna hittills av detta system mycket skiftande? Det finns skolstyrelser, där man tyvärr kan

peka på att fackrepresentanterna missbrukat — eller, för att använda ett kanske mildare uttryckssätt, missförstått — sin ställning och trott att deras uppgift är att tillgodose sin grupps intressen i skolstyrelsen och inte att berika skolarbetet.

I och med 1953 års kommunallag har kommunens styrelse fått en starkare ställning än tidigare. Den har rätt till insyn i andra nämnders och styrelsers verksamhet. Alla ärenden från dessa till fullmäktige passerar via kommunens styrelse. Där skulle det väl många gånger behövas en fackrepresentation vid ärendenas behandling. Den finns ej, utan i stället kallar kommunens styrelse till sammanträdena den särskilda sakkunskap den vill höra i de speciella fallen.

Jag vill i detta sammanhang alltså helt ansluta mig till den reservation som här fogats till utskottets utlåtande.

Herr PALM (h):

Herr talman! Det händer någon gång i ett mänskligt liv, att man får uppleva ett historiskt ögonblick. Statsrådet Edenman ville i sitt inledningsanförande till denna debatt inge oss förnimmel-sen av att just nu höra suset av historiens vingslag — en stämning som det kanske inte är så lätt att hålla fast när vi kommit så här långt fram på dygnet. Ecklesiastikministern ville bl. a. karaktarisera tillkomsten av den nioåriga obligatoriska skolan som ett förverkligande av de demokratiska principerna och som medlet att motverka falska sociala värderingar. Senare bidrog herr Stellan Arvidson till att förstärka det historiska suset genom att hävda att den nya skolan skulle innebära brytandet av de besuttna gruppernas bildningsmonopol.

Jag är den siste som skulle vilja nedvärdera betydelsen av det skolbeslut vi nu skall fatta. Men nog förefaller det mig som om herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och herr

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Stellan Arvidson under sitt långa arbete med skolans reformering och långt dessförinnan varit blinda och döva för den utveckling som skett i vårt samhälle under de senaste årtiondena.

I själva verket är det så, att demokratiseringsprocessen nått långt i vårt land och att skolans utbyggnad till en nio-årig, organisatoriskt sammanhållen, obligatorisk skola är en senkommen anpassning till en utveckling, som redan ägt rum. Det är betecknande att åtskilligt av det idémässiga underlaget är hämtat från det tidiga trettioalets amerikanska reformpedagogik.

När vi nu fattar beslut om vår grundskola har åtskilligt av detta reformpedagogiska nyskapande fått ålderns patina över sig. Statsrådet Edenman talade inte utan förakt i rösten om att historiens damm hunnit lägra sig över sidorna på den Baggeska skolutredningen från 1940 och att den var förlegad redan när den lades fram. Tillåt mig, herr talman, att betrakta det som sannolikt att en kommande ecklesiastikminister kan få anledning att göra ett liknande utlåtande om den proposition vi just nu behandlar.

Gamle hedervärde Nils Månsson i Skumparp har figurerat i den här debatten. Denne »ljusets bonde» har trots att hans förtjänster om folkskolans tillkomst betydligt överdrivits fått sin staty i Fränninge. Det kan naturligtvis hända att en förstående, ehuru lätt vilseledd eftervärld kommer att känna ett behov av att manifesteras sin tacksamhet för dagens beslut genom att resa någon staty i Uppsala — eller kanske rent av den hamnar i Skabersjö. Om de efterkommandes dom vet vi så litet.

Sedan jag nu, herr talman, tillåtit mig att något försöka dämpa den högtidliga historiska stämningen kring debatten tidigare i dag, vill jag gärna ta upp några argument, som spelat en stor roll i den polemik som i och utanför riksdagen förts i fråga om högstadiets utformning.

Först ämnar jag uppehålla mig vid

den rent principiella frågan om riksdagens och riksdagsgruppernas bundenhet vid ett utredningsförslag. Om det skulle vara så, att sista ordet vore sagt i och med att en kompromiss träffats i en utredning, vore det ju komplett meningslöst att skicka ut betänkandet på remiss. Detta har emellertid skett och ett oerhört stort arbete har lagts ned inom remissinstanserna för att plöja igenom det digra materialet och för att utforma de likaledes digra och tankeväckande yttrandena.

Ecklesiastikministern har tidigare i dag låtit oss veta att remissinstansernas uppslutning kring förslaget varit »överväldigande». Denna karakteristik av yttrandena är emellertid inte godtagbar. En noggrann genomläsning av dessa utlåtanden visar nämligen att de inrymmer mycket av stark skepsis framför allt i fråga om utformningen av högstadiet. Och detta gäller, väl att märka, också många av de betänksamma yttranden, som — mer eller mindre pliktskyldigt — slutar med ett tillstyrkande.

Tiden och kammarledamöternas tålamod skulle inte medge en utförlig redovisning av remissorganens fullständiga skrivningar. För att illustrera mitt påstående skall jag emellertid som exempel hänvisa till de yttranden som avgivits av skolstyrelsen i Malmö samt av länsskolnämnden i Malmöhus län, och de är typiska för den form av tillstyrkanden jag här talar om.

I Malmö stads yttrande understrykes bl. a. klassföreståndarens roll och betydelsen av att den beaktas. I fråga om differentieringen heter det att »värderingarna kan variera i hög grad, så mycket mer som beredningen på många punkter knappast har kunnat bygga sitt ställningstagande på vetenskapligt grundade argument».

På tal om den sociala fostran, som inte minst herr Arvidson uppehållit sig vid så utförligt, sägs det i yttrandet att den frågan är synnerligen komplicerad, eftersom »de inom beredningen utförda

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

vetenskapliga undersökningarna inte har gett några entydiga utslag. Beredningens ställningstagande har därför måst grundas på allmänna värderingar och 'erfarenhetsmässiga bedömningar'.»

Yttrandet fortsätter så här: »Med sådana subjektiva bedömningsformer är det inte underligt att de rektorer och lärarekollegier, som haft tillfälle att framföra sina synpunkter, uppvisar mycket skiftande åsikter.»

Jag skulle kunna fortsätta denna uppläsning, men för att vinna tid skall jag inskränka mig till ännu ett citat ur yttrandet. Det är också ganska väsentligt: »Från lärarkollegierna i de två högstadieterrådena i Limhamn (som har enhetsskola), där eleverna grupperats efter sitt val av tillvalsämnen, framhåller man uttryckligen, att man ej kunnat finna sämre trivsel eller andra negativa effekter såsom speciella disciplinsvårigheter i de s. k. praktiska klasserna.»

Det är intressant att jämföra detta med de uttalanden vi hört i dag under debatten från herrar Edenman och Arvidson. De tillstyrkande yttranden ecklesiastikministern åberopat och betecknat som överväldigande, innehåller alltså starkt kritiska omdömen om de vetenskapliga undersökningar herr Arvidson tillmätte så stort värde, och ett kraftigt underkännande av tesen att tillvalsgruppering skulle få socialt förkastligt resultat i form av negativ gallring. Jag säger detta för att man rätt skall kunna bedöma innebörden av den mängd remissvar, som långt ifrån kan betecknas som överväldigande tillstyrkanden.

Även om man från regeringshåll är angelägen att påminna lärarna om att avgörandena om skolan inte är deras sak, så är det väl ändå inte rimligt att bortse från de erfarenheter de gjort just i det enda högstadium av enhetsskolemodell vi har bedrivit försök med. Det har som bekant varit så, att där dessa försök pågått har man i ett stort antal fall föredragit ett tillvalsgrupperat högstadium, därför att erfarenheten vi-

sat att detta varit den mest funktionsdugliga skolformen inom enhetsskolans högstadium.

Det finns också anledning att belysa talet om de svåra strider som skulle blossa upp i kommunerna och göra det fullkomligt odrägligt, om skolledningen fick möjlighet till tillvalsgruppering, där detta ansågs lämpligt och praktiskt. Vi har dock under den långa period, då vi haft försök med enhetsskola, prövat systemet i olika kommuner och haft tillvalsgruppering med skolöverstyrelsens bifall, utan att någon som helst strid av betydelse förekommit. Man har över huvud taget inte tänkt på strid, utan det hela har ordnats lugnt och stillsamt. Det finns ingen anledning att tro att en liknande möjlighet inom grundskolan skulle utlösa strider.

Jag hotade med att även läsa upp valda delar av länsskolnämndens utlåtande, men på grund av tidsnöden skall jag inskränka mig till det allra sista avsnittet. Där står nämligen så här: »Skulle det vid denna skolas konfrontation med verkligheten visa sig, att man utgått från förutsättningar, som inte är för handen, måste man självfallet vara beredd till sådana modifikationer som utvecklingen anvisar.»

Det har under debatten förekommit åtskilliga överord, som saknar varje täckning. Herr Heléns tal om att högerpartiet genom sitt förslag i högstadiefrågan skulle ha ställt sig vid sidan av det stora grundskolebeslutet är helt orimligt liksom herr Arvidsons groteska påstående att möjligheten till tillvalsgruppering skulle innebära att demokratien sättes ur spel.

Tillåt mig, herr talman, uttala förhoppningen att dessa överord snart sjunker i glömskans djup och att länsskolnämnden i Malmö har fog för sin förhoppning att modifikationer skall kunna genomföras, när den i väsentliga avseenden oprövade nya skolan skall konfronteras med verkligheten efter det beslut vi nu skall fatta.

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palms hänvisning till förhållandena under försöksperioden låter väl bestickande, men jag vill erinra om att det här rört sig om en förutsättningslös försöksperiod och att vad vi nu skall besluta är vad riksdagen själv har begärt, nämligen en definitiv utformning av grundskolan. I detta läge skulle de kommunala striderna med all säkerhet få en annan karaktär.

Jag vill erinra herr Palm om utvecklingen i fråga om det s. k. Österåkerssystemet, som startade i en kommun, därefter övertogs av 18 andra kommuner och i föl omfattade 400 klasser. Det spreds utan tvivel genom en medveten kampanj från de grupper som var särskilt intresserade. Tror herr Palm verkligen att de stillatigande skulle underlåta att utnyttja en kommunal beslutanderätt, om riksdagen hade valt högerlinjens förslag?

Herr Palm hoppas att överorden skall dunsta bort. Det hoppas jag verkligen också, men, herr Palm, det har icke ytt rats några överord från folkpartiets sida i dag. Såvitt jag vet har det i ett enda inlägg förekommit överord av en typ som inte borde ha förekommit. Det var herr Hæggbloom som förebrädde oss för ljusskygghet och bristande hederlighet. Är det den melodien, herr Palm, som högerpartiet vill spela upp, får det allmänpolitiska återverkningar. Om däremot herr Palms och herr Heckschers sätt att resonera blir bestående, skall också överorden dunsta bort.

Herr PALM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag lät mig inte övertygas av herr Helén om att striderna skulle bli så svåra, om även i grundskolan den möjlighet skulle finnas som har stått till buds inom försöksskoleverksamheten, lät vara att denna var förutsättningslös.

Herr Helén hänvisade till Österåkerssystemet och de många klasser som har börjat tillämpa detta eller variationer

därav. Som en liten upplysning kanske jag kan nämna att rektorn för Österåkersskolan inte alltid har varit så hänförd över själva systemet som sådant utan även haft negativa ting att berätta. Det finns kanske inte anledning att i en kort replik gå närmare in på detta. Jag minns emellertid — eftersom vi talat om reformpedagogik — hans speciella exempel när det rörde försöket att tillämpa gruppering inom klassens ram. Han menade att försöket inte slagit särskilt väl ut i Österåker. Det hände bl. a. att de s. k. snillena — för att använda hans eget uttryck — satt i ett hörn av klassrummet och läste, medan de praktiskt begåvade eleverna satt i ett annat hörn och sköt med slangbåge på de teoretiskt inriktade kamraterna. Detta är ett exempel på vad försöken kan innebära. Reformpedagogiken får kanske i någon mån omprövas, om den inte alltid kan tillämpas enligt det mönster man tidigare trott på.

Jag vill inte yttra mig närmare om det hotfulla uttalandet om vad som skulle komma att ske, därest vi fortsatte att säga att det förekommit överord i debatten. Det överord jag speciellt tagit fasta på när det gäller herr Helén är yttrandet om att högerpartiet genom denna småsak — som en talare för en liten stund sedan kallade skiljaktigheterna — ställt sig utanför grundskolebeslutet.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Palm säger att rektorn för Österåkersskolan har gjort en nyanserad bedömning av värdet av erfarenheterna från den försöksverksamhet som där bedrivits. Men det var inte alls detta som jag talade om, herr Palm. Vad jag sade var att »driven» för att få fram Österåkerssystemet utgjorde utlösningen av en målmedveten kampanj, som skulle få sin direkta fortsättning i kommunala beslut, om högerens linje i dag skulle segra. På den punkten har inte herr

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

Palm på minsta sätt kunnat gendriva mig.

Sedan är det en bedömningsfråga, huruvida högern har ställt sig vid sidan om dagens beslut i skolfrågan eller icke. Den iver, varmed man rent mekaniskt i reservationens form har upprepat sina yrkanden i motionerna, kan jag inte uppfatta annat än som en medveten önskan att ställa sig vid sidan om detta beslut. Det är mycket glädjande, om herr Palm, som har bättre insyn i högerpartiets handlande än jag, skulle ha en annan uppfattning i detta avseende. Efter att ha lyssnat till herr Hæggblooms anförande i kväll har man emellertid svårt att tro att det ligger någon som helst sanning i en sådan mera moderat värdering.

Herr PALM (h) kort genmäle:

Herr talman! Motivet för högerpartiets motioner och reservationer i detta ärende är bara ett, hr Helén: omtanke om skolans funktionsduglighet inom ramen för den grundskola, varom riksdagen nu kommer att fatta beslut.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Vår tid har upplevt en folkvandring av stora mått, en folkvandring över gränserna som lett till att minoriteter uppstått inom många nationer. Bland de problem som möter dessa människor i den främmande miljö är bl. a. svårigheten att bereda barnen en god uppfostran och utbildning i enlighet med sina önskningar.

Också vi har sådana minoriteter ibland oss. Hur har i deras fall problemet med skolgången lösts?

Vårt samhälle har skyldighet att bereda deras barn undervisning. Många av dessa går i våra vanliga skolor. Jag har själv i folkskolan haft sådana elever och kan intyga att det icke är lätt vare sig för eleverna eller för läraren att klara situationen, då de ej förstår varandras språk. Dessa barn kan i den vanliga skolan ej få den undervisning, som

vore bäst lämpad för dem — och alla de övriga eleverna i klassen blir också något hindrade genom att läraren måste ägna viss tid åt nykomlingarna. För föräldrarna kompliceras förhållandet ytterligare genom svårigheten att bereda barnen den religionsundervisning, som överensstämmer med deras tro.

Unesco har uppmärksammat minoriteternas skolproblem och rekommenderat att de i alla länder skall ha rätt att bereda sina barn undervisning i skolor som är lämpade efter deras behov. Föräldrarna skall också ha rätt att tillförsäkra barnen religiös undervisning i enlighet med sin egen religiösa trosbekännelse.

Detta kan ske i privata skolor. Villkoret skall vara att undervisningens standard icke är lägre än i övriga skolor och att undervisningen icke hindrar barnen från att lära känna landets kultur och språk.

Det finns två sådana privata skolor i Stockholm. De är den mosaiska församlingens skola, Hillelskolan, samt S:t Eriks katolska skola. Men att driva privata skolor kostar mycket pengar. Om skolvgifterna är höga, blir det en allt annat än demokratisk urvalsprincip som bestämmer, om föräldrarna och barnen skall kunna åtnjuta de rättigheter Unesco rekommenderat.

I motion 730 i denna kammare begärdes statsbidrag till de två skolorna. Statsbidrag kan utgå till privata skolor enligt skolberedningens betänkande och Kungl. Maj:ts proposition efter Kungl. Maj:ts och eventuellt riksdagens prövning. Som villkor ställs att den undervisning skolorna meddelar skall till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvara den obligatoriska skolans. Vidare skall som skäl för sådant bidrag anses att skolan är avsedd för en minoritet eller för barn till här i landet verksamma utländska föräldrar.

De nämnda skolorna fyller väl dessa krav. Båda följer den läroplan, som fastställts för Stockholms folkskolor utom i

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

fråga om kristendomsundervisningen. Skolorna är öppna för alla som önskar ta del av deras undervisning. De står under skoldirektionens inspektion och överinseende. De åtnjuter kommunalt bidrag i form av läroböcker, materiel och ersättning för skolmåltider. I övrigt finansieras skolornas verksamhet genom privata medel och bidrag från vissa fonder, vilka dock är otillräckliga.

Starka pedagogiska skäl talar för att de barn, som går i dessa båda skolor, får åtnjuta religionsundervisning inom den ordinarie skoltiden. Särskilt för de små barnen på låg- och mellanstadiet blir annars påfrestningarna för stora. Barnen blir överansträngda, läsläsningen lidande och fritiden alltför kort. Många gånger har barnens föräldrar kommit till vårt land som flyktingar efter en tid av uppslitande erfarenheter. Detta bidrar till att dessa elever befinner sig i en psykologiskt ömtålig situation. De behöver den trygghet som skolmiljön kan ge dem. Därigenom utvecklas de lättare till harmoniska medborgare i vårt samhälle.

Det har i dag sagts många vackra ord om demokratiens skola, och vi är alla eniga om grundtankarna när det gäller denna skola, såsom att skolan skall väl anpassas efter elevernas behov och arbetsförmåga. Vi är också eniga om att föräldrarna skall ha rätt och frihet att hjälpa sina barn att välja den för dem bäst lämpade undervisningslinjen. Såsom herr Helén sade i sitt stora tal vid debattens början accepterar vi emellertid inte helt och fullt dessa grundtankar, när de kolliderar med principen om föräldrarnas rätt till inflytande över sina barns religiösa fostran. Då ger vi oss lätt hän åt känslomättade och subjektiva bedömningar. Vi vill inte utfärda förbud, men vi är inte i dylika fall tillräckligt generösa.

Skolor av samma typ som de nämnda åtnjuter statsbidrag till betydande belopp inom de flesta västeuropeiska och även många östeuropeiska länder. I

Danmark utgår bidrag med omkring 80 procent av kostnaderna och i England med ungefär 95 procent, för att nämna ett par exempel.

Utskottsmajoriteten har emellertid avstyrkt motionärernas anhållan om statsbidrag till de båda skolorna. Hur gärna jag än ville hemställa om bifall till motionen skall jag inte göra detta, eftersom det skulle vara mycket orealistiskt i dagens situation. Jag ansluter mig i stället till reservation nr 30.

Herr Arvidson menade, att denna reservation skulle vara onödig, eftersom den inte sträcker sig stort längre än utskottets utlåtande. Enligt min mening är den sannerligen inte onödig och jag beklagar endast att den inte utmynnar i en hemställan om bifall till motionernas förslag om statsbidrag. Reservationen fäster dock ytterligare uppmärksamheten vid det problem det här gäller, och jag hoppas att den dag inte skall vara alltför avlägsen då vår tolerans och generositet har vuxit, så att vi är mogna för att ge dessa skolor statsbidrag. I avvaktan därpå nödgas jag som sagt yrka bifall till reservationen nr 30.

I detta anförande instämde fru *Johansson* (s) samt herrar *Dickson* (h) och *Börjesson* i Falköping (cp).

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber också att få instämma i vad fru Renström-Ingénäs här anför och i det yrkande hon framställt.

Skolans uppgift är ju tvåfaldig, dels att vara fostrande och dels att ge ett visst mått av allmänbildning och kunskap i vissa ämnen, något som i sig innesluter även ett fostrande moment. Jag skall emellertid inte gå in på de direkta organisatoriska och pedagogiska spörsmålen, eftersom jag i högsta grad är lekman när det gäller skolfrågan och dessa saker redan har ingående berörts under den tidigare debatten. Jag vill i stället säga några ord om så-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

dant som tillhör skolans fostrande uppgift.

Självfallet bär hemmen huvudansvaret för all fostran, men skolans insatser har utomordentligt stor betydelse såsom ett komplement härvidlag. I vissa åldrar betraktar de unga ofta inte föräldrarna såsom auktoriteter, medan de lärare som åtnjuter de ungas respekt — och det är väl i regel fallet — har utomordentligt stora förutsättningar att påverka eleverna i positiv riktning. De lärare som härvidlag har de största möjligheterna och det största ansvaret är givetvis klassföreståndare och rektor. De är därför angeläget att de får tid att kontinuerligt ägna sig åt sina elevers fostran.

Av dessa skäl vill jag i första hand ansluta mig till reservation nr 16 b, där det påyrkas att klassföreståndarna på högstadiet skall få disponera en halvtimme i veckan för sådant ändamål. Skulle det yrkandet falla, ber jag att i andra hand få nu ansluta mig till reservation 16 a, enligt vilken rektor i årskurs 7 under vissa förutsättningar skulle ha en timme per vecka och klass. Under de timmar som då ställs till förfogande kan klassföreståndare eller rektor ta upp frågor, som har med disciplin och trivsel att göra. De kan då också lära sina elever åtskilligt när det gäller uppträdande samt ge praktiska anvisningar, som kan vara till nytta i livet såväl innanför som utanför och efter skolan. Med risk att chockera litet skulle jag vilja kalla detta för att meddela undervisning i hut, hyfs och hållning eller helt enkelt en utbildning i stil.

Sveriges scoutförbund har under några år anordnat vad man kallar för stilkurser för ungdomar ute i näringslivet. Eleverna har där fått lära sig hur man skall uppträda i olika situationer, t. ex. när man söker anställning. Det har visat sig att eleverna i dessa kurser, som i början har varit ganska skeptiska till vad de skulle få lära sig, efter

hand har blivit ytterst tacksamma för den undervisning de fått. Någoting i den vägen skulle bland annat dessa timmar eller halvtimmar kunna användas till. Om detta kunde bidra till ett bättre allmänt uppträdande och en bättre stil hos ungdomen ute på gator och vägar — vilket jag tror — så skulle mycket vara vunnet.

Den värdefullaste fostran skolan kan ge är emellertid den etiska, och den kommer naturligt in under kristendomsundervisningen och morgonsamlingarna. Jag har redan instämt i vad herr Nelander tidigare anfört om kristendomsundervisningen och morgonsamlingarna samt extra utbildning av kristendoms lärare, och jag kan därför nu inskränka mig till några få synpunkter.

Jag tror att det är alldeles nödvändigt att ge de unga klara normer, och jag har mycket bestämda erfarenheter av att de unga också vill ha det. De vill veta vad som är rätt och orätt. Jag tror det är farligt att relativisera och att i för stor utsträckning hänvisa eleverna till att själva söka sig fram till en livsstil, i varje fall i alltför unga år. Det är angeläget att ge de unga de klara normer som tio Guds bud utgör, normer som aldrig någonsin kan ersättas med mänskliga påfund, normer som har legat till grund för den västerländska kulturen, för lagstiftning och rättsmedvetande.

Självfallet får kristendomsundervisningen inte stanna vid att bara ge en upplysning om kristna moralbegrepp, utan den måste också ge kunskap om den kristna kärleken, om det kristna evangeliet, som kan ge förutsättningar för att nå fram till en kristen tro. Några påtryckningar får där givetvis inte förekomma. Den enskilde eleven måste själv försöka nå fram till ett eventuellt trosavgörande. Men en rätt meddelad, objektiv kristendomsundervisning kan ge ett gott underlag för att komma fram till en kristen livsuppfattning eller i

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

varje fall skapa förståelse för dem som har nått en sådan.

Jag är liksom flera tidigare talare tacksam för den ganska positiva skrivning som utskottet har enats om i fråga om kristendomsundervisningen, både när det gäller objektiviteten och möjligheterna till undervisning på de yrkesbetonade linjerna i 9:de klassen. Jag hade hoppats att utskottet skulle ha gått längre och bl. a. tillstyrkt en hel timme på olika 9 y-linjerna, som yrkats bl. a. i högerens partimotion. Det vore frestande att ställa ett yrkande om det, enär jag anser att just de elever som går på dessa linjer har större förutsättningar än andra att få nytta och hjälp av en rätt upplagd kristendomsundervisning. Erfarenheten har också visat att de som kommit i kontakt med livet utanför skolan och de problem som där möter har haft särskilt stort intresse för kristendomsundervisningen. Med tanke på det stora egenvärde som en enig uppslutning kring denna fråga har och med förhoppning att det i praktiken skall visa sig möjligt att lösa frågan på ett tillfredsställande sätt skall jag dock avstå från något yrkande.

Till sist vill jag säga några få ord om en skola, som alldeles speciellt har ägnat sig åt allmänbildning och fostran, nämligen folkhögskolan. Jag har väckt en motion, II: 9, i vilken jag hemställer att Kungl. Maj:t omedelbart måtte tillsätta en utredning, som klarlägger folkhögskolans framtida ställning och uppgifter med den målsättningen att skolformen även i fortsättningen skall kunna tjäna sitt syfte vid sidan av det slutna skolsystemet och som ett led i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Folkhögskolan har i snart 100 år på ett föredömligt och även utomlands uppmärksammat sätt fyllt en mycket stor funktion i det svenska samhället. Den skolan har för eleverna betytt vidgad samhällssyn och ökad allmänbildning, som har kommit till direkt nytta i det praktiska livet. Ofta har folkhög-

skolan också väckt intresse och bildat underlag för fortsatta högre studier. Personligen har jag alltid satt största värde på folkhögskolan som en allmänt fostrande och karaktärsdanande skolform.

Även i den frågan vore det frestande att yrka bifall till motionen, då dess innehåll svarar mot ett synnerligen angeläget önskemål från alla dem som är intresserade av folkhögskolan. Men med hänsyn till utskottets ganska positiva skrivning, och särskilt efter den kompletterande uppgift som herr Helén tidigare lämnat här i debatten om att man räknar med att snart tillsätta en särskild utredning, skall jag dock avstå från att ställa något särskilt yrkande.

Herr talman! Jag yrkar i stället bifall till reservation 16 b, som jag tidigare nämnde, och till samtliga reservationer med fröken Karlsons eller herr Hæggblooms namn.

I detta anförande instämde herr Nordgren (h).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Måhända har herr Palm rätt i att man inte denna kväll hör historiens vingslag. När kvällströttheten vikit och vi voterat i morgon, kanske vi ändå allesamman uppfattar att det varit en väsentlig reform som vi har varit med om. Det för mig centrala är att skolan förnyas. Som jag bedömer situationen kan det ske en sådan förnyelse genom de reformer vi kommer att besluta om i morgon. Först och främst sker det genom den målsättning och den metodik, som skolberedningen har utvecklat och som Kungl. Maj:t och särskilda utskottet har godtagit.

Minskningen av elevantalet i klasserna, den förbättrade lärarutbildningen, utökningen av de pedagogiska resurserna och sådana förhållanden skapar också goda förutsättningar. Till dem räknar jag även att vi har tillgång till goda lärare. Jag nämner det senaste i direkt

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

anslutning till ett yttrande som herr Hægghblom fällde under kvällens lopp. Han konstaterade, att han hade anslutit sig till ett beslut år 1950, därför att man hade kloka lärare i skolan. Jag har nog ett intryck av, herr talman, att vi fortfarande förfogar över kloka lärare i skolan och att det bör vara en garanti för ett lyckligt genomförande av reformen.

Jag håller helt med dem som menar att reformen naturligtvis inte kan vara avslutad med morgondagens beslut. Skolreformerna skall pågå och de pedagogiska metoderna skall förnyas. Den stora risken är väl att vi hänger oss åt ett statiskt-pedagogiskt tänkande, att vi fastnar i den metodik vi nu har och inte tillräckligt utvecklar det nya. Det må förlåtas mig om jag tycker att det är något av statiskt-pedagogiskt tänkande över den argumentering som här utvecklas, för att vi nu år 1962 skall fatta beslut om ytterligare reduktion av elevantalet i skolklasserna vid årtiondets slut. Vi vet ju inte vilka pedagogiska metoder vi förfogar över vid årtiondets slut. Kanhända har vi då utvecklat en metodik på olika områden som gör att hela det problem, som vi i dag diskuterar, har kommit i ett helt nytt läge.

Inte heller jag skall åberopa några doktorsavhandlingar i denna sena timme, men så mycket vågar jag väl ändå konstatera, med hänvisning till den vetenskapliga litteratur som skolberedningen åberopar och som publicerats efter skolberedningen, att man inte kan fastställa något optimum på elevernas antal i klasserna. Man kan ha skilda uppfattningar, men det kan hända att man kommer fram till helt andra ståndpunkter senare. Det kan också hända att man, i stället för att jämnt över minska elevantalet i klasserna, bör försöka bygga ut förstärkningsanordningarna så att man kan använda sig av grupper, d. v. s. att i teoretiska inlärningsämnen som språk och matematik kunna arbeta i mindre grupper och i

stället ha större klassenheter i andra ämnen. Allt detta gör att vi inte i dag bör fatta beslut i denna fråga.

Härtill kommer de ekonomiska aspekter, som herr Blidfors framför allt tryckte på i den föregående diskussionen. Låt mig få tillägga, att när jag läste reservationen på denna punkt, fann jag inte att man hängde upp reduktionen av elevantalet i klasserna på den ekonomiska situationen, så att denna reduktion skulle ske i den utsträckning som de ekonomiska förutsättningarna tillåter. Till dessa ekonomiska förutsättningar räknar jag det konjunkturpolitiska läget. Vi vill ju gärna betrakta hela vår budget som ett instrument för konjunkturpolitiken. Inte ens detta bör utgöra något undantag.

Låt mig, herr talman, få gå vidare och säga, att även om vi nu fattar organisatoriska beslut, betraktar jag det som självklart, att vi i fortsättningen kommer att få genomföra vissa reformer. Om inte timmen varit så sen, skulle jag komma med en ganska lång lista på reformer, som jag skulle önska bleve genomförda. Låt mig begränsa mig till att peka på två stycken. En är att man ytterligare begränsar betygsgivningen. Jag ser fram mot den dag då uppförande- och ordningsbetygen kan försvinna. Jag undrar också om inte betygen i olika ämnen kunde begränsas, så att de inte gavs så ofta som det är meningen att nu skall ske. Varför skall man exempelvis behöva ge betyg på lågstadiet före sista terminen? Varför skulle man inte på mellanstadiet ytterligare kunna begränsa betygsgivningen? Jag vet att betyget för närvarande är ett slags meddelande till föräldrarna om elevernas resultat och jag förstår att den ordningen måste bevaras. Men skulle man inte för framtiden kunna finna nya former för detta och därigenom inskränka betygsgivningen?

Det andra som jag skulle våga komma med här i kväll är, att man skulle bygga ut engelskundervisningen inom den obli-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

gatoriska skolan. Med de allt livligare internationella kontakter, som förekommer, bör det vara av stor betydelse att så många som möjligt har så omfattande kunskaper som det går att få i ett språk. Det ligger väl då närmast till hands att välja engelska.

Jag ser fram mot den dag då man börjar med engelska i första årskursen och fortsätter med den för nästan alla elever till och med nionde årskursen. Det förekommer försöksverksamhet med engelska på lågstadiet. Jag har haft möjlighet att mycket nära följa ett av dessa experiment. Naturligtvis kan man inte dra alltför vittgående slutsatser av detta, men de resultat som hittills kommit fram visar att det slår utomordentligt väl ut om man under andra terminen på lågstadiet börjar med engelska. I detta ser jag en framtidslinje.

Jag binder samman detta med en större linje, nämligen att allmänkunskaperna förstärks. Jag tror att det i framtiden kommer att bli ett större utrymme för allmänbildningskunskaperna. Två omständigheter pekar i denna riktning: dels måste vi alla ha större allmänkunskaper för att kunna orientera oss i det samhälle där vi lever, dels krävs det större kunskaper för att vi skall kunna tillgodogöra oss den yrkesutbildning som erfordras.

Av allt att döma går vi fram mot en skola, som omfattar ett större antal år än de nio vi i dag kommer att besluta om. Det blir väl inte i första hand en obligatorisk 11- eller 12-årig skola, men allt fler kommer ändå att gå 11 å 12 år i skolan. Det stigande välståndet i förening med de ökade behoven i samhället kommer såvitt jag förstår att skapa en sådan situation.

Ser man tillbaka kan man iaktta hur dessa faktorer i förening med en del andra har ökat antalet elever i skolorna. Detta har sprängt vår skolorganisation på realskolestadiet och uppåt. Det kommer att gå på samma sätt i fortsättningen, att allt fler vill ha en utbildning

utöver den grundskolan kan ge. I utbildnaden av dessa möjligheter till utbildning ser jag vid sidan av den pedagogiska förnyelsen en av de stora linjerna i den fortsatta skolpolitiken.

Från denna utgångspunkt är det naturligt att jag med stor tillfredsställelse hälsar förslaget om fackskolorna. På den punkten råder så stor enighet, att jag kanske inte närmare behöver ta upp detta. Jag skall dock säga några ord om de synpunkter som herr Nordgren tidigare framfört i debatten.

De synpunkter han förde fram kan, såvitt jag förstår, övervägas av de sakkunniga som tillsatts, och vi får väl så småningom diskutera vad som här är lämpligt, sedan de sakkunniga ytterligare utrett frågan, liksom de skall utreda de andra frågor olika talare här fört fram, t. ex. kristendomsundervisningens ställning i fackskolorna.

När det gäller den andra punkten i herr Nordgrens resonemang, nämligen huvudmannaskapet, vill jag framhålla, att redan de bestämmelser ecklesiastikministern utvecklat öppnar möjligheter för olika huvudmannaskap. Visserligen utgår man i princip från att primärkommunerna skall vara huvudmän för fackskolorna — det har herr Nordgren rätt i — men landstingen är ju sekundärkommuner och bör därför kunna få huvudmannaskap. Dessutom finns dispensrätt, och det är väl tillräckligt för att ge andra möjligheter att stå som huvudmän om detta är praktiskt och ändamålsenligt.

Låt mig slutligen, herr talman, säga endast ett par ord om folkhögskolan. På den punkten råder inom utskottet full enighet, men med hänsyn till den debatt som har förekommit vill jag ändå säga ett par ord.

Jag tror att många bedömt folkhögskolans ställning alltför pessimistiskt. De har tagit hänsyn till de framväxande nya skolformerna och menat att dessa skulle i viss grad konkurrera ut folkhögskolan, men de har förbisett de

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

växande bildningsbehoven. Liksom dessa växande bildningsbehov gör att människor går till fackskolor, till gymnasier o. s. v. kommer de, tror jag, att verka positivt för folkhögskolan. Det kommer nog alltid att finnas senväckta studieintresserade, ungdomar som relativt sent blir intresserade av studier. Men skall folkhögskolan kunna fylla sin funktion bör den hålla på sin egenart. Det värsta som kunde hända den svenska folkhögskolan är enligt min mening att den fogas in som en kugge i ett stort skolsystem och därmed förlorar sin egenart. Att enskilda folkhögskolor omvandlas till fackskolor kan vara lämpligt, men man måste ändå ha en rad folkhögskolor som verkar enligt sina egna principer och slår vakt om folkhögskolans egenart.

Men det är också så, herr talman, att skolorna ganska mycket skiljer sig från varandra, och det bör väl vara angeläget att de olika folkhögskolorna kan behålla sin särprägel. När jag för min del inte velat vara med om att omedelbart begära en utredning i denna fråga, trots mitt mycket stora folkhögskoleintresse, beror det delvis på att jag menar, att i dagens situation bör de enskilda skolorna pröva framtidsmöjligheterna utifrån sina särskilda förutsättningar. Tiden är inte mogen för en samlad utredning, utan skolorna bör var för sig utreda sin situation. Sedan kan det hända att det är lämpligt med en mera samlad utredning på denna punkt. Men vad det framför allt gäller är att värna folkhögskolans egenart.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Från lärarhåll har man inte minst under de senaste dagarna givit till känna sina tvivel på lösningen av grundskolans högstadium efter de linjer som skolutredningen föreslår. Man vädjar om att riksdagen inte skall låsa fast sig vid principen om sammanhållna klasser på högstadiet. Oron från dem som skall utföra det inte alltid lätta ar-

betet att ge en fullgod undervisning är förklarlig. Jag tycker att man kunde vara överens om att den oro som har getts till känna från lärarhåll inte behöver böttna i vare sig kverulans eller okunighet.

De heterogena klasserna på högstadiet kommer säkerligen att välla en mängd svårigheter både av pedagogisk och disciplinär art. Skolutskottet har inte heller bagatelliserat de svårigheter som kan uppstå och är som jag fattar det i uppenbart bryderi när det gäller hur dessa problem skall kunna bemästras. De pedagogiska hjälpmedlens upprustning är en väg som bör beträddas snabbt, och jag tror i motsats till min bänkkamrat herr Johansson i Trollhättan att ett steg i rätt riktning vore att mammutklasserna snarast försvinner, så att normalklassen kommer att omfatta 25 elever på lågstadiet och 25—30 på högstadiet.

Även klassminskningens värde med hänsyn till studieresultatet sätts dock i fråga i ett nyligen utkommet arbete, som väl kräver anspråk på saklighet. Det gäller i alla händelser en doktorsavhandling, vars argument man inte i första taget kan vifta bort.

Jag skall i denna fråga nöja mig med att säga, herr talman, att det finns människor som med eftertryck hävdar att erfarenheterna från försöksdistrikten klart visat på behovet av en linjeklyvning i sjunde klassen. Utskottet har enats om en kompromiss, högern går sin egen väg och en aktad skolman i denna kammare är om jag rätt fattat honom missbelåten med högstadiets konstruktion, enär han hyllar den helt odifferentierade klassen. Framtiden får väl visa vem som bedömt dessa kontroversiella problem riktigast. Sista ordet är nog inte sagt än i denna fråga. Jag kommer att ansluta mig till utskottets hemställan, men jag har ett behov av att deklarerat att det finns frågetecken i kanten.

Jag vill, herr talman, i fortsättningen

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

bara säga några ord om en fråga som varit på tal i debatten. Jag gör det av en särskild orsak. Befrielse från morgonsamlingarna medges vid de flesta skolor av varierande orsaker och i ganska stor omfattning. De frikallade är inte heller någon ensartad grupp. Befrielsen gäller morgonsamlingar av religiös art.

Departementschefen trycker starkt på kristendomsundervisningens objektiva karaktär och understryker att en liknande karaktär självfallet bör komma till uttryck vid planläggningen av skolans morgonsamlingar. Vissa elever, vilkas religiösa uppfattning är en annan än den som vanligen kommer till uttryck i en kristen samling, skall befrias från deltagande. Statsrådet gör gällande att någon saklig ändring inte är avsedd i nu föreslagen regel. Det må tillåtas mig att här sätta ett frågetecken i marginalen. Förslaget innehåller, synes det mig, ett helt nytt påbud, som i icke ringa grad inskränker området för de morgonsamlingar som har kristen prägel och dessutom skapar en del andra svårigheter. I och med att ordet morgonandakt år 1958 utbyttes mot morgonsamling blev det *tillåtet* att ge samlingarna växlande profant eller religiöst innehåll. Nu påbjuds att en sådan växling *skall* äga rum.

Departementschefen säger i sina kommentarer: »I annat sammanhang har jag starkt betonat kristendomens objektiva karaktär. Självfallet bör en liknande objektivitet komma till uttryck vid *planläggningen* av skolans morgonsamlingar. I den mån morgonsamlingarna därvid avses få ett religiöst inslag, skall vissa elever — vilkas religiösa uppfattning förutsätts i väsentlig mån avvika från vad som vanligen kommer till uttryck i de religiösa inslagen — befrias från deltagandet. Denna innebörd står i överensstämmelse med statsmakternas tidigare beslut och någon saklig ändring har således inte varit avsedd.»

Om jag fattar denna för mig något dunkla skrivning riktigt, så skulle det

betyda att rektor vid planläggningen av morgonsamlingar gör det med tanke på att det finns elever som vill och kan befrias från samlingen. Är planläggningen av skolans morgonsamlingar att fatta som *påbud* att samlingarna *skall* ha *skiftande karaktär* eller att de *väl kan* ha det? Är skrivningen att fatta som ett påbud kan det väl tänkas förorsaka en del svåra situationer i de delar av vårt land, där den kristna seden har en stark ställning, och för de lärare som finner det självklart att börja dagens första lektion med andakt, bön och psalmsång. Jag är inte säker på hur statsrådets kommentarer till 27 § skall tolkas och frågar: Innebär statsrådets formulering tillåtelse eller påbud? Det vore bra att få klartext på den punkten, och jag vore tacksam om frågan kunde framföras till departementschefen, då han nu inte själv är i kammaren.

Enligt gällande likalydande paragrafer i folkskole- och läroverksstadgorna skall elev, vars föräldrar utträtt ur religiöst samfund, befrias från morgonsamlingen, om framställning härom görs. De föräldrar som har en så avvissande inställning till kristendomen att de vill skydda sina barn från deltagande i kristen andakt kan alltså utan vidare få dem befriade genom att *utträda* ur kyrkan. Det förefaller som ett sådant steg skulle vara rätt konsekvent.

Skolberedningens förslag i fråga om deltagande i morgonsamling lyder: »Elev, som ej tillhör svenska kyrkan, är ej skyldig att delta i morgonsamling med religiöst inslag.» Jag antar att särskilda utskottet i sitt ställningstagande resonerat ungefär så här: Skall en dylik regel gälla måste den ha till följd en omvänd giltighet och formuleras ungefär så här: »Elev, som tillhör trosamfund, är ej skyldig delta i morgonsamling med profant inslag.» Detta bör givetvis gälla om programmet är aktivt mot kristen tro eller ger uttryck åt en hednisk livstro, materialism eller naturalism. Särskilda utskottet har ansett det

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

olämpligt att samankoppla befrielseparagrafen med svenska kyrkan eller annat trossamfund. I skolan bör ju alla, oavsett vilka samfund de tillhör ute i samhällslivet, ha lika fri- och rättigheter. Den utformning som utskottet givit § 27 innebär väl i sak intet annat än att befrielsen är skild från samfundstillhörigheten och i övrigt bara ett steg ytterligare i fråga om att ge rektor befogenhet att liksom enligt nu gällande stadga meddela befrielse i den omfattning som han anser lämplig.

Vidhåller man vad som sägs i skolöverstyrelsens Allmänna anvisningar för undervisning och fostran på skolans högre stadier — »Morgonsamlingen skall skänka inre samling, uppbyggelse och känsla av gemenskap och på så sätt ge en god utgångspunkt för dagens arbete» — då bör all kraft sättas in för att göra morgonsamlingen till vad den är avsedd att vara. Först om alla goda krafter samverkar positivt kan morgonsamlingen bli vad morgonbönen var när den var som bäst: en samlingspunkt för det andliga liv som går utöver själva kunskapsgivandet. Jag tror att skall morgonsamlingen räddas och bli mer än en tom form, krävs en uppräckning ur passivitet och vanetänkande. Detta gäller inte minst om den av särskilda utskottet föreslagna formuleringen vinner riksdagens bifall. Jag tror att arbetande pedagoger, eleverna själva, lekmän och ungdomsledare har stora möjligheter att ge åt dessa korta samlingsstunder ett värdefullt innehåll. Det bör även vara möjligt att göra en religiös morgonsamling så objektivt saklig och ändå så levande att befrielser av samvetsskäl borde kunna bli synnerligen få, såvida man inte anser redan sjungandet av en den mest fullödiga psalm som en kulthandling som är kränkande. Profana samlingar bör även kunna ges ett innehåll som kan avlyssnas av alla elever. I fråga om kristendomsämnets värde i skolan och i vårt folks liv vill jag bara instämma i vad som sagts av herr Nelander, herr

Källstad, fru Gunne, herr Keijer, herr Carlsson i Huskvarna m. fl.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i stort, men jag kommer att rösta för ett flertal reservationer.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! 1962 års riksdag kommer att gå till historien som de stora propositionernas riksdag. Propositionerna om försäkringslag, brottsbalk och den föreliggande om reformering av den obligatoriska skolan är inte bara omfångsrika till sidantalet, utan de är också vittomfattande till sina framtida verkningar.

Uttryck som »milstolpe i skolväsendets historia» och »det viktigaste beslutet på skolans område de sista 100 åren» har använts i debatten, och det är säkert inga överord.

De kommande ungdomskullar, som får förmånen att gå i den skola som kommer att beslutas efter debatten här i kammaren, finner säkert ingenting märkvärdigt i den. Det vore för mycket begärt. Atskilliga nu medelålders förstår däremot av egen erfarenhet vad en förmenad chans till god skolunderbyggnad i ungdomsåren betyder. Det är tacknämligt att beslutet om den nya grundskolan kan ske i politisk enighet om de stora tingen i förslaget. I detaljer går meningarna isär.

Motionsvis har framförts en rad önskemål om ytterligare förbättringar av grundskolan, som vem som helst kan finna vara värda att stödja. Det har framförts krav på ökad utbildning av lärare utöver Kungl. Maj:ts förslag, fler klassrum — även skolpaviljonger kostar pengar, minskning av elevantalet per klass — vilket ger ökade kostnader i lärarlöner, vilket ju inte är en engångskostnad utan en årligen återkommande kostnad — gymnastiklokaler och en rad andra ting. Allt detta kostar tillsammans mycket pengar.

Även om åtskilliga önskvärda men kostnadskrävande motionsyrkanden en-

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

hålligt avstyrkts av utskottet, kvarstår ändå en rad principuttalanden, vilka som följd har ekonomiska åtaganden som inte helt kan lastas över på kommunerna. Som ledamot av bevillningsutskottet har jag förundrat mig över att de borgerliga ledamöterna i särskilda utskottet utan att blinka velat skriva ut växlar på framtiden trots att man vet att partierna är bundna i fråga om skatterna. Varje år vill man fränhända staten ekonomiska resurser. På fredag kommer riksdagen att få ta ställning till ett förslag om skattesänkningar på mellan 500 och 600 miljoner kronor. Tidigare under året har vi behandlat borgerliga förslag om sänkning av varuskatter och omsättningskatten på närmare en miljard. Dessutom har man gjort andra beställningar, t. ex. beträffande avskaffandet av glass-skatten, något som kommer att fränhända staten 20 miljoner kronor.

Man kan ställa sig frågan, om riksdagen nu bör binda sig för en minskning av antalet elever per klass. I vetenskap om att i vårt land elevantalet per klass är det minsta i världen kan man ifrågasätta huruvida principbeslut om ytterligare minskning hör till det mest angelägna. Jag föreställer mig att det här måste bli en avvägning i förhållande till andra önskemål, exempelvis en snabbare utbyggnad av andra skolformer. Ett område som kommer att kräva uppmärksamhet och åtgärder gäller frågan om lämplig yrkesutbildning av specialklasselever, en verksamhet som ännu befinner sig på försöksstadiet.

Kungl. Maj:t har gett skolöverstyrelsen, KÖY och arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att följa frågan.

Jag skall ta upp en annan mindre sak. I motionerna I: 608 av fröken Ranmark m. fl. och II: 720, som jag har undertecknat, har vi pekat på att alla elever bör beredas tillfälle att få undervisning i både textilslöjd och träslöjd. Vi vill att ökad information lämnas

från skolans sida till elever och målsmän om den valmöjlighet som därvidlag finns. Därutöver har i propositionen föreslagits ett utbyte av slöjdart för eleverna under sammanlagt minst 20 veckotimmar under elevernas mellanstadieår. Som ett första steg mot likställande av de olika slöjdarterna för samtliga elever har i motionerna föreslagits att vid fastställande av läroplanen för grundskolan sådant byte av slöjdart skall äga rum under två veckotimmar under ett läsår på mellanstadiet i stället för de föreslagna under 20 lektioner.

Utskottet, som hyser sympati för tanken att både pojkar och flickor skall erhålla likvärdig utbildning i vad som tidigare benämnts manlig respektive kvinnlig slöjd vill uttala att i det fortsatta utvecklingsarbetet inom skolan denna tankegång bör förverkligas i takt med förbättrade resurser. Jag har på denna punkt inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I en del kommuner bedrivs försöksverksamhet med femdagarsvecka i skolan. Allteftersom ett allt större antal arbetstagare får femdagarsvecka, bör skolan anpassas till denna utveckling. Det är framför allt familjeskäl som talar för detta. Frågan bör, såsom skolberedningen och Kungl. Maj:t föreslagit, bli föremål för utredning.

Jag vill slutligen säga några ord beträffande reservation nr 2 b i särskilda utskottets utlåtande nr 4 angående intagningarna till folkskoleseminarier. I reservationen hemställes »att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte uttala, att vid intagningen till folkskoleseminarierna den principen skall följas, att bäst meriterade vinner inträde oavsett kön samt att fordringarna skall vara lika för män och kvinnor». Jag vill till detta bara säga, att riksdagen 1961 tog ställning i den frågan, och det kan inte

Reformering av den obligatoriska skolan m. m.

§ 3

vara lämpligt att riksdagen redan nu ändrar det beslutet. Man kan inte nonchalera ett beslut som fattats så sent. Utskottet har erinrat om »att riksdagen föregående år på förslag av statsutskottet (SU 1961:159) och i anledning av motionsyrkanden av samma innebörd som i nu förevarande motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 366, uttalade sig för lämpligheten av att lärarutbildningssakkunnigas direktiv vidgades att omfatta nu förevarande problem. Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t i nädigt brev av den 15 december 1961 anbefallt lärarutbildningssakkunniga att vid fullgörande av sitt utredningsuppdrag beakta jämväl sagda problem. Med hänsyn till att saken nu sålunda befinner sig under vederbörlig sakkunnigprövning anser utskottet, att motionerna I: 697 och II: 839, såvitt nu är i fråga, icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Jag hade tänkt att bl. a. även ta upp disciplinfrågorna. Men på grund av den sena timmen och då kammarkamraterna gärna vill komma hem, inskränker jag mig till att instämma i vad herr Blidfors sade på den punkten. Jag instämmer även i övrigt i herr Blidfors' yrkanden.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att bevillningsutskottets betänkande nr 46 skulle uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 126 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Till bordläggning anmälades andra lagutskottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 4

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 149 med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

från statsutskottet:

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statlig sjuksköterskeskola i Norrköping;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för exportkrediter, m. m., såvitt propositionen avser medelsanvisning;

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m., såvitt propositionen avser medelsanvisning; och

nr 274, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

från bevillningsutskottet:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående be-

räkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.; och

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

från bankoutskottet:

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för exportkrediter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildningen på trädgårdsområdet och stödet till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande yrkesutbildningen på skogsbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1962/63, såvitt angår jordbruksärenden;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom, m. m.; och

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsyn över skogar tillhörande allmänna inrättningar av kyrklig natur m. m.

§ 5

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 894, av herr *Carlsson* i Huskvarna m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169 angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m., och

nr 895, av herr *Larsson* i Hedenäset, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169.

Dessa motioner bordlades.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.14 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson